

ספר

תשובות הגר"ח

ממו"ר מדרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

עם ביאורים

חלק שלישי

על מסכתות

ברכות שבת זרעים עירובין פסחים

שקלים ראש השנה יומא, וביאורי תפילה

*

חובר בעזה"י ע"י

אהרן באאמו"ר הגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש

זכרון יעקב

שנת תשוע"ה לפ"ג

מהדורת תשע"ו

כתובת המחבר:

אהרן הלוי גרנדש

חזון איש 2, זכרון יעקב

טל': 05484-08381

נדפס על נייר שאין בו חשש חלול שבת ח"ו

ניתן להשיג אצלנו ספרי אאמו"ר הגאון הגדול ר' יעקב שליט"א

ספר **שושנת יעקב** עמ"ס ברכות ראש השנה, סוכה, ביצה.

וכן את ספרנו **תשובות הגר"ח א, תשובות הגר"ח ב** וספרנו **זה, וספרנו אבני אהרן** עמ"ס אבות,

אבני אהרן עמ"ס קידושין, **אבני אהרן** עמ"ס בבא קמא, **מאור אהרן** על התורה, **עבודת אהרן** על

תפילה, אוצר נחמד.

תוכן ומפתח לתרגום קהלת, וכן תוכן מדרש תנחומא, וכן ספר נרות לכבוד בית הכנסת.

ניתן להשיג אצלנו בס"ד כל התשובות שעדיין לא נדפסו והמה על התורה ונ"ך ומשנ"ב ומסכתות

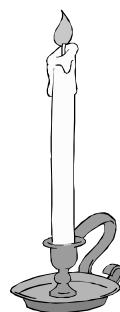
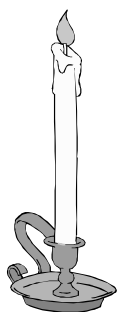
הש"ס בעיקר מסדר מועד, בתיאום בס"ד.

גמ"ח עימוד 05041-93649

לעילוי נשמות

האי גברא רבא
דוד מלכה בן חנה ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן הענינים

הסכמות

הקדמה

מסכת	עמוד	תשובות
ברכות.....	ז.....	א-ג.....
זרעים.....	ט.....	ד-כג.....
שבת.....	כג.....	כד-לב.....
עירובין.....	כח.....	לג-פ.....
פסחים.....	נא.....	פא-רה.....
שקלים.....	קיא.....	רו-רפ.....
ראש השנה.....	קנה.....	רפא-שמג.....
יומא.....	קפח.....	שדמ-שנג.....
ביאורי תפילה.....	קצה.....	שנד-שצו.....
מדרשי חז"ל.....	ריב.....	שצז-שצט.....
הלכות לשון הרע.....	ריד.....	ת-תט.....
הוספות ותיקונים.....	רכ.....	

מכתב ברכה ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

בעזה"י מוצש"ק ויגש תשע"ג

הנה ידידי הגר"א הלוי
גרנדש שליט"א רוצה
להדפיס ספר שלם על
התנ"ך וד' חלקי שו"ע
מתשובות שהשבתי לו
וממה שנשא ונתן על
הדברים וראיתי שכותב
יפה מאד ובאמת הנני
מכירו כבר שנים רבות
והוא ת"ח גדול וירא
אלקים מרבים והיות
שאין הדברים נוגעים
למעשה (ומה שנוגע
למעשה ודאי שאין

דעתו אצט"ק ויגש תשע"ג
הנה ידידי הגר"א הלוי גרנדש שליט"א רוצה להדפיס
ספר שלם על התנ"ך וד' חלקי שו"ע מתשובות שהשבתי לו
וממה שנשא ונתן על הדברים וראיתי שכותב יפה
מאד ובאמת הנני מכירו כבר שנים רבות והוא ת"ח
גדול וירא אלקים מרבים והיות שאין הדברים נוגעים
למעשה (ומה שנוגע למעשה ודאי שאין דעתו אצט"ק
ויגש תשע"ג)

לסמוך עליהם כלל) לכן יכול להדפיס להגדיל תורה ולהאדירה ויזכה להרבות
כבוד שמים מתוך נחת והרווחה.

חיים קניבסקי

הפכמת מו"ז הגה"צ המפו' ר' אריה שכטר שליט"א

בס"ד

זמן ג' כ"ב תמוז תשס"ט לפ"ק.

להוד כבוד נכדי היקר הרה"ג המופלג בתורה וי"ש חו"ב צמ"ס שייף עייל ושייף נפיק וגריס באורייתא תדיר ולא מחזיק טיבותא לגפשיה, חתן בני המופלג הרב הגאון המופלג רבי אברהם ישעיהו שליט"א ה"ה הרב המופלא רבי אהרן גרנדש נרו יאיר ויזרח ברא כרעיה דאבוה ה"ה הגאון הנפלא מו"ה רבי יעקב שליט"א בעמ"ח ספרי "שושנת יעקב" עמ"ס ברכות ראש-השנה ביצה וסוכה חיבורים נפלאים שנתקבלו בשמחה בעולם התורה והבן בדרכי אביו הולך בחסדי שמים, ומעלה ודו"ק על הכתב ומדפיסם, וכבר הו"ל ס' אבני אהרן על פרקי אבות וס' תשובות הגר"ח ממה ששמע וקיבל בספר מורן הגר"ח קניבסקי שליט"א וענה הולך ומדפיס בספר הנקרא מאור אהרן את חדושו על המורה נבוכים, מימי נעוריו ועד עתה, ואורו עיני לראות כזה רך בשנים ואב בחכמה מצד דבירי בהריוה נפלאה ול"ז נאמר "בני אם חכם לבך ישמה לבי גם אני".

ולעצמי ילשמה היה לי לעלעל בדברי תורתך הנפלאים. וע"ז אודה ד' בכל לבב ואף על פי שאין דרכי לבא בהאנפות, כי מי אני ומה אני, אבל לשמחתי ולכבודך יצאתי מגדרי, ואמינא לפעלא מאב ישר, וישר ודלך לאורייתא להמשיך בדרך זו עד ביאת ינון אכ"ר.

ואחתום מעין הפתיחה ברגשי גיל ותודה לד' יתברך וזה חלקינו מכל עמלינו לראות צאצאינו עמלים בתורה ויהי רצון שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם אכ"ר.

הכ"ד זקינו אוהבך מוקירך
יהודא ארי' שכטר

ברכת מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ב"ה י"ט מנחם סיון

אם את המלך המשיח, תפגע למיניו תופק ולמנוחיו חייז קיבולך

הקדמה

בעזה"י, מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ, על אשר זיכנו השי"ת לעסוק בתורתו הקדושה כי היא חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, והנה בשלושה שנים האחרונות עסקנו בלימוד מסכתות סדר מועד כסדר החל ממסכת עירובין ועד חגיגה, ובד בבד כתבנו הערות על סדר הדף, וברוך השי"ת שנתן לנו בדור הזה את מו"ר עט"ר מרן שר התורה הגאון האדיר רבינו הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א אשר כל רז לא אניס ליה ובענוונותו הגדולה משיב לנו בסיעתא דשמיא על כל שאלותינו הדלות תמיד ובהם גם ההערות שכתבנו על סדר המסכתות הנ"ל [וכן על כל פרשיות התורה ונ"ך, מדרשי חז"ל וביאורי תפילה, ועל שו"ע או"ח ומשנה ברורה], והנה בשנת תשס"ז הדפסנו בעזה"י ספר תשובות הגר"ח מהדורא קמא ובו כשבע מאות תשובות, ובשנת תשע"ג הדפסנו בעזה"י מהדורא בתרא ב' חלקים ובהם למעלה מאלפיים ומאתיים תשובות, ועתה שוב זיכנו השי"ת להדפיס כמו כן, ואמנם כעת אין זה ספר שלם כי אם על ד' מסכתות בעיקר והמה עירובין פסחים ושקלים ראש השנה, ובשונה מהספרים הקודמים הרי שבספר זה [ובעזה"י כן הספרים הבאים] ישבנו בצוותא עם החברותא הרב הגאון ר' שמעון טשינגל שליט"א [מח"ס 'כליות שמעון' על התורה, 'מדבש לפי' על ענין לשון הרע לשם תועלת והמסתעף, וספר 'נרות לכבוד בית הכנסת'] ולמדנו יחד שאלה ותשובה אחר שאלה ותשובה לברר מקחו של צדיק ה"ה מרן שליט"א, כי כידוע מרן שליט"א עונה בקצרה ממש, ובכדי שיהיה תועלת מכל השו"ת עמלנו עמל גדול כדי להבין התשובות, ואחרי שלמדנו את הלימוד הנ"ל, העליתי על הכתב בעזה"י [בעיקר על פי הלימוד הנ"ל] את מה שהיה נראה לי לפי ענ"ד ראוי לכתוב בביאורים שנתבארו לפנינו על רוב השו"ת, וכאשר יחזו הלומדים, וכמובן שאין ידינו משגת לכוון בכל מקום ומקום אל הנכון ולכן במקום אשר יתכן שגיאה אין לתלותה ח"ו במרן שליט"א אלא בנו מקוצר הדעת, ונודה לכל אחד ואחד באשר הוא אשר יעמידנו על האמת בבירור מקחו של צדיק מו"ר עט"ר מרן שליט"א.

ואננו תפילה לפני שוכן מרומים שכשם שזיכנו לסיים מסכתות: [ברכות, זרעים, שבת] עירובין, פסחים, שקלים, ראש השנה, ותחילת יומא, עם הביאורים, כן יזכנו להמשיך במלאכת הקודש ולסיים בירור כל התשובות שהשיבנו מרן שליט"א על מסכתות: יומא, סוכה, ביצה, תענית, מגילה, מועד קטן, חגיגה, וכן על התורה נביאים וכתובים, שו"ע משנ"ב וכו', אכ"ר.

בשבה והודיה להשי"ת על כל אשר גמלנו ובתפילה לפנינו ית"ש שיתן כוחות ובריאיות ואריכות ימים ושנים טובים למרן שליט"א להמשיך בממלכתו ממלכת התורה הקדושה, וכן להמשיך להשיב לנו ולכל עשרות אלפי השואלים דבר ה' זו הלכה מלשכת הגזית ה"ה מרן שליט"א עד ביאת גואל צדק שיבא מתוך רחמים וחסדים גדולים ומרובים בקרוב ממש אכ"ר.

אהרן באאמו"ר הג"ר יעקב הלוי שליט"א גרנדש

חודש מנחם אב תשוע"ה לפ"ג

ברכות

תשובה א

שי. ¹ברכות ח' א'. לעת מצא - אשה, תורה, מיתה, קבורה, ביהכ"ס [ברכות ח'], מדוע חז"ל לא תקנו תפילה קבועה על ענינים אלו, כפרש"י שיהיו מזומנים לפניו. (מחכ"א).

ת. הכל תלוי² באתה חונן.^{3 4}

דאמרי' בנדרים מ"א א' אמרי דדא ביה כולה ביה (והיינו בדעה יעו"ש) וכתב במהרש"א שם בד"ה נקטינן וז"ל, והענין כפול לרמזו בין בדברים הגופניים ובין ברוחניים כולן תלויין בדעה עכ"ל. והנה לפי"ז [בפרט אם ל' התשובה הי': כלול. כנ"ל] יש לכוין בברכת אתה חונן לבקש גם על אלו הה' דברים 'אשה, תורה, מיתה, קבורה, בית הכסא', וכתבאר בגמ' שם מה יש לכוין בכל חד מיניהו יעו"ש. ולתועלת הענין נעתיק הכא לשון רש"י בברכות שם וז"ל, יתפלל לעת מצא. יתפלל שיהיו מצויין לו כשיצטרך. לעת מצא זו מיתה. שימות במיתה יפה ונחה. כו'. לעת מצא זה בית הכסא. שיהא דר במקום שיהא בית הכסא סמוך לו לפי שהיתה קרקע של בבל מצולת מים ואין יכולין לחפור שם חפירות והיו צריכין לצאת בשדות ולהתרחק מאד, עכ"ל. וגבי קבורה אמרי' בגמ', ר' יוחנן אמר לעת מצא זו קבורה כו' אמר רבה בר רב שילא היינו דאמרי אינשי ליבעי אינש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא, ופרש"י וז"ל, זיבולא בתרייתא שלמא. שיהא לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו עד השלכת עפר האחרונה שבכיסוי קבורתו, עכ"ל.

4. שוב העירו, דמהא דכתב מרן שליט"א הכל כו' ב'אתה חונן' ולא כתב הכל כו' ב'דעה' כלשון הגמרא בנדרים [שהובא לעיל], יש ללמוד דכוונת מרן שליט"א: אתה חונן וכו', והיינו אתה חונן וכל שאר הבקשות שבשמו"ע.

1. תשובות נוספות למסכת ברכות ע' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות התקל"ו - תתקפ"ח.

2. יתכן שלשון תשובת מרן שליט"א היה: הכל 'כלול' באתה חונן.

3. לכאור' צ"ב היכן מצינו שכל הנ"ל [לבד מתורה] תלוי בברכת אתה חונן. והנה לענין אשה י"ל כי לישא את האשה שלו ולא לדחות אותה צריך דעת וכמו שכתב הר"ן במו"ק י"ח ב' וז"ל 'אבל מאחר שהאדם נוטה מדעתו לישא אשה יבררו לו אשה פלונית מן השמים כו' עכ"ל יעו"ש והבן. (וע"ע ברכות נ"ז ב' שלשה דברים מרחיבין 'דעתו' של אדם אלו הן דירה נאה 'אשה נאה' כלים נאים יעו"ש וחזי' דיש שייכות בין אשה לדעת).

ועוד י"ל לפי משאורז"ל יבמות ס"ב ב' כל אדם שאין לו אשה כו' שרוי בלא שמחה בלא טובה בלא ברכה כו' במערבא אמרי בלא תורה בלא חומה כו' ע"כ.

ולענין מיתה פרש"י בגמ' שם דיתפלל שיהי' לו מיתה יפה ונוחה [הובא להלן], וי"ל דכוונת מרן שליט"א דע"י דעה שמבין שהעוה"ז הוא טפל והעוה"ב הוא העיקר ממילא יש לו פחות צער מהמיתה, ע' שערי תשובה שער ב' אות י"ז, וזהו כדברי רש"י דצריך להתפלל שיהי' לו מיתה יפה ונחה. ולכן זה כלול באתה חונן.

וכפי הנראה כוונת מרן שליט"א היא ע"פ מה

תשובה ב

ש. ברכות ל"ג ב'. ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. פרש"י וז"ל, הכל בידי שמים. כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור הכל בידי שמים הוא אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים את זה מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים עכ"ל, הנה בפשוטו כוונת רש"י דהגמ' אתא למימר דמה שזה גבוה וזה נמוך וכו' אין לנו הבנה בזה [היינו למה זה כך וזה כך] וזה מסור בידי שמים, אמנם יתכן דכוונת רש"י גם דהגמ' אתא למימר דמה שאדם נמוך או עני או שוטה (לאו שוטה ממש אלא שאינו חכם) אי"ז סיבה לכך שלא יהי' ירא שמים כי יר"ש מסור בידי האדם, דלא זה הוא המודד את גדלות האדם וכמו שמצינו הרבה שהיו נמוכים ואעפ"כ היו צדיקים גדולים, וכעיי"ז מצינו ביומא ל"ה ב' נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים.

ת. הכל בכלל.^{5 6}

ברוך רחמנא דסייען

»» • ««

»» • ««

הדדי הוה עייל בקרא דתורי בינייהו ולא הוה נגעה בהו כו' וכ' התוס' בד"ה אמר רבי יוחנן, אלו דברים נכתבו שלא להוציא לעז על בני אדם שהם כך עכ"ל דהו"ל להזכיר גם שמן ורזה לומר דגם זה הוא מסור בידי שמים ושלא יוציאו לעז על בני אדם שהם כך. וקצת צ"ב. והשיב לן מרן שליט"א וז"ל: היינו הך. ע"כ.

5. היינו דמה שכתבנו בשאלה הוא בכלל מה שכתב רש"י.

6. עוד שאלנו אז בזה"ל: בהנ"ל. קצת יש להעיר למה נקט רש"י רק ארוך וקצר ולא נקט גם שמן ורזה [וכדמצינו בב"מ פ"ד א' כי הוה מקלעי ר' ישמעאל ברבי יוסי ור' אלעזר בר' שמעון בהדי

זרעים

פאה⁷

תשובה ג

פאה פ"א מ"א. ותלמוד תורה כנגד כולם. בחורים לומדים משניות בעל פה כשהולכים בדרך לישיבה וכשחוזרים, ומרוב הרגל אומרים המשניות בע"פ מבלי להתבונן בכוונת דברי המשנה והמחשבות במקומות אחרים, ונשאלתי מחד מינייהו האם מקיימים בזה מצות ת"ת והאם יש בזה המעלות של לימוד המשניות בעל פה.

ת. כן.⁸

» • «

שילמוד כל אדם בכל יום מקרא משנה וכו' א"כ הדבר פשוט דאין כל אדם בר הכי ללמוד הפי' ולהבין המשנה וברייא דר"י גם המנהג פשוט שלא ללמוד הפירוש וצ"ע ומ"מ ראיתי כתוב בשם ספר יש נוחלין כדברי הר"מ פשיטא דיש לחוש לדבריהם וכל אדם שהוא בר הכי יש לו לחזור על הפי' ולכוין בו עכ"ל המאמר מרדכי. וכהמאמר מרדכי כן מבואר בלשון הפלא יועץ (ערך לימוד) וז"ל ואפילו מי שלא חננו ה' דעת אין לו מקום פטור ליום הדין באמור קריתי כל התהילים ושנתי ח"י פרקי משנה וכמה דפים מזוהר הקדוש ומה חובה עוד היכול אוכל להיות חוזר חוזר על התהילים וכדומה ולהיות יושב ולומד כל היום זה בלתי אפשרי אמרתי שגם זה הבל יפצה פיהם כו' עכ"ל יעו"ש. ועי' ע"ז י"ט א' דאמרי' שם, ואמר רבה לעולם ליגרס איניש כו' ואע"ג דלא ידע מאי קאמר כו' ופרש"י שם וז"ל דלא ידע מאי קאמר. שאין רבו יודע לפרש לו כלום עכ"ל ודו"ק.

ויש להביא מש"כ בס' יפה ללב (חלק ה' יו"ד סי' רמ"ו ס"ד אות א') וז"ל (בתוך דבריו), ובזה יצא י"ח ממ"ש הרב זכור לאברהם כו' משם הרב עץ החיים ככו' דת"ח שהיה יכול לעסוק בעיון ולחדש מה שקבל מסיני ומניח העיון ולומד גירסא אין לך ביטול גדול מזה כו' ושוב כתב ומפי

7. תשובות נוספות למסכת פאה ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתקפ"ט - תתקצ"ב.

8. לכאור' יש לשאול דבמגן אברהם או"ח סי' נ' ס"ק ב' מבואר דלימוד מבלי להבין מה שלומד אינו נקרא לימוד יעו"ש, וי"ל שכבר ביאר בדברי המג"א בעבודת הקודש להגחיד"א בס' מורה אצבע סי' ב' אות מ"ב וז"ל לפחות בקריאת המשנה ישתדל להבין פירוש התיבות אף שלא יבין פירוש הענין באמת שאם לא יבין אף התיבות יש מי שכתב (א.ה.) כנראה הכוונה לדברי המג"א הנ"ל כמבואר במג"א שם יעו"ש) דאינו נחשב לימוד כלל עכ"ל, וכן ס"ל בדברי המג"א כהגחיד"א וז"ל הנ"ל בחסד לאלפים לבעל הפלא יועץ (דלהלן) שכתב כעין ל' הגחיד"א וז"ל הנ"ל (שם או"ח סי' נ' אות י'), יעו"ש. ועי"ל דמין שליט"א כתב כדעת המאמר מרדכי שהביאו בכף החיים וז"ל הכה"ח אחר שהביא דברי המשנ"ב שהביא את דברי המג"א הנ"ל, ועיין מאמר אות א' והביא דבריו שלמי ציבור שם עכ"ל הכה"ח יעו"ש. וז"ל המאמר מרדכי, גם מה שמסיק בעיקר דינו דצריך להבין מה שהוא אומר אחר הס"ר [הסליחה רבה] נלפק"ד [נראה לפי קטנות דעת] דמדברי הש"ע והפוסקים לא משמע הכי דמאחר שכתבו שתקנו זה כדי

שביעית

תשובה ד

פ. שביעית פ"א מ"א. עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית כו'. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה (פ"ג ס"ק א') דל' הרמב"ם משמע דכל עבודות הארץ אסור בתוספת שביעית ולא רק חרישה, ודעת ר"ת דרק חרישה אסור מה"ת אבל שאר עבודות אין אסור, ובצה"ל (ס"ק א') הביא מרן שליט"א את המנחת חינוך (מצוה שכ"ו) שנסתפק לדעת ר"ת שאין תוספת שביעית בזריעה מהו באופן שזורע סמוך לשביעית ומשתרש בשביעית האם הוא עובר בעשה דשביעית שדהו, עכ"ד מרן שליט"א שם. ולכאור' יש לשאול בכוונת המנחת חינוך, והיינו, דהא כיון שאין תוס' שביעית בזריעה א"כ על כרחך שמה"ת מותר לזרוע גם ביום האחרון של השנה השישית ואף שבודאי ישריש רק בשנה השביעית כבר, ומה יש להסתפק, דהא על כרחך נמצינו למידין שמותר לזרוע בשישית אף שישריש רק בשביעית, והוא מאחר שמותר לזרוע לכתחילה עד ר"ה של שביעית וכנ"ל.

ת. גוי זרע לו שלא מדעתו.⁹

תשובה ה

פ. שביעית פ"א מ"ב. אם ראויין לעשות ככר דבלה כו'. ולהלן מ"ג כתב הרע"ב וז"ל, ולמה שיערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה עכ"ל ולכאור'

— << — • — >> —

לא זרע ומצד ושבתה הארץ ג"כ אין כאן, ולצד בתרא דהמנ"ח צריך לעקור מה שהגוי זרע בתוספת שביעית כי אם לא יעקור נמצא ששדהו אינה שובתת והרי הוא הישראל מצווה בושבתה הארץ.

ולהבהרת הדברים נעתיק כאן לשון המנ"ח (סוף מצוה שכ"ו) וז"ל, ויש לחקור אי נימא דאין איסור זריעה בתוספת שביעית, אפשר מותר לזרוע מן התורה עד ראש השנה אף שתשרש בשביעית, מ"מ הוי ליה כמו שבת ויום טוב דמותר לעשות מלאכה עד חשיכה אף שהמלאכה נעשית בשבת [כמו] פותקין מים וכו', כמו שכתבתי לעיל פרשת אמור [מצוה רצ"ח אות ט"ו]. או אפשר כיון דכבר כתבתי [לעיל אות א'] דמצווים אנחנו על שביתת קרקעות בשימיטה, וכהאי גוונא בשבת אסור לבית שמאי משום שביתת כלים כמבואר בשבת י"ח

השמועה שמעתי שה"ה המקובל האלקי מהר"ר מאג'אר יצ"ו הוא היה אומר שע"פ הסוד עיקר הלימוד היא הגירסא אף באין מבין ע"ש ועל כן טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח את ירך כו' עכ"ל ספר יפה ללב יעו"ש. והוא כעין סמך לדברי המאמר מרדכי הנ"ל.

9. היינו דהמנ"ח נסתפק לדעת ר"ת דאין הלאו דלא תזרע בתוספת שביעית, אם אעפ"כ אסור לזרוע בתוספת שביעית מצד העשה של ושבתה הארץ, כי אע"פ שמעשה הזריעה נעשתה בהיתר כי זורע בשישית מ"מ כיון שמשריש בשביעית נמצא דשדהו אינה שובתת בשביעית, והנפק"מ היא בגוונא שגוי זרע לו בתוספת שביעית שלא מדעתו [כי אם זה מדעתו אסור כי הוא נעשה כמו שלוחו], דלפי צד קמא דהמנ"ח זה מותר כי מצד לא תזרע הישראל

כוונתו ז"ל כמ"ש בתפארת ישראל וז"ל ושיערו בתאנה לקולא מדפרותיה גסין ורבין עכ"ל, אמנם מרן שליט"א כתב טעם אחר (דרך אמונה פ"ג ס"ק י"ח) וז"ל ומה ששיערו בתאנה לפי שפירותיה גסין והן עושין הרבה וקל לשער בהן עכ"ל (ולשון זה כ' מרן שליט"א גם בביאורו לירושלמי) והיינו דמה ששיערו חכמים לפי עצי התאנה, אי"ז משום שרצו חכמים להקל בדבר וכנ"ל בפי' הרע"ב והתפא"י, אלא משום שבאופן מציאותי יותר קל לשער לפי עצי תאנה מאשר לפי עצי פרי אחרים. ומקורו של מרן שליט"א הוא בירושלמי כמ"ש בצהה"ל, והכי אי' שם (פ"א ה"ג) ולמה אמרו תאינים ע"י שפירותיהן גסין והן עושות הרבה הרי אתרוג פירותיו גסין ואינו עושה הרבה הרי זיתין עושין הרבה ואין פירותיהן גסין ואלו עושות הרבה ופירותיהן גסין וביאר מרן שליט"א שם וז"ל ע"י שפירותיהן גסין. גדולין וקל לשער בהן עכ"ל. וקצת יש לשאול דמה לי שאתרוג אינו עושה הרבה והא כיון דפירותיו הן גסין א"כ נשער לפי האתרוגין, שהרי... פירותיהן גדולין וקל לשער בהן...¹⁰

ת. כך קבעו חז"ל.¹¹

תשובה ו

ע"י. בהנ"ל. קצת יש לשאול למה לא הובא במפרשים הנ"ל (הרע"ב והתפא"י מרן שליט"א) ביאור נוסף לכך שמשערין בתאנה, והוא מ"ש בירושלמי שם

— >>> • <<< —

ולפי"ז נראה שמרן שליט"א נתכוין כאן לבאר לפי פירוש המפרשים למה באמת לא קבעו חז"ל כל עץ ועץ לפי מה שהוא, שהרי רק בתאנה צריך כל בית סאה בשביל הפירות עצמם, ואילו בשאר העצים לא צריך את כל הבית סאה בשביל הפירות עצמם ונמצא חורש שלא לצורך הפירות עצמם.

11. ויכלו רבנן לקבוע כן, כיון דהוי דרבנן, אליבא הרמב"ם בפ"ג משמיטה ה"א יעו"ש (ועי' בדרך אמונה שם ס"ק י"ב שהביא מרן שליט"א שם ראשונים דס"ל דההל"מ הוא גם עד עצרת ופסח יעו"ש). ובביאור הדבר שכך קבעו רבנן י"ל כי כל מה שגזרו רבנן הוא כדי שלא יטעו ויעשו גם בשביעית עבודות שלא לצורך הפירות עצמן, ויש לומר שכיון שאם רק ישמעו שפלוני חרש בית סאה לא יבואו לטעות שמותר לעשות שלא לצורך הפירות עצמם, כי יאמרו אולי זה היה תאנה, וכן

ע"א, הכא נמי אסורה השרשה בשמיטה מחמת שביתת קרקע. או אפשר דשביתת קרקעות דאסורה תורה היינו הא דמפורש בקרא, כגון זריעה וזמירה עוברים גם כן על שביתת קרקעות, אבל בשאר דברים אינו בכלל שביתת קרקעות דזריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה, אם כן לא קאי כלל העשה דשביתת קרקעות רק על זריעה וזמירה ולא על השרשה, ויש לפלפל הרבה בסוגיא דר"ה ואין כאן מקומו, עכ"ל המנ"ח שם.

10. כאן השאלה לפי מה שהבנו בשאלתנו שמרן שליט"א פירש פירוש אחר מהרע"ב והתפא"י, אבל אליבא דאמת מרן שליט"א כתב בתשובה הבאה [שנכתבה יחד עם תשובה דידן] 'הבאנו מהמפרשים' והיינו שהפירוש שכתב מרן שליט"א אינו פירוש אחר אלא הוא ממש פירוש הרע"ב והתפא"י, דמש"כ מרן שליט"א 'וקל' היינו 'וקולא'.

(כנ"ל) אמר רבי חייא בר אדא כל אילניא עברין שנה פרא שנה והדא תאינתא עבדא כל שנה, והיינו שמשערין לפי התאנה משום שהתאנה נמצאת ומצויה בכל השנים ולעולם לא ימצא שנה שביעית שאין בה פירות התאנה ומשא"כ שאר אילני הפרי שיש שנים שאינם מצויים ולפעמים יוכל לצאת שנה שביעית שאין מצוי בו איזה פרי מסויים (כך מבואר מביאור מרן שליט"א בדברי הירושלמי אלו). ומה טעם לא הובא טעם זה ג"כ וכנ"ל.

ת. הבאנו מהמפרשים.¹²

תשובה ז

שי. שביעית פ"א מ"ו. עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה (פ"ג ס"ק מ') בשם הר"ש והרא"ש (כמ"ש בצה"ל שם) הטעם, והוא, 'לפי שאין כוחם יפה כזקנות ואם לא יחרשו תחתיהן תמיד יתייבשו ויפסידו', והיינו דלכן חורשים כל ב"ס בשבילן עד ראש השנה ולא רק עד עצרת כג' אילנות. ולכאור' יש לשאול, דהנה גבי אילנות שאסרו לחרוש מעצרת ואילך טעם האיסור הוא משום שלאחר העצרת נתייבשה הקרקע לגמרי ואין עוד שום לחלוחית בקרקע וכיון שכן החרישה נראית לצורך שביעית כדלעיל מ"א¹³, והשתא, כיון שנת' שלאחר העצרת אין שום תועלת בחרישה לצורך פירות שישית וה"ז נראה כחורש לצורך שביעית, א"כ מה תועיל החרישה לנטיעות (מעצרת ועד ר"ה) והרי הקרקע נתייבשה לגמרי וגם בנטיעות נימא דה"ז לצורך שביעית.

ת. אנשים יאמרו.¹⁴

תשובה ח

שי. בהנ"ל. האם י"ל הכי, דיש חילוק בין אילן לנטיעה, והיינו, דאילן יוכל שלא להפסד גם אם לא ישקוהו מעצרת ועד ר"ה (או עד גשמים של שביעית) ולכן אם חורש מבלי השקיה ה"ז נראה כחורש לצורך שביעית, אבל נטיעה ודאי תוכל להפסד אם לא ישקוה מעצרת ועד ר"ה (או כנ"ל) וזה ודאי מותר כ"ש ממה

14. היינו, דמה שנתבאר לקמן פ"ב מ"א שכלתה הליחה אין הכוונה שכלתה לגמרי, אלא הכוונה שאנשים יאמרו שנתייבשה הקרקע 'לגמרי' ולכן אסרו לחרוש כבר מעצרת כי ה"ז מיחזי כמתקן לצורך שביעית כמ"ש הרע"ב שם.

יהיו אנשים שלא יודעים כמה הצורך האמיתי להפירות עצמם בכל עץ ועץ, לכן לא כל כך מהר יבואו לטעות, ולכן לא גזרו.

12. התבאר בהערה שעל שאלה קודמת יעו"ש.

13. כנראה דצ"ל: כלהלן פ"ב מ"א.

שמותר להשקות בשביעית עצמה כדי שלא יפסד ולכן כשחורש אצל הנטיעה אי"ז נ' לצורך שביעית כי הקרקע של הנטיעה אינה יבשה מאחר שהשקה שם וכנ"ל ולהכי התירו לחרוש עד ר"ה.

ת. ג"ז נכון.

תשובה ט

שי. שביעית פ"ב מ"ג. רבי יהושע אומר כזרודה וכפסולה של חמישית כך של שישית. פי' הרע"ב וז"ל, ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית, ור' יהושע סבר כשנת חמישית כן שישית מה חמישית נכנסת לשישית כך שישית נכנסת לשביעית, וכמו שמזרדין של חמישית בשישית כך מזרדין של שישית בשביעית כו' עכ"ל, והנה הל' 'כך מזרדין של שישית בשביעית' ה"ז משמע דדוקא הענפים הלחים שגדלו בשישית מותר לזרדם (היינו לקוצצם כדפי' הרע"ב לעיל¹⁵) בשביעית, אבל ענפים לחים שגדלו בשביעית אסור לזרדם בשביעית, ולכא' צ"ב מאי שנא, והיינו, דכמו שמותר לזרד את של שישית¹⁶ בשנה השביעית אע"פ שלמעשה זה עושה השבחה לאילן בשנה השביעית, ה"נ שיהי' מותר לזרד את של שביעית¹⁷, ולכא' צ"ב.

ת. פירות שביעית.¹⁸

תשובה י

שי. שביעית פ"ז מ"ג. שאין עושים סחורה כו' ולא בבכורות כו'. יל"ע האם איסור סחורה בבכור שנ' כאן ה"ז דוקא לישראל (או כהן אחר) שקנה¹⁹ מכהן בכור בעל מום משום שכך היא דרך סחורה שקונה ואח"כ מוכר, או"ד שה"ז גם לכהן והיינו שאע"פ שהכהן קיבלו ולא קנהו וא"כ אי"ז דרך סחורה אעפ"כ אסור לכהן למכור הבכור בעל מום כיון שסוף סוף נמצא שהכהן סוחר בו.

ת. פחמע"ד.²⁰

15. בד"ה מזרדין וז"ל, מזרדין. הענפים הלחים, כשהם מרובין רגילים לקצצן ומניחין מקצת מהן וזהו זירוד עכ"ל.

16. היינו את הענפים הלחים שגדלו בשישית.

17. היינו את הענפים הלחים שגדלו בשביעית.

18. היינו, כי יש שם פירות שביעית ואסור לקלקלן ולתלשן. הגרא"ש קניבסקי שליט"א. ועי' משנה

19. ר"ל ואח"כ ימכרו.

20. ז"ל השו"ע (יו"ד סי' ש"ז ס"ג), צריך הכהן לשהותו ולגדלו לעולם עד שיפול בו מום ויכול למכרו אפילו לישראל אע"פ שהוא תמים והלוקח

תשובה יא

שביעית פ"ז מ"ד. לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למכרו. לכאור' קצת יש לשאול אמאי נקט התנא לקח בכור למשתה בנו או לרגל, ולא קאמר בסתמא לקח בכור ע"מ לאכלו (או, לקח בכור לאכילה²¹), דהשתא ה"ז משמע דדוקא כשקנה למשתה בנו או לרגל מותר לו אח"כ למכרו אי לא צריך לו אבל אם קנה ע"מ לאכלו בסתמא ואח"כ לא צריך לו יהי' אסור לו למכרו, ומה סברא לחלק.

ואולי י"ל חילוק דדוקא אם קונה למשתה בנו או לרגל שכיח טפי שאח"כ רואה שלא צריך לבכור זה, כי המה סעודות מצוה²² שצריך להם הרבה בשר במיוחד ויתכן שקנה יותר מדאי, אבל כשקונה לאכלו בסתמא ואח"כ לא צריך לו יש לחוש שבאמת קנהו ע"מ למכרו ולכך אמרינן ליה שבכה"ג אסור לו למכרו.

אלא דלפי"ז נמצא חידוש דין, דהתנא נקט למשתה בנו או לרגל בדוקא, שדוקא בזה מותר למכרו אם לא צריך לו, אבל כשקנה לאכילה בסתמא אף שלא קונהו למכרו מ"מ אסור למכרו מחשש שמא קנהו למכרו וכנ"ל.

אמנם מסברא אי"ז חידוש דין אמת.²³ וצ"ב.

ת. אורחא דמילתא קתני.²⁴ ²⁵

וכדו' ה"ז אורחא דמילתא, ובמה משתה בנו ורגל הם יותר אורחא דמילתא. ובפשוטו מש"כ מרן שליט"א אורחא דמילתא קתני קאי על הא דקתני במשנה 'ולא צריך לו' והיינו דבמשתה בנו או לרגל הוא אורחא דמילתא שנשאר הרבה בשר שהולך למכרו כי לסעודות אלו רגילין לקנות הרבה בשר, ולכן נקט התנא בדוקא 'למשתה בנו או לרגל' שרגילין לקנות לסעודות אלו הרבה בשר, דאילו מסעודות שבת [וכדו'] אין זה אורחא שנשאר כמות בשר שהולך ומוכרו כי לא קונה הרבה כי אם כדי צורך השבת [וכמו שנתבאר כן בפנים השאלה].

ומה דגבי פירות שביעית תנן 'לקח לעצמו והותר מותר למכר', דחזינן שמוכר אע"פ שקנה 'לעצמו' ולא מוכר דווקא כשקנה 'למשתה בנו', היינו כי גבי פירות שביעית זה הוא האורחא דמילתא, שקונה לעצמו, דאין קונה פירות שביעית למשתה בנו כמו בשר שקונה למשתה בנו אלא שקונה פירות לעצמו

ינהוג בו קדושת בכור בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו אבל אסור לעשות בו סחורה דהיינו לקנותו כדי להרויח ואם קנאו לצרכו ולא נצטרך לו יכול לחזור למכרו עכ"ל בשו"ע, ובבית יוסף כתב (שם) וז"ל, ומ"ש בד"א שהלוקח קונה אותו לצרכו אבל אסור לעשות בו סחורה לקנותו כדי להרויח בו משנה בפ"ז דשביעית שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות, עכ"ל יעו"ש.

21. כדתנן גבי פירות שביעית לעיל מ"ג לקח לעצמו והותר מותר למכרו יעו"ש.

22. עי' בהון עשיר המובא בהערה לקמן.

23. וכן הוא בלבוש (יו"ד סי' ש"ז ס"ג) דמ"ש משתה בנו או לרגל הוא לאו דווקא דכתב וז"ל ואם קנאו לצרכו 'כגון' למשתה בנו או לרגל כו' יעו"ש.

24. לכאור' צ"ב למה דווקא משתה בנו או רגל ה"ז אורחא דמילתא, והרי גם לקנות בשר לצורך שבת

תשובה יב

שביעית פ"ט מ"ט. מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שניתנו לו במתנה רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן כו'. פירש הרע"ב, דר"א סובר כב"ש שאסור לאכול פירות שביעית בטובה ולכן אסור לו לאכול הפירות לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או למי שנתנם במתנה וצריך לאכול עם אחרים כדי שלא יאכל פירות שביעית בטובה, ע"כ. ולכא' צ"ב כי מה שיך להחזיק טובה למי שהוריש לו, שהרי מי שהוריש לו כבר לא נמצא בעוה"ז. (וודאי שאין הכוונה שייטיב לו עם נשמתו, דזה אדרבה).

ת. יכול ליתנם במתנה לאחר. 26

תשובה יג

ש. בהנ"ל. האם ניתן ליישב כך, דהנה אמרי' בנדרים ל"ד ב' אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש נטלה לאוכלה מעל לפי כולה

— <<< • >>> —

בכור שלם, ומשא"כ לסתם סעודה ואפי' לסעודות השבת אינו קונה כי אם בשר שחוט לפי כמה שהוא צריך, נמצא שה'אורחא דמילתא קתני' שכתב מרן שליט"א קאי נמי על 'לקח בכור'.

עוד יש להוסיף ע"פ מש"כ הגר"א בשנות אליהו דמ"ש התנא גבי בכור 'ולא צריך לו' [ואילו לגבי פירות שביעית נקט התנא הלשון 'והותר'], ר"ל [לגבי בכור], דאף דלא איצטריך בזה כלל אעפ"כ מותר למכרו עכ"ל יעו"ש, וכיון דהתנא מיירי על אופן דלא צריך לו כלל לכן נקט למשתה בנו או לרגל כי רק באופנים אלו אורחא דמילתא הוא שלא יצטרך לזה כלל כי קונה כמה בהמות, אבל לסתם סעודה אין קונים יותר מבהמה אחת והאורחא דמילתא הוא רק שהותר ולא שאין צריך לזה כלל.

25. עי' בס' משנת יוסף שהביא מס' הון עשיר שהאריך בטעם הדבר דנקט התנא למשתה בנו או לרגל, ובתוך דבריו כתב שם 'וקמ"ל דלא נכון למוכר למכור כו' אלא לדבר מצוה' יעו"ש.

26. המוריש יכול לתת מתנה ולא עשה כן, ועי' יש לו הכרת הטוב. הגרא"ש קניבסקי שליט"א.

כהאורחא דמילתא. וגם דפירות האורחא הוא שקונה הרבה פירות כי זה יותר נשמר, ולכן שיך גבי פירות ש'לקח לעצמו והותר'.

ולביאור זה בדברי מרן שליט"א, יהיה נמצא דמש"כ מרן שליט"א דאורחא דמילתא קתני ה"ז קאי על הא דתנן 'ולא צריך לו', (ולא על הא דתנן 'לקח בכור'), אמנם יש להוסיף דלהא דכתב הרע"ב (לעיל מ"ג) דכל מה שאסרו רבנן לסחור בבכורות היינו דווקא בבכור חי אבל בבכור שחוט לא אסרו רבנן, כי בבכור חי יש חשש שמא ישהה את הבכור אצלו ויבוא בו לידי תקלה, ואילו בבכור שחוט אין חשש זה מאחר שהוא כבר שחוט יעו"ש, אפשר לומר דהאורחא דמילתא הוא קאי גם על הא דתנן 'לקח בכור', והיינו דכיון שכל האיסור סחורה בבכורות הוא דוקא בבכור חי אם כן מה דתנן לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מדובר דווקא בלקח בכור חי כי בכור שחוט לא צריך להיתר זה של לקח בכור למשתה בנו וכו', וכיון שלקח בכור חי האורחא דמילתא הוא שלקחו למשתה בנו או לרגל, [כי דווקא למשתה בנו או לרגל שצריך שם הרבה בשר אורחא הוא שקונה

להורישו לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה, ופי' הר"ן וז"ל (בתוך דבריו), אבל מ"מ מעל לפי טובת הנאה לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה כיון שהוא מחזר להורישם עכ"ל, ולפי"ז נימא גם פה דמיירי בפירות שביעית שאביו חזר אחריהם בחייו כדי להורישם לבנו, וכדי שלא יחזיק הבן טובה לאביו על כך בחיי אביו, לכן ינתנו לאוכליהן. והאם י"ל כך.

ת. א"צ לכך.

תשובה יד

שי. שביעית. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה בפ"ד מהל' שמיטה ויובל ס"ק קע"ח בשם מרן החזו"א זצ"ל, א. וא"א לזכות בפירות שביעית במחובר ואם יזכה יהא שוב הפקר²⁷. ב. ואפילו אם הפירות כבר ראויין לאכילה ורשאי לתלשן ולאכלן אפשר שאסור לזכות בהן במחובר כדי לתלשן ולאכלן. ובציון ההלכה כתב מרן שליט"א שם סי' י' ס"ק ה' וסי' י"ג סקט"ז ע"ש, ע"כ.

וצ"ע²⁸ שהרי בסי' י' ס"ק ה' [הנ"ל] לא כתב כמו אות ב' הנ"ל, שכתב שם וז"ל, ואפשר שכל שהפירות כבר ראויין לאכילה וראוי לתולשן רשאי לזכות בהן במחובר²⁹ עכ"ל שם, ואולי כוונת מרן שליט"א, שהחזו"א כתב רק 'ואפשר' וא"כ ואפשר להיפך שא"א לזכות. או"ד כוונת מרן שליט"א שבסי' י"ג ס"ק ט"ז [הנ"ל] החזו"א חזר בו, שכתב שם וז"ל, וע"כ מוכח דשיעור שראוי ליטול לאכלה רשאי לזכות במחובר עכ"ל החזו"א שם ומשמע שאין לזכות במחובר³⁰ ³¹, אבל עדיין צ"ע שהרי

30. היינו מה שמעבר לשיעור שראוי ליטול לאכלה, זה כבר א"א לזכות במחובר אע"פ שכבר ראוי לאכילה.

27. כאן מרן שליט"א מיירי לענין פירות שעדיין אינם ראויים לאכילה. [וכמוכח תיכף מדבריו דלהלן].

31. בזה רוצה השואל לבאר דלעולם מש"כ החזו"א בסי' י' דאפשר שרשאי הכוונה היא לומר שבאמת רשאי [ולא שזה ספק שאפשר שמותר ואפשר שאסור], ומש"כ מרן שליט"א 'אפשר' דאסור, הוא משום דברי החזו"א בסי' י"ג ששם החזו"א חזר בו מההיתר שכתב בסי' י'.

28. הנה בשו"ת זה הארכנו לבאר הרבה את כוונת השואל בדבריו, היות שאפשר היה לקצר יותר בנוסח השאלה השאלה [כפי שלאחר זמן סבר השואל בעצמו], והיות שעל לשון מכתב זה השיב מרן שליט"א את התשובות, לכן הוצרכנו להאריך ולבאר את הנוסח הנוכחי כדי שיובנו היטב הדברים על נכון.

ואליבא דאמת לכאור' כ"ז [היינו מש"כ שהחזו"א 'חזר' בו] אינו נכון, והיינו, [כי אין פה שום חזרה מדבריו ובשניהם כתב אותו הדבר] כי גם בסי' י' החזו"א כתב לתלשן 'ולאכלן', דהיינו שהתיר רק

29. המשך לשון החזו"א כאן הוא: כדי לתלשן ולאכלן ואינו חייב לנהוג בהן הפקר כו'. [ועי' להלן מה שנתבאר עפי"ז].

החזו"א לא כתב שאין זכייה במחובר אלא כתב שיש לזוכה שיעור זכייה קטן מכל זוכה שרק שיעור זכיה לאכלה, אבל ודאי יש חלות קנין במחובר אם יכוין לזכות רק לשיעור זכיה כשל אכילה³². ושמא כוונת מרן שליט"א במה שכתב בצעה"ל 'ע"ש', למה שכתבנו, שהמעין רואה שיש חלות במחובר³³, אמנם בדרך אמונה לא נראה כן³⁴. (מאברך אחד).

ת. כך נהג מרן זצ"ל.³⁵

תשובה טו

שי. בהנ"ל. הוספה לשאלה קודמת³⁶: [אמנם בדרך אמונה לא נראה כן] אלא שחסר בחלות³⁷. ואמנם אחר העיון בדברי מרן שליט"א מתבאר שכתוב רק

————— » • « —————

33. והיינו דמש"כ בדר"א ו'אפשר דאסור' אין הכוונה 'אפשר שכן ואפשר שלא' אלא הכוונה היא דבאמת אסור אבל לא בכל גווני, ד'ע"ש' ששיעור אכילה ובאופן שאינו דרך סחורה [יעו"ש] כן מותר לזכות.

34. המשך הדברים נמצא בשאלה הבאה יעו"ש.

35. כמ"ש מרן שליט"א בהקדמה לשונה הלכות וז"ל, ובפרט בהעתקות דברי החזו"א שידוע שספריו צריכין עיון גדול ומתון וגם במרבית המקומות אין כותב בדין העולה להלכה רק צריך להוציאו מתמצית דבריו ולפעמים מסיק כך ובהמשך הענין משתנה הדין או שכותב לפי שיטה אחת וגם לשונו קצר מאד כידוע כ"ז לרגיל בספריו כו' עכ"ל מרן שליט"א [הנוגע לענינינו] בהקדמתו לספרו שונה הלכות.

36. הוספה זו צירפנו בדרך נוסף לדרך בה היתה השאלה הקודמת ומרן שליט"א ראה ב' הדפין יחד, אלא שקודם השיב על הדרך הראשון בו ה' השאלה הראשונה ואח"כ השיב על הדרך השני בו ה' ההוספה.

37. כאן הבין השואל דמש"כ בדר"א 'ואפשר שאסור' ולא חילק בין שיעור של ראוי לאכלה לבין שיעור של יותר מכדי לאכלה, משמע שאין חלות

על כמות של שיעור אכילה [וכשאינו דרך סחורה יעו"ש], וזה הרי מה שכתב גם בס' י"ג ואין כאן שום סתירה בחזו"א. ולכאור' זהו כוונת התשובה 'כך נהג מרן זצ"ל' ור"ל דאף שהחזו"א לא כתב בס' י' התיבות 'שיעור שראוי לאכלה' כמו שהוא כתב כן בהדיא בס' י"ג, ה"ז משום שכן נהג החזו"א לכתוב [כמ"ש מרן שליט"א בהקדמה לספרו שונה הלכות שמרן החזו"א לא כתב בדרך שיוציאו מדבריו הלכות מבלי שיענינו קודם בכל מה שכתב בענין, יעו"ש, וראה להלן העתקת [חלק מ] לשון ההקדמה] ולא משום שהחזו"א שבס' י' נתכוין אחרת ממש"כ בס' י"ג.

32. היינו דגם אם נימא שבאמת החזו"א חזר בו וסובר שאסור לזכות במחובר, מ"מ עדיין ק' על מש"כ מרן שליט"א 'ואפשר שאסור' כי החזו"א דיבר על אופן כשבא לזכות במחובר כמות של יותר משיעור אכילה ורק זה אסר אבל כמות של שיעור אכילה [כשאינו דרך סחורה] התיר, ואילו בדר"א כתב שאפשר שאסור ומשמע שמדבר גם על כמות של שיעור אכילה.

ומש"כ השואל בפנים השאלה, אבל ודאי יש 'חלות' קנין במחובר, אי"ז מדויק, והי' צ"ל שיש גם חלות קנין וגם היתר לזכות, וכמו שבאמת הבין השואל אח"כ וכדלהלן.

שאפשר שאסור לזכות במחובר, אבל לא שאין חלות, דהא כתב החזו"א להדיא שיש חלות כשהפירות ראויין לאכילה. ומיהו³⁸ עדיין צ"ע דבלשון החזו"א מבואר שהאסור זכיה במחובר קאי רק על יותר מהשיעור שרשאי ליטול לאכלה אבל בפחות מכאן אין איסור, ובדרך אמונה כתוב לשון 'ואפשר שאסור לזכות בהן במחובר' וכו' ולא חילק בדרך אמונה בין הרבה לקצת דמשמע אפי' קצת וזה דלא כהחזו"א, וכיון שכן האם צ"ל בדרך אמונה 'אפשר שאסור לזכות במחובר יותר ממה שראוי ליטול לאכלה' (מהנ"ל).

ת. כתבנו מה ששמענו בס"ד.³⁹

תשובה טז

ש. שביעית. נשאלתי מחכ"א שיש לו בחצירו אילנות פרי, והנה יש לו עץ פרי שהוא ערלה, ודרכו כשיש עץ ערלה לקטוף הפירות בעודם בוסר משום ולפני עור כדי שלא יבואו לאכול הפירות בטעות ח"ו, והסתפק, האם מותר לו לנהוג כן גם עתה בשנת השביעית, כי סוף סוף קטיפת הפירות משביחים האילן.

ת. לא.⁴⁰

פירות מעץ הערלה, וכדתנן במעשר שני פ"ה מ"א כרם רבעי מצינין אותו בקוזות אדמה ושל ערלה בחרסית כו' וממחה ושופך אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בשביעית כו'. ופירש הרע"ב וז"ל, בשביעית. שהכל הפקר ונוטלים בהתירה, אבל בשאר שני שבוע שבאים לגזול, הלעיטוהו לרשע וימות ויקחום לאכול באיסור עכ"ל. וז"ל הרמב"ם בפיהמ"ש, ואומר רשב"ג שאינו צריך לבני אדם לציין ולרשום כרם רבעי ושל ערלה שלא יאכלו מהם בני אדם אלא בשנת השמיטה שהוא הפקר ויד כל אדם שוה בגנות ובכרמים, אבל שלא בשנת השמיטה אין צריך לרשום לפי שאין רשות בני אדם לשלוח ידם ולאכול מה שאינו שלהם, ואם עבר אדם ואכל הרי זה גזלן ואין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבאו לידי מכשול לפי שעון הגולנות יותר גדול וכל זה דבר אמת, עכ"ל.

קנין במחובר. [וממילא הדרא ק' לדוכתא שגבי שיעור אכילה [כשאנו דרך סחורה] בחזו"א כ' שמותר ובדר"א משמע שאסור, כי לא חילק בדבריו וכן"ל]. אמנם אי"ז נכון וכפי שתיכף התחרט מדבריו אלו וכדלהלן.

38. כאן חזר השואל על השאלה שכבר שאל למעלה, כדי לשאול מה ששאל בסוף דבריו אם צריך לגרוס בלשון הדר"א גירסא אחרת יעו"ש.

39. 'שמענו' היינו סברנו (כמ"ש בגמ' לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי), וכוונת מרן שליט"א, שבאמת הנוסח בדר"א אינו טעות כלל, וסמך מרן שליט"א על מש"כ בציון ההלכה תיבת 'ע"ש' וכמו שרצה השואל לומר בתוך דבריו, וכפי שנתבאר בהערה שם.

40. והטעם הוא משום שיכול ליתן פיתקא ע"ג העץ שהוא עץ ערלה ועי"ז לא יכשלו בנטילת

תרומות

תשובה יז

ש. ⁴¹בדרך אמונה פ"ח מתרומות סק"ז כתב מרן שליט"א בשם הרא"ש⁴² דבת כהן לישראל מעוברת⁴³ שאכלה תרומה אינה לוקה, ועיינתי ברא"ש שם ולו"ד מרן שליט"א היה נראה פירוש דבריו דאי הוה מפיק מעיין עלה לא היתה לוקה, אבל השתא דמפיק מכנעוריה ודאי לוקה⁴⁴. (מחכ"א).

ת. איך לוקה ואינה מפורש.⁴⁵

תשובה יח

ש. בהנ"ל. תשובת מרן שליט"א צריכה לי תלמוד אמאי אינו מפורש, שהרי הקשה הרא"ש (כקושיית התוס') אמאי צריך קרא כנעוריה למעוברת תיפוק ליה מקרא דאין לה, ותירץ דמקרא דאין לה לא הוה שמעינן אלא חיוב המתנה ולא היתה לוקה, ומשו"ה איצטריך קרא דכנעוריה לומר דלוקה. (מהחכ"א הנ"ל).

ת. אין לוקין על לאו שבכללות.^{46 47}

כהן המעוברת לישראל האסורה בתרומה, אם אכלה התרומה אינה לוקה, משום שהוא רק לאו הבא מכלל עשה עשה שאין לוקין על זה, והק' מרן שליט"א למה כתב המנ"ח שאינה לוקה, והרי יש לומר דאחר שגילתה תורה שהיא אסורה בתרומה מדכתיב כנעוריה [וזהו לאו הבא מכלל עשה עשה שאין לוקין בזה], תהיה נכללת בלאו דוכל זר לא יאכל קדש וא"כ ממילא תלקה, וכמו שכתב כן הרמב"ם ביבמות ס"ח ב' לענין בת כהן שנבעלה לגוי או לעבד דבתר דגלי לן קרא הרי הן בכלל הלאו דוכל זר לא יאכל קדש ולוקין. עד כאן מדברי מרן שליט"א, ויעו"ש עוד, ולכאורה כאן דברי רבינו שליט"א הם לפי הראשונים שלא סוברים כהרמב"ם ז"ל ואלא סוברים שגוי ועבד הבא על בת כהן אם אכלה בתרומה אינה לוקה, יעויין בציון ההלכה ס"ק קע"ב, והיינו דלא סבירא להו דהדר הוה לה בכלל הלאו דוכל זר לא יאכל

41. תשובות נוספות ל'תרומות' ע' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תת"ר - תתר"ה.

42. נדה מ"ד א' ד"ה כנעוריה.

43. ואינה נשואה לו והיינו או שזינתה או שהיא גרושה.

44. הכי כתיב (אמור כ"ב י"ג) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו.

45. היינו אין זה מפורש בלאו דוכל זר לא יאכל קדש, [אלא הוא לאו שבכללות], ע' להלן.

46. הנה בכדי לבאר כוונת מרן שליט"א בתשובה, יש לנו להקדים דברי מרן שליט"א במש"כ בס' דרך אמונה פ"ו מהלכות תרומות ה"ח בביה"ל ד"ה אם, וזהו תוכן הדברים שם, כתב המנ"ח דבת

תשובה יט

שׁו"ת. בהנ"ל. כתב מרן שליט"א בדרך אמונה פ"ח מתרומות ס"ק ז' בשם הרא"ש דבת ישראל המעוברת מכהן שאכלה תרומה לוקה (לפי התיקון שבסוף הספר בהוצאה שניה), ולכאור' צ"ב שהרי הרא"ש מיירי בבת כהן מעוברת מישראל. **ת.** היינו הך.

תשובה כ

שׁו"ת. בהנ"ל. חכ"א העיר למה כתב מרן שליט"א דבריו הנ"ל עמ"ש הרמב"ם בת ישראל המעוברת מכהן, דלכאור' הי' ליכתוב זה עמ"ש הרמב"ם שם ובת כהן המעוברת מישראל כו' מאחר שהרא"ש מיירי על אופן זה. (והנני חשבתיו אולי מרן שליט"א כתב כך בדווקא ללמד דהוא היינו הך, וכפי שהשיב מרן שליט"א לעיל). **ת.** נכון.

שבת כהן המעוברת מישראל גם בה הוא אמינא שלא תלקה וקמ"ל שלוקה, דעיקר כוונתו הוא לומר, שאילו מ'עיינ עליה' היינו רק למידים שצריכה להמתין ואם תפיל יתברר למפרע שהיה לה מותר לאכול בתרומה, אבל לאחר הפסוק 'כנעוריה' אמרין שכיון שמעוברת היא ואינה כנעוריה, אף אם אחר כך יתגלה שהעובר לא היה בר קיימא, מ"מ היא כבר לא כנעוריה וממילא באופן ודאי כל זמן שהיא מעוברת אסור לה לאכול בתרומה, אבל היא לא לוקה, וכלשון התוס' שם ד"ה כנעוריה, דכתבו וז"ל וה"נ לא 'מיפסלא' מן התרומה בהכי עכ"ל יעו"ש [ולא כתבו שהיא 'לוקה']. ולהסבר זה בדברי הרא"ש לכאור' י"ל דהנפק"מ, בין אם היינו למידין רק מעיין עליה ובין עתה דלמידין מכנעוריה, הוא, דעתה דלמידין מכנעוריה דהוי לאו הרי היא במיתה בידי שמים ככל שאר זר האוכל תרומה, ורק לענין מלקות אינה לוקה כי הוא לאו שבכללות וכנ"ל.

קודש, ובא מרן שליט"א כאן לבאר מה הוא באמת הטעם לזה, וקאמר שלא גרע מלאו שבכללות, ורוצה לומר, דאין הכי נמי יש לומר כדברי הרמב"ן שבת כהן שנבעלה לגוי וכן שנתעברה מישראל אחרי שהתורה גילתה שאינם אוכלות בתרומה יש לנו לומר שהם נכללים בוכל זר לא יאכל קודש אבל ללקות לא ילקו כי לא גרע מלאו שבכללות כי הם רק כלולים בלאו אבל לא עליהם נכתב הלאו בפרטות. ולפי"ז כוונת מרן שליט"א בתשובתו כאן דמש"כ בתוס' הרא"ש הלשון 'ללקות' וכנ"ל, בהכרח אין כוונת התוס' הרא"ש לומר שבפועל יש לה מלקות, אלא כוונתו היא שהוא לאו גמור אלא שהוא לאו שבכללות שאין לוקין עליו, והיינו דצריך לדחוק ולומר דמש"כ הרא"ש 'הוה אמרינן כו' אבל לא מיפסלא מתרומה ללקות עליה כמו זר' פ"י שהפסול הוא וודאי כמו זר שהוא פסול מלאכול בתרומה בפסול וודאי ולא רק שצריכה להמתין מספק ואח"כ יתברר למפרע אם הי' מותרת או אסורה בתרומה, ור"ל שהוא אמינא שאין זה לאו גמור כמו זר שהוא בלאו גמור עד כדי שמשום שזה לאו גמור הוא לוקה, ואין ר"ל

47. שו"ר דמרן שליט"א הדר ביה בתיקונים להוצאה שניה של הספר דרך אמונה כאן וכתב

ביכורים

תשובה כא

ש. ביכורים. הנה בביכורים פ"ג (ממשנה ב' ואילך) מבואר דהבאת הביכורים היתה כהמשך לעליה לירושלים, ובפשוטו הי' לומר דכל זה נעשה אחר יו"ט דעצרת, שהרי תנן בביכורים פ"א מ"ג אין מביאין ביכורים קודם לעצרת (והיינו קודם לשתי הלחם כמ"ש הרע"ב וכדתנן הכי במנחות ס"ח ב'), אמנם בסנהדרין י"א ב' אמרי' ת"ר על שלשה דברים מעברין את השנה כו' ועל פירות האילן כו' ופרש"י וז"ל ועל פירות האילן. אם מתאחר בישולם יותר מזמן העצרת מעברין שעצרת זמן הבאת ביכורים דכתיב וביום הביכורים 'ואם לא יביאם בבואו לרגל צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת' עכ"ל ומלשון רש"י מבואר שזמן הבאת הביכורים הי' כשעלו לרגל ליו"ט דעצרת, וקשיא שהרי עדיין לא הגיע זמן הבאת הביכורים. וצ"ב. ואין ליישב דלעולם כשעלו לרגל הביאו עמהם הביכורים ומיהו הקרבתם הי' רק אחר (זמן) הקרבת שתי הלחם, והיינו משום דבמשנה ביכורים (פ"ג, ממשנה ב' ואילך) הנ"ל מבואר דהבאת הביכורים הי' כהמשך לעליה לירושלים והיינו שלא הי' הפסק זמן בין העליה לירושלים לבין הבאת הביכורים לתוך ביהמ"ק. וצ"ב.⁴⁸

ת. ההבאה לשם זה.

תשובה כב

ש. בהנ"ל. הנה מ"ש מרן שליט"א 'ההבאה לשם זה', בפשוטו הכוונה, דבאמת לא הביאו הביכורים לפני הקרבת שתי הלחם, ומה דתנן בביכורים היינו שהעלו הביכורים לירושלים לשם כך שיביאום לעזרה אחר הקרבת שתי הלחם. אמנם לכאור' עדיין צ"ב כי במשניות בביכורים משמע להדיא שמיד שהגיעו לירושלים בעיו"ט באו להביא הביכורים (והי' זה קודם הקרבת שתי הלחם שהי' ביו"ט עצמו) דתנן התם בביכורים (פ"ג מ"ב) כיצד מעלין את הביכורים כו', ולהלן מיניה (מ"ג) החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלים הגיעו קרוב לירושלים כו' יוצאים לקראתם כו', ולהלן מיניה (מ"ד) החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית הגיעו להר הבית כו' נוטל הסל מעל כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה הגיע לעזרה כו', ולהלן

— <<< • >>> —

דאכן היא באמת לוקה יעו"ש. והדפסנו התשובות דאכן להסביר כוונת מרן שליט"א במהדורא ראשונה. עי' שאלה הבאה. אמנם זה צ"ב למש"כ

בדרך אמונה לעיל פ"ו בשם המנ"ח דאינה לוקה.

48. מידידי הרה"ג ר' יצחק קליין שליט"א.

מיניה (מ"ו) עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לה"א כו' ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא, ע"כ, ולכאו' מבואר בהדיא שלא היה הפסק זמן בין העליה לירושלים לבין הבאת הביכורים לתוך בית המקדש. ולכאו' צ"ב כנ"ל.

ת. כל הדרך.

תשובה כג

ש. בהנ"ל. האם ניתן ליישב כך, דהנה תנן בביכורים (פ"ג מ"ג) הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים כו', והנה לכאו' כיון שעומדים בעצרת היאך כבר יש להם לרחוקים גרוגרות וצמוקים (ולא מסתבר דזה של שנה קודמת, כי א"כ לא הביאו ביכורים בשנה הקודמת, אתמהה) אלא על כרחך דמה דתנן בכל פרק ג' בביכורים וכן"ל הי' זה מאוחר יותר מזמן העצרת ועל זמן זה איתא שהתאספו כל העיירות שבמעמד כדלעיל שם פ"ג מ"ב⁴⁹, ואילו מה שכתב רש"י בסנהדרין י"א ב' הנ"ל ה"ז לענין כל היחידים שבאים עם הביכורים מבלי התאספות והיינו שלא ברוב עם (כי וודאי לא לכל א' וא' תמיד מסתדר לו לצאת ממקומו עם אנשי המעמד) והיינו דעל היחיד שמביא ביכורים כשעולה לרגל אמרו בסנהדרין שמעברין את השנה כדי שלא יצטרך לטרוח ולבוא שוב, ולעולם זה היחיד אף שהעלה עמו הביכורים לירושלים כשעלה לרגל מ"מ ודאי לא הביא זה לעזרה מיד שהגיע לירושלים אלא הביא זה לעזרה רק אחרי יו"ט דעצרת (אחר הקרבת שתי הלחם ואחר יו"ט כי אסור [לכהן] לקבל מתנה ביו"ט) ומה דתנן בביכורים פ"ג כל סדר הבאת הביכורים ה"ז נאמר לענין רבים שבאו יחד ולא הי' זה בעיו"ט דעצרת כי אז ודאי לא היו עדיין גרוגרות וכן צימוקים וכן"ל.

והיינו דיש חילוק בין רבים ליחיד, דלרבים הי' סדר הבאה לביכורים כמבואר בפ"ג דביכורים ולא עלו לזה בעיו"ט דעצרת (ואולי בעיו"ט דחג הסוכות שכבר היו גרוגרות וצימוקים, אבל לא מסתבר כי למה ימתינו כ"כ ולא עוד אלא שזריזין מקדימין למצות ואם המתינו עד החג עשו ההיפך הגמור של זריזין כו' בכך שהמתינו עד הרגע האחרון) וליחיד לא הי' סדר הבאה זו ועלה בעיו"ט דעצרת עם הביכורים והביאם לעזרה רק אחרי יו"ט. והאם תירוץ נכון הוא.

ת. אולי.

49. ועי' מגילה כ"ו א' בהגהות הב"ח אות ג' בשנה יעו"ש. ההגה"ה שבלשון רש"י שם שהיה זה פעם אחת

שבת

תשובה כד

ע"י. ⁵⁰ שבת י"ב ב'. תניא נמי הכי הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב לפניו מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי. יש לשאול מהו 'מראשותיו', האם הכונה מעל ראשו או מעל מטתו⁵¹ (ונפק"מ להלן), וברש"י בחומש פ' ויחי מ"ז ל"א (שציין הגרע"א בגליון הש"ס כאן⁵²) לכאור' מבואר דהכונה מעל מטתו⁵³ דכתיב התם וישתחו ישראל על ראש המטה ופרש"י וז"ל על ראש המטה. הפך עצמו לצד שכינה מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו⁵⁴ של חולה עכ"ל.⁵⁵

במראשותיו [דוקא] של החולה כמבואר מדכתיב וישתחו ישראל על ראש המטה ודו"ק.

53. צ"ל: מעל ראש מטתו.

54. ומראשותיו בפשוטו פירושו החלק העליון של הגוף והיינו ממתנים ולמעלה, והוא, לפי מה דאמרינן בעירובין מ"ח א' [המובא להלן בשאלה] כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו יעו"ש, ועי' נזיר נ"א א' דפרש"י שם וז"ל, מן העקב. מן מרגלותיו כלומר ממתנים ולמטה כי קאמר דמלא תרווד טמא היכא דאתי מכוליה מת מכלפי גווייה שלמעלה דעיקר הגוף בו עכ"ל רש"י שם ומבואר דמראשותיו היינו ממתנים ולמעלה.

55. ולתוספת ביאור, מבואר דמראשותיו היינו ראש המטה [ולא ראש האדם] דאל"כ מאי 'מכאן אמרו' כו'. ועוד, דאם מ"ש שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה פירושו שהשכינה מעל 'ראשו' של חולה מאי 'הפך פניו לצד שכינה' וכן למאי הוצרך יעקב אבינו ע"ה להשתחוות לצד ראש המטה והרי השכינה היתה מעל ראשו (כי היכן שראשו נמצא שם השכינה נמצאת) ועל כרחך דמראשותיו פירושו ראש המטה ולכן הפך פניו לצד שכינה והשתחוה לצד ראש המטה ששם נמצאת השכינה.

50. תשובות נוספות למסכת שבת ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתרי"ח - תתנ"א.

51. צ"ל: מעל ראש מטתו.

52. כוונת הגרע"א דלכאור' יש להקשות דנהי דאכן כתיב ה' יסעדנו על ערש דוי (וערש פ' מטה כמ"ש גבי עוג מלך הבשן) מ"מ לא נאמר בפסוק זה באיזה מקום במטה נמצאת השכינה וא"כ מנין שהיא מראשותיו דילמא למרגלותיו (ועי' אחר הערה הבאה דשם נתבאר מדברי רש"י בנזיר ד'מראשותיו' היינו החל העליון של גוף האדם והיינו ממתנים ולמעלה, ו'מרגלותיו' היינו ממתנים ולמטה יעו"ש). וע"ז הביא הגרע"א את דברי רש"י בפ' ויחי דנקט רש"י בלשונו 'מכאן אמרו' שהשכינה כו' והיינו ממה דכתיב וישתחו ישראל 'על ראש המטה'. והנה אף דבגמ' שבת י"ב ב' הנ"ל שלפנינו אין הלשון של 'מכאן אמרו' מ"מ י"ל דהיה לו לרש"י את גירסת הרי"ף שבגמ' שם, והיא, מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה שנאמר וישתחו ישראל על ראש המטה וכתיב ה' יסעדנו על ערש דוי ע"כ, וכוונת זאת הגירסא בגמ' לומר כנ"ל והיינו דהשכינה נמצאת אצל החולה כמבואר מדכתיב ה' יסעדנו על ערש דוי, והיא נמצאת אצל החולה

אמנם בפ' ויצא מבואר דהכונה מעל לראשו דפרש"י שם (כ"ח י"א) וז"ל וישם מראשותיו עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות כו' וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו עכ"ל, וכן בעירובין מ"ח א' דאמר' ומניח תחת מראשותיו מ' דהיינו ראשו.⁵⁶

ונפק"מ, דאם הכונה מעל מטתו⁵⁷ (כדמשמע ברש"י פ' ויחי), יש לשאול, האם זה דוקא כשהחולה שוכב שם או"ד גם כשירד ממטתו (באופן עראי).

ת. ה היינו הך מיהו דוקא כשהוא שם.

תשובה כה

פ. ש שבת שם. בשני ענינים. ופרש"י בשתי פרשיות הואיל וכ"א מעיין לעצמו אין מכיר במעשה חברו. ולפי"ז ע"כ ה"ה בענין א' אם הוא בב' ספרים דכ"א מעיין לעצמו (כן דייק הב"י בסי' ער"ה).

ולהלן פרש"י בד"ה במדורה. מדורת אש גדולה אפי' י' בנ"א אסור דהואיל ויושבין רחוק זה מזה כו' אין זה מכיר בבא חברו להבעיר ולחתות. עכ"ל.

וקשה אם יושבין רחוקין ע"כ הוא בב' ספרים וא"כ גם בנר אסור.

ומה שתירץ הע"ת (הובא בביה"ל סי' ער"ה ד"ה דהואיל ויושבין רחוקין) שכתב זה למ"ד שבנר מותר בב' ספרים, אינו מתרץ אלא בשו"ע, אבל בדעת רש"י גופי' לא. וצ"ע. (מב"א).

ת. ת תלוי אם סמוכים ועד כמה.⁵⁸

מזה. וכן מבואר ג"כ בעירובין ק"ב ב' דפרש"י שם וז"ל, אבי סדיא. נפלה לו על הכר שבמראשותיו כמו שמתרגם [בראשית כ"ח] (א.ה. בפ' ויצא הנ"ל) מראשותיו איסודיה עכ"ל והנה יעקב אבינו ע"ה ששכב שם לא נזכר ששכב על מטה וא"כ על כרחך דמראשותיו פירושו מעל ראשו.

57. צ"ל: מעל ראש מטתו.

58. לכאור' היינו דמה שהק' שאם יושבין רחוקין ע"כ הוא בב' ספרים וכו', זה אינו מוכרח, כי יתכן

עד כאן ביאור למה שכתבנו בשאלה להוכיח מדברי רש"י בפ' ויחי דמראשותיו פירושו מעל ראש מטתו. (ועי' ברשב"ם שפירש שם וז"ל, וישתחו ישראל. ליוסף, ממקום שהיה, על ראש המטה עכ"ל).

56. הכי אמרינן שם, והני ד' אמות היכא כתיבא כדתניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו כו' ר' יהודה אומר גופו שלש אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו כו', ומבואר דמראשותיו היינו תחת ראשו כי לא מיירי שם באופן שנמצא על מטה שהרי לא נזכר דבר

תשובה כו

ש. שבת שם. ולא יקרא לאור הנר חד הוא דלא ליקרי הא תרי שפיר דמי. וכתב המג"א (סי' ער"ה ס"ק ד') אבל אין פולין, ויל"ע דכיון דבמתני' איתא לא יפלה את כליו ולא יקרא, כמו שדייקה הגמ' מ'ולא יקרא' בלשון יחיד דב' שרי, אמאי לא דייק מ'ולא יפלה' בלשון יחיד דב' שרי, וצ"ע. (מב"א).

תשובה כז

ש. שבת נ"ד ב'. אלא א"ר הונא עץ אחד יש בכרכי הים וחנון שמו כו' שמעון נזירא אמר קיסמא דריתמא בשלמא דרב הונא היינו דקתני חנונות אלא לרבנן מאי חנונות, דעבדינן להו מילתא דמרחמינן עליהו. יש לשאול דא"כ לכאור' היו צ"ל 'מרוחמות' ולא 'חנונות', כי חנון ורחום הם ב' מידות שונות כמבואר ב"ג מידות, ולמה קאמרי' דקרי לזה 'חנונות' משום 'דמרחמינן' עליהו, ולכאור' צ"ב.

ת. אם מרוחמות כבר בקשו עליהן.⁵⁹

תשובה כח

ש. שבת ס"ו א'. מהו תרגום המילה 'סוגיא'. [ומצינו בשבת ס"ו א', לתרוצי סוגיא עבידא הכא, ופרש"י וז"ל שם, לתרוצי סוגיא. לתקן פסיעותיו ולזקוף קומה מפני שרגליו ושוקיו רותתות ולא לסמיכת כל גופו עכ"ל, ולכאור' חזינן התם דסוגיא פירושו בארמית פסיעות. ולפי"ז יותר צ"ב מה שרגילין בכל ספרי הש"ס

— <<< • >>> —

רחמים ירוחם כו' עכ"ל יעו"ש שמבאר זאת שם באריכות נפלאה, ונמצא שמרוחם זה רק ע"י בקשה שמעורר את רחמיו של מי שמבקשים ממנו, והנה כאן שמטפל ברחלות הרי הוא מטפל בהם מבלי שמבקשות ממנו [רק מתוך חנינה], ולכן לא שייך הכא הלשון מרוחמות רק חנונות. וזהו מש"כ מרן שליט"א 'אם מרוחמות, כבר ביקשו עליהן' והיינו דאם היו אומרים 'מרוחמות' הי' זה חייב להיות דבר שבא ע"י בקשה [וכאן זה אינו וכנ"ל].

גם להיות אופן שיושבין רחוקין במקצת ואפילו הכי יכולין לקרות בספר אחד דכיון שיושבין לאור המדורה יש אור גדול ואינם חייבים להיות סמוכים ממש. (אמנם מדברי הע"ת בבה"ל לכאור' משמע דאין כזה אופן יעו"ש בביה"ל).

59. הנה בביאור ההפרש בין רחמים לבין חנינה כתב בהעמק דבר להנצי"ב וצ"ל (כי תשא ל"ג י"ט) בזה"ל, מי שראוי לחנינה יחונן ומי שמבקש

לכתוב כגון 'סוגיא דקרבן פסח' דמאי שייך לומר בזה סוגיא מאחר שהתירגום הוא פסיעות וכנ"ל. ואולי יש מקום אחר בש"ס או בשאר מקומות בחז"ל שלפ"ז יהיה מבואר מהו התירגום של סוגיא).

ת. נכון.⁶⁰

תשובה כט

שי. שבת פ"ח א'. דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. לכאו' הול"ל באו 'יותר מששים ריבוא' שהרי ס' ריבוא הם רק מבין עשרים ועד בן ששים וכמו שאמר 'לכל אחד ואחד מישראל' קשרו לו כו' וכאו"א מישראל ודאי היו יותר מס' ריבוא. וכמו"כ במ"ש ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי כו' דהול"ל יותר מזה וכנ"ל, ולמה קאמר רק ס' ריבוא מלה"ש. (מחכ"א).

ת. כללא נקט.⁶¹

תשובה ל

שי. שבת קנ"ה ב'. וכדאמר רב ירמיה מדיפתי לדידי חזי לי ההוא טייעא דאכלה כורא ואטעינא כורא. לכאו' צ"ב העובדא, דהא כיון שבפעם אחת היה צריך להאכילו כור א"כ למה עבור המשך הדרך הטעין רק כור אחד והרי צריך להאכילו הרבה פעמים בדרכים. (ובב"מ ע"ט ב' אמרי' ת"ר השוכר את החמור כו' ולכאו' משמע שם שכשיוצאים לדרך עם חמור מניחים עליו כל מזונות הדרך אפי' אם הולכים כמה ימים [דלא כמזונות האדם הרוכב שיש דרך שיש מלון מיום ליום שאפשר לקנות אוכל אדם]). ולכאו' צ"ב.

ת. בדרך אין אכל הרבה.⁶²

61. היינו דבאמת היו יותר מס' ריבוא מלה"ש ונקטו בגמרא ס' ריבוא כי כללא נקט, והטעם שכללא נקט משום שאין ידוע המניין המדויק כמה היו.
62. לכאו' צ"ל: בדרך אין אוכל הרבה. והנה אמנם יתכן דק' מעיקרא ליתא והיינו כי שמא בהאי

60. היינו 'נכון' הוא שסוגיא פירושה פסיעות. וכן הוא בסנהדרין ו' א' דז"ל רש"י שם, ו'סוגיא' דעלמא. 'הילוך' דינא כו' כיון דסוגיין דעלמא כאידך עכ"ל. וחכ"א העיר דזהו כמ"ש אם בחוקותי תלכו' ופרש"י שתהיו עמלים בתורה ודו"ק.

תשובה לא

שׁ. שבת קנ"ו א'. פרש"י וז"ל, ויש מזל לישראל. שאין תפלה וצדקה משנה את המזל. אין מזל לישראל. דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה עכ"ל. יש לדקדק, דאילו בד"ה ויש מזל כתב רש"י תפלה 'וצדקה' ואילו בד"ה אין מזל כתב רש"י תפלה 'וזכות', ואף דאפשר שהמשמעות אחת היא מ"מ אמאי שינה רש"י הק' בלשונו.

ת. היינו הך וביאר. ⁶³

תשובה לב

שׁ. שבת קנ"ו ב'. פרש"י וז"ל, אזיל ואתי. דאין מזל לישראל ויועיל לו תפלה עכ"ל, יש לדקדק דלכאורה הו"ל לרש"י לומר ויועיל לו זכות, שהרי מה שהציל אותו זה לא הי' תפלה (דלא מצינו להלן שהתפלל, גם כי לא ידע שהוא צריך תפלה) אלא מצות הצדקה שעשה זה מה שהציל אותו כדלהלן בגמ'. ולעיל בעמוד א' באמת פרש"י (בד"ה אין מזל) גם תפלה וגם זכות. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. צריך גם תפלה. ⁶⁴

ברוך רחמנא דסייען

»» • ««

שזהו א' מן הדברים שאוכל פירוטיהן בעוה"ז.

⁶⁴. היינו דבאמת עיקר מה שהצילו היה זכות הצדקה שעשה ומ"מ גם התפלה שהתפלל סייעו, ולא הי' הגמ' צ"ל זאת שהוא התפלל, כי זה פשוט, מאחר שכל א' שיוצא לדרך הרי הוא מתפלל שיהי' הכל לשלום וכמו שמתפללין תפלת הדרך.

עובדא הלך מהלך שהי' הגמל צריך לאכול רק עוד פעם אחת ולכך הטעין עליו רק כור אחד, ומ"מ תשובת מרן שליט"א היא גם אם נימא שהלך יותר מזה דסוף סוף לא נזכר בגמ' כמה הי' הדרך שהלך.

⁶³. היינו דרש"י ביאר דהזכות היא זכות כגון צדקה שיעשה. והביאור בזה, כי צדקה הי' גמילות חסדים

עירובין

תשובה לג

ע"י 65. עירובין ל"ו א'. בעא מיניה רבא מרב נחמן ככר זו היום חול ולמחר קדש ואמר עירבו לי בזה מהו כו'. פרש"י וז"ל, מהו. הואיל ובין השמשות ספק הוא חיישינן דילמא קודם קניית עירוב חל עליה הקדש ואין מערבין בהקדש או לא אמרינן הכי עכ"ל, והיינו (כך ראיתי מסבירים דברי רש"י) שרבא מסתפק בכוונתו של המקדיש האם דעתו שיחול ההקדש על הככר ברגע הראשון של כניסת השבת וא"כ בתחילת ביה"ש שיתכן שזה כבר לילה והתחיל יום השבת, ישנו צד שחל ההקדש וממילא לא יקנה העירוב שביתה, או שמא דעת המקדיש שיחול ההקדש על הככר בזמן שהוא וודאי שבת כבר דהיינו משחשיכה (ולא בביה"ש) ובבין השמשות בזמן שהעירוב קונה שביתה ודאי חולין הוא וממילא עירובו עירוב. ע"כ. ויש לשאול, אמאי לא אמרינן, דכיון שאמר המקדיש 'עירבו לי בזה' ה"ז גילוי דעת שהוא לא התכוין [שזה יקנה שביתה⁶⁶] בביה"ש ולא הוי עירוב, רק הוא התכוין [שזה יקנה שביתה⁶⁷] משחשיכה והוי עירוב, כי אם נימא שהוא התכוין [שזה יקנה שביתה⁶⁸] בביה"ש איך הוא אומר ועירבו לי בזה והרי בהאי גונא אי"ז עירוב ועל כרחנו דכיון שאמר עירבו לי בזה הרי הוא נתכוין [שזה יקנה שביתה⁶⁹] רק משחשיכה, ומאי מספקא לן.

ת. הוא טעה.⁷⁰

תשובה לד

ע"י 6. עירובין ל"ו ב'. פרש"י וז"ל, מרי דמתא. צריך הוא לפייס או לצעוק עכ"ל, לכאור' צ"ב היאך זה מותר בשבת. ולא משמע דמיירי הכא בצרכי רבים⁷¹. ולכאור' צ"ב.

ת. למה לא משמע.⁷²

-
65. תשובות נוספות למסכת עירובין ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתרנ"ב - תתרנ"ה.
66. צ"ל: שיחול ההקדש.
67. צ"ל: שיחול ההקדש.
68. צ"ל: שיחול ההקדש.
69. צ"ל: שיחול ההקדש.
70. לכאור' היינו טעה וסבר שאפשר לערב
- ב.הקדש. או, טעה וסבר שהשביתה חל רגע קודם בין השמשות.
71. כמבואר באו"ח סי' ש"ז דצורך יחיד אסור וצרכי רבים מותר, והטעם דצרכי רבים מותר ע"י במשנ"ב שם ס"ק כ"ח דצרכי רבים הוי כצורך מצוה יעו"ש.
72. היינו, דעל כרחך מיירי בגמ' הכא בצרכי רבים, כי הרי בצרכי יחיד אסור [כמבואר באו"ח סי' ש"ז

תשובה לה

שׁ. עירובין שם. ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי מרביה.⁷³ הנה לפי"ז נמצא⁷⁴ דמתני' מיירי באחד רבו ואחד חברו, ולכא' קצת צ"ב מנלן⁷⁵ להעמיד המשנה באופן זה שאחד הוא חברו, דלכא' מסתימת הלשון⁷⁶ משמע דמיירי בשניהן רבותיו דוקא.⁷⁷

ת. דבר שכיח.⁷⁸

תשובה לו

שׁ. בהנ"ל. עוד צ"ב, למה נימא דניחא ליה בחבריה טפי מרביה. (ולשבר האוזן, אילו מרן שליט"א (רביה) ה' מגיע לומר דרשה, וכן חברי (ת"ח), ודאי הייתי מעדיף ורוצה לבוא לשמוע דרשת מרן שליט"א).

ת. בודאי אינו כלל.⁷⁹

תשובה לז

שׁ. עירובין שם. אדרבא ליתא לדאיו ממתניתין לא סלקא דעתך דהא שמעינן ליה לרבי יהודה דלית ליה ברירה דתנן הלוקח יין מבין הכותים כו'. פרש"י וז"ל, אדרבא ליתא לדאיו. דמתניתין עיקר וההיא ברייתא היא. לא סלקא דעתך. לאפוקי לההיא דאיו עכ"ל, והנה כתבו התוס' וז"ל, דתנן כו' דתניא גרסינן דבמשנה בדמאי פ"ז ליכא אלא מילתיה דר"מ לחוד כו' עכ"ל, והשתא לכא' צ"ב טובא דאם ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ברייתא היא ולא משנה א"כ מאי משני לא סלקא

» • «

77. צ"ל: בשניהן רבותיו דוקא כי בשביל חכם חברו לא שכיח שיטרח כולי האי לעשות עירוב ולילך ד' אלפים אמה.

78. היינו, דמ"ש במשנה בא חכם לכאן ולכאן שפיר מתפרש גם על אופן זה שחכם אחד הוא רבו וחכם אחד הוא אינו רבו כי הוא דבר שכיח שיש חכם שהוא אינו רבו אלא חברו והולך ללמוד אצלו.

79. היינו, דודאי יש פעמים דניחא ליה טפי בחבריה, והטעם בזה י"ל שהוא משום הא דאמר' (תענית ד' א') והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי כו'.

יעו"ש וודאי דהגמ' לא מיירי בא' שעושה עירוב לדבר איסור.

73. הנה ליתר ביאור בכוונת השאלה והתשובה צריך להוסיף כמה מילים, אך אין ניתן לשנות נוסח השאלה ששלחנו קדם מרן שליט"א ולכן נוסיף הדברים בהערות כדלהלן.

74. צ"ל: הנה לפי"ז נמצא דמבואר בדברי רבי יהודה דפליג את"ק, דת"ק דמתני' מיירי נמי כו'.

75. תיבת 'מנלן' נמחק.

76. צ"ל: דלכא' מסתימת הלשון דקתני בדברי ת"ק בא חכם כו' בא לכאן ולכאן משמע דמיירי כו'.

דעתך כו' דהרי כל הקושיא הי' משום דמתניתין עיקר וההיא דאיו ברייתא היא, ואם גם הא דהלוקח יין כו' ברייתא היא א"כ מאי משני. ולכאור' צ"ב טובא.

ת. ברייתא מפורסמת.⁸⁰

תשובה לח

שי. עירובין ל"ז א'. עולא זוזי זוזי קתני דברי רבי מאיר ור' יהודה, ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין. לכאור' קצת צ"ב מהא דאמר' להלן סוף ע"ב אמרו לו לר"מ אי אתה מודה כו' דזה משמע דדוקא ר"מ קאמר כן ולא גם רבי יהודה, דאי גם ר"י קאמר כן למה הקשו דוקא לר"מ.

ת. פגשוהו.⁸¹

תשובה לט

שי. עירובין ל"ח ב'. אלא הא דאמר רב יהודה עירב ברגליו יום ראשון מערב ברגליו יום שני כו'. לכאור' אמאי הקשו מרב יהודה, דהו"ל להקשות מברייתא דלעיל סוף ע"א דאמר' התם ת"ר עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני כו' דברי רבי כו'.

ת. א. הקשו מההלכה כבתראי.⁸²

ב. משום דפלוגתא היא.⁸³

— <<< • >>> —

דאיו א"כ למה רב קאמר ליתא למתניתין מההיא דאיו ולא קאמר ליתא למתני' מההיא דהלוקח יין, זה אינו קושיא, כי י"ל דרב הכי קאמר דהנוסח הנמצא לפנינו במשנה בה מבואר דר"י ס"ל יש ברירה אינה הנוסחא הנכונה כי מצינו ברייתא דאיו שם איכא נוסחא אחריתי בה מבואר דר"י ס"ל אין ברירה, ואמנם עדיין מנין דהנוסח שבברייתא דאיו היא הנוסחא הנכונה, וע"ז הביא הברייתא דהלוקח יין שהיא ברייתא מפורסמת וודאי נכונה היא, ראייה לברייתא דאיו, ודו"ק].

81. היינו את ר"מ ולכן הקשו לר"מ, אבל באמת הקושיא היא גם לר"י.

82. היינו דרב יהודה הוא בתראי.

83. היינו דדברי רבי ה"ז שני בפלוגתא דהאיכא תנא דפליג ולכן הקשו מרב יהודה שהוא בסתמא.

80. היינו, דהנה יש כאן משנה א' נגד ב' ברייתות (להתוס' דזהו ברייתא) והיינו מתניתין דידן דנתבאר בה דר"י ס"ל יש ברירה, וברייתא דאיו וברייתא דהלוקח יין דנתבאר בהו דר"י ס"ל אין ברירה, והשתא אי הי' הברייתא דהלוקח יין ברי"י שאינה מפורסמת הוה אמרין דגם הברייתא דאיו וגם הברייתא דהלוקח יין הרי המה ברייתות משובשות מאחר שיש משנה שנתבאר בה דלא כן והמשנה חזקה יותר ואינה משובשת, אבל השתא שהברייתא דהלוקח יין היא ברייתא מפורסמת א"כ על כרחך דהיא אינה ברייתא משובשת וכיון שכן הרי היא סייעתא לברייתא דאיו, וכיון שכן נמצא שהמה ב' ברייתות כנגד המשנה ולכן קאמר רב ליתא למתניתין מההיא דאיו. [ואי תיקשי כיון שהברייתא דהלוקח יין היא הברייתא המפורסמת ולא הברייתא

תשובה מ

פ. עירובין מ"ב ב'. אמר רב הונא לא על ידי משיכה. לכאן צ"ב דא"כ מאי קאמר בברייתא 'מותר לטלטל בכל העיר כולה' דכי ישנה מציאות שיוכל למשוך מקצה העיר אל המקום שנמצא בו בחצי העיר ע"י משיכה בידו, והרי זה דבר שאינו אפשר להיות, ולכאורה לשון הברייתא הנ"ל משמע דמיירי באופן שיוכל להגיע לקצה העיר ג"כ, ואיך זהו אפשרי ע"י משיכה. (ואולי הדבר אפשרי ע"י שמושך חפץ מקצה העיר ע"י חוט, אך לכאן זהו דוחק להעמיד הברייתא רק באופן כזה שמושך ע"י חוט). וקצת צ"ב.

ת. בעיר קטנה.

תשובה מא

פ. עירובין מ"ג ב'. אמר ליה רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שריו בצער אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס⁸⁴. הנה הני בני אדם פרש"י דמיירי באנשים שעירבו ועי"כ היו יכולין לצאת מחוץ לתחום. אמנם במאירי⁸⁵ פירש דמיירי בנכרים שאינם מוזהרים שלא לצאת חוץ לתחום, והנה להלן מ"ד ב' אמרינן והא דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי לדעת הוה, שלא לדעת הוה, והשתא להמאירי דמיירי בנכרים אמאי ה' צריך שיהי' שלא מדעת. (ושמא יש בזה איסור אמירה לנכרי, לומר לו שעושין אותו מחיצה). וצ"ב.

ת. נכון (דהוי אמירה לנכרי).

תשובה מב

פ. עירובין מ"ד ב'. מתני'. מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמה לכל רוח. הא דתנן ואמרו לו, יש לשאול האם יש חיוב לומר לו. (והנה לפעמים ה' יכול לקרות שאף שנותנים לו אלפיים אמה לכל רוח מהמקום שנאמר לו מ"מ אי"ז מקום נוח לו להיות בו וכגון שכל האלפיים החדשים נמצא מחוץ לתחום העיר, וא"כ נחוש גם בהאי גונא שלא ירצה מתחילה לילך להציל

מרכיניו יהונתן כעין הלשון שכתבנו בשאלה והיינו נכרים 'שאינם מוזהרים שלא לצאת חוץ לתחום', ואף שזהו ג"כ כוונת המאירי כמבואר מתוך דבריו מ"מ אי"ז כתוב בלשונו במפורש. וליתר דיוק כתבנו הערה זו.

84. ע"ע בהלכה זו בס' תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתרע"ג, ועוד שם, יעו"ש.

85. מש"כ 'במאירי' אינו מדוקדק, כי במאירי כתב 'עכו"ם או ישראל שעירבו', אמנם שו"ר מובא

מחשש זה שמא פתאום יודיעוהו שאינו צריך להמשיך לילך ועלול לישאר במקום שאין הוא טוב לו, ולא מצינו כאן שחוששים כן, ואמאי, ושמא מכח שאלה זו נימא שאין חיוב לומר לו שאינו צריך לילך וצ"ב).

ת. אולי מצוה.⁸⁶

תשובה מג

ע"י. עירובין מ"ה א'. א"ל רבה בר בר חנה לאביי ומדר"א קמותבת ליה למר. פרש"י וז"ל, ומדרבי אליעזר אותבת ליה למר. הא פליגי רבנן עליה במתני' עכ"ל, לכאור' צ"ב מאי קשיא, והרי לעיל מ"ד א' נתבאר דהלכתא כרבי אליעזר, דאמר' התם אלא ודאי בדלא מלו גברי עסקינן ודר' אליעזר קמיבעיא ליה, ועל זה השיב רב נחמן לרב חסדא (לעיל מ"ג ב') עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס והיינו שהלכה כרבי אליעזר. ולכאור' צ"ב.

ת. דילמא הוא ס"ל כרבנן.⁸⁷

תשובה מד

ע"י. עירובין שם. מאי קמבעיא ליה אילימא אי שרי אי אסור הרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים כו'. ראיתי מובא מכמה אחרונים, שלפי הבנת הגמ' עתה, מוכח שמותר לשאול מאורים ותומים בשבת וצירוף האותיות לא נחשב לכתובה האסורה בשבת, ע"כ. וחשבתי האם אחר תשובת ה', כשהאותיות כבר אינן מאירות אם זה חשיב מוחק. (וכאן לכאור' י"ל דשמא שייך נידון אי הוי כותב כי

86. היינו, דודאי אין לומר שזה חיוב, ואי הוי מצוה או לא, 'אולי' הוי מצוה. והיינו דמ"ש במשנה 'ואמרו לו' פירושו אם אמרו לו אבל לעולם באמת אין צריך לומר לו, והטעם כנ"ל בשאלה שא"כ לא ירצו לצאת וכמו שמצינו כע"ז בהלכות שבת סי' ש"א ס"ה ובהלכות ת"ב סי' תקנ"ד סי"ב שהתירו לו לחזור מטעם שאם יהיה לו אסור לחזור לא ילך כלל יעו"ש. (ואולי אין כוונת מרן שליט"א כהנ"ל, אלא כוונתו כפשוטו שאולי יש מצוה [אבל לא לומר שזה מצוה ולא חיוב כהנ"ל] ואם זה מצוה ממילא יתכן שזה כבר חיוב. אמנם יותר נראה שהכוונה כמו שכתבנו בתחילה).

87. היינו, דילמא רבה בר בר חנה לא ס"ל כרב נחמן שהלכה כרבי אליעזר אלא ס"ל שהלכה כרבנן. (אך יש לדקדק למה כתב מרן שליט"א 'דילמא', ושמא כוונת מרן שליט"א היא כך, דרבה בב"ח הק' לאביי, ומדר"א קומבת ליה למר פי' לרבה, והרי רבנן פליגי על ר"א ודילמא רבה ס"ל כרבנן ולא כר"א, ואם רבה ס"ל כרבנן ממילא א"א להקשות על רבה מרבי אליעזר.

אמנם בתוס' ד"ה ומדרבי אליעזר מבואר דכוונת רבה בב"ח להק' לאביי דרבה 'ודאי' ס"ל כרבנן ולא רק 'דילמא' יעו"ש, ואולי לרש"י אינו כן, ויל"ע).

כיון ששואל גורם כתיבה, אבל לענין מוחק הרי זה לא נמחק על ידו רק מאליו ולא מפני ששאל⁸⁸).

ת. הוא לא עשה כלום.⁸⁹

תשובה מה

שי. עירובין שם. תניא כו' משם ראייה שמא בלבו היתה. פרש"י וז"ל, בלבו היתה. כשישב שם היה יודע שהוא בתוך אלפים למקום שביתתו עכ"ל, לכאור' צ"ב דא"כ אמאי באמת לא נכנס לעיר ולמה לן חוץ לעיר (וגם למה לא נכנס עד שאמרו לו שהוא בתוך תחום העיר).

ת. כנראה לא הי' בכדי שיעשה.⁹⁰

תשובה מו

שי. עירובין שם. משם ראייה כו' או בית המדרש מובלע בתוך תחומו היה. והיינו, לכן לא המשיך לילך בעיר מעבר לבית המדרש, וקצת יש לשאול למה לא הוכיחו דבאמת הכי הוה עובדא, והיינו מגופה של מעשה, כי לכאורה אמאי נכנס וישב בבית המדרש ודרש כל היום כולו, דלמה לא הלך להתארח אצל בני העיר ולסעוד אצלם סעודות השבת ולנוח מטורח הדרך והלילה שעבר מפני עונג שבת המחייב סעודות ומנוחה, ואלא על כרחך שבית המדרש היה סוף תחום שלו ולכן לא המשיך לילך עוד וזהו מ"ש שישב כל היום כולו בבית המדרש והיינו כי מדינא לא הי' יכול לילך יותר משם. ומצינו שבית המדרש הי' חוץ לעיר בתוך התחום לקמן ע"ג א' רש"י ד"ה בבי רב, ולכן לא הלך ר"ט להתארח בבתי שלפני הבית

ולענין שאלה בתרא, שו"ר מובא דבשפת אמת כבר כתב עלה שהכוונה כאן שר"ט התנה שאם הוא נמצא בתוך התחום הרי הוא קונה שביתה בעיר אלא שהוא לא ידע אם הוא באמת תוך התחום או לא עד ששמע מהרועים שהוא אכן נמצא בתוך התחום לעיר.

ואמנם יתכן לימר עוד [וייתכן שזהו בכלל תשובת מרן שליט"א], דבאמת לא הוצרך להרועים כלל כדי לדעת אם הוא נמצא בתוך התחום או לא, כי באמת הוא ידע לבדו שהוא נמצא בתוך התחום וכמ"ש ברש"י, אלא דהכי הוה עובדא שהם אמרו לו שהוא נמצא בתוך התחום קודם שהוא הספיק לצאת

88. אבל עדיין יש גם לומר שכל המחיקה היא תוצאה כן של זה ששאל. ויל"פ.

89. לכאור' היינו דאין זה מחיקה. ושו"ר אריכות קצת בכל נידון זה בילקוט ביאורים הנדפס בגמרא מהדורת מתיבתא בעירובין כאן יעו"ש השיטות בזה.

90. לכאור' כוונת מרן שליט"א ליישב רק ב' שאלות ראשונות (ועיין להלן בפסקא ואמנם), והיינו, דמה שלא נכנס לעיר ונשאר ללון חוץ לעיר, היה זה משום שזה לא הי' בכדי שיעשה והיינו שנהיה חושך לילה ולא היה יכול להמשיך לילך מפני סכנת הדרכים בחושך.

המדרש והיינו כי לא היו בתים שם מאחר שהי' זה חוץ לעיר בתוך התחום. ולמה לא הוכיחו זאת לרבי יהודה וכנ"ל.

ת. יכול לבוא לבתים שבשורת הבית.⁹¹

תשובה מז

ע. עירובין מ"ו ב'. אמר רב אסי אף אני לומד רבי יוסי ורבי שמעון הלכה כרבי יוסי דאמר רבי אבא אמר רבי יוחנן רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה השתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מבעיא כו' אמר רב משרשיא ליתנהו להני כללי מנא ליה לרב משרשיא הא אילימא מהא דתנן ר"ש אומר למה הדבר דומה לג' חצירות כו' ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כרבי שמעון ומאן פליג עליה רבי יהודה והא אמרת רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה אלא לאו ש"מ ליתנהו ומאי קושיא דילמא היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר. לכאור' צ"ב הראיה, דאילו מי שאמר 'הלכה כרבי שמעון' ה"ז רב ואילו מי שאמר 'רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה' ה"ז רבי יוחנן וכנ"ל, וכי גברא אגברא קא רמית, ומה הראי' מזה שרב אמר הלכה כר"ש שליתנהו להני כללי של רבי יוחנן שאמר שאין הלכה כרבי שמעון, ולכאורה צ"ב טובא. (ואף הגמ' לא דחתה הראי' אלא משום דילמא היכא דאיתמר כו', אבל לא דחתה משום השאלה הנ"ל וצ"ב).

ת. נתקבל הפסק לכו"ע.⁹²

תשובה מח

ע. עירובין מ"ז א'. ומאי קושיא דלמא לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל דאמר הלכה כרבי מאיר בגזירותיו. לכאור' צ"ב למה נאמר דכוונת רבי יוחנן באומרו

» « . —————

שבית המדרש שהלך לשם היה בתוך העיר, אלא די"ל דאף שלא היה הבית המדרש מחוץ לעיר ממש [וכדמוכח לעיל מלשון הברייתא] מ"מ יתכן שהיה הבית המדרש הזה בגבול העיר [ובזה יתיישב קצת ממש"כ רש"י להלן ע"ג א' וכנ"ל], וזהו מש"כ מרן שליט"א שהוא יכול לבוא לבתים שבשורת הבית והיינו לבתים שהיו בשורת הבית המדרש, והבן.

92. היינו, דהיה ידוע לה לגמרא שדברי רב שהלכה כרבי שמעון הם עיקר ועל כן דחו כאן את דברי רבי יוחנן שאמר הלכה כרבי יהודה.

לדרכו לעיר, ומה שהוא לא נכנס לעיר מאתמול הי' משום החושך ולא הי' בכדי שיעשה שיספיק להגיע לעיר בעוד אור יום וכנ"ל אבל לא בגלל שלא ידע אם הוא בתוך התחום או לא וכנ"ל. ודו"ק.

91. לכאור' כוונת מרן שליט"א כך היא, דהנה אף שכתבנו בשאלה שבית המדרש היה מחוץ לעיר, וא"כ לא היו שם בתים ולכן נכנס דוקא לבית המדרש וכנ"ל, מ"מ כאן במעשה דרבי טרפון מוכרחים לומר שבית המדרש היה בתוך העיר שהרי בברייתא קתני 'אמרו לו רבי הרי העיר לפניך הכנס נכנס וישב בבית המדרש' כו' והרי לנו בהדיא

הלכה כרבי יוסי לאפוקי מרבי מאיר⁹³ (ולא עוד אלא עד כדי כן שמפני זה כבר אנו אומרים דאין ראייתו דרב משרשיא מכאן), דבשלמא אם הי' לנו הכרח לומר דרבי יוחנן בא לאפוקי כאן מרבי מאיר⁹⁴, או שרבי יוחנן הי' מפרש זאת, א"כ הוה ניחא, אבל השתא שאינו כן למה נבוא אנו ונאמר דר"י בא לאפוקי מר"מ⁹⁵ (ושעל כן אין ראייה מכאן לדברי רב משרשיא).

ת. סברא הוא.⁹⁶

תשובה מט

עירובין מ"ז ב'. אמר רב יהודה אמר שמואל חפצי נכרי אין קונין שביתה למאן אילמא לרבנן פשיטא השתא חפצי הפקר דלית להו בעלים אין קונין שביתה חפצי הנכרי דאית להו בעלים מיבעיא. יש לשאול למה הוא כ"כ פשיטא, שהרי לכאור' היה מקום לומר דחפצי נכרי קונין שביתה מטעם שהנכרי הוא לאו בר שביתה, דיתכן סברא דדוקא אם הי' הנכרי בר שביתה היו חפציו הולכים אחריו אבל השתא שאינו בר שביתה א"כ אין חפציו נגררים אחריו וממילא יקנו שביתה

והשאלה [הנ"ל בשאלה למרן שליט"א], כיון שאמר ר' יוחנן ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי, נאמר שבפשוטו הכוונה היא שבכל מקום כך הוא ואפילו במקום שר"מ מחמיר [בלי הצורך של ר' יוחנן לומר שכאן בפרטות הלכה כרבי יוסי] וממילא יחזור שיש ראייה לרב משרשיא מכאן.

והשיב מרן שליט"א: סברא הוא. כלומר, שיותר יש לומר שהכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי, נאמר נכון, וכאן ר' יוחנן הוצרך לומר שהלכה כר' יוסי כי כאן כלל זה מתנגש עם הכלל של הלכה כר"מ בגזרותיו, ויותר יש לומר כך מאשר לומר שהלכה כרבי יוסי כולל גם במקום שמתנגש עם הלכה כרבי מאיר בגזרותיו, כי אין זה דבר רחוק לומר שר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי לא כולל במקום שר"מ גזר, ועוד, כל עוד שאפשר ליישב את מי שאמר את הכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי עם ראייה כזאת הכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי ולומר שטעה מי שאמר בשם רבי יוחנן שיש כלל כזה ואמר זאת לא בשם רבי יוחנן אלא בשם עצמו. ע"כ הביאור כפי שביאר חכ"א שליט"א.

93. הכוונה, לאפוקי מדשמואל [והיינו הא דאמרי' לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזרותיו].

94. כנ"ל.

95. כנ"ל.

96. ביאור השאלה והתשובה כך הוא: הגמרא [על פי רש"י] שואלת [על מה שרצינו בגמרא לומר שרב משרשיא התכוין] אולי כן יש את הכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי, לא שכיון שיש גם את הכלל 'הלכה כרבי מאיר בגזרותיו' [והכלל הזה יכול רבי יוחנן ג"כ לסבור אותו במקום שרבי מאיר חולק על תנא שאינו רבי יוסי עכ"פ], כאן נעשה כמו סתירה בין ב' הכללים, שמצד אחד ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי, ומצד שני כאן רבי מאיר הרי מחמיר והרי הלכה כרבי מאיר בגזרותיו, ולזה הוצרך ר' יוחנן להוסיף [בנוסף על הכלל שר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי בשאר מקומות] שגם כאן הלכה כרבי יוסי, וממילא שואלת הגמרא אי אפשר לך לומר שמכאן היה יכול ר' משרשיא לומר דליתנהו להני כללי.

לעצמם, ועל זה קמ"ל רבנן⁹⁷ דאעפ"כ חפצי נכרי אין קונין שביתה אף שהוא אינו בר שביתה. וא"כ אמאי קאמר 'פשיטא' די"ל שהוא חידוש וכהנ"ל.

ת. גוי כבהמה.⁹⁸

תשובה נ

ש. עירובין מ"ח א'. מחייך עליה ר' יוסי בר' חנינא מאי טעמא קא מחייך אילימא כו' משום דקל הוא שהקילו חכמים במים דרבי טבלא כו'. והיינו דכמו שמהני מחיצה תלויה ה"נ מהני מחיצת קנים. ויש לשאול אמאי מחייך עליה והיינו דלמה לא אמר לו הטעם בהדיא דקל הוא שהקילו חכמים במים (ובשלמא להביא את דברי רב לא הי' אפשר כי ריב"ח הי' לפני רב לכאור', אבל עצם הדין למה לא ענה לו בהדיא ולמה מחייך עליה).

[וביותר זה תמוה לפירוש הריטב"א שספיקו של רבי חייא הי' אם מועיל מחיצה תלויה במים רק בין ב' חצירות כדתנן לקמן פ"ו א' או גם בין ב' תחומין, וכיון שכן אמאי מחייך עליה שהרי זהו באמת ספק כי במשנה לקמן פ"ו נתפרש רק לענין שני חצירות ולא נתפרש שם לענין בין שני תחומין ואמאי מחייך עליה].

ת. כדי שיבין (ויראה חכמתו).⁹⁹

תשובה נא

ש. עירובין נ' ב'. אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי דאי מוקמית ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא אי סיים ארבע אמות מצי אזיל ואי לא לא מצי אזיל. היינו, דאם לא בירר באיזה ארבע אמות הוא קונה שביתה יש להסתפק שמא בצד השני של האילן הוא בחר ונמצא עומד מחוץ לתחום שלו ולכן לא יכול ללכת חוץ לד' אמותיו. ויש לשאול, למה לא אמרי' דודאי נתכוין לקנות שביתה בצד האילן שהוא בתוך התחום,

— <<< • >>> —

97. צ"ל: לרבנן.

ולחכי גם חפציו לא קונים שביתה וחזינן דחפציו של הנכרי נגררים אחריו, וכיון שכן צ"ב דא"כ מה כן הכוונה.

99. לכאורה היינו, דמה שריב"ח חייך לא היה זה כדי לצחוק עליו ח"ו אלא הוא חייך כדי שיבין מתוך זה שאין זו ברייתא נכונה. (ויראה רבי חייא את חכמתו למה באמת אין זו ברייתא נכונה).

98. לכאור' צ"ב בכונת התשובה, כי לכאור' אין כונת התשובה לומר, שגוי אין לו חפצים כמו בהמה שאין לה חפצים, כי הרי האמת הוא שלגוי כן יש חפצים וכדחזינן ממ"ד גזל גוי אסור וכיו"ב, וכדחזינן נמי מהגמ' הכא גופא דאמרי' חפצי נכרי אין קונין שביתה מטעם שהנכרי לאו בר שביתה

כי הרי רצה כאן עירוב תחומין, ולמה יש צד שנתכוין לקנות שביתה במקום שזה לא יועיל לו. וצ"ב.

ת. אין מוכרח שהוא ת"ח.

תשובה נב

ע. עירובין נ"א ב'. א"ר יהודה מעשה באנשי בית ממל כו'. לכאן כיון שהעניות הי' כה קשה באותם שנים של הבצורת עד כדי שהוצרכו עניי הכפרים להחשיך על התחום בכל שבת, למה אנשי בית ממל ובית גוריון לא שלחו להם לפני השבתות.

ת. לא הי' בכדי שיעשה.¹⁰⁰

תשובה נג

ע. עירובין נ"ג ב'. רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא אשכחיה לברוריא אמר לה באיזה דרך נלך ללוד אמרה ליה גלילי שוטה לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה היה לך לומר באיזה ללוד. יש לשאול בזה, א. דהא מה שאמרו אל תרבה שיחה עם האשה היינו עם אשתו כמ"ש במשנה שם (אבות א' ה') באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו, וא"כ היה לה לומר לו לר"י גם המשך דברי המשנה והיינו 'באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו', דאילו ממה שהיא אמרה לו לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה מה טענה עליו והרי זה אמור לענין איש ואשתו, והיה לה להביא גם המשך המשנה שם מאחר שעיקר טענתה עליו הוא מכלל המשך שאמרו ק"ו באשת חבירו. ב. דמ"ש שם אל תרבה שיחה עם האשה היינו שיחות וסיפורים כמבואר ברע"ב ותוי"ט שם ואילו כאן במעשה דריה"ג וברוריה הוסיף רק ב' מילים מיותרות כמ"ש לו היה לך לומר באיזה ללוד והיינו במקום לומר באיזה 'דרך נלך' ללוד, וא"כ מה טענה עליו מכח המשנה שם.

ת. אל תרבה שיחה שעם האשה.¹⁰¹

ללכת פעם אחת בלבד בערב שבת שאז היו הולכים רק ח' אלפים אמה. וע"ז השיב מרן שליט"א: לא הי' בכדי שיעשה, והיינו שבערב שבת לא היה להם לעניים פנאי וזמן ללכת מחוץ לבתיהם.

101. לכאורה הכוונה ליישב בזה את ב' השאלות וכדלהלן. שאלה א' מיישב הכי, דהתנא באבות ה"ק, דאת השיחה שעם האשה אל תרבה והיינו שהאיסור כולל גם את מה שהיא מדברת עמו ולא

100. הנה בפשוטו מהתשובה נראה שהבין מרן שליט"א שהשאלה הנ"ל היא, למה העניים הלכו פעם אחת בערב שבת עד סוף התחום ופעם שניה בשבת עד העיר ממל וב"ג שנמצא שהלכו ד' אלפים אמה בערב שבת (אלפיים בהליכתם לסוף התחום ועוד אלפיים בחזירתם משם לעירם) וח' אלפים אמה בשבת (ד' אלפים בהליכתם מעירם לממל וב"ג וד' אלפים בחזירתם משם לעירם), שהרי היה להם

תשובה נד

שׁ. עירובין נ"ה ב'. פרש"י וז"ל, אין נפנין לא לפנייהן. חוץ לענן שמא ילך הענן והארון שם עכ"ל, לכאור', הרי הענן הי' מכלה הכל ואפי' נחשים ועקרבים. ועוד, הא כתיב וכסית וגו'. ולכאור' צ"ב.

ת. אינו ד"א.¹⁰²

תשובה נה

שׁ. עירובין שם. פרש"י וז"ל, אלא לאחוריהן. חוץ לענן דודאי לא יחזור הענן לאחוריו כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב שהרי מצינו שהענן חזר לאחוריו ח' מסעות כדפרש"י בפ' עקב י' ו'.

ת. סיבה מיוחדת.¹⁰³

תשובה נו

שׁ. עירובין נ"ט א'. כולו ישראל נמי בצפרא דשבתא שכיחי גבי הדדי. פרש"י לשמוע דרשה, ולכאור' קצת צ"ב מהמבואר במשנ"ב סי' רצ"ב ס"ק ט' שבשבת הי' הדרשה בין מנחה למעריב.

ת. כשיכלו.¹⁰⁴

לכלות את זה, זהו ג"כ אינו ד"א. ושאלה ב' מיישב הכי, דאין זה כבוד לארון לעבור על מקום שיש בו בתוך האדמה כן, ומבחינת האדם שעושה כן ה"ז חוסר ד"א כלפי הארון שהולך לעבור שם אחרי כן. ¹⁰³ היינו, שבאמת הענן חזר לאחוריו ומ"מ לא הי' צריך לחוש לכך שזה יהי', כי מה שזה הי', הי' לזה סיבה מיוחדת, אבל לעולם הי' ידוע שהענן אינו חוזר לאחוריו.

¹⁰⁴ היינו, דהיו עושין את הדרשה כל מקום לפי הזמן שהיו יכולים לעשות הדרשה, ויש שהיו יכולים לעשותו בשבת בבוקר ויש שהיו יכולים לעשותו בשבת במנחה וכמו שמצינו מבואר כן בשבת קט"ז ב' יעו"ש.

רק את מה שהוא מדבר עמה, ולכן היא קיצרה ולא הוסיפה את ההמשך שאמרו 'ק"ו באשת חבירו' וסמכה עליו שהוא יבין שכוונתה להמשך דברי המשנה כי הרי לא היתה אשתו ועל כרחך שמתכוונת להמשך דברי המשנה שם. ושאלה ב' מיישב הכי, שאותה שיחה שהיא נצרכת לו לדבר עם האשה עליה קאמר שלא ירבה בה, ומש"כ הרע"ב והתוי"ט כנ"ל אולי י"ל דזה קאי רק עמ"ש במשנה מכאן אמרו חכמים כו', אבל מה שאמרו שם אל תרבה שיחה עם האשה היינו אפי' בשיחה הנצרכת וכנ"ל.

¹⁰² לכאורה הכוונה ליישב את ב' השאלות, ושאלה א' מיישב הכי, דגם מה שהענן היה נצרך אח"כ

תשובה נז

עירובין שם. איבעיא להו חדשה מהו. לכאור' צ"ב טובא, דלמה היא צריכה כלל שיעור, והרי אינה עיר של רבים (והיינו של ס' ריבוא כדפרש"י לעיל נ"ט א').

ת. מנ"ל שאינה של רבים.

תשובה נח

ע. בהנ"ל¹⁰⁵. כוונת השאלה הי' כך: דהנה שיטת רש"י במשנה לעיל נ"ט א' דעיר של רבים היינו עיר שנכנסין בה ס' ריבוא בני אדם ועל עיר כזו צריך לעשות שיעור (כדתנן התם, ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ חוצה

— <<< • >>> —

רק אמרה שבפועל צריך לשייר, וזה הרי ודאי כך שאם לא שייר אסור, ועוד שאם זהו השאלה למה הוצרך מרן שליט"א להגיע לתשובתו 'לא פלוג רבנן', שהרי רבנן לא חייבו כאן דבר שבעיקר טעם הדברים לא היה צריך להיות, שהרי אם לא היה משייר היה אסור. עכ"ל החכ"א.

וחכ"א שליט"א אחר העיר דאכן דברי החכ"א הנ"ל צודקים, ומ"מ נראה שמרן שליט"א הבין הקושיא אהא דקאמר רבה בר אבוא בגמרא להלן מיניה 'הדר אמר לא דמי התם אי בעי לערובי דרך גגות והני לא מצו מערבי' והיינו דבתחילה סבר רבה בר אבוא דהיאך נקיים דין שיעור וקאמר דנקיימו ע"י שכל שכונה היא שיעור לגבי השכונה השניה, ואח"כ סבר רבה דאין זה דומה לדין שיעור והיינו כי דין שיעור הוא דוקא היכן שיש אפשרות לערב את השיעור יחד עם כל העיר והשאירו מקום בעיר שלא עירבוהו עם כל העיר כדי לעשותו 'שיעור', אבל היכן שמלכתחילה א"א לערב כלל את מקום השיעור עם שאר העיר אין זה 'שיעור', ועתה נשאלת השאלה כך, שהרי דין שיעור תכליתו הוא כדי שלא תשתכח תורת עירוב וכיון שכן מה לי שא"א לערב את השיעור עם שאר העיר והרי סוף סוף תכלית דין השיעור ישנו גם עתה והיינו בכך שרואים שאסור לטלטל משכונה לשכונה, וכיון שכן למה חזר בו רבה בר אבוא, והיה לו להישאר עם סברתו הראשונה שכל חד וחד הוי שיעור לחבריה. וע"ז השיב מרן שליט"א: לא פלוג

105. הנה בסוגיא זו שאלנו את מרן שליט"א שאלה נוספת, ואמנם לא הכנסנוהו בפנים השו"ת ממש רק בהערה כאן, וזאת מפני שלאחר שינון הדברים עם חכ"א שליט"א ראינו שלכאורה אינה שאלה, ומ"מ הכנסנוהו פה כדי לברר הדברים מאחר שמהתשובה נראה שמרן שליט"א כן ראה כאן שאלה, ויש לברר זאת. וז"ל השאלה: עירובין ס' א'. דהא רבה בר אבוא מערב לה לכולא מחווא ערסייתא ערסייתא משום פירי דבי תורי דכל חד וחד הוי שיעור לחבריה כו'. יש לשאול, דלכאור' כיון שהם עירבו שכונה שכונה א"כ למה צריך שיעור. דבשלמא כשמערבין עיר גדולה יחד צריך לשייר כדי שלא תשתכח תורת עירוב (כדפרש"י במשנה לעיל נ"ט א') אבל כאן שיש עירוב בכל שכונה ושכונה אמאי צריך כלל השיעור. והשיב מרן שליט"א: לא פלוג רבנן. ע"כ.

וכתב החכ"א הנ"ל בזה"ל: והנה לכאורה היה נראה שכוונת השאלה היא שאם משיירין שיעור שאין מערבין בו כלל, והיינו שהעיר מוערבת כולה והשיעור עומד לעצמו ולא עירבו בו כלל, רק באופן זה צריך לשייר, אבל אם גם בשיעור עשו בפני עצמם עירוב, לא צריך להגיע לדין שיעור, ועל כן השאלה למה הגמרא קוראת למחווא שהיה בה דין שיעור והרי כל שיעור (היינו כל שכונה ושכונה) היתה מוערבת, אבל לכאורה אינו שאלה, כי הגמרא לא אמרה שצריך דין שיעור, אלא הגמרא

לה כעיר חדשה שביהודה שיש בה חמשים דיורין כו'), והנה עיר חדשה אינה יותר מחמשים דיורים, דר"ש דפליג על ר"י מיקל דאין צריך נ' דיורין רק סגי בג' חצירות של שני בתים, וכיון שכן ודאי עיר חדשה אינה של ס' ריבוא בני אדם רק היא של נ' דיורין, וא"כ מאי מספקא אם עיר חדשה צריכה שיור והרי רק עיר של ס' ריבוא צריך שיור ואילו עיר חדשה היא רק נ' דיורין.

(ושמא הספק בעיר חדשה של נ' דיורין שנכנסין בה ס' ריבוא אי צריכה שיור מאחר שנכנסין בה ס' ריבוא, אך לכאור' דוחק לפרש כן ספק הגמ' כי איך יכנסו ס' ריבוא במקום של נ' דיורין (וכ"ש לר"ש דעיר חדשה היינו ג' חצירות של ב' בתים דהיאך יכנסו שם ס' ריבוא¹⁰⁶) וצ"ב).

ת. זה עצמו הספק ולמה זה דוחק.

תשובה נט

שי. עירובין ס"ג א'. ר"א אומר מורידין אותו מגדולתו שנאמר מויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' אע"ג דאמר להו לאחי אבא צוה ואותי לא צוה אפ"ה איענש דכתיב ולפני אלעזר יעמד ולא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע. לכאור' צ"ב אמאי איענש והרי מה שאמר אלעזר ההלכות הי' זה מפני שלא הי' מי שיאמר את ההלכות וכדפרש"י בחומש (מטות ל"א כ"א) שמה רבינו שכח ההלכות, וכיון ששכח, א"כ הי' אלעזר מוכרח לומר ההלכות במקום משה רבינו ולמה נענש (אדרבה, הי' צריך לקבל שכר שעל ידו נאמרו ההלכות שנשתכחו). ולכאור' צ"ב.

ת. הי' לו לפייסו ולבקש מחילה. 107 108

» • «

107. לכאורה היינו דהיה צריך אלעזר לפייס את משה רבינו ולבקש מחילה על כבודו קודם שאמר את ההלכה בפני משה רבינו, כי היה מוכרח לומר ההלכה כי היא נתעלמה אלא שהיה צריך מקודם שאמר לפייס ולבקש מחילה ממשה רבינו על כבודו של משה רבינו.

108. שו"ר דכבר הקשה כן במהרש"א ותירץ באופן אחר וז"ל, אפ"ה איענש כו'. גם לפי המדרש דמכלל כעס בא משה לידי טעות ונתעלמה ממנו הלכה זו מ"מ ה"ל לאלעזר לשהות עד שיתיישב דעתו של משה מן הכעס והיה נזכר הלכה עכ"ל.

רבנן, והיינו דנכון הוא שגם עי"כ שא"א לטלטל משכונה לשכונה מתקיים תכליתו של דין השויר ולפיכך לא היה צריך כאן את דין השויר מ"מ גם כאן במחוזא צריך לקיים את דין השויר עצמו משום לא פלוג רבנן והיינו שלא יבואו עם אפשרויות אחרות כיצד לקיים מ"ש 'שלא תשתכח תורת עירוב' ולפיכך תיקנו חכמים שלעולם חייבים לעשות 'שויר' ממש ולא פתרונות אחרים ולהכי במחוזא נמי הוצרכו ל'שויר'.

106. לכאורה מה שכתבנו כאן ה"ז טעות כי לא נתבאר מחלוקת מהי עיר חדשה רק כמה צריך להשאיר בשביל דין שויר.

תשובה ס

ע"י. בהנ"ל. לכאור' צ"ב למה הרי זה חשיב מורה הלכה בפני רבו, והרי חדא אי"ז הלכה חדשה לרבו (רק להזכיר למשה רבינו את מה שנאמר לו, וכמו שמצינו הרבה בגמ' שאביי הזכיר לרב יוסף את מה ששכח), ועוד שגם אינו חולק על רבו רק אמר אלעזר בדיוק מה שנאמר למשה רבינו.

ת. להוראה צריך רשות.¹⁰⁹

תשובה סא

ע"י. עירובין שם. דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמד כו'. לכאור' צ"ב דהא מה שהוצרך יהושע לעמוד לפני אלעזר, פרש"י בחומש (מטות כ"ז כ"א) שהוא מטעם שמשו רבינו שאל מהקב"ה שלא יזוז הכבוד הזה מבית אבא¹¹⁰, ועוד, דכיון דלא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע א"כ היכן נתקיים דבר ה' שלא יזוז הכבוד הזה מבית אבא.

ת. שהוא ה"י הכה"ג.¹¹¹

תשובה סב

ע"י. עירובין שם. א"ר לוי כל דמותיב מלה קמיה רביה אזיל לשאול בלא ולד שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה כלום וכתיב נון בנו יהושע בנו. צ"ב דהא אמרי' במגילה י"ד ב' ומי הו' ליה זרעא ליהושע והכתיב נון בנו יהושע בנו, ומשני, בני לא הו' ליה בנתן הו' ליה, וחזינן דהא דכתיב

מרן שליט"א היא כנראה רק על שאלה בתרא וכדלהלן.

¹¹¹. לכאורה תשובת מרן שליט"א היא רק על שאלה בתרא וכנ"ל בהערה הקודמת, והנה לכאורה יש להבין התשובה והיינו כי כשמשו רבינו ביקש שלא יזוז הכבוד הזה מבית אבא היתה כוונתו להנהיג הדור וכיון שכן נהי שאלעזר קיבל את הכהונה מ"מ היכן נתקיים דבר ה' שלא יזוז הכבוד הזה והיינו ההנהגה מבית אבא. וצ"ל, שהכוונה היא דעצם דבר זה שיתכן האפשרות שיהושע יצטרך לשאול באורים ותומים ע"י אלעזר ה"ז כעין הנהגה ג"כ לאלעזר ואף שבפועל יהושע לא היה צריך זאת.

¹⁰⁹. היינו, דשאלה קמא י"ל דנהי שאי"ז הלכה חדשה מ"מ הרי אמר זאת בפני רבו באופן של הוראה כמ"ש ויאמר אלעזר אל אנשי הצבא וגו' ולומר באופן של הוראה צריך לזה רשות גם אם אי"ז הלכה חדשה לרב (ומאביי לא קשיא כי שם הזכיר לרב יוסף שלא בלשון הוראה), ושאלה בתרא י"ל דגם היכן שאינו חולק על רבו ג"כ אסור לומר הוראה לפני רבו אא"כ קיבל רשות לזה מרבו.

¹¹⁰. לכאורה שאלה זו ששאלנו היא טעות, כי בגמ' הכא לא נאמר למה הוצרך יהושע לעמוד לפני אלעזר, אלא נאמר ההיפוך והיינו למה בפועל לא הוצרך יהושע לעמוד לפני אלעזר. ותשובת

נון בנו יהושע בנו אין הכונה שלא הי' ליהושע ולד כלל, רק הכונה שהיו לו רק בנות ולא בנים, וא"כ צ"ב מה הראי' מדכתיב גבי יהושע נון בנו יהושע בנו דכל דמותיב מלה קמיה רביה אזיל לשאול בלא ולד, דהא ליהושע היו עכ"פ בנות, והול"ל אזיל בלא בני רק עם בנתיה וכיו"ב. ולכאו' אין ליישב דבלא ולד הכונה בלא בנים אבל בנות כן יהיו, דבלא ולד משמע לגמרי וכדמבואר נמי במשנה נזיר י"ב ב'. וצ"ב.

ת. הא והא גרמא.

תשובה סג

ש. עירובין ס"ג ב'. דאמר ר' אבא בר פפא לא נענש יהושע אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה שנאמר כו'. נשאלתי, לכאורה, הרי יהושע הי' אז בן פ"ב כי נפטר בן ק"י כדכ' ביהושע כ"ד, ופרנס את ישראל כ"ח שנה כדפרש"י בדהי"א ס"ב ה', וכיון שכן, למה עד אז לא היו לו בנים (ומשמע שאילו לא ביטל אותם אז מפור"ר הי' נולד לו בנים אז בזקנותו ולמה רק אז היו נולדים לו בנים ולמה קודם לכן לא נולדו לו בנים).

ת. הי' עונש כמ"ש חז"ל.¹¹²

תשובה סד

ש. עירובין ס"ד א' - ב'. פתח אידך ואמר המחזיק בנכסי הגר מה יעשה ויתקיימו בידו יקח בהן ספר תורה כו' רבא אמר אפילו עבד עיסקא ורווח כו' אמר רב נחמן בר יצחק אפילו כתב בהו תפילין כו'. יש לשאול אמאי לא סגי במצות מעשר כספים, דהא כל מה שצריך לקנות ס"ת או תפילין הוא כדי שע"י שיעשה בזה מצוה עי"כ יתקיימו בידיה כדפרש"י, והכא דעביד עיסקא ורווח¹¹³ ודאי מפריש מעשר כספים וא"כ כבר עביד בהו מצוה ואמאי מצוה זו לא סגי ליה כדי שיתקיימו בידיה.

ת. אם רוצה בקיום צריך לעשות בקיום.¹¹⁴

אבא בר פפא. וצ"ב.

113. בפשוטו גם המחזיק בנכסי הגר צריך להפריש מעשר כספים עמ"ש"כ מרן שליט"א בדרך אמונה שם ס"ק כ"ז לענין ירושה ונדוניה ולענין מתנה יעו"ש.

114. לכאורה הכוונה היא כך, שאם רוצה בקיום מה שהרויח, צריך לעשות דבר שאינו מחוייב בו, ולכן לא מהני בשביל זה שיתן מעשר כספים, אלא

112. לכאורה מהתשובה משמע שהיו ב' פעמים עונש שלא יהיו בנים האחד אחרי אותו הלילה שביטל את ישראל פו"ר והאחד קודם לכן כמ"ש חז"ל אלא שלא נתבאר לן היכן דברי חז"ל זה. ואם נימא שהכוונה היא לחז"ל שנענש על שהורה בפני משה בהא דאלדד ומידד בס"פ בהעלותך, זה לכאורה אינו יתכן, כי הלא הגמ' כאן בעירובין קאמרה כן בשם רבי לוי וקאמרה דהוא פליג על ר'

תשובה סה

עירובין ס"ד ב'. ולמדנו שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה. פרש"י וז"ל, מותר בהנאה. כגון הכא דאיכא טובת הנאה לנכרי עכ"ל, לכאור' צ"ב איך למדו מעובדא זו כן, והרי בשלמא אם רבי אילעאי הי' נותן לנכרי הגלוסקין עצמו ניחא דיתכן דמבגאי יכיר טובה לרבי אילעאי, אבל השתא דכל מה שרבי אלעאי נתן הלחם לנכרי הי' זה משום שרבן גמליאל אמר לו ליתן, והנכרי ידע מזה כדאמר' שם ניטפל לו ר' אילעאי כו', א"כ למה שהנכרי יכיר טובה לרבי אילעאי, ואם יכיר טובה יכיר לרבן גמליאל שאמר לו ליתן, וכיון שכן, מה הראי' דבעלמא חמצו כו' מותר בהנאה. ולכאור' צ"ב.

ת. שלוחו של אדם כמותו.¹¹⁵

תשובה סו

עירובין ס"ה א'. איכא בינייהו דרב ששת דרב ששת מסר שינתיה לשמעיה מר אית ליה דרב ששת ומר לית ליה דרב ששת. הנה לעיל ס"ד ב' קאמר, דדוקא בכדי רביעית שינה מפיגה היין אבל ביותר מרביעית אדרבה שינה משכרתו, ולפי"ז לכאור' צ"ל דכאן רב ששת ורבי יוחנן סברו דאי"צ להמתין עד שייעור מאליו על כרחך דמיירי הכא באופן ששתו כדי רביעית ולא יותר¹¹⁶. האם נכון הוא.

ת. מי אומר שלא שתו יותר.¹¹⁷

זה ההנאה מותרת). ביאור התשובה היא - שלוחו של אדם כמותו. והיינו, דאף ש[רבן גמליאל] לא נתן בעצמו [אלא רבי אלעאי נתן] מ"מ מעשה הנתינה [של רבי אלעאי] מתחייס אליו [לרבן גמליאל] משום ש'שלוחו של אדם כמותו' וכיון שכן שפיר יש ללמוד מכאן שחמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה גם באופן שהנהנה הוא זה שנתן. והנה אף שאין שליחות לדבר עבירה מ"מ אפשר דהכוונת התשובה שמעשה הנתינה מתייחס לרבן גמליאל מטעם שזה חשיב שהוא 'ערב' למעשה הנתינה של רבי אלעאי ולא מטעם 'שליחות' ממש, ויל"פ.

¹¹⁶. כי אם שתו יותר מרביעית לא היה מועיל שיעירו אותו כי כששותה יותר מרביעית שינה משכרתו וכדלעיל ס"ד ב'.

¹¹⁷. היינו, שאם רב ששת שתה רק רביעית ולא יותר

צריך ליתן מעבר למה שחייב (ובעצם חיוב מעשר כספים עמ"ש מרן שליט"א בדרך אמונה הלכות מתנות עניים פ"ז תחילת ס"ק כ"ז ובצה"ל ס"ק נ"ג יעו"ש).

¹¹⁵. ביאור השאלה והתשובה כך הוא: ביאור השאלה היא - דאילו את 'מעשה הנתינה' לנכרי עשה רבי אלעאי ואילו את 'ההנאה' נהנה רבן גמליאל ולא רבי אלעאי, וכיון שכן, מנין דאף בגוונא ש'הנותן' בעצמו הוא גם 'הנהנה' ג"כ מותר (דבשלמא אם מי שעשה את מעשה הנתינה [רבי אלעאי] הוא [היה] גם הנהנה יש ללמוד מכך שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה גם באופן שהנהנה הוא זה שעשה בעצמו את מעשה הנתינה, אבל השתא שהנהנה הוא זה שאמר לעשות את מעשה הנתינה ולא הנותן בעצמו מנין שגם באופן

תשובה סז

עי. עירובין שם. אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי¹¹⁸. יש לשאול האם הכונה, כשאמרה לי אם והיינו שכשהיא אמרה לו כן עשה מה שאמרה או"ד קאמר שאם הי' אומרת לו כו' והיינו דלא בהכרח שהי' עושה כן. דאם כצד קמא צ"ב שהרי לא הי' אמו ממש ולמה הי' חייב בכבודה עד כדי שהי' מפסיד מזה באיכות התלמוד תורה.

ת. למה לא.¹¹⁹

תשובה סח

עי. עירובין שם. אמרה ליה ברתיה דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינמ פורתא. יש לשאול למה אמרה 'מר' ולא אמרה 'אבא' (גם, לא משמע הכא שזהו חסרון בכיבוד אב¹²⁰, וצ"ב).

ת. אשה לא בקיאה כ"כ בלשון.¹²¹

מרביעית לא יועיל שינה אפי' יותר מכל שהוא [והיינו 'מעט'] עד שיישן כל צרכו וייעור מעצמו.

118. פרש"י וז"ל, קריב כותחא. אפי' ציווי עבודה קלה היתה מבטלת אותי. לא תנאי. לא הייתי שונה כמו ששניתי עכ"ל.

119. היינו שהוא כן היה חייב בכבודה עד כדי כך. וסמך לדבר יש ללמוד ממ"ש מגילה י"ג א' 'לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו'. וע"ע ב"מ ל"ג א' אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת 'שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא'. וע"ע בלשון ספר החינוך מצוה ל"ג שכתב בתו"ד וז"ל, כי הם הביאוהו לעולם 'גם יגעו בו כמה יגיעות' כו' יעו"ש.

120. שו"ר הא דאמרי' בביצה כ"א א' בעא מניה רב אויא סבא מרב הונא כו' כי נפק אמר ליה רבה בריה לאו היינו רב אויא סבא דמשתבח ליה 'מר' בגויה דגברא רבה הוא כו', וכן הוא בנדרים מ"ט ב' דאמרי' שם, רבה בר רב הונא אשכחיה לרב הונא דקאכיל דייסא באצבעתיה אמ' ליה אמאי

יקשה לרבי חנינא למה לא יועיל שיעירוהו והרי שינה כל שהוא מפגיגה את היין. ואלא על כרחך שרב ששת שתה יותר מרביעית ולכן קאמר רבי חנינא שזה לא יועיל מה שיעירוהו כי ר"ח ס"ל שכל זמן שלא ישן כל צרכו ה"ז כמו שישן רק כל שהוא שבאופן שישן רק כל שהוא בשתה יותר מרביעית שינה משכרתו. ומה ששאלנו שאם שתה יותר מרביעית למה לפי רבי יוחנן ורב ששת מועיל שיעירוהו י"ל דר"י ור"ש ס"ל שרק שינה 'כל שהוא' משכרתו אבל יותר מ'כל שהוא' מפגיגה את היין אף שיעירוהו ולא יעור מעצמו ורב ששת ישן שינה של יותר מכל שהוא וכדפרש"י שינה 'מעט' ולכן שינתו הפיגה את היין.

העולה מזה, שאם שתה רביעית אפילו שינה כל שהוא והעירוהו שינתו מפגיגה את היין, שתה יותר מרביעית אם ישן כל שהוא שינתו משכרתו נתעורר מעצמו שינתו מפגיגה את היין לכו"ע, מחלוקת רבי יוחנן רב ששת ורבי חנינא זה באופן שישן יותר מכל שהוא ולא ישן כל צרכו והעירוהו שרבי יוחנן סובר שכיון שישן יותר מכל שהוא שינתו הפיגה את היין אבל רבי חנינא חולק וסובר שבשתה יותר

תשובה סט

ש. עירובין ס"ו א'. תהי בה רבי אלעזר אמר רבי זירא מאי תהייא דר"א כו'. יש לשאול מה תהו כ"כ, והרי סוף סוף איכא רבי יוחנן ורבי חנינא בר יוסף דס"ל דמהני ביטול (והאם זה התשובה לכך שאמר רבי זירא מאי תהייא דר"א).

ת. היינו הך.¹²²

תשובה ע

ש. עירובין שם. קא קשיא ליה דשמואל רביה כו'. האם הכונה רביה של רבי אלעזר או רביה של רבי זירא.

ת. של ר"א.

תשובה עא

ש. עירובין ס"ז א'. רב חסדא ורב ששת כי פגעי בהדי הדדי רב חסדא מרתען שפותיה ממתנייתא דרב ששת ורב ששת מרתע כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא.¹²³ פרש"י וז"ל, ממתנייתא דרב ששת. שהיו משניות סדורות לו וירא רב חסדא

מה רבי אלעזר תמה כ"כ על דעת רבי יוחנן ורבי חנינא בר יוסף שמהני הביטול מכח ששמואל רביה של רבי אלעזר [ע"י להלן תשובה הבאה] ס"ל דלא מהני הביטול, דבשלמא אי שמואל תנא היה נחא התמיהה כי איך אמוראי פליגי אתנא אבל השתא ששמואל אמורא א"כ מאי תמיהה ליה לרבי אלעזר על ר"י ורחב"י מהא דשמואל. ומ"ש מרן שליט"א 'היינו הך' אולי כוונתו למ"ש בשאלה דזהו גופיה מה דקאמר רבי זירא מאי תהיא דרבי אלעזר והיינו כי מה תמה עליהו מכח שמואל רביה, והרי בכוחו לסבור אחרת. אמנם ממ"ש בגמ' 'אמר רב ששת גברא רבה כרבי זירא לא ידע מאי תהייא דרבי אלעזר' משמע שרבי זירא לא ידע מהא דשמואל ועל כרחך דכוונת רבי זירא אינה כמו שכתבנו לפרש כוונתו. וצ"ב.

קאכיל 'מר' בידיה א"ל הכי אמר רב כו', יעו"ש, וחזינן לכאורה דכך הי' הרגילות לקרוא לאבא בשם 'מר' וכמו שהיום קוראים 'אבא' כך היו קוראים אז 'מר', לכאורה. וע"י הערה הבאה.

121. היינו, דאם נכון הוא ש'מר' אינו לשון של כבוד אזי יש ליישב כאן שאמרה כן משום שאשה אינה בקיאה בלשון, ואמנם מרן שליט"א לא כתב שנכון הוא שזהו לשון שאינו של כבוד רק הכוונה כנ"ל. וע"י בתשובות להלן פסחים י"ג א' דכתב מרן שליט"א דפירושו של 'מר' הוא 'מורי ורבי', (וע"י מש"כ בהערה שם), ולפי"ז יתכן לומר דכשבתו של רב חסדא קראה לאביה 'מר' וכן בביצה הנ"ל שרבה קרא לרב הונא 'מר' היינו משום כיבוד אב. וע"י הערה קודמת.

122. ביאור השאלה והתשובה כך הוא: דהנה מ"ש 'תהי' בה רבי אלעזר פירושו לדעת הערוך הוא לי' תימה (וברש"י לא פי' כן יעו"ש), וכיון שכן, צ"ב

123. ומכבדים היו זה את זה מאד וכדמציינו במגילה כ"ח ב' דאמר'י התם ה"ד הספידא דרביה מחוי רב

שלא יקשה לו ממשנה על משנה ויאמר לו לתרץ. מפלפוליה. חריף וסבר היה ביותר ועמוק בשאלותיו עכ"ל, יש לשאול, אמאי היה ירא רב חסדא והרי הי' חריף וסבר ביותר וכיון שכן הי' יכול בקל יותר לתרץ. (ושמא לכן פרש"י חריף כו' ועמוק 'בשאלותיו' ולא פרש"י ועמוק 'בתירוץיו', אך אם זה נכון א"כ מאי שנא דלמה הי' חריף וסבר רק להקשות ולא גם לתרץ, והיינו דכיון דהי' חריף וכו' א"כ למה לן לחלק ולומר דהי' חריף רק להקשות ולא גם לתרץ). וצ"ב.

ת. צריך להגיד האמת.¹²⁴

תשובה עב

ש. בהנ"ל. יש לדקדק דאילו גבי רב חסדא קאמר 'מרתען שפוותיה' ואילו גבי רב ששת קאמר 'מרתע כוליה גופיה'. ומאי שנא דאצל ר"ח קאמר כך ואצל ר"ש קאמר כך.¹²⁵

ת. זה רק הברייתות וזה הכל.¹²⁶

וכנתבאר בהוריות שם. ותשובת מרן שליט"א מת' גם ק' זאת.

¹²⁴. היינו, דרב חסדא רק שפוותיה מרעתן כי פחד רק מהברייתות של רב ששת [ומ"ש רש"י בלשונו שהיו 'משניות' סדורות לו הכוונה ל'ברייתות' ולא הכוונה ל'משניות' כי ודאי שרב חסדא ידע את כל המשניות ורק את הברייתות לא ידע אותם כולם, כי לא כל הברייתות היו ידועים לכולם כמבואר בגמרא הרבה, וכן מצינו בפירוש רש"י על התורה שכותב הרבה 'בלשון משנה' ואין זה משנה אלא ברייתא ודו"ק], אמנם רב ששת מרתע כוליה גופיה כי רב חסדא היה שואל לו מכל התורה כולה ודו"ק. (וע"ע גיטין ס"ז א' איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים כו' יעו"ש).

(ופשוט שאין כוונת התשובה כך: זה רק לי' הברייתות אבל לקושטא דמילתא מה שנאמר גבי ר"ח הי' גם לר"ש ומה שנאמר גבי ר"ש הי' גם לר"ח, ואין לומר כן, והיינו משום שהגמרא בה נאמר רב חסדא ורב ששת כי פגעי בהדי הדדי כו' אין זה ברייתא ופשוט).

חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא, יעו"ש ובר"ן שם.

¹²⁴. היינו דנהי שהי' חריף וסבר ביותר ועי"כ הי' פלפולו עמוק מ"מ צריך לתרץ תירוצי אמת ולא תירוצים שאינם אמת ולזה לא מהני כח הפלפול לבד אלא צריך גם את הבקאות בכל המשניות והגמרא.

¹²⁵. עי' הוריות י"ד א' דמבואר שם דרב יוסף [שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני. רש"י] הוה עדיף מרבה דהוה עוקר הרים [שהוא חריף ומפולפל, ערש"י שם] מטעם שהכל צריכין למרי חטיא [שהכל צריכין לרב יוסף, ערש"י שם] כו' [ומספקא לגמ' שם אי חריף ומקשה עדיף אי מתון ומסיק עדיף יעו"ש היטב - ויל"פ הספק לפי שגם מתון ומסיק מכווין להלכתא כמ"ש רש"י שם והרי הוא כסיני שמכווין להלכתא ערש"י שם, ועי' גיטין ס"ז א' דהכי מ' גבי רבי יהודה וכדפרש"י בד"ה חכם לכשירצה יעו"ש] - ומ"מ, כיון שכן ק' למה רב ששת מרתע 'כוליה גופיה' והרי הוא עדיף

תשובה עג

ש. עירובין ס"ח א'. א"ל רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף כו'. לכאור' מצינו כן ג"כ גבי רבא כדאמר' להלן ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי ואיזיל ואיתיב התם ואיבטיל להו הא חצר א"ל רבינא לרבא והאמר שמואל כו', ומבואר דלא היה עירוב חצירות בחצרו דרבא¹²⁷ ולא מצינו שם שנתפלא רבינא על זאת רק הקשה לו מימרא דשמואל, וכיון שכן, מה נתפלא כ"כ רבה בר רב חנן על אביי והרי מצינו שכן הי' הדרך לכאור' כפי שמצינו גם ברבא כן.

ת. כבר ידעו זה מאביי.¹²⁸

תשובה עד

ש. עירובין שם. אמר להו רבא נישיליה לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אגב אימיה כו' א"ל אימור תונבא בעלמא הוא דנקט לה. לכאור' צ"ב דכיון דאית לה תונבא (והיינו שטות מחמת חוליה כדפרש"י ביומא פ"ג א', או, שאינה מרגשת בצערה מחמת שעמומית החולי כדפרש"י בנדה ל"ז ב'¹²⁹) א"כ היאך אפשר לסמוך על דבריה באופן שהיא אומרת שהיא צריכה מים חמים, והרי אית לה תונבא. וצ"ב.

ת. בת ת"ח אינה מדברת שטויות.¹³⁰

ובעלה הוא זה שצריך להביא בשבילה ועליה את הקרבן כמבואר בנדרים ל"ה ב' יעו"ש. כי אף לפי' קמא אין הכוונה שיש לה שטות כזו שמביאתה להיות לה דין של 'שוטה'.

¹³⁰. לכאורה צ"ב היכן נתפרש בגמרא דמיירי כאן בבית ת"ח, ואולי מרן שליט"א דייק זאת ממ"ש אמר ליה רב משרשיא לרבא אמיה קא אכלה תמרי, דלכאורה מניין ידע זאת, אלא שהיא היתה בתו, ודוחק לומר דזו היא ראיית מרן שליט"א, כי רהיטת הגמ' לא משמע כן. עוד צ"ב, דלהתשובה נמצא דדין זה נאמר רק ביולדת שהיא בת ת"ח ולא בכל יולדת ואילו ברש"י ד"ה נישיליה לא משמע שיש חילוק בדבר, וצ"ב.

¹²⁷. צ"ל: ומבואר דלא היה שיתופי מבואות בחצרו דרבא.

¹²⁸. היינו, דלכן רבינא לא נתפלא על רבא בכך, כי כבר ידע שכן היה מנהגם וכפי שהסביר אביי לרבה בר רב חנן וכמבואר בגמ' לעיל. [והנה אין ליישב דאילו בהא דאביי היה זה ב' בתים שבתוך חצר אחת כדפרש"י לעיל ס"ז ב' ד"ה מגו ביתאי, ואילו הכא בהא דרבא היה זה ב' בתים שבב' חצירות. ואין ליישב כן, כי רבה בר רבא חנן שאל לאביי גם על שיתוף מבואות, והבין].

¹²⁹. אין לומר נפק"מ בין ב' הפירושים, דלפי' קמא שהיא שוטה אינה יכולה להביא קרבן יולדת

תשובה עה

ש. עירובין שם. פרש"י וז"ל, פנו לי מאני. בחצירו של רבא היו חמין כו' הלכך פינה כליו מבי גברי 'כדי שלא יבא להוציא משם לחצר' כו' עכ"ל, יש לשאול האם הכונה כדי שלא יוציא בטעות ויכשל ח"ו באיסור, או שחשש שאם יוציא בשוגג יאסור עליהם כדאיתא להלן ע"ב ממתני' דלקמן ס"ט ב'.
ת. שניהם.

תשובה עו

ש. עירובין ס"ט א'. פרש"י וז"ל, במזיד אין יכול לבטל. קסבר ר' יהודה מחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות עכ"ל, לכאור' קצת צ"ב דא"כ נמצא חוטא נשכר, כיון דבשלמא אי אי"צ לשכור ממנו נחא, אבל עתה דע"י שדינו מומר לחלל שבת ואינו יכול לבטל מבלי שישכירו ממנו, א"כ נמצא משתכר בכך, ונמצא חוטא נשכר¹³¹ ¹³². ולכאור' צ"ב.

ת. נשכר שחושבין אותו כגוי?¹³³

תשובה עז

ש. עירובין ע' א'. ואין נוטלין רשות למה לי צריכא אף על גב דאמרי ליה קני על מנת להקנות. לכאור' יש לשאול, למה נקטה הגמ' ל' קנין והרי ביטול רשות פלוגתא היא אי הוי קנין רשות או סילוק רשות כדלקמן ע"א א' דב"ש סברי דהוי קנין וב"ה סברי דהוי סילוק, ולא מסתבר לומר דכולה מתני' הכא ב"ש היא. וצ"ב. וכן ק' בלשון רש"י לעיל ס"ט ב' בסוף ד"ה לא צריכא.
ת. לשון מושאל.

בכלל חוטא 'נשכר' מאחר שסוף סוף הוא יודע שהוא נחשב בעיני כולם כ'גוי' וזה אינו שווה לו אף בממון רב, ואף שלמעשה לוקח הממון בשביל השכירות מ"מ בעומק ליבו אי"ז נחא ליה מאחר שנחשב כגוי ובהאי גוונא לא אמרינן 'נמצא חוטא נשכר'.

131. עי' כע"ז שביעית פ"ט מ"ט.

132. הנה אף שאי"צ לזה אלא שזה פרוטה מ"מ מסתברא שבנידון כזה לא יסכים להשכיר אלא בסכום גדול. וא"כ תיקשי דנמצא חוטא נשכר.

133. היינו דאף שנמצא משתכר בממון מ"מ אי"ז

תשובה עח

ש. עירובין פ"ז א'. א"ל אביי ודילמא לא היא כו' ועד כאן לא קאמר רבי חנניא בן עקביא התם אלא בימה של טבריא הואיל ויש לה אוגנים ועיירות וקרפיות מקיפות אותה אבל בשאר מימות לא. ופרש"י וז"ל, אוגנים. שפה גבוה דהויא כמחיצות סביב לה דאיכא קצת הכירא דהיתר כו' עכ"ל, והנה הא דאמרי' אבל בשאר מימות לא היינו דלכך כותל חצר העובר על בור שבין ב' חצירות אינו מתיר אא"כ יעשו מחיצה בפנים הבור. והשתא, לכאו' צ"ב מאי גרע בור זה שבין ב' חצירות יותר מימה של טבריה שהרי כיון שהבור נמצא בין ב' חצירות א"כ נמצא שהבור מוקף בכותלי החצירות ואם ימה של טבריא כיון דיש לה אוגנים ה"ז נחשב כמחיצות א"כ למה כותלי החצירות המקיפים את הבור שבין ב' החצירות לא יחשבו גם הם כמחיצות.

ת. שם יחיד וכאן רבים.¹³⁴

תשובה עט

ש. עירובין שם. אלא באגפיה ולהחליף והא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום כו' ובלבד שלא יחליפו. פרש"י וז"ל, והא כי אתא רב דימי גופיה אמר ובלבד שלא יחליפו כו' עכ"ל, יש לשאול אמאי גריס רש"י והא כי אתא רב דימי 'גופיה', דלכאורה זה משמע דאתא למימר דזהו מימרא דרב דימי גופיה ולא מימרא של רב דימי בשם רבי יוחנן ולמה לן לומר כן, ולא עוד אלא דלהלן ע"ב קאמר ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום כו' וחזינן דהגמ'

134. היינו, דאילו ימה של טבריא הוי כרשות היחיד ולכן מועיל אצלו כוף וגדר, ואילו בור שבין ב' חצירות הוי כרשות הרבים, והיינו, דהנה בחצר, מדאורייתא כיון שהוא רשות היחיד אין צריך לערב כלל, אלא שרבנן גזרו בזה שאעפ"כ המוציא מבית לחצר יחשב הדבר כאילו הוא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים והטעם הוא מפני שהחצר נראה כעין רשות של רבים, והשתא כיון שהחצר היא כעין רשות הרבים [ואין כאן 'קצת היתר' כדלהלן] לכן בנידון דידן אף לרבי חנניא בן עקביא לא סגי במחיצות שמקיפות את ב' החצירות אלא צריך

מחיצה בבור [למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה], ומשא"כ בימה של טבריא שמדאורייתא היא רשות היחיד מאחר שיש לה אוגנים והיינו מחיצות ורבנן שגזרו בה איסור שיהא דינה ככרמלית אי"ז מטעם שרבים משתמשים בה כהטעם שגזרו מבית לחצר אלא משום שהיא גדולה יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה, אבל כיון שימה של טבריא במציאות היא מוקפת לכן ה"ז איסור קל יותר וזה חשיב שיש לה 'קצת היתר' [כלשון רש"י] והיינו שזה איסור דרבנן קל יותר ולכן ס"ל לרבי חנניא בן עקביא דבזה תקנתא פורתא סגי.

עצמה נקטה דזהו מימרא דרבי יוחנן ולא דרב דימי גופיה. (והאם¹³⁵ אתא רש"י לומר דבהו"א זהו (היינו מ"ש שלרבי יוחנן אסור להחליף כדפרש"י בע"ב בד"ה זעירי אמרה) בשם רב דימי ומסקנא זהו בשם זעירי, ודוחק). (ול' הר"ח והא כי אתא רב דימי א"ר יוחנן כו' הנה ר' יוחנן אוסר להחליף וזה להחליף הוא).

ת. כי אתא מוכח שהי' שם.¹³⁶

תשובה פ

עירובין צ"ו ב'. לא רבי מאיר סבר לה כרבי יוסי דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין וסתם מתני' רבי מאיר כו'. הנה הא דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע, אי"ז מיירי בתקיעות של מצוה וכדתנן שם אח"כ (ר"ה ל"ב ב') ומתעסקין עמהן עד שילמדו (לגירסת הגהות הגר"א שם¹³⁷), ולפי"ז מ"ש הא נשים מעכבין על כרחך דג"כ מיירי בתקיעות סתם ולא של מצוה דאל"כ מהו הדיוק הא נשים מעכבין. וכיון שכן, יש לשאול מה הראי' שר"מ לא סבר כר"י, שהרי ר"י מיירי באופן של מצוה וכגון סמיכה דהתם מיירי במצות סמיכה דקאמר שאע"פ שנשים פטורות מ"מ סומכות רשות אבל עכ"פ מצוה חיובית איכא התם רק שאינה מצוה של נשים ומשא"כ ר"מ מיירי באופן שאי"ז מצוה כלל שהרי לא מיירי התם בתקיעות של מצוה וכנ"ל, וא"כ מה הראי' דר"מ לא ס"ל כר"י. ולכא"ו צ"ב.

ת. קאי על הכל.¹³⁸

137. וכ"ה גי' הרי"ף והרא"ש והרע"ב. והיינו, דלגירסא 'אבל מתעסקין עמהן' כו'.

138. היינו דמ"ש בר"ה אין מעכבין כו' מיירי [אף] בתקיעות של מצוה [ולא כמו שכתבנו בשאלה שהם תקיעות שאינם של מצוה] וכמ"ש רש"י הכא בעירובין (בד"ה אין מעכבין) דמה שאין מעכבין את התינוקות מלתקוע הוא משום שצריך לחנכם במצוות יעו"ש, וכיון שכן ה"ז חשיב תקיעות של מצוה [ומש"כ בשאלה להביא ראי' דמיירי בתקיעות שאינם של מצוה היה זה דיוק מדקתני ומתעסקין עמהן 'עד שילמדו' ומשמע דכל זמן שלא למדו לתקוע, התקיעות אינם תקיעות של מצוה, אמנם אליבא דאמת תקיעות אלו ג"כ חשיב של מצוה משום שצריך לחנכם במצוות וכנ"ל]. (ועי' ר"ה ל"ג דמבואר שם דמה דאמרי' טעם היתר

135. בהתבוננות שניה לכאורה מש"כ כאן בסוגריים הוא טעות, עי' בגמ' שם, ובאמת תשובת מרן שליט"א לא קאי כלל על מש"כ כאן בסוגריים כי מרן שליט"א שלל לגמרי את מש"כ בשאלה וכתב פשוט אחר וכמבואר להלן הערה הבאה יעו"ש.

136. אולי הכוונה, דמ"ש 'גופיה' לא בא לומר שרב דימי אמרה בשם עצמו ולא בשם רבי יוחנן כמו שכתבנו בשאלה, אלא 'גופיה' בא לומר שרב דימי עצמו אמר המימרא בשם רבי יוחנן ולא אחרים אמרו המימרא הזאת בשם רבי יוחנן וזהו 'כי אתא מוכח שהי' שם' היינו שהיה שם והוא עצמו אמר המימרא הזאת בשם רבי יוחנן, כי אילו הי' זה שאחרים אמרו המימרא הזאת בשם רבי יוחנן לא היה קשה על רב דימי בשם רבי יוחנן קמייתא, ולכן הוצרכו לומר גופיה וכנ"ל.

פסחים

תשובה פא

ש.¹³⁹ פסחים ד' א'. ההוא דאמר דונו דיני אמרי שמע מינה מדן קאתי דכתיב דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. ההוא דהוה קא אזיל ואמר אכיף ימא אסיסני ביראתא בדקו ואשכחוהו דמזבולון קאתי דכתיב זבולון לחוף ימים ישכון. יש לשאול איך למדו מהפסוק דן ידין עמו וגו' דמדן קאתי, והרי לשון הכתוב משמע שדן ידין אחרים ואילו אותו אדם אמר דונו דיני שידונו אותו ולא שהוא ידון אחרים.

ת. עסוק בדין.¹⁴⁰

תשובה פב

ש.¹⁴¹ בהנ"ל. למה אמרו שמע מינה מדן קאתי והסתמכו על קרא דכתיב דן ידין עמו ולא בדקו כפי שבדקו גבי הא דאמרו דמזבולון קאתי דגם שם בההוא דזבולון הביאו הפסוק אבל לא הסתמכו ע"ז לבד אלא גם בדקו ולמה כאן גבי ההוא דדן לא בדקו ג"כ והסתמכו רק על הפסוק, ומאי שנא.

ת. מעשה שהי' כך הי'.¹⁴¹

140. היינו דמהפסוק נמצינו למידים שדן עסוקים בדין ואין זה בדווקא אופן שהם דנים אחרים אלא גם אופן שמבקשים מעצמם שידונו אותם. וכיון שביקש שידונו אותו א"כ ש"מ דמשבט דן קאתי.

141. היינו שבאמת לא היה צריך לבדוק [בעובדא דזבולון] כי יכולים להסתמך על הפסוק לבד, ומה שבדקו היה כדי להראות במציאות את מה שהבינו ע"פ חכמת התורה שהוא משבט זבולון להראות שע"פ התורה אפשר לדעת מי הוא האדם ומהיכן הוא, ומה שבדן לא בדקו והסתמכו על הפסוק לבד ע"ז קאמר 'מעשה שהיה כך היה' והיינו כי באמת היו רוצים לבדוק והיינו כדי להראות את חכמת התורה וכנ"ל אלא שלא היתה האפשרות לבדוק, אם משום הזמן או משום חוסר פרטי היחוס וכו'.

ש'צריך לחנכם במצוות ה"ז דווקא בקטן שהגיע לחינוך וע"ז אמרי' 'ומתעסקין עמהן עד שילמדו' אבל בקטן שלא הגיע לחינוך אין היתר זה ורק אמרי' דאין מעכבין אותם מלתקוע יעו"ש, ולפי"ז קצת ק' על מה דרש"י כתב הכא בעירובין דטעם הדבר שאין מעכבין הוא משום שצריך לחנכם והלא ברה"ח נתבאר דמ"ש שאין מעכבין קאי על קטן שלא הגיע לחינוך, וכן קצת ק' דהי' להגמ' הכא בעירובין להקשות ממה דאמרי' במשנה 'ומתעסקין עמהן' ולא ממ"ש 'אין מעכבין התינוקות' כו'. ויל"ע בזה ברה"ח שם).

139. תשובות נוספות למסכת פסחים עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתנ"ו - תתרע"ט.

תשובה פג

שי. בהנ"ל. האם אפשר לומר כן על כל מי שאוהב¹⁴² לגור על יד הים דמזבולון קאתי.

ת. אולי.

תשובה פד

שי. בהנ"ל. האם אפשר לומר כן ע"כ שבט ושבט וכגון מי שמדבר תמיד בשבח התורה ואוהבה דש"מ שהוא משבט לוי וכפי שאמרו גבי ההוא דדן 'שמע מינה', וכן מי שאוהב גם ועוסק בלימוד התקופות ועיבור החודש כו' האם נאמר דש"מ שהוא משבט יששכר.

ת. צריך לדעת מה לומר.¹⁴³

תשובה פה

שי. בהנ"ל. היאך אפשר לומר דש"מ דמדן קאתי וכן בדקו ואשכחוהו דמזבולון קאתי, והרי עשרת השבטים הוגלו ה"י.

ת. מ"מ ידעו הייחוס בקבלה.¹⁴⁴

תשובה פו

שי. פסחים שם. ונבדוק בשית. פרש"י וז"ל, נבדוק. חמץ בתחלת שש¹⁴⁵ וקודם איסורו יבערנו למה לי לקדומי כולי האי כו' עכ"ל, ויש לשאול בזה, דשמע

142. אולי יש לדייק יותר והיינו שלא סתם אוהב אלא שמדבר מזה תמיד כמו שמבואר ברש"י יעו"ש. 143. היינו דא"א לומר כן על כל שבט ושבט, ורק חז"ל היו יכולים לומר כן, וכיון שרק בדין וזבולון אמרו כן, אין לנו לומר כן גם על שאר שבטים, והטעם שחז"ל אמרו כן רק על דין וזבולון ולא גם על שאר שבטים שהרי לכאורה היו יכולים לומר כן גם על שאר שבטים ולהסתמך על הפסוקים, הוא לכאורה, כי ה' לחז"ל יסודות מסויימים שעל פיהם הם יכלו לומר שניתן להוציא מהפסוק את מה שהם אמרו ברוח קדשם. 144. היינו דמ"ש שעשרת השבטים הוגלו אין 145. ר"ל, ביום ארבעה עשר בניסן בבוקר בתחילת שעה שישית אחר שעבר מן היום חמש שעות.

הכוונה שכולם ממש הוגלו אלא היו מהם ג"כ מעטים שלא הוגלו וכפי שבעצם מבואר בגמרא דידן, אלא שמ"מ קשיא דכיון שהם היו מעטים א"כ היאך היו יכולים לבדוק את ייחוסו של אותו שאמרו עליו שהוא משבט זבולון, וע"ז קאמר ש"מ"מ ידעו הייחוס בקבלה, והיינו שחכמי הגמרא קיבלו איש מפי איש על אנשים מסויימים מדורות שקדמו לחכמי הגמרא מאיזה שבט הם ועתה בדקו שהוא מתייחס לא' מאותם האנשים שלא הוגלו ושידעו עליו שהוא מזבולון. 144. היינו דמ"ש שעשרת השבטים הוגלו אין

מינה דיתכן לבדוק כל החמץ בשעה אחת, ואפילו בפחות מזה כי בסוף השעה השישית צריך להיות כבר גם אחרי הביעור, והיתכן לבדוק בזמן כה קצר. ועכ"פ היתכן שרבנן יתנו זמן כה מועט לבדיקה. (ולקמן י"א ב' מצינו דלשרוף צריך שעה אחת כדאמרי' שם ויהבו ליה רבנן שעה אחת כו', אבל לבדוק היתכן ומאי ס"ד).

ת. א. כל בני ביתו יעזרו לו.¹⁴⁶

ב. מי שיש לו בית קטן ודר בחדר א'.¹⁴⁷

תשובה פז

ע. בהנ"ל. יש לשאול דהנה להלן ע"ב מבואר ממתני' דבין לר"מ ובין לר"י שורפין בתחלת שש, וא"כ מאי ס"ד הכא שיבדוק בתחילת שש.

ת. סמוך לשרפה.^{148 149}

— >>> • <<< —

¹⁴⁷. היינו דכוונת הגמ' [כאן בהו"א] למה תיקנו לכל אחד ואחד לבדוק באור לארבעה עשר ליתן זמן לכל אחד כפי מה שהוא צריך, שמי שיש לו בית קטן וחדר אחד יבדוק בתחילת שית ומי שיש לו בית יותר גדול יתחיל לבדוק קודם לזה.

¹⁴⁸. אולי הכוונה דק' הגמ' שיבדוק סמוך לתחלת שש ולא שיתחיל לבדוק בתחלת שש כי אז צריך כבר לשרוף. ו'סמוך לשריפה' היינו סמוך לזמן שצריך להתחיל לשרוף והיינו לפני תחילת שש. ועי' חידושי חתם סופר.

¹⁴⁹. הנה הובא (גמרא מהדר' שוטנשטיין להלן י"א ב' הערה 11) מהצל"ח שפירש שאין כוונת הגמ' לומר שמיד בתחילת שש צריך לשרוף אלא הכוונה שמיד בתחילת השעה השישית החמץ נאסר באכילה ובהנאה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומ"ש 'ושורפין' היינו שהחמץ מעתה עומד ומוכן לשריפה, ע"כ. ולפי"ז לא קשיא מה ששאלנו כי יכול לבדוק בתחילת שש ולשרוף אח"כ. אמנם כל זה הוא לדברי הצ"ח, אבל לרש"י אכתי קשיא כי לרש"י 'ושורפין בתחלת שש' היינו מיד בתחלת שעה שישית וכתבאר בפנים.

¹⁴⁶. שהרי מעיקר הדין יכול ליתן לאשתו ובניו ואף בניו הקטנים לעזור לו לבדוק בחדרי הבית האחרים כמבואר באו"ח סי' תל"ב ס"ב ובמשנ"ב שם יעו"ש. ואי תקשי היתכן שרבנן יתקנו בדיקת חמץ בזמן כה קצר על סמך זה שיעזרו לו, שהלא לא כל א' יש לו בני בית רבים, י"ל שבאופן כזה אינו צריך לבית גדול. ומ"מ ק"ק כי יתכן גם אופן שיהיה לו בית גדול משום שיש לו בני בית רבים ומ"מ אינם יכולים להיות מצויים אצלו בזמן הבדיקה, ואולי אופן זה הוא מיעוט ורבנן שתקנו תקנו על דרך הרוב שבדבר זה. ויש להוסיף, שאין צריך זמן רב לבדוק כי במקומות שאין מכניסים שם חמץ אפי' באקראי אי"צ בדיקה [עי' משנ"ב סי' תל"ג ס"ק י"ג] ורק משום התינוקות צריך לבדוק יותר [עי' שם ס"ק י"ט], ובדרך כלל בתים גדולים מבלי בני בית רבים הם הורים שהשיאו את ילדיהם וממילא אי"ז בתים שצריכים בדיקה מרובה ואפשר לעשותה בזמן מועט. עוד יש להוסיף, דהנה יש פירוורי לחם שממילא בטילי כמ"ש במשנ"ב סי' תל"ד ס"ק ו' ובשעה"צ סי' ת"ס ס"ק ט"ז יעו"ש ולכן תתכן הבדיקה להיות בזמן מועט יותר.

תשובה פח

ש. בהנ"ל. יש לשאול דהנה להלן ע"ב פרש"י וז"ל ושוורפין בתחלת שש. ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעות עכ"ל (ובמסורת הש"ס הוגה 'בשעה'), ולפי"ז, אמאי לא משני הכא דאדם טועה בשעה וא"כ יבוא לבדוק בשעה שהחמץ כבר אסור מן התורה ואמאי לא משני כן הכא.¹⁵⁰

ת. זה כולם יודעים.¹⁵¹

תשובה פט

ש. בהנ"ל. גם אמאי לא משני הכא דשעה אחת הוא זמן מועט לבדיקה (ושריפה יחד) וכנ"ל בשאלה ראשונה כאן.

ת. כאן הרי מונה שעות.¹⁵²

תשובה צ

ש. פסחים ד' ב'. תא שמע דאמר אביי כו'. לכאור' קצת צ"ב הלשון ת"ש כאן, כי בכל מקום אמר ת"ש דוקא כשמביא משנה או ברייתא. וקצת צ"ב.

ת. וכי אביי גרוע.¹⁵³

שהבדיקה בלילה א"כ יותר ניחא לומר שכולם יודעים את זמן הבדיקה והיינו שזמן הבדיקה מתחילת הלילה אבל ביום שאין שינוי ביום שהוא יהיה סימן מתי צריך לבדוק למה לא יטעו בזמן כמו שחוששים שיטעו בזמן השריפה. וצ"ת.

¹⁵². היינו כיון שהתנאים רבי מאיר ורבי יהודה נתנו לכל דבר שעה, גם כאן כוונת הגמ' שנקדים לאיסור האכילה והשריפה את הבדיקה, שסמוך לבדיקה יהיה האיסור האכילה והשריפה, וכמה זמן יתנו לבדיקה אין זה בדווקא 'שעה' אלא כמה שצריך לזה, ומה שנקטו 'שעה' כי באיסור האכילה והשריפה נקטו זמן של שעה אבל זה לא דווקא.

¹⁵³. היינו שאף שבדר"כ ת"ש נאמר כשמביא משנה או ברייתא מ"מ מצינו דקאמר ת"ש גם כשמביא

¹⁵⁰. והיינו דיש לחוש שיבוא לבדוק בתחלת שעה שביעית, וממילא יתאחר לו זמן השריפה בשעה. ולכן נימא ליה שיתחיל לבדוק בתחילת שעה חמישית. אמנם י"ל דאם היו מתרצים כן בגמ', היו מקשים בגמ' שוב דא"כ נבדוק בתחילת שעה חמישית ולמה מאורתא, וכמו שהקשו ונבדוק בשית, וכיון שכן נמצא דלא היו מרויחים בתירוץ הנ"ל שיש לחוש שיבוא לבדוק בתחילת שעה שביעית וכנ"ל, ודו"ק.

¹⁵¹. לכאורה היינו שאת זמן הבדיקה כולם יודעים. אמנם לכאור' צ"ב כי כמו שאת זמן השריפה לא כולם יודעים מתי הוא ויש חשש שיטעו, ה"נ איך ידעו את זמן הבדיקה, דמאי שנא מאחר שכאן בגמ' מיירי שיבדקו ביום, ובשלמא האידנא

תשובה צא

ש. פסחים שם. הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור. הנה לפי שלב זה של הגמ' לכאן צ"ב דאם זה בא לרבות יום י"ד לביעור א"כ נמצא מבואר בזה דמדאורייתא כל היום י"ד הוא אסור בחמץ ולמה מצינו דרך משש שעות ולמעלה הוא אסור מדאורייתא. (ונהי דלמעשה האיסור דאורייתא דמשש שעות ולמעלה נילף מאך חלק כדלקמן ה' א', מ"מ בשלב זה של הגמ' דהפסו' בא לרבות י"ד לביעור ה"ז משמע כל י"ד ומנין לחלק).

ת. הוא מכין.¹⁵⁴

תשובה צב

ש. פסחים ו' ב'. תוד"ה ומזהיר. כתבו התוס' וז"ל, ומזהיר על פסח שני. אע"ג שעל ידי שאילתו הוזקק לומר להן מ"מ לא היה צריך להאריך אלא אל תעשו פסח ותו לא עכ"ל. ויש לשאול, א. במש"כ התוס' 'שאילתו' האם אי"צ לומר 'שאילתם'.¹⁵⁵ ב. במש"כ התוס' לתרין, לכאן צ"ב, דהא לכאן כיון שאמרו למה נגרע על כן נאמרה להם הפרשה דפסח שני, וכיון שכן, אם הי' אומר להם רק אל תעשו פסח, א"כ מה תשובה עונה להם בזאת, שהרי עדיין ישאלו למה נגרע, ועל כרחק הי' צריך להאריך בכולה פרשה דפסח שני. וצ"ב.

ת. תמתינו עד זמנו ותבואו לשאול.¹⁵⁶

דקאמר כן, ה"ז רק להכין אותנו להבין את מה דקאמר אח"כ 'אך חלק'.

155. חכ"א העיר דמ"ש התוס' 'שאילתו' קאי על משה רבינו שהוא 'נשאל' מהם, ואין הכוונה שהם למה שהם 'שאלו' אותו.

156. היינו שבאמת לא היה חייב לענות להם על מה שאמרו למה נגרע לגמרי, כי היה יכול לומר להם שקודם יטהרו ורק אח"כ יבואו לשאול איך יש להם תקנה למצות הפסח, מאחר שעתה בלאו הכי אינם יכולים לעשות הפסח, ואעפ"כ לא עשה כן, וש"מ ששואלין ודורשין ל' יום קודם הפסח.

דברי אמוראים וכמו הכא וכן מצינו בנדרים כ"ד ב' דאמרי' ת"ש דאמר רב הונא כו', ובעוד מקומות כן. (ויתר מכן מצינו בס' מר קשישא לבעל החוות יאיר ז"ל עמוד רכ"א דכתב וז"ל, תא שמע - מדבר שאינו לא משנה ולא ברייתא. נזיר דף ל"ט א', עכ"ל. ור"ל, שאינו מדברי תורה אלא ממצאות יעו"ש). [ומשו"ה השיב מרן שליט"א בלשון זו, כי כיון שמצינו כן גם בדברי אמוראים (ואף שלא בדברי אמוראים כנ"ל מס' מר קשישא) למה שלא יאמרו כן גם אצל אביין].

154. לכאורה היינו דבאמת לא היה כזה הו"א, ומה

תשובה צג

ש. פסחים ח' א'. והא אמר רב אלעזר שלוחי מצוה אין ניזוקין אמר רב אשי שמא כו'. יש לשאול למה לא מתרצינן הכא [כדמשני להלן ע"ב] דהיכא דשכיח הזיקא שאני, שהרי יש כאן סכנת עקרב. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. עקרבים לא שכיחי.¹⁵⁷

תשובה צד

ש. פסחים ח' ב'. פרש"י וז"ל, הרי זה צדיק גמור. בדבר זה ולא אמרינן שלא לשמה עושה אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו עכ"ל, יש לשאול האם ניתן ללמוד מכאן בהא דארז"ל המתפלל על חבריו נענה תחילה, דמותר מלכתחילה להתפלל על חבריו כדי שהוא יענה קודם.¹⁵⁸

ת. אינו ראוי אבל לא שיש איסור.¹⁵⁹

תשובה צה

ש. פסחים י' ב'. בעי רבא עכבר נכנס וככר בפיו ועכבר יוצא וככר בפיו מהו מי אמרינן היינו האי דעל והיינו האי דנפק כו'. לכאור' יש לשאול למה הגמ' מסתפקת רק אם זהו אותו עכבר או לא, דהא אף אם הוא אותו עכבר לכאור' עדיין יש לדון האם זה אותו הככר או לא.

ת. היינו הך.¹⁶⁰

157. היינו שעקרבים מצויים רק קצת ולא הרבה, ולכן אין זה חשיב שכיח הזיקא, ומה שאמרו בגמ' שיש חשש סכנת עקרב היינו כי סוף סוף הם עדיין מצויים קצת, וכיון שכן מקשי' הכא והא שלוחי מצוה אין ניזוקין כי דוקא היכן ששכיח הזיקא דהיינו כשמצוי הרבה לא אמרינן שלוחי מצוה כו' אבל היכן שלא שכיח הזיקא דהיינו כשמצוי קצת אמר' שלוחי כו'.

158. דהכי נמי עושה מצוה בכך שמתפלל על חבריו ואמנם עושה מצוה זו לטובת עצמו שיענה מהר על תפילתו, וכיון דחזינן דנקרא צדיק גמור בדבר זה כנ"ל בגמרא, א"כ נלמד מזה דיהיה מותר להתפלל

מלכתחילה באופן זה.

159. היינו דאף שנקרא צדיק גמור בדבר זה מ"מ אין זה ראוי לעשות כן כי צריך לעשות המצוות בלי שום פניה. וכדאמרין בתפילת שמו"ע של שבת קודש 'וטהר לבנו לעבדך באמת' ובאמת פירושו בבירור כמ"ש רש"י (ולע"ע איני זוכר מקומו), והיינו בלי שום פניה [כמו שכתבנו בביאורינו 'עבודת אהרן' על התפלה].

160. לכאורה הכוונה דכשהגמ' מסתפקת אם זה אותו עכבר או לא, כוונת הגמ' להסתפק אם זה אותו הככר או לא.

תשובה צו

ע"י פסחים שם. מר סבר מקמי איסורא אין בתר איסורא לא גזירה דילמא אתי למיכל מיניה. פרש"י וז"ל, לבתר איסורא לא יבדוק דגזרינן דילמא אידי דעסיק ביה אתי למיכל מיניה עכ"ל, לכאור' צ"ב דלעיל ו' ב' פרש"י בד"ה פשע 'אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר' והיינו יזכר לבטלו, ולכאור' מבואר התם דאדרבה ע"י דעסיק ביה לא אתי למיכל מיניה.

ת. יש אנשים כאלו ויש כאלו.¹⁶¹

תשובה צז

ע"י פסחים י"ג א'. אמר ליה רבא לרב נחמן ונימא מר הלכה כרבי מאיר כו'. לכאור' צ"ב למה קאמר ליה ונימא 'מר', שהרי ר"נ אמר ההלכה בשם רב, וא"כ הול"ל ונימא 'רב' הלכה כר"מ או דהול"ל סתם ונימא הלכה כר"מ. (ושור' דבאמת גירסת רש"י היא, ונימא הלכה כר"מ, בלי תיבת מר, ושמא להכי השמיט רש"י תיבת מר).

ת. זה הכונה.¹⁶²

תשובה צח

ע"י בהנ"ל. מהו התירגום של תיבת 'מר'.

ת. מורי ורבי.^{163 164}

יאמר הלכה כרבי מאיר וממילא גם מר שהוא רב נחמן יאמר כך. ג' - דזהו באמת כוונת רש"י כמ"ש בסוגריים. ויותר נראה האפשרות הא', אלא שאפשרות זאת ק"ק כי בדרך כלל לא מצינו שידברו באופן כזה, ולהכי כתבנו גם ב' האפשרויות האחרים.

¹⁶³. הנה אף שמצינו 'מרן' שפירושו הוא 'אדון' וכמו שמצינו בתפלת יקום פורקן דאמרין שם מרן דבשמיא ומפרשים אדון שבשמים, מ"מ כאן פירש מרן שליט"א ש'מר' פי' מורי ורבי ולכאורה הכוונה מלשון מורה דרך, ומה שמרן שליט"א לא פירש כאן 'אדון' אולי הוא משום הא דאמרין בברכות ז' ב' שאברהם אבינו קראו להקב"ה אדון יעו"ש וכיון

¹⁶¹. הנה אליבא דאמת יתכן דלעולם אי"ז כ"כ קושיא והיינו כי כשבודק החמץ יתכן גם לזכור לבטלו וגם לאכלו כי בודקים בזמן שעדיין מותר לאכול החמץ, ואין מוכרח שמרן שליט"א לא ס"ל הכי, ומה שהשיב לן יש אנשים כאלו ויש כאלו היינו דאפילו את"ל דאינו כן מ"מ אכתי יש ליישב כנ"ל.

¹⁶². תשובת מרן שליט"א כאן יש לפרשה בג' אופנים, וכדלהלן: א' - דכשאמר ליה לרב נחמן 'מר' לא נתכוין לרב נחמן אלא נתכוין לרב. ב' - דהיינו דבאמת נתכוין להקשות שרב יאמר כן, ומה שאמר 'מר' לרב נחמן כי למעשה רב נחמן אמר זאת עתה, ואין היה כוונתו לאפוקי רב, והיינו, שרב

תשובה צט

ע"י פסחים שם. ואף ר' סבר להא דרב נחמן כו'. צ"ב חדא למה קאמר להא דרב נחמן דהול"ל להא דרב. ועוד, הא רבי הי' זמן רב קודם רב נחמן ומאי קאמר דרבי סבר כר"נ.

ת"י ע"י נזיר נ"ו ב'.¹⁶⁵

תשובה ק

ע"י פסחים י"ג ב'. אמר רב אדא בר אהבה הכא ב"ד עסקינן וקסבר אין מביאין קדשים לבית הפסול וכולי עלמא בשלשה עשר מייתי להו ומתוך שהן מרובות נפסלות בלינה. לכאור' צ"ב דהא כמו שבי"ד אין מביאין תודה מטעם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, א"כ ה"נ שיהיה אסור להביא תודה ב"ג מטעם שזה מרובה ונהיה נותר. וצ"ב.

ת"י כך הי' המנהג.¹⁶⁶

אמנם לכאורה תשובת מרן שליט"א קאי רק על שאלה קמא, אבל על שאלה בתרא עדיין קשה, [ושאלה בתרא היינו דהו"ל לגמרא לומר 'לימא מסייע ליה לרב מהא דרבי', ואולי י"ל שהיות ודברי רבי כאן אין זה ברייתא מפורשת אלא רבין בר רב אדא קאמר מעשה שהיה שבאו לפני רבי יעו"ש לכן לא אמרו לימא מסייע ליה כי אי"ז ברייתא מפורשת רק זה נלמד ממעשה שהיה ובכה"ג אולי לא שייך למימר לימא מסייע ליה].

¹⁶⁶. לכאורה מש"כ מרן שליט"א 'כך היה המנהג' ר"ל 'כך היתה המציאות' שהיה נשאר לחמי תודה, ומה שאעפ"כ הביאו בפשוטו הטעם הוא, דכיון שלא שייך לדעת איזה לחמי תודה לא יאכלו ואין זה מוחלט של מי לא יאכל, שהרי זה ודאי שחלק מהלחמי תודה היו נאכלים [אלא שלא כולם היו נאכלים מרוב הלחמי תודה שהיו שם אז], שוב אי אפשר לאסור איסור על כל ישראל מלהביא קרבן תודה, דבשלמא היכן שהוא דבר ברור שיהיה הבאת קדשים לבית הפסול ניחא שאסור להביא, אבל כאן שאין זה ברור כי לא ברור לחמים של מי

שכן אין זה נכון לקרות כן לבני אדם. אמנם ע"י נדרים נ' א' דאמרי' שם אמרו ליה עביד מרנא עליה ופי' המפרש וז"ל מרנא עליה. ימתין 'אדונינו' עליו כו' עכ"ל יעו"ש, ומיהו במהרש"א שם כתב דזה פי' דחוק ופי' פירוש אחר ל'מרנא', ויש שכתבו ליישב פי' המפרש לפי גירסת הב"ח דגרס 'יעביד מרנא', ע"י במהדור' מתיבתא בנדרים שם.

¹⁶⁴. ע"י תשובת מרן שליט"א לעיל עירובין ס"ה א' בד"ה אמרה ליה ברתיה ובהערות שם.

¹⁶⁵. הכי איתא שם, מתני', אמר רבי אליעזר משום רבי יהושע כו', ומקשי' בגמ' ורבי אליעזר משום רבי יהושע גמר לה והא משום רבי יהושע בר ממל גמר לה דתניא כו', ומשני, אמרו שמע מינה כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מציעי לא אמרינן כו' ע"כ יעו"ש, ומבואר דלא תמיד אמרי' את כולם, ולכן לא קשיא במה שאמרו את רב נחמן מבלי לומר כאן את רב. ואף שמצינו שכן אמרו את כולם מ"מ אי"ז קושיא כי פעמים אומרים כך ופעמים אומרים כך.

תשובה קא

ש. פסחים י"ח א'. אמר רב פפא לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה. לכאור' אמאי קאמר רב פפא לשון זה ד'לא מצינו' טומאה שעושה כיוצא בה, והרי דבר זה שאין טומאה עושה כיוצא בה נילף מפסוקים כדלעיל י"ד א' וכדלהלן עמוד ב'.

ת. בקיצור.

תשובה קב

ש. פסחים שם. רש"י ד"ה בטלו במעיה. פרש"י (לקראת סוף הדיבור) וז"ל, וכי אזיל שם חטאת מינייהו הוה להו משקין שנגעו במי חטאת כו' עכ"ל, ולכאור' צ"ב הכונה, שהרי ברגע שהמי חטאת נכנסו מיד אזיל שם חטאת מינייהו וכדפרש"י בתחילת הדיבור 'דאינן ראויין למי חטאת ואין עוד שמן עליהן', וכיון שכן למה זה חשיב משקין שנגעו במי חטאת והלא ברגע שנכנסו המי חטאת בו ברגע פקע מינייהו שם חטאת, ואיך משקין אלו עצמן יחשב שנגעו במי חטאת, ולכאור' הי' צריך להיות שברגע שפקע שם חטאת מינייהו הוה להו משקין סתם ולא שנטמאו כלל. וצ"ב הכונה.

ת. סוף סוף משקה נינהו. 167

167. היינו, דכשהיו המי חטאת עדיין מחוץ למעי הפרה, כבר אז, המי חטאת היו טמאים גם מצד זה שהם נגעו בעצמם והוה ליה כמשקים בעלמא שנגעו במי חטאת [וכדפרש"י 'דאין נגיעה גדולה ממה שהן נוגעין בעצמן' יעו"ש], והיינו, שמי חטאת טמאים מצד ב' טומאות הא' מצד שהם 'מי חטאת' והב' מצד שהם גם בכלל משקים דעלמא שנוגעים במי חטאת, וכיון שכן, נהי שכשהם נכנסו למעי הפרה פקע מינייהו שם 'מי חטאת' לענין לטמא אדם וכלים כדפרש"י שאינן ראויין למי חטאת ואין עוד שמן עליהן מ"מ עדיין נשארו בטומאתם לענין לטמא אוכל משום מה שהם נטמאו ממה שהיו נוגעים בעצמם לפני כניסתם למעי הפרה. וזהו מש"כ מרן שליט"א 'סוף סוף משקה נינהו' והיינו שגם בלא טומאת 'מי חטאת' עדיין יש להם טומאה של משקים שנגעו בעצמם והיינו במי חטאת.

לא יאכל אין זה בכלל הבאת קדשים לבית הפסול. (והיינו דמש"כ מרן שליט"א 'כך המנהג היה', פירושו, שכן המציאות היתה, שבכל שנה ושנה הביאו לחמי תודה אף שנשאר לחם פסול כי לא שייך להפסיק את הבאת התודה כל זמן שאינו ודאי שלא יגמרו את הלחם, ובאמת אם היה מוחלט שלא יגמרו את הלחמים של כולם הי' הבאת התודה אז נאסרת וכנ"ל).

(ולפי"ז אין לומר דכוונת מרן שליט"א דהיינו שמנהג ישראל היה להביא קרבן תודה ב"ג ניסן עת עלייתם לרגל גם קודם שהיה אופן של נותר, ולכן גם אחר שנהיה אופן של נותר [היינו ע"י שנתרבו ישראל דהא מיירי הכא בבית שני שבתחילה היו מעטים ואח"כ נתברו], שוב לא אסרו עלייהו מלהביא קרבן תודה מחשש נותר, ואין לומר כן כי גם אם היו מרובים מתחילתם [וכבית ראשון] ג"כ לא היו אוסרים מלהביא קרבן תודה).

תשובה קג

ע פסחים י"ח ב'. ולשמענין משקין הבאין מחמת שרץ וכ"ש משקין הבאין מחמת כלי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. לכאור' קצת יפלא דהא לעיל י"ד א' קאמר דמדרבנן אוכל כן מטמא אוכל ורק מדאורייתא אין מטמא¹⁶⁸, ואילו כאן קאמר דהכתוב טרח ליכתוב בהדיא ולא שנלמוד מק"ו דאוכל אינו מטמא אוכל. וקצת צ"ב.¹⁶⁹

ת שניהם אמת.¹⁷⁰

תשובה קד

ע פסחים י"ט ב'. אמר רב אשי זאת אומרת עזרה ברשות הרבים היא כו' וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור. יש לשאול, לפי הנחה זו עתה דגמ', אמאי הבשר טמא.

ת א. לאכילה שאני.¹⁷¹

ב. טומאה ודאית.¹⁷²

במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה כו' יעו"ש היטב, והנה אף מאן דפליג אדברי הט"ז שם יתכן דהכא בנידון דידן יודה, משום דכאן 'טרח' הכתוב להתיר.

170. לכאורה מהתשובה נראה שמרן שליט"א לא הבין את שאלתנו באופן שכתבנו כעת לבאר [בהערה קודמת] ולכן השיב שאין סתירה בין ב' הגמרות שהבאנו כי באמת מדאורייתא אין אוכל מטמא אוכל ומדרבנן כן מטמא.

171. לכאורה היינו, דגם אם היה ספק בבשר אם הוא טמא (עי' הערה הבאה), ג"כ היה נאסר משום שהנידון בבשר הוא לגבי לאכול ולענין אכילה מחמירין טפי. אמנם לכאורה נמצא מדברי מרן שליט"א שהגם שספק טומאה ברה"ר טהור, מ"מ לגבי דבר הנאכל [היינו אוכל] לא אמרינן כן אלא אמרינן דטמא, ואולי הדבר הזה רק בקדשים [דהיינו אוכל של קדשים] וצ"ב המקור לדבר זה.

172. היינו שהספק הוא רק לגבי הסכין והידים האם הם נגעו במחט עצמה שהיא אב הטומאה, אבל

ובענין זה שהדבר נטמא ממה שהוא נוגע בעצמו, עי' כלים פכ"ז מ"ט דתנן התם, סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס אמר רבי יוסי וכי באיזה מדרס נגע זה אלא אם כן נגע בו הזב טמא במגע הזב, והיינו דבדברי ת"ק שם מצינו דבר זה שהבגד נטמא ממה שהוא נגע בעצמו דלהכי אף שכבר אין בו ג' על ג' טפחים ואין עליו שם בגד מ"מ הבגד הזה שיש בו עתה רק ג' על ג' אצבעות טמא בטומאת מגע מדרס מכיון שהוא נגע בעצמו כשהיה ג' על ג' טפחים. [אמנם ר"י פליג על זה כמפורש שם].

168. כדאמרי' התם, אלא נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מדרבנן מיהו מטמא יעו"ש.

169. והיינו דחזינן דהתורה לא הסתפקה בלימוד של ק"ו אלא 'טרח' טירחה ליכתוב בהדיא שאוכל לא מטמא אוכל, וכיון שחזינן שהתורה טרחה כן, לכאורה הוא פלא שרבנן קאמרו שמדרבנן אוכל כן מטמא אוכל. ועי' ט"ז יו"ד סי' קט"ז דכתב (בתו"ד) וז"ל דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא

תשובה קה

פ"ד. פסחים כ' א'. תני תנא קמיה דרב ששת שרץ מטמא את המשקין ומשקין מטמאין את הכלי וכלי מטמא את האוכלין והאוכלין מטמאין את המשקין ולמדנו שלש טומאות בשרץ הני ארבעה הן גוז משקין דרישא אדרבא גוז משקין דסיפא, לא אשכחן תנא דאמר משקין מטמאין כלי אלא רבי יהודה והדר ביה כו'. יש לשאול, הא דקאמר לא אשכחן כו' האם הכונה דהבריי' כאן היא רבי יהודה, או דרק אמרו שאף ר"י חזר בו ממשקין מטמאין אוכלין אבל לא שהבריי' היא ר"י. ולכאורה יש להוכיח כצד בתרא והיינו דאין הכונה שהבריי' היא ר"י, והיינו, דהנה לעיל י"ז ב' נסתפקה הגמ' אי רבי יהודה חזר בו גם ממה היא ר"י א"כ הי' לגמ' לעיל ליפשוט מכאן דלר"י אוכלין מטמאין משקין, אלא ע"כ דאין הכונה שהבריי' כאן היא רבי יהודה, רק אמרו שאף שר"י חזר בו ממשקין מטמאין אוכלין אבל לא שהבריי' היא ר"י. האם נכון הוא (דאל"כ למה לא פשטו לעיל מהכא וכנ"ל).

ת. נכון.

תשובה קו

פ"ד. פסחים כ' ב'. פרש"י וז"ל, תשפך חבל. לשון חבילה כלומר תשפך יחד ולא לזלף כו' עכ"ל, יש לשאול למה לא פרש"י הכא כמו דפרש"י בסנהדרין נ"ט ב' וז"ל שם, חבל הפסד לשון אהה כל חבל לשון צער וקבל הוא כלומר הפסד בא לעולם כו' עכ"ל.

ת. א. משתי רבותיו.

ב. א"כ לא א"ל כלום.¹⁷³

תשובה קז

פ"ד. פסחים כ"ב א'. ואימא כמים המתנסכים על גבי המזבח כו' ואימא כמים הנשפכין לפני ע"ז כו'. לכאור' צ"ב מאי קס"ד לומר דכונת הכתוב למים המתנסכים על גבי המזבח או למים הנשפכין לפני ע"ז, והרי לכאור' אם כונת הכתוב

כי אין בזה שום חידוש וזהו 'א"כ לא אמר לן כלום', ולכן פרש"י פירוש שיש בזה חידוש. ולפי"ז מה שכתב מרן שליט"א בתשובה קמא משתי רבותיו ר"ל שא' מרבותיו פירש שהיין ישפך להפסד.

לגבי הבשר אין ספק כלל אלא ודאי הוא שהמחט נגעה בבשר שהרי היתה בהמה וכיון שכן היא טמאה טומאה ודאית.
173. היינו דאף שאלויבא דאמת חבל על היין שנשפך כי זהו הפסד מ"מ אין צריך לומר זה כאן

הי' לזה, א"כ למה סתם הכתוב ואמר 'כמים' סתם, דלכאור' הו"ל להכתוב לפרש דבר כזה וע"כ כונת הכתוב למים סתם ולא למים אלו, ומאי ס"ד דכונת הכתוב למים אלו, וצ"ב בכונת ההו"א.

ת. כדי שנבין לבד.¹⁷⁴

תשובה קח

ש. פסחים שם. והרי ערלה דרחמנא אמר ערלים לא יאכל ותניא ערלים לא יאכל אין לי אלא איסור אכילה מנין שלא יהנה ממנו שלא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו ערלים לא יאכל לרבות את כולם. הקשו הראשונים ז"ל דהא צביעה והדלקה בכלל שאר הנאות וא"כ למה צריך לעשות דרשות נפרדות לאיסור צביעה והדלקה בהנאה דלמה לא סגי בלימוד הכללי שערלה אסורה בהנאה. ותירצו (תוס' ותוס' הרא"ש ובחי' הר"ן) דס"ד שהדלקה מותרת משום שהנאתה באה אגב ביעור הערלה, ע"כ. ולכאור' צ"ב דהא לעיל כ"א ב' אמרי' סד"א הואיל ואמר ר"י מצותו בשריפה בהדי דקא שריף ליה ליתנהי מיניה קמ"ל, וא"כ מאי ס"ד הכא שהדלקה מותרת משום שהנאתה אגב ביעור ערלה, והרי כבר חזינן לעיל דלא אמרי' סברא כזו.

ת. תרתי תלת.¹⁷⁵

והנה שו"ר שמה שכתבנו בפשט הגמרא דעל זה כתבנו לשאול השאלה הנ"ל כבר כתבו התוס' (ד"ה ואימא) דאין זהו פשט הגמרא באמת, והיינו, דאנו סברנו שכוונת הגמרא לשאול דשמא מה שכתוב 'כמים' הכוונה למים המתנסכים, אמנם התוס' כתבו דא"א לפרש כן ק' הגמ', כי אם זו ק' הגמ', צ"ב למה בכלל כתוב 'כמים' דלא ליכתוב רק 'לא תאכלנו' ומזה נדע דגם בהנאה אסור, ולכן כתבו התוס' דכוונת הגמ' להקשות, דהיות ויש בעולם גם מים האסורים בהנאה א"כ לא מתאים ללמד לנו שמותר בהנאה ממה שכתוב 'כמים'. וכן מבואר במהרש"א כוונת התוס' יעו"ש. ולפי"ז נמצא דבאמת לא קשיא מה שכתבנו לשאול כי באמת אין זו כוונת הגמרא לשאול שמ"ש כמים ה"ז מים המתנסכים ושלפיכך שאלנו מה ההו"א וכו"ל.¹⁷⁵ הביאו כמה ראיות לזה. - זה כוונת אאמו"ר שליט"א. הגרא"ש קניבסקי שליט"א.

¹⁷⁴. לכאורה צ"ב כוונת התשובה, שהרי זה גופא מה דהוה קשיא והיינו דהיאך נבין לבד שמה שכתוב כמים הכוונה למים המתנסכים ע"ג המזבח. וצ"ב בכונת מרן שליט"א. ואולי הכוונה היא, דק' הגמ' דנימא דבאמת מים דעלמא היינו נמי מים המתנסכים, ואי תיקשי לך מהיכי תיתי לומר כן שהרי פשיטא הוא שסתם מים אינם מים המתנסכים י"ל דבאמת מנא פשוט לך דסתם מים אינם מים המתנסכים ואם משום שרוב מים דעלמא הם אינם מים המתנסכים הרי הסבר זה דחתה הגמרא כקדאמר מידי רוב מים כתיב, אלא ע"כ דאין לך ראייה שמים סתם אינם מים המתנסכים ולפיכך הקשה הגמ' ואימא מים המתנסכים, ואין צורך שהתורה תכתוב בהדיא מים 'המתנסכים' כי מה שלא כתוב בהדיא 'המתנסכים' נוכל להבין זאת לבד שעל זה מיירי הכתוב וכו"ל שאין לך ראייה שמים סתם אינם כוללים גם מים המתנסכים.

תשובה קט

ש. פסחים כ"ג א'. ואידך חד בנכרי שכיבשתו וחד בנכרי שלא כיבשתו. לכאור' צ"ב דאי בנכרי שכיבשתו (דהוי ממונו כממונך כדפרש"י לעיל ה' ב') מותר לראות חמצו, כ"ש דנכרי שלא כיבשתו שאי"ז ממונך צריך להיות מותר לראות חמצו, וכיון שכן, אמאי צריך לימוד נפרד לנכרי שלא כיבשתו והרי אפשר ללמוד זה בק"ו וכנ"ל.

ת. אולי לא כיבשתו ס"ד דשרי שהחמץ בורח ממנו.¹⁷⁶

תשובה קי

ש. פסחים כ"ו א'. איכא דאמרי אמר רבא מנא אמינא לה דתניא כו' מאי לאו לאותן העומדים בפנים דלא אפשר וקא מיכוין ואסור לא לאותן העומדין בחוץ. והיינו דלאותן העומדין בחוץ איכא איסורא ליהנות מריח הקטורת וכו', וצ"ב דהרי ריח הקטורת הריחו אף ביריחו, ואפילו יותר רחוק בערי המכוור כדאיתא ביומא ל"ט ב'. (ואולי אה"נ והיינו דהיכן שהגיע הריח מאליו ה"ז נידון כהעומדים בפנים דלא אפשר ואין להו איסורא, אבל צ"ב).

ת. דבר שאין מתכוין.¹⁷⁷

¹⁷⁷. היינו דאלו הדריס ביריחו אינם מתכוונים להריח ולכן אין להם איסור אע"פ שבמציאות הם כן מריחים את ריח הקטורת, ומ"ש בגמ' שהעומדין בחוץ יש להם איסור להריח כי הם מתכוונים להריח ואפשר להם להיבדל מלהריח. והנה בתוס' (ד"ה לאותן) הק' איך אפשר להם להעומדים בחוץ אפשרות להיבדל מלהריח והלא מצינו שהכלה היתה מתבשמת מריח הקטורת בירושלים וא"כ חזינו שלא היה אפשרות להיבדל מלהריח, ות' התוס' שהאיסור להריח הוא דווקא כשמחקרב יותר קרוב כלפי מקום מקור ריח הקטורת מתוך כוונה להריח יותר טוב את ריח הקטורת אבל כל זמן שאינו מתקרב כן אין איסור להיות בירושלים להריח ולהתבשם ואע"פ

¹⁷⁶. לכאורה אין מובן, כי אם כן, אדרבה, למה צריך לימוד נפרד להתיר ראיית חמץ שלא כיבשתו והרי יש היתר מצד שהחמץ בורח ממנו [והיינו שהחמץ ברשות הגוי לבדו ויכול להבריח החמץ ולעשות בו כרצונו]. וצ"ת בכוונת מרן שליט"א. וצ"ל דכוונת מרן שליט"א היא כן, שאם היה כתוב רק פסוק אחד היה ס"ד להעמיד את היתר ראיית החמץ דווקא בנכרי שלא כיבשתו כי בהאי גוונא יש את הסברא שהחמץ בורח ממנו [והכוונה כנ"ל], אבל בנכרי שכיבשתו היו אוסרים ראיית חמצו, ועתה שיש ב' פסוקים למידים א' לנכרי שלא כיבשתו וא' לנכרי שכיבשתו, וכיון שכן אין הק"ו שכתבנו, כי הפסוק הראשון קאי על נכרי שלא כיבשתו.

תשובה קיא

פ. פסחים שם. ת"ש הכניסה לרבקה ודשה כשירה בשביל שתינק ותדוש פסולה והא הכא דלא אפשר וקא מיכוין וקתני פסולה כו'. יש לשאול, למה חשיב דלא אפשר, דנימא ליה דאם העגלה צריכה לינוק שלא יתן את אמה עתה לדוש ואף אם היא כבר באמצע לדוש נימא ליה שיוציאה כדי להניק העגלה ואח"כ תמשיך לדוש, ולמה זה חשיבא דלא אפשר.

ת. אין חייב להפקיר פרתו.¹⁷⁸

תשובה קיב

פ. פסחים כ"ו ב'. פרש"י וז"ל, שכן עליה עוף. בפרה אדומה קאי שפרח ונח על גבה אע"ג דכתיב לא עלה עליה עול דמשמע עליה אפילו עליה בעלמא ואי משום דכתיב עול הא מרבינן ביה שאר עבודות במסכת סוטה אפ"ה בהא עליה כשרה דלא נחא ליה והוא הדין להכניסה לרבקה ודשה עכ"ל, לכאורה צ"ב למה זה 'הוא הדין להכניסה לרבקה' כו', והיינו, דלמה נימא דהכנסתה לרבקה אי"ז נחא ליה, דבשלמא גבי פרה אדומה אין לו שום ענין בעליית העוף ע"ג הפרה, אבל כאן בעגלה ודאי יש לו ענין להכניסה, ונהי שאין לו ענין להכניסה דוקא כדי לדוש מ"מ הא יש לו ענין להכניסה כדי לינוק, ומשא"כ בפרה אדומה שאין לו שום ענין בעוף שעולה על גבי הפרה, וא"כ, למה זה 'הוא הדין' כו'. וצ"ב.

ת. למעשה היינו הך.¹⁷⁹

178. היינו שאינו חייב להפקיר את זמן עבודת דישת פרתו וממילא הוי 'לא אפשר', ועי' לעיל כ"ה ב' בתוד"ה לא אפשר בשם ר"י דלא אפשר אי"ז שלא אפשר כלל אלא שא"א אלא בטורח גדול יעו"ש.

179. היינו דרש"י כתב 'הוא הדין' כי אף שאולי היה סברא לחלק וכמ"ש בשאלה, מ"מ למעשה הגמרא לא חילקה כן אלא סברה שלמעשה הדין שנאמר בפרה אדומה הוא גם בעגלה ערופה, שבשניהם ה"ז אי"ז נחא ליה, וכיון שלמעשה אין חילוק וכנ"ל לכן כתב רש"י 'הוא הדין'. וטעם הדבר שבאמת אין חילוק אף שלמעשה העגלה גם דשה, כבר הק' כן בתוד"ה עלה עליה זכר יעו"ש.

שמתכוין ליהנות כמו כלה שמתכוונת מאחר שאינו מקרב עצמו כדי להתבשם יותר וכנ"ל, ולכן כלה כל זמן שאינה מתקרבת יותר כלפי מקום הקטורת אין לה איסור להתבשם אע"פ שהיא מתכוונת להתבשם מריח מקטורת. ולפי"ז בתוך יריחו נמי, כל זמן שאין מקרב עצמו לכיוון ירושלים מתוך כוונה להריח יותר טוב אין איסור להריח אע"פ שמתכוין לזה. ומה שלא אמרו נמי גבי כלה ביריחו שמתור לה להתבשם כמו שאמרו גבי כלה בירושלים שמא י"ל שאפשר שביריחו היו יכולים רק להריח אבל לא להתבשם ואף אם היה אפשרות להתבשם מ"מ לא היה מספיק זה בשביל כלה.

תשובה קיג

פסחים שם. פרש"י וז"ל, נזדמנו לו אורחין וכו'. אלמא אף על גב דלצורכה הוא והיינו לא אפשר הואיל ומתכוין להתכבד בשל חבירו באורחין חשיב ליה גזל ואסיר עכ"ל, ויש לשאול למה הוי 'לא אפשר', דלכאוי יכול לשוטחה אחר שהולכים האורחים או ביום אחר (ושמא מיירי הכא באופן שאם לא ישטח דוקא עתה ה"ז כבר יפסד, אבל ק' לומר כן והיינו לומר אוקימתא דמיירי הכא רק בהאי גונא).

ת. קשה לעשות כן.¹⁸⁰

תשובה קיד

פסחים ל"ה א'. אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת כו' איתער בהו רב אידי בר אבין אמר להו דרדקי היינו טעמא דריש לקיש משום דהוו להו מי פירות ומי פירות אין מחמיצין. יש לדקדק בפשט הגמ', דכיון דמי פירות אין מחמיצין א"כ איך קאמר אין חייבין על 'חימוצה' כרת.

ת. חימוץ זה.¹⁸¹

תשובה קטו

פסחים מ"א א'. א"ר אשי כוותיה דרב כהנא מסתברא מדאמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי מאי לאו צמותיה הוא דלא צמית הא חמועי מחמעא כו'. הנה יש לשאול בזה בהקדמת ביאור דברי הגמרא כאן וכדלהלן: הנה לעיל מ' ב' תנן אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל, ואם נתן יאכל מיד ורבי מאיר אוסר, וקאמר עלה רב כהנא, דמ"ש במשנה 'ואם נתן יאכל מיד ורבי מאיר אוסר' פלוגתייהו דווקא בעבר ונתן קמח לתוך 'חרדל' דלחכמים יאכל מיד ולר"מ ישרף מיד, אבל באופן שעבר ונתן קמח לתוך 'חרוסת' מודו חכמים לר"מ שישרף מיד, ומייתי רב אשי ראייה לרב כהנא [דבעבר ונתן קמח לתוך חרוסת 'לכו"ע' ישרף מיד] מהא

פירושו שבאמת מחמיצין אלא שאינם מחמיצין חימוץ בדרגה של חימוץ של 'איסור חמץ', ואמנם שייך בזה איזה חימוץ מסוים והו"מ ש' אין חייבין על 'חימוצה' כרת והיינו חימוץ מסוים זה של מי פירות. וערש"י בזה להלן ל"ו א' ד"ה אין לשין ובתוס' להלן עמוד ב' ד"ה ומי פירות.

180. היינו שלא חייבוהו לשים את ראשו ורובו במחשבה איך וכיצד יטפל באבידה ובזמן מסויים דווקא וכגון כאן דווקא אחר שהולכים האורחים וכן כיוצ"ב.

181. לכאורה היינו דמ"ש מי פירות אין מחמיצין

דנתבאר לעיל מ' א' דס"ל לרבי יוסי שאם נתן שעורים לתוך חומץ ה"ז צמית [ואי"ז מחמיץ], וקאמר שמואל שם דאין הלכה כרבי יוסי בזה, אלא ההלכה היא שאם נתן שעורים לתוך חומץ אין החומץ צמית אלא זה מחמיץ, והרי זה ממש כדברי רב כהנא דנותן קמח לתוך חרוסת [שהוא כנותן קמח לתוך חומץ] ישרף מיד לכו"ע, ע"כ ביאור דברי הגמרא, והשתא צ"ב כך, דהנה כאן מיירי בנותן קמח לתוך חרוסת, וחרוסת הוא 'מעורב', וצ"ב, שהרי בנותן שעורים לתוך חומץ 'מעורב' גם רבי יוסי מודה שאין זה צמית וכמבואר בגמרא לעיל מ' ב' [אלא מחמיץ כמבואר בגמ' הכא], וכיון שכן, למה הביא רב אשי ראייתו מדקאמר שמואל 'אין הלכה כרבי יוסי' וכנ"ל, והרי גם אם היה הלכה כרבי יוסי ששעורים או קמח לתוך חומץ ה"ז כן צמית, עדיין היה ראייה לרב כהנא, כי הרי כאן מיירי בנותן קמח לתוך חרוסת וחרוסת הוא מעורב ובאופן זה שהוא מעורב גם רבי יוסי מודה שאין זה צמית וישרף מיד, [וכיון שכן למה הביא רב אשי ראייתו ממה שאמר שמואל ש'אין הלכה כרבי יוסי' והא גם אם הלכה כרבי יוסי עדיין איכא ראייה כי כאן רבי יוסי מודה וכנ"ל]. וצ"ב.

ת. לתוך משמע בכל גווני.¹⁸²

תשובה קטז

פסחים מ"א א'. רש"י ד"ה צלי קדר. פרש"י וז"ל, צלי קדר. שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא מים הנפלטין משמנו, למאן דיליף לה מק"ו הכא שרי, לרבי דיליף מריבויא האי נמי בשל מבושל הוא עכ"ל, ויש לשאול, במש"כ רש"י, למאן דיליף לה מק"ו הכא שרי, צ"ב מאי שנא זה ממים, והרי כמו שמים אסור לבשל בהם אע"פ שאין מפיג טעם א"כ ה"נ יהי אסור לבשל הפסח עצמו (בלי מים) אע"פ שהמים הנפלטין ממנו אין מפיגין טעמן.

ת. א. לא פלוג רחמנא.¹⁸³

ב. אם אין מפיג גרע.¹⁸⁴

כשמבשלו במים וכנ"ל. וכוונת מרן שליט"א יש לבאר בב' אופנים וכדלהלן: אופן ראשון - הנה הכלל 'לא פלוג רבנן' הידוע, ביאורו הוא, שרבנן לא רצו לומר שהדינים יהיו לפי הטעמים ובפשוטו היינו דווקא כשבדרך כלל יש את טעם האיסור אלא שיש מקרים בודדים שבהם אין את טעם האיסור ועל זה אומרים שרבנן אסרו בכל פעם והיינו גם כשלא שייך טעם האיסור, אבל 'לא פלוג

¹⁸². בכל גוונא היינו גם באופן שהחרוסת לא מעורב היטב עם החומץ שהכניסו לתוכו אלא יש חלק חומץ שאינו מעורב דהיינו גם אם נתן קמח לתוך אותו החלק של החומץ שאינו מעורב.

¹⁸³. לכאורה צ"ב כוונת התשובה, כי אדרבה זאת הי' השאלה, שרחמנא לא יחלק ובישול קרבן הפסח יהיה אסור גם באופן שמבשלו בלי מים [רק בשמנו של הקרבן] כמו שבישול הפסח אסור

תשובה קיז

ע. בהנ"ל. עוד לכאורה קצת צ"ב, במש"כ רש"י 'לרבי דיליף מרבויה האי נמי בשל מבושל הוא' דהא מ"מ אין זה דרך בישול. וצ"ב.

ת. אם התורה ריבתה הוי דרך בישול.¹⁸⁵

ענה מרן שליט"א 'לא פלוג רחמנא' והיינו שאין חילוק הדבר בין מפיג טעם לאין מפיג טעם וכן"ל. אמנם לכאורה עדיין יש לשאול שאלה זו בנוסחא אחרת, כך, למה שלא נלמד לאסור בישול במי הקרבן עצמו ב'במה מצינו', והיינו, מה מצינו מים אף כל משקה וכל דבר לח, וממילא גם בישול במי הקרבן עצמו יהיה אסור. (ואף שיסוד שאלה זאת הרי היא כיסוד מה ששאלנו כבר בפנים השאלה, מ"מ תשובת מרן שליט"א היא דווקא על נוסחת השאלה ששאלנו בפנים השאלה וכן"ל, אבל על נוסחת השאלה (שהתעוררה עתה) שנלמד לאסור משום 'במה מצינו', לכאן עדיין צ"ב).

ולכאורה צ"ל שכמו שרואים בברייתא שהוצרכו לקל וחומר לשאר משקין, ולא למדו מה מצינו, וכנראה הוא משום שמצינו דברים שדווקא 'מים' מועיל בהם ולא שאר ד' משקין, כל שכן כאן מי הקרבן עצמו שגם אינו מז' משקין. (ולכאורה זהו ג"כ כוונת התשובה השניה וכפי שנתבאר בהערה הבאה יעו"ש).

184. לכאורה היינו ש'אין מפיג טעם' ה"ז סברא להתיר ולא לאסור וכדמוכח בגמרא כאן, וממה שמצינו כאן שהתורה אסרה לבשל במים אע"פ שאין מפיג טעם, אין לנו ללמוד מזה לכל מקום ש'אינו מפיג טעם' שגם שם יהיה אסור, כי טעם איסור בישול הפסח במים אינו משום שאין מפיג טעם כלל, ולכן לא שייך להקשות שנאסור את בישול הפסח במי הקרבן עצמו מטעם שגם הוא 'אין מפיג טעם' כי אי"ז טעם האיסור וכן"ל. (ולכאורה זהו ג"כ כוונת מרן שליט"א בתשובה קמא, וכדלעיל הערה קודמת באופן ב' יעו"ש).

185. היינו דמה שכתבנו בשאלה להניח שאין זה

רחמנא' לכאורה הוא לא רק כנ"ל אלא יותר מזה, והיינו ש'לא פלוג רחמנא' הכוונה, שאין הדין וכן הטעם שאנו חושבים שהוא טעם הדין, צריכים להיות חופפים זה לזה, [אלא יתכן להיות שהדין מותר אע"פ שטעם הדין הוא סיבה לאסור], דהיינו שגם כשיש את הטעם של האיסור, אם התורה לא אסרה, הרי זה נכלל במה שאנו אומרים לא פלוג רחמנא והרי זה מותר, וכך גם כאן, כשאנו מבינים ממה שאמרה התורה לא לבשל במים שגדר הדבר של 'מים' שכתוב כאן היינו 'דבר שאין מפיג טעם', זה כאילו שאנו אומרים את טעם האיסור, וזה כאילו נוגד את הדין שכתוב בתורה שאומר לא לבשל 'במים' דוקא ולא בכל מה שנקרא 'דבר שאין מפיג טעם', והיסוד 'לא פלוג רחמנא' מלמד כאן ללכת אחרי הדין שכתוב ולא אחרי ההגדרה הנ"ל, שכיון שכתוב 'במים' א"כ רק 'במים' אסור, וכל שאינו 'במים' כמו הכא שבישל הפסח רק במי הקרבן עצמו שאינו 'מים' וכמו שגם אינו 'משקה' שאינו מז' משקין, התורה לא אסרה את זה, וזה הוא כונת התשובה 'לא פלוג רחמנא'.

אופן שני - והוא הנראה יותר נכון לפרש בכוונת התשובה - ד'לא פלוג רחמנא' פירושו, שהתורה לא חילקה בין מפיג טעם לאין מפיג טעם, והיינו, שלא כתוב בתורה שלא לבשל הפסח בדבר שאין מפיג טעם אלא כתוב בקרא 'במים', וממילא לא שייך לומר שסיבת איסור הבישול במי הקרבן עצמו ה"ז משום שאינם מפיגים טעם, כי אף סיבת איסור הבישול במים אינה מפני שהמים לא מפיגים טעם. והנה זה הוא תשובה על הנוסח ששאלנו בפנים השאלה 'שכמו שהמים הרי זה דבר שאין מפיג טעם ואסור לבשל בהם, כך יהיה אסור לבשל במי הקרבן עצמו שגם הם אינם מפיגים טעם', [שע"ז

תשובה קיח

שׁ. פסחים נ"א א'. בני מדינת הים נמי כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו ככותים דמו כו' ואתו אינהו¹⁸⁶ וגזור בשני אחין משום בעל אחותו. לכאור' צ"ב דמצד אחד אמרינן דבני מדה"י לא שכיחי רבנן גבייהו ולהכי ככותים דמו לענין זה דסרכי מילתא ומבואר דלא היו ת"ח, ומאידך אמרינן ואתו אינהו 'וגזור' כו' ומשמע דכן היו ת"ח. ודבר זה צ"ב ממ"נ דאם לא היו ת"ח [שם] א"כ איך יש בכוחם לגזור גזירות ואפילו לחומרא ואם היו ת"ח ולהכי גזרו גזירות והיה להם הכח לגזור גזירות א"כ למה ככותים דמו. וצ"ב.

ת. חכמיהם גדולי הדור.¹⁸⁷

תשובה קיט

שׁ. פסחים שם. ולעזה עליהן כל המדינה כו' ולעזה עליהן המדינה כו' ולעזה עליו כל המדינה כו'. יש לדייק למה במעשה השני קאמר ולעזה עליהן המדינה, ולא קאמר ולעזה עליהן 'כל' המדינה וכמו דקאמר במעשה הראשון ובמעשה השלישי.

ת. מעשה שהי' כך הי'.

תשובה קכ

שׁ. פסחים שם. ולעזה עליו כל המדינה. צ"ב היאך העיזו 'ללעזו' לרשב"ג ולא עוד אלא כל המדינה. (ולכאור' גם מזה מוכח דלא היו ת"ח ולכן היו ככותים - וכצד קמא בשאלה (א' לפני הקודמת) הנ"ל, רק דא"כ ק' כנ"ל איך גזרו וכנ"ל שם¹⁸⁸).

ת. לעזו הכוונה שפקפקו ולא הבינו.¹⁸⁹

בני כבול, ואף שלא היו חכמים רק של בני כבול מ"מ נקראים על שם בני כבול, מטעם כי סוף סוף הם אלו שהורו לבני כבול. (אמנם עי' בתוס' ד"ה אי אתה רשאי להתירן בפניהן).

188. וכבר תירץ זה מרן שליט"א כנ"ל בתשובה שם.

189. היינו דנהי ש'לעז' פי' כעין הוצאת שם רע, מ"מ לא הוציאו ש"ר על רשב"ג שהוא לא צדיק שהנהגה הוא עשה עבירה בכך שישב על ספסלי נכרי

דרך בישול אי"ז נכון, והראיה היא, שכיון שאנו רואים שחז"ל הבינו שהתורה ריבתה צלי קדר [כמ"ש איכא בינייהו צלי קדר וכדפרש"י] על כרחך שזה כן דרך בישול.

186. פרש"י וז"ל, ואתו אינהו. בני כבול עכ"ל.

187. היינו, דבאמת בכבול לא היו תלמידי חכמים וכדאמר' 'לא שכיחי רבנן גבייהו', ומ"ש ואתו 'אינהו' אין הכוונה לבני כבול עצמם, אלא הכוונה לחכמים גדולי הדור כולו, שהיו גם חכמיהם של

תשובה קכא

פסחים נ"ב א'. אמר רב שישא בריה דרב אידי כו' ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתניהו והא לא כלו להו. צ"ב דהול"ל צא והבא לך אף אתה ל'היכא דאייתניהו והא לא כלו להו. וצ"ב.

ת. א. הוא מביא מהיכא.¹⁹⁰

ב. היינו הך.

תשובה קכב

פסחים שם. אמר אביי לעולם 'כדקתני' וה"ק כו'. לכא' צ"ב דהא גם לדברי אביי אי"ז כלשון המשנה ועדיין צריך להוסיף על דברי המשנה.

ת. א. משיב אחרת.¹⁹¹

ב. כמשמעותה.¹⁹²

דאייתניהו, היינו, כי אנשי מקומו שמשם הביא פירותיו אינם יכולים להביא עכשיו עמהם פירות למקום בו הוא נמצא עתה, מאחר שכלו שם, ונמצא שאומר לאנשי מקומו תבואו גם אתם למקום בו אני נמצא עכשיו, ותביאו פירות מ'המקום בו אני נמצא עכשיו למקום בו אני נמצא עכשיו, וזה הכוונה מ'היכא דאייתניהו פי' שאני הבאתי אותם לשם והיינו לגליל].

[וביאור דברי הגמרא כך: ראובן לקח תפוזים מיהודה בשעה שלא כלו ביהודה, לגליל שג"כ עדיין לא כלו התפוזים בגליל, ובהיותו בגליל שמע, שביהודה כלו התפוזים, וקאמר רבי יהודה שאפילו שביהודה מקומו של ראובן כלו התפוזים, אעפ"כ יכול ראובן לאכול את אותם התפוזים שהביא עמו מיהודה בגליל, כיון שיכול לומר לאנשי יהודה, תבואו גם אתם לגליל [בלי פירות מיהודה, שהרי ביהודה כבר כלו] ותמצאו הרבה תפוזים שלא כלו ותאכלום ג"כ [בגליל, ולא ביהודה, כי ביהודה אסור לאוכלם כי כבר כלו שם].

¹⁹¹. לכאורה היינו דאביי משיב אחרת מרב שישא בדר"א, והיינו דלאביי ה"ז קרוב יותר למה שכתוב במשנה מאשר להא דרב שישא בדר"א, דלרש"י

בשבת ח"ו, כי ידעו שרשב"ג בודאי צדיק הוא, רק דיברו על זאת ונתפלאו היאך יתכן שעשה זאת, כי לא הבינו את טעמו.

¹⁹⁰. ביאור השאלה והתשובה כך: השאלה - דהנה להלן אמרי' 'אלא איפוך אינו חייב לבער רבי יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתניהו' והיינו שבני מקומו אומרים לו תביא גם עכשיו מאותו מקום שהבאת אז והיינו שאם יעשה כן כבר לא יוכל לאוכלם מאחר שעכשיו כבר כלו מאותו המקום שהביא אז. ועתה, כמו שלהלן 'מהיכא דאייתניהו' ה"ז מתפרש מהיכן שהבאת אותם והיינו ממקומו שהגיע ממנו, כמו כן בתחילה כשאמרי' צא והבא לך מהיכא דאייתניהו ה"ז היה צריך להתפרש ממקומו שממנו הביא, וזה הרי א"א לפרש כי אם יביא שוב ממקומו שממנו הגיע, לא יוכל לאוכלם כיון שעכשיו כבר כלו שם, וכיון שכן לכאורה היה צ"ל ל'היכא דאייתניהו והיינו שאומר להם לאנשי המקום שמשם הגיע, תביאו גם אתם למקום שאני הבאתי את הפירות שלי וממילא תוכלו גם אתם לאכול כי כאן היכן שאני נמצא עכשיו עדיין לא כלו פירות אלו.

והתשובה היא, דמה שהגמרא קאמרה מ'היכא

תשובה קכג

ע"י פסחים שם. פרש"י וז"ל, אוכלין בתמרים. כו' שבצוער שהיא עיר התמרים כו' עכ"ל. לכאור' צ"ב דהא כתיב (וזאת הברכה ל"ד ג') ואת הנגב ואת הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד צער ומבואר דיריחו היא עיר התמרים וצוער לא. (וצוער הי' רחוקה מיריחו שכך הוא משמעות הפסוק שאומר ש[משה רבינו] יראה מהצד הצפוני של ים המלח עד הצד הדרומי של ים המלח. ושם מהצד הצפוני הנ"ל עד הצד הדרומי הכל הי' עיר התמרים אך א"כ למה הפסוק קאמר ירחו עיר התמרים עד צוער דזה משמע שצוער אינה עיר התמרים, וצ"ב).

ת. נמשך מצד א' עד צוער.¹⁹³

תשובה קכד

ע"י פסחים נ"ב ב'. קרי עליה רב יוסף עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המיקל לו מגיד לו. לכאור' צ"ב למה קרא עליו כן והרי פסיק לפי 'כללא', וגם אם הי' קורא מקרה כזה לאחר ולא לעצמו גם הי' פוסק כן משום הא כללא, וא"כ למה ר"י קרא כן על רב ספרא. וצ"ב.

ת. א. מפני שרצה.¹⁹⁴

ב. ס"ל דאין הלכה כן.¹⁹⁵

עיר התמרים, ומ"מ לא ממשיכים אל תוך 'כל' צוער, וכיון דלא כל צוער מלאה תמרים [כמו שבקעת יריחו כולה היא עיר התמרים], לכן הכתוב קורא דווקא לבקעת יריחו עיר התמרים. וזהו מש"כ מרן שליט"א 'נמשך מצד א' עד צוער' והיינו עד צוער ועד בכלל, שבקעת יריחו עיר התמרים נמשכת אל תוך צוער 'בצד אחד של צוער' ולא אל תוך 'כל צוער', וכיון שכן הכתוב קורא דווקא לבקעת יריחו עיר התמרים, ומ"ש רש"י כן על צוער כי היא נמשכת מבקעת יריחו בצד א' שלה בתמרים וכו"ל.¹⁹⁴ לכאורה כוונת התשובה, דרב יוסף הבין שרב ספרא היקל לא רק מפני ה'כללא' לבד אלא גם מפני ובצירוף נגיעה קלה שבקלה לפי דרגתו שהיא הטעתו לומר להקל מפני הכללא.

¹⁹⁵ היינו דלדידיה קאמר רב יוסף כן, והיינו שלפי מה שאני רב יוסף סובר שאין ההלכה כן נמצא

לאביי נהי שעדיין צריך להוסיף איזה תיבות במשנה מ"מ אי"ז כהא דרב שישא בד"ר"א שצריך להוסיף בבא שלימה, ולתוס' רבי יהודה קאי על הדיוק שמדייקים מדברי ת"ק.

¹⁹² היינו כמשמעותה של המשנה והיינו כדפרש"י (ד"ה לעולם כדקתני) דלרב שישא בריה דרב אידי ה"ז הוספה של מקרה נוסף שלא היה כתוב במשנה כלל, ואילו לאביי אף שהוסיף מקרה נוסף של החזירין למקומן מ"מ אי"ז מקרה חדש שלא נזכר במשנה אלא הוא הוספה על המקרה הנזכר כבר במשנה. אמנם ע"י תוס' ד"ה אביי שפירשו באופן אחר.

¹⁹³ לכאורה היינו דבקעת ירחו היא עיר התמרים וכמ"ש בקרא, ואמנם התמרים לא מסתיימים בגבול בקעת יריחו אלא הם ממשיכים אל תוך צוער הסמוכה לבקעת יריחו וזהו מ"ש רש"י צוער היא

תשובה קכה

ש פסחים שם. ר' אילעאי קץ כפנייתא דשביעית היכי עביד הכי לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד כו'. צ"ב דהא גם בלא איסור שביעית ג"כ אסור לקוץ עץ פירות וכמ"ש סוף פרשת שופטים ולמה מקשינן דוקא משום איסור שביעית.

ת לצורך מותר.¹⁹⁶

תשובה קכו

ש פסחים נ"ד ב'. פרש"י וז"ל, בגדו של אדם הראשון. שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה והוא נמסר לנמרוד על כן יאמר כנמרוד גבור ציד ועשו הרגו ונטלו לפיכך היה איש ציד והן שכתוב בהן החמודות אשר אתה בבית כו' עכ"ל, הנה ממש"כ רש"י לפיכך היה איש ציד מבואר דמה שהיו חקוקות בבגד כל מין חיה ובהמה ה"ז גרם לעשו להיות איש ציד והיינו שזה גרם לו מדות רעות, ומבואר מזה דבגד שיש על גביו ציורי חיות ובהמות ה"ז גורם למדות רעות. וחשבתי שאולי מכאן מקורו של מרן שליט"א במה שאומר לאנשים להסיר בגדים שיש על גביהם צורות גוי חיות ובהמות והיינו כנ"ל שזה גורם למדות רעות לנפש האדם.¹⁹⁷

ת שם ענין אחר שהוא מושל עליהן.¹⁹⁸

198. היינו דאין להביא מכאן ראיה, כי מ"ש גבי בגדי החמודות שהיו ציורי חיות ובהמות, לא היה זה ציורים בעלמא, אלא היה בזה ענין סגולי שעי"ז שהיו חקוקים ע"ג בגדו היה לו שליטה עליהם, עי' פרקי דר"א פכ"ד 'ובשעה שהיה לובש אותה היה כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו' יעו"ש. וע"ע בפירוש 'עמר נקא' להרע"ב [הובא בספר שערי אהרן] בפ' תולדות פכ"ז פט"ו בשם המדרש, שהחיות היו עושין לו כל חפצו ועי"כ הרג עשו את נמרוד ששאל את הבגדים מנמרוד ונגע בצורת האריה ועי"כ בא האריה וטרפו לנמרוד והרגו ונשארו הבגדים אצל עשו ומשם היה אותם לרביקה ליתנם ליעקב [יעו"ש]. ומה שכתב רש"י 'לפיכך היה איש ציד' אין פירושו שהבגד השפיע עליו מדות רעות כמו שכתבנו בשאלה, אלא הכוונה שהיתה לו אפשרות לצוד מאוד בקלות והיינו עי"כ

שרב ספרא הלך אחר המיקל. ומה שאמר רב יוסף דבריו בנוסח כזה ולא אמר בפשיטות ש'אין הלכה כרב ספרא' או שיאמר 'הלכה כרבי שמעון בן אלעזר', הוא מפני, שרצה לבאר בכך למה באמת הוא רב יוסף מסיק שאין הלכה כרב ספרא, והטעם הוא מפני, שכיון שמסתבר [לרב יוסף] שהלכה כרבי שמעון בן אלעזר אנו צריכים לקבל את מה שאמר רב כהנא בשם רבי אבהו ולא את מ"ש רב הונא בשם רבי אבהו.

196. עי' רמב"ם פ"ו מהלכות מלכים ה"ט.

197. עי' כע"ז בספר 'קצור שולחן ערוך' סימן ל"ג סעיף י"ד וז"ל, ואין לעשות מורא לתינוק בדבר טמא כגון לומר חתול או כלב יקחהו כו' עכ"ל יעו"ש. וכ"כ שם בס"י קס"ה סעיף ד' וז"ל לא יעשה מורא לתינוק בדבר טמא עכ"ל.

תשובה קכז

ע. בהנ"ל. ¹⁹⁹ אך צ"ב למה אדה"ר לבש בגד כזה ²⁰⁰. גם דלכאו' אצלו לא מצינו שזה השפיע עליו כפי שהשפיע על עשו.

ת. שזה מראה שהוא מלך על הכל. ²⁰¹

תשובה קכח

ע. פסחים נ"ה ב'. פרש"י וז"ל, שברחה. כו' ל"א הכי כתיב בסדר משנה מושיבים שובכין ותרנגולת כלומר שובכין ליונים ותרנגולת היו מושיבין להתחמם לגדל

²⁰⁰. היינו כי בשלמא נמרוד רשע היה ומרשעותו רצה למשול על כולם, אבל אדם הראשון לשם מה הוצרך לזה [ועוד קצת יל"ע מהיכן היה לו בגד זה, ואם עשה בגד זה בעצמו למה הוצרך לכך וכנ"ל, ובפרקי דר"א פכ"ד איתא ר' אומר עשו אחיו ראה את הכתונת שעשה הקב"ה לאדם ולחיה על נמרוד וחמד אותה בלבו והרגו ולקח אותה ממנו כו' ומבואר שזה היה ה'כותנות עור' שהקב"ה עשה לאדם וחיה, אלא דנמצא שגם לחיה היה בגד כזה ולא מצינו שנשתמשו בזה גם אחרי חוה].

²⁰¹. היינו שכיון שאדה"ר מלך על כולם לכן לבש בגד זה כדי להראות מלכותו. (אך צ"ב למה הוצרך 'להראות מלכותו', ולמה שאמרו בפרקי דר"א שהקב"ה הלבישו בגד זה כדלעיל הערה קודמת, ל"ק כי 'הקב"ה הלבישו' בבגד זה ולא לבשו מעצמו, אמנם אם נימא שלבשו מעצמו צ"ב כנ"ל למה הוצרך 'להראות מלכותו' עליהם, וי"ל כדי שיהיה קיום לעולם וכדתנן במס' אבות הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, וכ"ש חיות ובהמות שיכולים היו לאכול זא"ז ולא היה קיום לכל מיני החיות והבהמות, ולכך הוצרך להראות להם שהוא מולך עליהם. ועי"ל דהוא כדמצינו (כתובות ק"ג ב') ברבי הקדוש שקודם פטירתו אמר לרבן גמליאל בנו 'בני נהוג נשאותן ברמים' יעו"ש).

שכשנגע בציור חיה פלוגית היה שולט עליה והיתה באה לפניו וכנ"ל. (אך לפי"ז צ"ב טובא מה נתפלא יצחק אבינו באומרו ליעקב אבינו (תולדות כ"ז כ') 'מה זה מהרת למצא בני' והרי כיון שהיה נוגע בצורת החיה היתה מגיעה אליו מבלי שיצטרך לחזור אחריה לצוד אותה, ואין ליישב שיצחק לא ידע שיש לעשו בגד זה, שהרי רבקה הלבשה בגד זה את יעקב כדי שיצחק יחשוב שזה עשו ואם יצחק לא ידע שיש לעשו בגד זה למה רבקה הלבשה את יעקב בבגד הזה, וצ"ל דנהי שהיתה החיה באה אליו ע"י שנגע בצורה שבבגדו מ"מ יתכן שהנגיעה בציור השפיע רק שהחיה תרצה לבוא אליו אבל לא שהנגיעה תשפיע שהיא תגיע 'מיד', ולכן שאל יצחק אע"ה 'מה זה מהרת למצא' ודו"ק. אמנם עדיין יש לשאול מהו שאמר יצחק מה זה מהרת 'למצא' כי בשלמא ציד רגיל צריך למצוא אבל כאן שהיה לו שליטה על החיה ע"י נגיעה בציור שלה בבגדו אין צריך למצוא אותה אלא היא באה אליו מאליה, ואולי צ"ל דאף שיצחק ידע שיש לעשו בגד כזה מ"מ לא ידע שיש לבגד זה סגולות אלו).

¹⁹⁹. ב' שאלות אלו נשאלו במכתב אחד אחר השאלה הקודמת, ותשובת מרן שליט"א רק על שאלה קמא כאן, ולא על שאלה בתרא כאן, כי כבר ענה בתשובה קודמת שזהו ענין אחר וכתבאר כל זה בתשובה קודמת שם יעו"ש.

אפרוחי' והכי מסתברא דשובך לא שייך אלא ביונים עכ"ל, לכא' צ"ב דהרי איכא להקשות נמי דמה שייך הלשון 'מושיבים' שובכין, דבשלמא בתרגומא נחא שמושיבים אותה ע"ג הביצים כשהיא ברוחה ומחזירים אותה אבל ביונים מה שייך הלשון מושיבים. וכיון שכן, למה ל"א מסתברא יותר מלישנא קמא דהא ללישנא אחרנא ק' מהו הלשון מושיבים וכו"ל.

ת. למה לא.²⁰²

תשובה קכט

ש. פסחים שם. מוליכין כלים ומביאין מבית האומן כו' ואיבעית אימא הא והא בחולו של מועד ולא קשיא כאן במאמינו כאן בשאינו מאמינו. היינו דבמאמינו אין מביאין כלים מבית האומן ובשאינו מאמינו מביאין ואע"פ שאינן לצורך המועד, ומייתי ראיה, והתניא מביאין כלים מבית האומן כגון כו' אבל לא צמר מבית הצבע כו' ואם אינו מאמינו מניחין בבית הסמוך לו כו', ופרש"י וז"ל, ואם אינו מאמינו וכו'. אלמא שאני לן בין מאמינו לשאינו מאמינו עכ"ל, ולכא' צ"ב דנהי דחזינן בברייתא חילוק בין מאמינו לשאינו מאמינו, מ"מ איך יש מברייתא זו ראיה להכא, דהא בברייתא קתני ואם אינו מאמינו 'מניחין בבית הסמוך לו' ואילו הכא דקאמרי' דבשאינו מאמינו מביאין כלים מבית האומן הכונה היא לביתו ממש ולא רק מניחין בבית הסמוך לו.²⁰³

ת. היכא דאפשר אפשר.²⁰⁴

שזה הכלים נמצא סמוך לאומן אכתי יחשוש ולא יאמינו וצ"ב. ע"כ לשון השאלה. ושור' דאי"ז שאלה, כי אה"נ באמת אם חושש כן כבר קתני עלה בברייתא 'ואם חושש שמא יגנבו מביאין בצנעה בתוך ביתו', ולק"מ.

204. היינו דהיכא דאפשר ליתנם רק בבית הסמוך לו מבלי ליקחם לביתו אפשר והיכא דלא לא, והיינו דבמשנה מיירי דיש חשש שיגנב אם יתנם בבית הסמוך לו ולכן אמרי' שיקחם לביתו ומשא"כ בברייתא מיירי שיכול ליתנם בבית הסמוך לו מבלי חשש זה.

202. היינו כדתנן בב"ב ע"א א' ולא את השובך בין חרבין 'בין ישובין' וכפירוש היד רמ"ה שם.

203. הנה במכתב כתבנו כאן בסוגריים המשך לשאלה, וככל הנראה מרן שליט"א לא השיב ע"ז, ושור' שלכאורה באמת אי"ז שאלה, אך היות שהיו הדברים האלה במכתב לכן נעתיקם פה, בצירוף טעם לכך שלכאורה אי"ז שאלה, וז"ל השאלה: ובאמת לכאורה צ"ב הברייתא דלמה מניחין בבית הסמוך לו ולא נוטלו לביתו, שהרי כיון דאינו מאמינו מה יועיל להניחין בבית הסמוך לו, דכיון

תשובה קל

ע פסחים נ"ו א'. אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב כו'. לכאור' צ"ב מה הכונה אמרו יעקב, שהרי ודאי הוא שכשיעקב אבינו קרא הקריאת שמע לא אמר בשכמל"ו, כי רק פה בענין שעם בניו מצינו שאמר בשכמל"ו אבל עד אז כשקרא ק"ש מנין שאמרו ומסתבר שלא אמרו כמו שמשה רבינו לא אמרו, וא"כ מה הי' הנידון דלא נאמרוהו אמרו יעקב. ולכאור' צ"ב הכונה.

ת אנו אומרים כיעקב. ²⁰⁵

תשובה קלא

ע פסחים נ"ז א'. ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית כדי שיהיו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה דלם. יש לשאול למה הוצרכו לקפל היינו להוריד מקירות ההיכל והרי היו יכולים לראות אותם על הקירות (וכעין מ"ש ביומא נ"ד א' אמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים כו' ²⁰⁶, וכמו"כ היו יכולים לראות על קירות ההיכל את הטבלאות של זהב ולמה הורידום).

ת קשה לראות. ²⁰⁷

ברוך השי"ת על שמטתי שלימה וכיו"ב, ומזה שלא אמר כן, ש"מ שאמר זה מטעם אחר והוא, כי כיון שהזכירו את ה' לכן אמר ברוך שם וגו' וכדכתיב כי שם ה' אקרא חבו גודל לאלקיני שצריך לומר ברוך שם וגו' אחר הזכרת שם ה', וכיון שהזכירו בניו את ה' לכן מיד אמר ברוך שם כבוד מלכותו וגו', ומזה אנו יכולים ללמוד דבכל פעם שאמר שמע ישראל גם אמר ברוך שם וגו'. ועי' משנ"ב אור"ח סי' ס"א ס"ק ל'.

²⁰⁶. ועי' תשובת מרן שליט"א בזה בס' תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתצ"ה.

²⁰⁷. היינו דאף דאפשר לראות מ"מ זה קשה לראות מכמה טעמים וכגון שמזבחה החיצון הסתיר וכו' וכנתבאר מס' שיה יצחק בהא דיומא נ"ד א' לענין

²⁰⁵. לכאורה היינו דסוף סוף מצינו שיעקב אבינו אמרו ולכן אנו אומרים ג"כ. אך לכאורה צ"ב כוונת התשובה [וכפי ששאלנו בפנים, דמה שמצינו שיעקב אמרו לא היה זה בעת ק"ש, ומשמע שכמו שמשה רבינו לא אמרו בק"ש כמו כן יעקב אבינו לא אמרו בק"ש דאם יעקב אבינו היה אומרו בק"ש מסתבר שגם משה רבינו היה אומרו בק"ש, וכיון שכן מה הנידון שכיון שיעקב אמרו נאמר גם אנו והרי יעקב לא היה אומרו בק"ש]. וצ"ל דכוונת התשובה היא, שבאמת יעקב אבינו כן היה אומרו בק"ש ואנו אומרים כיעקב שהיה אומרו. והראיה שהיה אומרו בכל ק"ש, כי מה שאמר עתה בשכמל"ו היה זה כי בניו הזכירו את שם ה' ולא בתורת הודאה לה' על שנתברר לו שמטתו שלימה, כי אם היה אומרו בתורת הודאה ע"ז היה צ"ל

תשובה קלב

ש. פסחים נ"ח ב'. אי לא חיישינן ניעבדיה בשש ומחצה. לכאור' צ"ב, דאיכא למימר דדוקא אי עבדינן בשבע ומחצה לא חיישינן למיכמר בישראל, אבל אי נעבדיה בשש ומחצה והיינו שהבשר ימתין עוד שעה נוספת דילמא בהא גם ר"ע מודה דחיישינן למיכמר בישראל.

ת. אי חיישי' חיישי' להכל ואם לא לא חיישי' כלל. 208

» • «

ובקושי ולכן אין שייך כ"כ שיוזנו עיניהם [ממראית נוי המלאכה. תפא"י שם אות נ' יעו"ש], ומשא"כ האומנים הנמצאים בפנים ממש אי לאו התיבות הרי שיוזנו עיניהם ממש לא בקושי ולא ממרחק אלא בקלות ומקורב באופן ברור ביותר, ולכן לאומנים אסרו, ולא כן ברגל שראו מרחוק ובקושי שלא היה שייך לזון כ"כ עיניהם באופן כזה וכנ"ל. ומ"מ עדיין צריכין אנו לתירוץ של התפא"י דווקא כי הרי כל הכהנים ואפילו העמי ארצות שבהם היו נכנסים ברגל להיכל כדאיתא בחגיגה כ"ו א', והם כן היו יכולים לזון עיניהם מקורב (ואולי לכן הם נכנסו), ולכן צריך לתי' התפא"י וכנ"ל. ועי' עוד בענין זה במס' כלים פ"א מ"ח תפא"י אות ס"ה יעו"ש.

208. אולי הכוונה דר"ע דס"ל דהקרבת התמיד בז' ומחצה 'משום דלא חיישינן למיכמר בישראל' היינו 'משום שלא הסריח בשר הקודש מעולם' כדתנן פ"ה דאבות, וכאן אי"ז חשיב ממש לסמוך על הנס כי אין זה מחוייב שהפסח יסריח אלא חשש בלבד הוא, ולכן הק' הגמ' דאי לא חיישינן למיכמר בישראל מטעם זה שלא הסריח בשר הקודש מעולם א"כ נעבדיה בשש ומחצה כי גם אם יקריבו הפסח משש ומחצה לא יהי' מיכמר בשרא כי בשר הקודש לא יסריח, ואף שאין סומכין על הנס מ"מ כאן הרי יש סיבה לסמוך על זה והוא לפי שיש הרבה פסחים כדפרש"י דלולי טעם זה שיש הרבה פסחים אף ר"ע היה חושש למיכמר בישראל, ולהכי מקשינן דכיון שבשר הקודש לא הסריח מעולם והפסחים מרובים נקדים לשש ומחצה. וזהו מש"כ מן שליט"א דאי לא חיישינן לא חיישינן כלל.

הכרובים בס' תשובות הגר"ח ח"ב שו"ת תתרצ"ה הנ"ל יעו"ש והבן. ומ"ש מן שליט"א כאן 'קשה לראות' [ואילו בהא דיומא לענין הכרובים הנ"ל כתב מן שליט"א בתשובה 'יכלו לראות מרחוק' יעו"ש] יתכן דכאן הכוונה שאם היו משאירים הטבלאות ע"ג הקיר לא היו יכולים לראות שהם בעובי דינר, ולכן הורידום כדי שיראו שזה עובי דינר ומלאכתם נאה ואין בה דופי, ואי תיקשי דבשביל שיראו הטבלאות הם בעובי דינר אי"צ להוריד את כל הטבלאות ופשטות הגמ' מ' שהורידו את כולם, י"ל דאי"ז כבוד להיכל שחלק יהיה עם טבלאות וחלק מבלי הטבלאות ולכן הורידו את כולם. ועוד י"ל דגם מ"ש מן שליט"א לענין הכרובים 'יכלו לראות מרחוק' אין הכוונה שיכלו לראות בקלות אלא גם שם היה קשה לראות, אלא שכיון שא"א להוציא את הכרובים מקדש הקדשים לכן לא היה ברירה וראו ע"י קושי, אבל הטבלאות שאין איסור בהעדרם מהקירות יכלו להורידם והראותם מבלי הקושי שיראו בדוחק כשהם ע"ג הקירות. ודו"ק.

והנה שו"ד בתפארת ישראל מדות פ"ד מ"ה אות מ"ט קושיא מבנו הגאון ר' ברוך יצחק זצ"ל דכיון שאסרו להאומנים לזון עיניהם מבית קה"ק דלהכי שלשלו אותם בתיבות כמבואר במדות שם, א"כ איך התירו לעולי רגלים להציץ לק"ק כשגללו להן הפרוכת, ותירץ התפא"י שהאיסור הוא מדרבנן ולצורך מצוה שיראו חיתבתן לפני המקום רבנן התירו יעו"ש. והנה להנ"ל י"ל עוד, שאינו דומה כ"כ, והיינו, כי מה שראו ברגל היה זה מרחוק

תשובה קלג

ע"י פסחים נ"ט א'. הכי קאמר רחמנא בעידן דמדלקת נרות תהא מקטרא קטרת. לכאור' צ"ב דהא לישנא דקרא דכתיב יקטירנה היינו ל' עתיד ולכאור' הוא כהבנת המקשן, דאילו להתירוץ כאן דבעידן דמדלקת נרות תהא מקטרא קטורת אמאי כתיב יקטירנה ל' עתיד והא הקטורת כבר מוקטרת²⁰⁹ בעידן הדלקת הנרות.

ת. יקטירנה שנשארת מוקטרת.²¹⁰

תשובה קלד

ע"י פסחים שם. בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת. לכאור' צ"ב, דהא איכא פסח שני וא"כ אמאי ידחה העשה דהשלמה²¹¹.

ת. פ"ש רק לטמאין ודרך רחוקה.²¹²

תשובה קלה

ע"י פסחים ס"ט ב'. פרש"י וז"ל, בזמן שבא בחול ובטהרה. דאף על גב דפסח דחי שבת וטומאה, חגיגה לא דחיא שבת עכ"ל, מ"ט לא פרש"י לא דחיא שבת 'וטומאה'.

ת. תני רישא וה"ה לסיפא.

תשובה קלו

ע"י פסחים ע' א'. כדתניא חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השבע. הנה כתיב (בראשית כ"ז ט') לך נא אל הצאן וקח לי משם

והיינו כנ"ל שאם אין חוששין לשחוט משש ומחצה מטעם שבשר קודש לא יסריח א"כ לא נחשוש כלל וישחטו כבר משש ומחצה.

209. כלשון רש"י בד"ה תהא וז"ל, תהא מיקטרא קטרת. כבר תהא מקוטרת עכ"ל.

210. היינו שענתה באותו זמן של הדלקת הנרות עתה היא מקוטרת ע"י הכהן כיון שמה שזה מוקטר כעת ה"ז מכח מעשיו (וכעין מ"ש אשו משום חיציו ודו"ק), ולכאורה זהו ג"כ כוונת רש"י (שהובא לעיל הערה קודמת) שכתב כבר תהא מקוטרת שהרי לא כתב רש"י כבר היתה מקוטרת ודו"ק.

211. בלשון השאלה היה כאן תיבות נוספות והשמטנו, מפני שהיה זה טעות.

212. היינו דפסח שני הוא רק לטמא שלא היה לו שום אפשרות ליטהר, ולא לטמא שהיה יכול ליטהר, וכאן שהוא מחוסר כיפורים ה"ז חשיב טמא שיכול ליטהר והיינו כי העשה של הפסח מחייב אותו ליטהר.

והיינו כנ"ל שאם אין חוששין לשחוט משש ומחצה מטעם שבשר קודש לא יסריח א"כ לא נחשוש כלל וישחטו כבר משש ומחצה.

209. כלשון רש"י בד"ה תהא וז"ל, תהא מיקטרא קטרת. כבר תהא מקוטרת עכ"ל.

210. היינו שענתה באותו זמן של הדלקת הנרות עתה היא מקוטרת ע"י הכהן כיון שמה שזה מוקטר כעת ה"ז מכח מעשיו (וכעין מ"ש אשו משום חיציו ודו"ק), ולכאורה זהו ג"כ כוונת רש"י (שהובא לעיל הערה קודמת) שכתב כבר תהא מקוטרת שהרי לא כתב רש"י כבר היתה מקוטרת ודו"ק.

211. בלשון השאלה היה כאן תיבות נוספות והשמטנו, מפני שהיה זה טעות.

212. היינו דפסח שני הוא רק לטמא שלא היה לו שום אפשרות ליטהר, ולא לטמא שהיה יכול ליטהר, וכאן שהוא מחוסר כיפורים ה"ז חשיב טמא שיכול ליטהר והיינו כי העשה של הפסח מחייב אותו ליטהר.

שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב ופרש"י שם וז"ל וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא פסח היה באחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים בפרקי דרבי אליעזר עכ"ל, ובתרגום יונתן איתא חד לשום קרבן פיסחא וחד לשום קרבן חגא, והיינו דהגדי השני היה לשם קרבן חגיגה, אך לכאור' צ"ב שהרי קרבן חגיגה מביאין רק באופן שהפסח אינו מספיק וכנ"ל דחגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השבע, אבל כאן גבי יצחק אע"ה למה הוצרך לגדי של קרבן חגיגה והרי כבר היה לו גדי שלם של פסח. ולכאור' צ"ב. (ושמא שמא י"ל ע"פ מה שארז"ל ביומא ע"ד ב' דהסומין אוכלין ולא שבעין וכיון שהי' יצחק אע"ה אז סומא כדכתיב שם ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת וגו' לכן הוצרך לגדי שלם נוסף של החגיגה כדי כך שיאכל הפסח על השבע. וצ"ב).

ת. כל הבני בית אכלו. 213

תשובה קלז

ש. פסחים ע"ב ב'. ור' יוחנן כמאן אילימא כרבי יוסי כו' דילמא זמנו בהול כו'. היינו דלרבי יוחנן הפטור של טועה בדבר מצוה הוא גם באופן שאין זמנו בהול, והגמ' מחפשת מקור לחידושיה דרבי יוחנן כדלהלן בגמ', ולכאור' קצת יש לשאול למה לא נימא דס"ל לרבי יוחנן דשייך בזה משום 'זריזין מקדימין למצוות' ולהכי אף שאין זמנו בהול מ"מ טעה בדבר מצוה ע"י שנזדרז לקיים המצוה משום זריזין כו'.

ת. אינו חיוב. 214

תשובה קלח

ש. פסחים שם. אי נמי תרומה דאיכרי עבודה ועבודה רחמנא אכשר דתנן כו' ותרומה היכא איכרי עבודה דתניא מעשה בר' טרפון כו'. בפשוטו כוונת הגמ' לומר כאן דאי"ז שייך כלל לטועה בדבר מצוה, מיהו שמא י"ל דכוונת הגמ' כן לומר דזה שייך לטועה בדבר מצוה וליתן ראייה מהכא לר' יוחנן דטועה בדבר מצוה פטור אף באין זמנו בהול, והיינו, דלכאור' במעשה דר"ט צ"ב מה ענה ר"ט

— >> • << —

214. היינו ד'זריזין מקדימין למצוות' אין זה חיוב ולכן אף שטעה בדבר מצוה מ"מ אי"ז סיבה מספקת לפוטרו.

213. לכאורה צ"ב כי מי היו בני הבית מלבד רבקה ויעקב [ועשו הרי לא הי' שם, גם שמסתמא אף אם היה שם לא היה אוכל קרבן שהרי זילזל בקרבנות], ושמא היו עבדים שנימולו ג"כ.

לרבן גמליאל, דלכאוי' היה לר"ט לאכול התרומה אחרי שיחזור מבית המדרש ומה תשובה היא זו דלכן לא בא אמש לבהמ"ד (ולא מבואר דמיירי בתרומה שהי' נרקבת אם לא הי' אוכלה דוקא אז. גם לא מבואר שרבן גמליאל לא קיבל תשובתו דר"ט), אלא דאה"נ ר"ט טעה בדבר מצוה במה שאכל התרומה ולא בא קודם לבהמ"ד, וזהו טועה בדבר מצוה שאין זמנו בהול כי לא היה מוכרח לאכול התרומה דוקא אז, ורבן גמליאל קיבל דברי ר"ט משום דס"ל דגם טועה בדבר מצוה שאין זמנו בהול ג"כ פטור. ומכאן ראייה לרבי יוחנן דטועה בדבר מצוה פטור גם באין זמנו בהול. ושמא גם לזה נתכוונה הגמ', אך בפשוטו אין זה נכנס כ"כ בלשון הגמ'. וצ"ב.

ת. א. אמר האמת. 215 216

תשובה קלט

פסחים שם. שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור הא בגלוי חייב מה תיקן כו'. היינו דכיון שהוא מקלקל בחבורה למה הוא חייב, ולכאוי' קצת יש לשאול, שהרי כיון שהי' המום בגלוי א"כ הא קא חזינן שהבהמה הזו הרי היא מקולקלת ועומדת ומה הוא מקלקל יותר בכך ששוחטו ולמה יהא זה נחשב קלקול (כדי כך שאקשינן שיהא פטור) מאחר שהוא כבר מקולקל. וקצת צ"ב.

ת. א. הוא רוצה בזה. 217

התרומה ולא בא לביהמ"ד והיינו כי בלא"ה היה סעודת יו"ט אלא שסעודתו נתארכה טפי משום אכילת התרומה, ולא שעשה סעודה מיוחדת לאכילת התרומה במקום לבוא לביהמ"ד.

216. עי' תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתקס"ב, דכתב מרן שליט"א דאכילת קדשים מקרי עבודה אבל א"צ בגדי כהונה יעו"ש.

217. לכאורה כוונת מרן שליט"א, היא, שלענין הגדרת תיקון, אין דנים לפי המצב קודם המעשה, אלא יש לדון האם יש איזה שהוא תיקון ממעשיו, דהרי זה מה שהוא עשה ורצה בכך המצב הזה, לכן יש לדון רק בעצם הדבר האם זה תיקון או לא ודו"ק.

215. היינו דמה שר"ט ענה לר"ג שהיה עסוק באכילת תרומה היא תשובה של אמת ולא היה עליו בזה טענה שהיה צריך לבוא לביהמ"ד, ומה שכתבנו שר"ט טעה בדבר מצוה בזה אינו נכון, ומה ששאלנו למה באמת לא בא לביהמ"ד שהרי התרומה היה אפשר לאכלה גם אחר הבית המדרש, צ"ל שבעובדא מסויימת זו לא היה שייך שיאכל התרומה אחר שהיה חוזר מביהמ"ד, ובאמת בסתם כן צריך היה להמתין עד אחר זמן הביהמ"ד כי ת"ת קודם לשאר מצוות. והנה מצינו בביצה כ"א א' ד'אמש' היינו ביו"ט יעו"ש [וקצת הכרח יש לזה כי זמן ביהמ"ד לא היה בלילות מלבד ליל יו"ט כמ"ש התוס' להלן פסחים ק"ט א' ד"ה חוץ יעו"ש] ולפי"ז ניהא טפי במה שר"ט עסק באכילת

תשובה קמ

ע"י פסחים ע"ד ב'. נימא מסייע ליה הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר מ"ט לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו, שאני לב דשיע. פרש"י וז"ל דשיע ולא בלע כו' עכ"ל. ולכאור' צ"ב דמאחר ולא בלע כלל א"כ למה קאמר בברי" דלכתחילה הלב קורעו ומוציא את דמו והרי אי"ז בולע. וצ"ב.

ת. לכתחלה טוב לצאת מספקות.²¹⁸

תשובה קמא

ע"י פסחים צ"ט ב'. רשב"ם ד"ה לא. פי' הרשב"ם וז"ל, לא יאכל אדם כו'. כדי שיאכל מצה לתיאבון משום הידור מצוה עכ"ל, וכ"ה ברש"י, ולכאור' אמאי פי' משום הידור מצוה והלא אמרי' בגמ' אבל בערב הפסח 'משום חיובא דמצה' מודה, ומבואר דאי"ז רק משום הידור מצוה.

ת. קיצר.²¹⁹

תשובה קמב

ע"י פסחים ק"א א'. דרב הונא קדיש ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי כו'. הנה הכא בגמ' מייתי לההיא עובדא דרב הונא כדי לומר שאף ר"ה ס"ל דבעינן קידוש במקום סעודה, וכיון שכן, למה הוצרכו לומר 'ועיילי ליה למניה', דמה זה שייך לנידון דקידוש במקום סעודה, ולכאור' אין ליישב דמעשה שהיה כך היה, כי נהי שכן הי' מ"מ למאי נפק"מ כאן פרט זה.

ת. שנהג כן.²²⁰

מצה לכן עשו בזה הידור שיאכל המצה כשהוא רעב ולא כשהוא כבר שבע, ומשא"כ בשבת החיוב לאכול הוא חיוב מדברי קבלה ולא מדאורייתא ולכן לא עשו בזה הידור ג"כ.

220. עוד שאלנו כאן בזה"ל: יש לשאול מה דאמרי' 'ועיילי ליה למניה' היאך טלטלו הכלים. והשיב מרן שליט"א: לא שאלו שאלות. ושוב חשבנו דאולי ק' מעיקרא ליתא כי מנלן שהי' זה במקום

218. לכאורה הכוונה, דאף שבעלמא אין הלב בולע מ"מ אין הכוונה שאין מציאות כלל שהלב לא יבלע ולכן אמרו שלכתחילה הלב קורעו ומוציא את דמו. ואף שסוף סוף יתכן שהלב יבלע מ"מ לא חיישינן לזה כשעבר ובישל.

219. היינו דמ"ש בגמ' משום חיובא דמצה אין הכוונה משום שיש חיוב לאכול מצה כשהוא רעב, אלא הכוונה שהיות ויש חיוב דאורייתא לאכול

תשובה קמג

שׁ. בהנ"ל. עלה ברעיוני בעזה"י לפרש ד'מניה' כאן אין הכוונה לכלי האוכל (גם, שכלי אוכל ודאי הי' בשמחת חופת בנו), אלא הכוונה היא לבגדים, והיינו לבגד עליון, שרב הונא הי' מקדש על הכוס עם בגד עליון (והיינו כובע וחליפה) ולאחר הקידוש אולי הוריד ואז כבה הנר, וכיון שהוצרך לקדש שוב לכן לקחו והביאו לו הבגד עליון לבי גנניה דרבה בריה והיינו כדי שיוכל לעשות הקידוש על הכוס עם בגד עליון, ומה שהוצרכו להביא לו כי היה חושך ולכן לא לקח בעצמו, והשתא א"ש דלכן הוצרכו לפרט כאן פרט זה דעיילי ליה למניה, והיינו כי זה מענין הקידוש, ומגמ' זו ראי' שצריך לקדש על הכוס עם בגד עליון (כובע וחליפה, כמ"ש 'מניה' ל' רבים).

ת. יפה. 221

תשובה קמד

שׁ. בהנ"ל. עוד יש לשאול, מ"ד 'לבי גנניה דרבה בריה' דלכא' מבואר בזה דרב הונא לא הלך מעיקרא לאכול הסעודה בבית המשתה של בנו, ולכא' אמאי והאיכא ליה שמחת חתן ובפרט שזה בנו. 222

ת. הי' קשה לו. 223

222. עיקר השאלה הי' למה הוצרכה הגמ' להזכיר דבר זה שרב הונא לא הגיע [מלכתחילה] להשתתף בשמחת בנו [ורק משום שכבה לו הנר בא, וגם אז רק טעים 'מיד'], והרי הי' אפשר לומר רק שרב הונא הלך לבית אחר [כי הנידון כאן הוא לענין קידוש במקום סעודה] ומאי נפק"מ לן לאיזה בית אחר הלך, ומזה שהגמ' הזכירה ענין זה לכאורה משמע שהגמ' אתא להשמיענו דבר נוסף, והשאלה מה באו ללמדנו. ולפי"ז צ"ב כוונת התשובה: הי' קשה לו. ויתכן דמה שמרן שליט"א השיב כן, הוא, כי לשון השאלה ששאלנו הי' בסתם שמהגמ' מבואר שלא השתתף בשמחת בנו והיתכן שלא הגיע לשמחת בנו, וע"ז השיב מרן שליט"א: הי' קשה לו. והיינו שהיה לו טירחא בדבר. אבל אם כנים הדברים צ"ב שהרי היא מצוה שאינה יכולה להיעשות בידי אחרים כי שמחת חתן ע"י

שהיה צריך עירוב בשביל לטלטל הכלים, ומ"מ מרן שליט"א השיב כנ"ל אם נימא שבאמת כן הוצרכו לעירוב בשביל לטלטל, והטעם שלא שאלו יתכן כי סברו שבמקום כזה של רב הונא ובנו בודאי עירבו המקום, אף שאליבא דאמת מבלי לדעת שאכן עירבו לא היה להם לסמוך שבמקום כזה ודאי עירבו וכמו שמצינו באב"י ורבא שלא היה עירוב אצלם ע"י עירובין ס"ח א'.

221. העירוני דלפי דברינו נמצא שרב הונא לא הקפיד לישב בסעודה בבגד עליון ולא מסתבר לומר כן על רב הונא, שאף בתלמידי האריז"ל מצינו שהקפידו על כך מאד והיו מנדים לחבריהם מי שלא הקפיד בכך וכ"ש רב הונא שודאי הקפיד ע"כ. ויש ליישב שהי' מחליף בגד עליון לסעודה עצמה, ואחר שהחליף כבה הנר, ומ"מ לקחו לו הבגד העליון העיקרי לעשות עמהם דווקא הקידוש.

תשובה קמה

שי. פסחים ק"ב א'. דתניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש כו'. ולעיל ק"א ב' קאמר בני חבורה שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כו'. מאי שנא דהכא קאמר דעקרו רגליהם לילך לבהכ"נ או לבהמ"ד ואילו לעיל קאמר דעקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה, וביותר, דבשלמא לעיל שיצאו לקראת חתן או כלה ניחא טפי מה שהוצרכו לצאת באמצע סעודתן אבל הכא מה הכריחם לצאת דוקא עתה ולמה לא יברכו קודם²²⁴ ואח"כ יצאו לבהכ"נ או בהמ"ד.

ת. כנראה שכחו.²²⁵

תשובה קמו

שי. פסחים שם. אמר רבי יהודה במה דברים אמורים בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל לא הניחו שם מקצת חברים כו'. ולעיל ק"א ב' קאמר בד"א שהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה כו', ויש לשאול מאי שנא דהכא קאמר מקצת חברים ולעיל קאמר זקן או חולה.

ת. כל תנא נקט בלשונו.

— <<< • >>> —

יהושע באטלס של אמאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל כו' וכתב בתפא"י שם אות מ"ב וז"ל קמ"ל כו' 'ללמדך שבכל עסקיהם היה רק תורת ה' חפצם ויראתו על פניהם' כו' עכ"ל יעו"ש. ודו"ק.

223. ביאור התשובה עי' בהערה קודמת. והנה כאן מרן שליט"א השיב רק על שאלה בתרא למה לא גמרו סעודתם קודם ואח"כ בירכו, אבל על השאלה של השינוי בין ב' הברייטות להיכן יצאו ע"ז מרן שליט"א השיב בתשובה הבאה שכל תנא נקט בלשונו.

224. יותר נכון לומר 'ולמה לא יגמרו סעודתן קודם'.

225. היינו שנזכרו ששכחו להתפלל ולכן הוצרכו להפסיק סעודתן. ועי' בתוס' ד"ה ועקרו.

השתתפות אביו בשמחתו אין אדם אחר שיכול להיות בזה במקום אביו של החתן. אלא לכאורה מוכרח מזה שכוונת מרן שליט"א 'היה קשה לו' היא כוונה אחרת, ובפשוטו הכוונה, שהיה קשה לו להשתתף בשמחת בנו מפני אהבתו לתורה והיה מתמיד בתורה כ"כ עד שאף בשמחת בנו לא השתתף (ולא שלא השתתף בכלל, אלא שבאותה סעודה לא השתתף), נויש להביא ראיה שלא היה זה מפני טירחת ההליכה וכיו"ב כי א"כ למה רק טעים מידי וחזר] וזהו כוונת מרן שליט"א שהיה קשה לו והיינו משום שהיה צריך לעסוק בתורה וכנ"ל, ודבר זה לא מנע משמחת החתן כי גם רבה החתן שמח בכך שאביו לא בא מרוב דבקות אביו בתורה. ומצינו כע"ז בכריתות פ"ג מ"ז דתנן התם, אמר רבי עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ואת רבי

תשובה קמז

שׁוׁ פסחים ק"ב ב'. אר"ה אר"ש אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד כו'. יש לשאול למה ברה"מ נקרא 'קדושה', וברשב"ם נראה שנתק' בזה וכתב וז"ל שני קדושות. ברכת המזון קורא קדושה כקידוש היום כלומר שתי מצות עכ"ל, אך צ"ב הפשט ברשב"ם איך יישב זאת.

ת.א. מה קשה. 226

תשובה קמח

שׁוׁ פסחים ק"ה א'. תוד"ה לא קפדי אמיא. כתבו התוס' וז"ל ומיתתו באסכרה מדה כנגד מדה הוא משביע גרונו יחנק ואסכרה במקום חנק כדאמר כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב דא"כ למה קאמר ר"ע זאת רק לענין הטועם קודם הבדלה, דלכאור' הטעם דמדה כנגד מדה שייכא גם לענין הטועם קודם קידוש הלילה או קידוש היום, וצ"ב.

ת.א. היינו הך. 227

הבדלה היינו כי היה סברא לחלק ולומר שדווקא קידוש מתיר האכילה שאח"כ ומשא"כ הבדלה שמתיר את איסור עשיית המלאכות (וע"ש בגמרא סברות חילוק בין קידוש להבדלה יעו"ש) וקמ"ל ר"ע דהבדלה שעל הכוס בא להתיר גם את איסור האכילה שקודם הבדלה. והעירו דלד"ד מרן שליט"א היה מקום לומר, דהטעם של מדה כנגד מדה שכתבו בתוס', באמת שייך דווקא לענין הבדלה ולא לענין קידוש, והיינו, שהרי מבואר בתוס' שמה שלא הקפידו על שתיית מים קודם הבדלה הוא משום שבמים הוא לא משביע את גרונו, ומשא"כ קודם קידוש שגם מים אסור, והרי מבואר שהאיסור שקודם הקידוש אינו משום שביעה שמשביע את גרונו, ולכן לא שייך גבי קידוש המדה כנגד מדה שכתבו התוס' לענין הבדלה, ולהכי קאמר ר"ע זה דווקא גבי הבדלה ולא גבי קידוש. וממה שהשיב מרן שליט"א היינו הך מבואר דלא חילק כן.

226. היינו דכוונת הרשב"ם היא, שלעולם ברכת המזון אינו נקרא 'קדושה' ומה שכאן קראו לברה"מ קדושה היינו משום שהכא הקשו שיברך על אותו הכוס גם קידוש וגם ברכה"מ, והיינו שכיון שמברך ברה"מ על הכוס שמקדש בו לכן קראו את הברה"מ כאן בשם קדושה. ויש להוסיף, דאליבא דאמת כל ברכה וברכה אפשר לקרותה קדושה כי הרי בכל ברכה שמברכים הרי שגם מתקדש שמו יתברך, ולכן אף שברכה"מ אינו נקרא קדושה מ"מ אי"ז סתירה לקרותה ג"כ בשם קדושה. והנה ברכת המזון צריך לברך בבגד עליון, עי' אורח סי' קפ"ג במשנ"ב ס"ק י"א, וע"ע שם ס"ק ל' שהיא כתפילה, וחזינן דיש לה חשיבות טפי משאר ברכות וא"כ ניחא טפי מה שקראו אותה כאן קדושה מה שלא מצינו כן בשאר ברכות.

227. היינו דאח"כ טעמיה דר"ע [כמ"ש בתוס'] שייך גם לענין קידוש הלילה והיום. ומה שאמר זה לענין

תשובה קמט

ש. פסחים ק"ו א'. א"ר יעקב בר אידי אבל לא על האור. לכא' צ"ב אמאי לא קאמר הכא נמי אבל לא על הבשמים וכנפסק להלכה בסי' רצ"ט ס"ו ובמשנ"ב שם ס"ק ח'.

ת. תני אור וה"ה בשמים. 228

תשובה קנ

ש. פסחים ק"ז א'. אמר רבא הילכתא כו' מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו. צ"ב למה קאמר 'כל השבת כולו' והרי מבדיל עד יום רביעי וכדפי' הרשב"ם והול"ל מבדיל והולך עד יום רביעי בשבת וכיו"ב.

ת. כל השבת כולו כמה שראוי. 229

במימרא השניה והיינו במימרא דידן תיבת 'כולו', והיינו אידי המימרא הראשונה דקאמר שם, אמנם יש לדחות זה, כי לעיל ק"ה א' אמרי' א"ל מדאמרי בני ר' חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו הכא נמי מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו, והרי רבא קאי על הא דבני רבי חייא, ונמצא דלא שייך לומר 'אידי' וכנ"ל כי כאן קאמר גבי הבדלה 'כולו' אע"פ שלא שייך לומר שם 'אידי' כי שם ילפינן קידוש מהבדלה.

וכיון שכן אכתי תיקשי מה שייך הלשון 'כל' השבת 'כולו' וכנ"ל, וע"ז השיב מרן שליט"א: כל השבת כולו 'כמה שראוי', והיינו דמה שאמרו בני רבי חייא ורבא 'כל השבת כולו' הכוונה עד סוף השבת, וסוף השבת כאן הוא יום רביעי כמ"ש בגמ' שם, כי תחילת השבוע התחיל ביום רביעי שלפני השבת קודש ולכן יום רביעי שאחר השבת קודש נקרא סוף השבת, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'כמה שראוי' והיינו ממוצ"ש ועד יום רביעי כי אף שכל השבת כולו ה"ז מיום רביעי שלפני השבת קודש מ"מ הרי א"א להבדיל לפני שבת קודש על השבת קודש שעדיין לא היתה.

228. הנה אם אין לו אור אינו חייב לחזור אחריו עי' או"ח סי' רח"צ ס"א, וכן אם אין לו בשמים אינו חייב לחזור אחריהם עי' שם סי' רצ"ז ס"א, וכיון שבשניהם אי"צ לחזור אחריהם והיינו שאינם חייב גמור [דאילו גבי היין אם אין לו יין צריך לחזור אחריו כמבואר במשנ"ב סי' רח"צ ס"ק א'] לכן אפשר להבין דכשאמר אור ה"ה ג"כ בשמים כי שניהם דינם שווה לענין שאין צריך לחזור אחריהם. ומה דנקט ריב"א אור אע"פ שברכת הבשמים קודמת לברכת האור י"ל דאף ששניהם אינו חייב לחזור אחריהם מ"מ מסתבר שבצורך שבב' ברכות אלו ברכת האור היא יותר מהברכה שעל הבשמים והיינו כי טעם הריחת הבשמים הוא רק כדי שלא יכאב לו הנפש וכמ"ש המשנ"ב סי' רצ"ז ס"ק ב' שלכן אינו צריך לחזור אחריו יעו"ש ומשא"כ אור הוא יותר מכן והיינו שאין זה כדי להצילו מכאב אלא ה"ז ברכה על בריית האור כמ"ש בפסחים נ"ד א'. ודו"ק.

229. הנה לעיל מיניה קאמר רבא שם 'ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת', ובממירא זו אתי שפיר מה דקאמר 'כולו' ופשוט, וכיון שכן אפשר דלכן נקט גם

תשובה קנא

ש. פסחים שם. ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו. לכאור' צ"ב מה הראי' דמבדיל והולך כל השבת כולו, דהרי שם הי' המעשה שמיד ביום הראשון כבר הבדיל וא"כ איכא ראי' דמבדיל והולך גם ביום הראשון, אבל מנין לנו מזה המעשה דמבדיל והולך גם לאחר יום ראשון. וצ"ב.

ת. מה חילוק.²³⁰

תשובה קנב

ש. פסחים שם. וכן תני רב גידל דמן נרש כו' אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא ולא גידול בר מניומי אלא גידול סתמא למאי נפקא מינה למירמא ידידי' אדידיה. פירש הרשב"ם וז"ל, אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה. להאי מתניתא משמיה דרב גידל (דמנרש) אבל אינו מזכיר מי הוא שמא גידול בר מנשיא או גידול דמן נרש עכ"ל. ולכאור' מאי מקשינן למאי נפקא מינה ולא עוד אלא מתרצינן למירמא ידידי' אדידיה, דהא תנן באבות (פ"ו מ"ו) כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם (ובמדרש²³¹ אי' נמי דמי שאין אומר בשם אומרו מביא קללה לעולם) וכיון שכן מאי מקשי למאי נפק"מ, וגם אמאי מיישב למירמא כו' דלמה לא מיישב דנפק"מ משום האומר דבר משום אומרו, (ואין ליישב דסוף סוף הרי אמרו שם בעל המימרא, דהלא הא קמן שאע"פ שאמרו שמו אעפ"כ נסתפקא הגמ' מי הוא התנא²³², וש"מ דאי"ז מספיק מה שאנו יודעים שקראוהו רב גידל מאחר שאיננו יודעים איזה רב גידל) ולכאור' צ"ב.

ת. א. אחר שכבר אמר למה למחות בידו הרי הכל בידי שמים.²³³

ב. סתם רב גידל הוא ג"כ בשם אומרו.²³⁴ ²³⁵

» • «

230. מרן שליט"א: מה חילוק. ודו"ק.

231. כמדומה במדרש שמואל.

232. צ"ל: האמורא.

233. לא הי' רב נחמן צריך למחות ביד רב הונא שלא דייק איזה רב גידל, אם תאמר להביא גאולה לעולם, הרי כבר אמר, ומה יתקן עכשיו, אלא ודאי כדי למירמא ידידי' אדידי' לכך תיקנו. הגר"ח קניבסקי שליט"א.

234. היינו דמה דקאמר רב נחמן בר יצחק נפקא מינה למירמא ידידיה אדידיה, ולא קאמר נפקא

230. אולי זה ג"כ כוונת התוס', דהנה כתבו התוס' וז"ל, ושמע מינה מבדיל כל השבת כולה. לא שמעינן מינה אלא כל היום אלא נקט הכי משום דהלכה כן עכ"ל, ולכאור' צ"ב מה תירצו התוס' 'אלא נקט הכי משום דהלכה כן', כי לכאור' מה זה עוזר לנו מה שאליבא דאמת הלכה כן, שהרי מה שרצו להביא ראיה מאמימר זה שאפשר להבדיל כל השבת כולו וזה אין לנו ראיה כי הוא הבדיל ביום ראשון. ואפשר דכוונת התוס' דמה שראינו באמימר זהו שאפשר להבדיל אחר מוצ"ש, וכיון שכן אין חילוק בין יום ראשון לאח"כ. וזהו מ"ש

תשובה קנג

שי. בהנ"ל. לכאור' כוונת מרן שליט"א דמה דקאמר רנב"י למימרא דידי' אדידיה ולא קאמר נפק"מ להאומר דבר משום אומרו ה"ז משום שסתם רב גידל זה גם בכלל אומר דבר בשם אומרו.

אמנם לכאור' עדיין צ"ב למה באמת מספיק לומר רק רב גידל מבלי לומר איזה רב גידל, שהרי אם יאמרו כגון רבי שמעון מבלי לומר אם הוא רבי שמעון בר יוחאי או רבי שמעון בן אלעזר איך זה יחשב זה לאומר דבר בשם אומרו כשאין ידוע למי הכוונה (לולי הכלל שסתם ר"ש הוא רשב"י) וה"נ איך נחשב זה לאומר בשם אומרו כשאין ידוע למי הכוונה. וצ"ב.

תשובה קנד

שי. בהנ"ל. קצת צ"ב דאילו רב הונא אמר רב קאמרי וכן תני רב 'גידל', ואילו רב נחמן בר יצחק קאמר רב 'גידול'.

תשובה קנה

שי. בהנ"ל. במה שפירש הרשב"ם (הנ"ל) 'אבל אינו מזכיר מי הוא, שמא גידול בר מנשיא או גידול דמן נרש', ע"כ. לכאור' למה לא כתב גידול בר מנשיא או גידול בר 'מניומי' כמ"ש בגמ', ולמה כתב או גידול 'דמן נרש', ועכ"פ הו"ל לכתוב כולהו והיינו גידול בר מנשיא או גידול בר מניומי או גידול דמן נרש.

מבלי לומר איזה רב גידל הוא שהרי אם יאמרו כגון רבי שמעון מבלי לומר אם הוא רבי שמעון בר יוחאי או רבי שמעון בן אלעזר [לולי הכלל שסתם ר"ש הוא רשב"י] איך יחשב זה לאומר בשם אומרו כשאין ידוע באמת למי הכוונה].

מינה להאומר דבר בשם אומרו, הוא משום שסתם רב גידל זה גם בכלל אומר דבר בשם אומרו. וכדמצינו במקור הדברים באבות שם שאסתר אמרה בשם מרדכי ולא אמרה איזה מרדכי. [אמנם עדיין צ"ב למה באמת מספיק לומר רק רב גידל

תשובה קנו

ש. פסחים ק"ז ב'. ת"ש אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך כו' אלא סמוך למנחה קטנה קאמר. לכאו' צ"ב היאך ה' אוכל רק בתשע שעות דאיך לא קיים אכילת פת שחרית²³⁶ שהיא עד סוף שעה שישית לת"ח. ואין ליישב דקיים במידי דטעים ורק סעודה ממש לא אכל, והיינו משום דפי' הרשב"ם (בד"ה רבותיה דאגריפס) 'דאע"ג דעדיין לא אכל כו' ויתענה ולא יאכל' ומבואר דלא אכל כלל. וצ"ב.

ת. לא ה' לו.

תשובה קנז

ש. בהנ"ל. לכאו' יש לשאול כי כיון שה' מלך היתכן שבכל יום (כדמשמע בגמ' דאמרי', שהוא 'רגיל' לאכול) לא ה' לו אוכל קודם השעה התשיעית.

ת. לא ה' לו זמן מפני טרדות המלכות.²³⁷

תשובה קנח

ש. בהנ"ל. מה דקאמרי' 'אותו היום' היינו עיו"ט דפסח, ולכאו' צ"ב למה רק בער"פ אמרו כן, דלכאו' אף בער"ש ויו"ט הול"ל כן וכנפסק להלכה בהל' שבת סי' רמ"ט.²³⁸

ת. מעשה שה' כך ה'.

ג"כ לא ינזק במה שלא ניצול מפ"ג חולאים שהפת שחרית מגינה מפניהם, כיש שומר מצוה לא ידע דבר רע].

ומה שהמלך טרוד כבר בבוקר, כן מצינו גבי דוד המלך ע"ה בברכות ג' ב' כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה כו'.

238. והכי הק' בגמ' לעיל צ"ט ב' מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי כו'. וע"ע כע"ז ביצה כ"ב ב' דאמרי' מכדי משום דקטרת טרחא דלא צריך הוא מאי איריא פסח אפי' בשאר ימים טובים נמי ותנא ביו"ט דפסח קאי, וע"ע שם י"ט ב' ומאי שנא חג הסוכות דנקט כו'.

235. ועי' מש"כ מרן שליט"א להלן ר"ה כ"ה א' ד"ה פרש"י יעו"ש.

236. שמסתמא קיים הלכה זו שהרי מלך כשר היה כמ"ש הרשב"ם [ועי' תוס' שהקשו על הרשב"ם ולו"ד התוס' י"ל דכוונת הרשב"ם שהיה כשר במעשים].

237. היינו דמש"כ מרן שליט"א 'לא היה לו' לא היתה הכוונה שלא היה לו אוכל, אלא הכוונה היא שלא היה לו זמן לאכול מפני טרדות המלכות.

והנה חזינן הכא חידוש דמלך שהוא טרוד בטרדות המלכות הרי הוא 'פטור' מפת שחרית וואולי כי העוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן

תשובה קנט

שי. בהנ"ל. לכאור' צ"ב הכוונה, כי לכאור' לא נתבאר בגמ' שזה הי' מעשה שהי', רק אמרו הלכה שאפילו הוא כה"ג לא יאכל באותו היום עד שתחשך, ומדויק הוא כמ"ש לא 'יאכל' עד שתחשך ולא אמרו ולא 'אכל' עד שתחשך. וצ"ב בכוונת מרן שליט"א.

ת. אז לא הי' לו פנאי.

תשובה קס

שי. פסחים ק"ח א'. פרקדן לא שמיה הסיבה. לכאור' משמע מהכא דמותר לשכב פרקדן ורק הנידון הוא אי שמיה הסיבה אי לאו, וצ"ב דהא אסור לשכב פרקדן²³⁹.

ת. באשה.²⁴⁰

תשובה קסא

שי. פסחים שם. כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים. לכאור' צ"ב דהא גם כל אדם שיש לו מורא שמים גם הוא צריך להסב ע"פ דין וכיון שכן למה לא יסב מטעם דמורא רבך כמורא שמים דהא אף מי שיש לו מורא שמים חייב להסב.

ת. א"צ להסב.²⁴¹

תשובה קסב

שי. בהנ"ל. האם למלכי בית דוד שהי' מותר להם לשבת בעזרה²⁴², הותר להם גם להסב שם לאכילת מצה וד' כוסות.

ת. למצוה מותר (אם אין יכולים במק"א).²⁴³

למורא רבך, דאילו 'מורא שמים' אף שנצטוינו במורא שמים מ"מ נצטוינו מאתו ית"ש במצות הסיבה וממילא אי"ז פגם בכבודו יתברך כי הוא צוה על כן, ואילו 'מורא רבך' הרב לא צוה על הסיבה, וכיון שכן ה"ז פגם בכבוד הרב.
242. עי' יומא כ"ה א'.

243. הנה ממש"כ מרן שליט"א 'למצוה מותר'

239. כדאיתא בנדה י"ד א'. [וע"ע בזה או"ח סי' ס"ג ס"א. וע"ע תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתקמ"ו].

240. היינו באשה חשובה כדאמר' בגמ' שם אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה.

241. היינו דמ"מ יש כאן חילוק בין המורא שמים

תשובה קסג

ע פסחים ק"י ב'. כלל דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה ומיהו למיחש מיבעי. פירש הרשב"ם וז"ל, כל דקפיד יותר מדאי קפדי בהדיה השדים להזיקו ודלא קפיד כ"כ לא קפדי בהדיה להזיקו ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל א"כ זוגות למה נזכרו בגמרא כך היה להם לחכמים לומר לא יזהר אדם בזוגות דלא לקפדו בהדיה עכ"ל, יש לשאול הכוונה במה דאמרו ומיהו למיחש מיבעי, והיינו דהיאך אפשר למיחש מבלי להקפיד על זה.

ת א. במקום דנקל.²⁴⁴

ב. במקום דוחק אפשר להקל.²⁴⁵

והנה עי' קידושין ע"ח ב' דאי' הכי, אמר ליה אין דכתיב ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל ה' והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד אלא נר אלקים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו יעו"ש, והנה קר' הגמ' שאם ישיבה אסורה למי שאינו ממלכי בית דוד כ"ש ששכיבה אסורה למי שאינו ממלכי בית דוד וא"כ איך שמואל שכב שם. ומדלא הק' בגמ' עוד והיינו הכי, ועוד גם מלכי בית דוד שרי להו דוקא ישיבה ולא שכיבה, ומדלא הק' הכי שמע מינה שאם היה שמואל ממלכי בית דוד לא הוה ק' כלל, וא"כ נמצא מבואר דלא רק 'ישיבה' מותרת למלכי בית דוד אלא גם 'שכיבה' מותרת להם, ולכא' אם 'שכיבה' מותרת גם 'הסיבה' צריך להיות מותרת, ואולי מכאן הראיה ש'למצוה מותר', כי ודאי גם השכיבה המותרת אינה בסתם אלא כשהוא זקוק לזה והוי מצוה. ואמנם יש לחלק דבשכיבה בעלמא אין מראה בזה שררה לפני המלך רק ששוכב כי גופו צורך השינה אבל בהסיבה הרי מראה בזה שררה כשהוא לפני המלך וזה אינו ראוי ואמאי מותר אף שזה למצוה, אע"כ דלא מכאן הראיה, וא"כ אכתי צ"ת.

244. היינו דבמקום שזהו בקלות להקפיד על זה צריך כן להקפיד על זה משום החשש. ובתשובה זו השיב מן שליט"א היכן צריך למיחש. ועי' הערה הבאה.

משמע שיש עוד מצוות כמו הסיבה ולכא' צ"ב שהרי לא מצינו כן. ולכא' כוונת מן שליט"א היא כוונה אחרת, והיינו כך, שהיות והסיבה היא מצוה לכן מותר להם להסב שם (וזהו דווקא אם אינם יכולים לאכול המצה במקום אחר כי אם יכולים לאכול המצה במקו"א, לא ידחה איסור מורא מקדש בשביל מצות ההסיבה כשאפשר לו לקיים את מצות ההסיבה במקו"א).

ומה שלא אמרו כן גבי תלמיד אצל רבו והיינו שיסב בפני רבו היות שזה מצוה. העירו לומר דאולי מה שתלמיד אינו מיסב בפני רבו שם אין זה רק מפני 'כבוד הרב' אלא הוא מפני שאי"ז 'דרך חירות' והיינו כי גם אם יסב בפני רבו לא יהיה זה לתלמיד 'דרך חירות' מפני המורא שיש לו מהרב, וכיון שאי"ז דרך חירות לכן אי"צ להסב בפני הרב, ומשא"כ בעזרה אפשר שזה כן 'דרך חירות' וכמ"ש רבי יוחנן בן זכאי (ברכות כ"ח ב') לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' יעו"ש. אמנם לכא' יש לדחות כי הרי מי שהגיע כן לדרגה זו שמורא שמים עליו כמורא בשר ודם ודאי שאינו פטור מהסיבה. ועל כרחק שהנתבאר הכא אי"ז חילוק נכון, וא"כ הדרא שאלה לדוכתא מה החילוק בין להסב במקדש שמותר לבין להסב תלמיד אצל רבו שאסור אף שזה מצוה. וצ"ת.

תשובה קסד

ש. בהנ"ל. פירש הרשב"ם וז"ל, כל דקפיד יותר מדאי קפדי בהדיה השדים להזיקו ודלא קפיד כ"כ לא קפדי בהדיה להזיקו ומיהו למיחש מיבעי כו' עכ"ל, יש לשאול האם לאדם חשוב יש צורך להקפיד או לא, כי באדם חשוב אמרי' לעיל ע"א דמסרי שדים נפשיהו לאזוקי כדפירש הרשב"ם שם בד"ה אדם חשוב שאני.²⁴⁶

ת. כן. 247 248

תשובה קסה

ש. פסחים קי"א א'. א"ר יצחק מאי דכתיב גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי זה הישן בצל דקל יחידי ובצל לבנה כו'. קצת יש לשאול היכי מפרשי זה 'הישן' והלא כתיב גם כי 'אלך'.

ת. אלך לישון.²⁴⁹

245. בתשובה זו השיב מרן שליט"א היכן אין צריך למיחש. [ואולי הנפק"מ בין תשובה זו לתשובה קודמת, באופן שהוא 'סתמא', והיינו דלתשובה קמא אי"צ למיחש, ולתשובה בתרא צריך למיחש].

246. וע"ע תוס' חולין צ"א א' ד"ה מכאן דכתבו וז"ל, מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה. אומר ר"ת דדוקא נקט תלמיד חכם משום דמזיקין מתקנאים בהם כדאמרינן (ברכות ג"ד ב') ג' צריכין שימור מלך ות"ח וחתן כו' יעו"ש. [ולפי"ז מלך וחתן ג"כ צריכין להקפיד ליזהר מזוגות].

247. עי' בספר 'בקודש פנימה' להאדמו"ר הגה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל זיע"א (פרק ג') מזהירותו הגדולה מאד מ'זוגות' יעו"ש בהרחבה. ולכאורה הוא משום שסבר ג"כ כמ"ש מרן שליט"א שאדם חשוב צריך להקפיד ממש ולא רק למיחש. אמנם שם מיירי בביצים ואהא איכא למימר דסבר כמרן החזו"א זצוק"ל דבג' דברים היה מקפיד בהם משום שהם הלכה למשה מסיני כמ"ש בפסחים כאן ק"י ב' כי אתא רב דימי אמר שתי ביצים ושתי אגוזין שתי קישואין ודבר אחר הלכה למשה מסיני ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר וגזור רבנן

248. לאחר התשובה שאלנו (בעל פה): האם מרן שליט"א מקפיד על 'זוגות'. והשיב לן מרן שליט"א: אני נזהר בזה, אם אפשר. עכ"ל. והיינו כסתם אדם דרק בעי למיחש ולא כאדם חשוב שצריך ליזהר מאוד בזה תמיד. והיינו דבעי למיחש פירושו שכששייך להזהר מזוגות כדאי הוא להזהר ולא לזלזל בזה אבל אם אין זה שייך לו באותו עת אי"צ למסור נפשו כדי שלא יעבור על זה.

249. לכאן' היינו דרבי יצחק לא נתכוין שזהו 'פשט' הפסוק אלא נתכוין לומר שזהו 'דרש' הפסוק, דמ"ש גם כי אלך בגיא צלמות הכוונה כי אלך לישון תחת דקל יחידי כו'. וחכ"א שליט"א העיר דאולי י"ל דלעולם ה"ז 'פשט' הפסוק וכוונת רבי יצחק זה ההולך כו' וכ"ש זה הישן כו' [אולי כי כשישן יש יותר שליטה לשד] וקיצר רבי יצחק בלשונו.

תשובה קסו

פ. פסחים קי"א ב'. האי מאן דפסעי אדיקלא אי מיקטל קטיל אי איעקר מיעקר ומיית. פירש הרשב"ם וז"ל, אי מיקטל קטיל. אם נקצץ האילן נהרג האיש ואם נעקר האילן האיש מת עכ"ל, יש לשאול הביאור בזה, שהרי בין אם נקצץ האילן ובין אם נעקר האילן, הוא מת, ומה ההפרש בין אי מיקטל לבין אי מיעקר. **ת.** זה סימן.²⁵⁰

תשובה קסז

פ. פסחים שם. אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דפריש מכולהו טולי. לכאור' צ"ב מדמצינו הרבה בזה"ק שרשב"י הי' יושב עם חבריו התנאים הק' תחת האילנות. ואף בחומש מצינו גבי אברהם אבינו שאמר לאורחיו (וירא י"ח ד') והשענו תחת העץ (ולא ידע אז שהם מלאכים, ואעפ"כ לא חשש מלהושיבם שם). **ת.** רשב"י שאני.^{251 252}

תשובה קסח

פ. פסחים שם. דבי פרחי בריה שאין לה עינים למאי נפקא מינה לגזוזי לה. פירש הרשב"ם וז"ל, למאי נפקא מינה לגזוזי לה. לברוח מפניה לפי שאין

של צל היינו נמי כשהולך לישון שם, שהרי הגמ' כאן אתיא להוסיף על מה שאמרו לעיל ע"א 'זה הישן בצל דקל יחיד', שזהו מה שאמרו כאן חמשה טולי הוי ומונה הראשון טולא דדיקלא יחידאה, ומוסיף ומונה הלאה עוד ד' מיני צל, וכיון שכן שוב לא קשיא מרשב"י ואע"ה, כי שם לא מיירי כשהלכו לישון. ע"כ. אמנם אם כנים הדברים דזהו פשט הגמ', צ"ב אמאי מרן שליט"א לא השיב כן [לשיטתיה בתשובה הנ"ל דהגמ' מיירי דווקא באופן שהולך לישון תחת הדקל יעו"ש].

252. לכאור' עדיין צ"ב מהא דאברהם אע"ה, ואין ליישב שכיון שחשבם לערבים לכן לא היה איכפת ליה שינזקו משרים כי הא קא חזינן שטרח בעבורם כדי שיהיה המצוה של הכנסת אורחים בשלימות ובודאי גם היה דואג שאורחיו לא ינזקו משום דבר.

250. לכאור' הי' ליישב שיש הבדל בין זה לזה, והיינו כי נהרג ה"ז משמע ע"י אחרים ואילו מת ה"ז משמע שלא ע"י אחרים כמו שלכאור' משמע מהא דתנן 'במות כ"ה א' מת הרגתיו הרגנוהו כו' ולא תנן נהרג הרגתיו הרגנוהו כו', אמנם משובת מרן שליט"א מבואר דאין הבדל בין 'נהרג' לבין 'מת', ולכן תירץ באופן אחר והוא, דמה שאמרו בגמ', ר"ל רק סימן, והיינו סימן שמה שיקרה לדקל יקרה גם לאיש ויש ב' אופנים ללמוד מהם מה יקרה לאיש הא' שאם הדקל נקצץ גם האיש יקצץ והב' שאם הדקל נעקר גם האיש יעקר.

251. חכ"א אמר ליישב עוד, דהנה לעיל ע"א שאמרו שלא להיות תחת צל הדקל היינו שלא לילך לישון שם וכנתבאר לעיל [בתשובה ד"ה אמר רבי יצחק], ולפי זה הכא נמי כשהגמ' מונה כאן ה' מקומות

לה עינים ואינה רודפתו עכ"ל, יש לשאול למה קאמר רק לגזוזי לה והיינו לברוח מפניה, דלמה לא קאמר שידרוך עליה ויהרוג אותה ובפרט שאין לה עינים ואינה רודפתו יכול להרגה בבת אחת מבלי להנזק ממנה כי היא לא תספיק להזיקו.

ת. לא יכול.²⁵³

תשובה קסט

ע"י. פסחים שם. אמר ליה רב פפא אנא מאי שנא דלא חשש לי אמר ליה את שעתא קיימת לך. פירש הרשב"ם וז"ל, שעתא קיימא לך. עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק עכ"ל, יש לשאול הביאור בזה, דכי לא מצינו עשירים שניזוקו אם בממון עצמו או בשאר דברים ל"ע.

ת. קשה להם לינזק.²⁵⁴

תשובה קע

ע"י. פסחים שם. כדאמרי אינשי תלא סילתא תלא מזוניה²⁵⁵. צ"ב הכונה, דכי משום 'דאמרי אינשי' לכן זה באמת נהיה כך. (דבשלמא אם זה מאמר תנא או אמורא ניהא, אבל סתם אינשי למה נסמוך על דבריהם. ושמא 'אינשי' הכא (ובעוד מקומות בש"ס כיו"ב) הינם ת"ח או תנאים ואמוראים).

ת. זה סימן.²⁵⁶

255. ע"י כף החיים סי' ק"פ ס"ק י"ד שהביא זה להלכה יעו"ש.

256. לכאורה היינו דמ"ש בגמ' 'תלאי בביתא קשי לענייתא' אין זה בגלל שאינשי אמרי תלא סילתא תלא מזוניה, אלא זה בגלל שכך אמרו חכמים ברוח קדשם שידעו שכך הוא, ומה שהביאה הגמרא 'כדאמרי אינשי תלא סילתא תלא מזוניה' ה"ז ללמוד מדברי האינשי מה הוא הסיבה לדבר ש'תלאי בביתא קשי לענייתא' והיינו שכשם שהוא תולה את הלחם והרי אין דרך לתלותו ואם כן כמבייש הוא את הלחם, כך עונשו הוא 'שיתלו' מזונותיו מלשון הכתוב והיו חיין 'תלואים' לך מנגד, ולפי זה כשראו חז"ל דבר חכמה שאמרו אנשים והסכימו לה ויש ללמוד ממנה הביאורה, כדתנן (פ"ד דאבות) איזה הוא חכם הלומד מכל אדם.

253. היינו שלא יכול להורגה מבלי להינזק ממנה, כי אף שאינה רודפתו מ"מ הולכת אחריו כמפורש להלן ברש"י וברשב"ם [בד"ה כי אזלא] ויכולה להזיקו [ומה שהולכת אחריו אף שאין לה עינים צ"ל שהוא ע"י ריח וכדומה]. ואולי כוונת התשובה ג"כ שלא יכול להורגה כי אי אפשר להרוג שד.

254. היינו דאה"נ אין כוונת אב"י שעשירים לא ניזוקים כלל רק שיותר קשה להם להנזק ע"י שד מאשר מי שאיננו עשיר ולכן העביר אב"י את רב פפא למקומו של רב הונא בדר"י כי ר"פ היה עשיר. [וצ"ל שאב"י ידע שר"פ יוכל לעמוד מול אותם קצת סיכויי נזק, דאל"כ איך מותר מדינא להעביר את ר"פ לשם לתת לו להינזק].

תשובה קעא

שי פסחים שם. תלא סילתא תלא מזוניה ולא אמרן אלא ריפתא אבל בישראל וכוורי לית לן בה אורחיה היא. יש לשאול האם בישראל וכוורי היינו דווקא בשר ודגים או"ד גם כל דבר מאכל חוץ מלחם כגון פירות ושתי' וכו' שיהי' מותר לתלות פירות ושתי' וכיו"ב.

ת. דווקא הכל.²⁵⁷

תשובה קעב

שי פסחים שם. מאן דשתי מיא בצעי קשי לברוקתי. פירש הרשב"ם וז"ל, בצעא בקערה. לברוקתי כליון עינים עכ"ל, יש לשאול האם זה דוקא כששותה 'משקה' מתוך צלחות או גם כששותה מרק או מי ליפתן מתוך צלחות (כי מרק או ליפתן דרכם לאוכלם בצלחות ואולי אין בזה קפידא לשתותם מהצלחות, ורק מים שדרכם לשתותם בכוסות אם שותה אותן בצלחות זה קשי לברוקתי. וזכורני מסעודת יו"ט דשמחת תורה תשע"ג מעשה רב ממרן שליט"א...²⁵⁸, ואולי זה ראי' לנידון דידן).

ת. כולוהו היינו הך רק במקום הצורך מקילין.²⁵⁹

תשובה קעג

שי פסחים קי"ב א'. לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך מאי ניהו גרושה בחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא גרושה ארבע דעות במטה [כו']. יש

— >>> . <<< —

ארץ זוטא ורבא וע"ע פסחים כ"ה ב' וכו' וע"ע בספר 'שולחן של ארבע' להרבינו בחיי זצ"ל בכל [זה].

²⁵⁹. היינו דלאו דווקא מים מתוך צלחת קשי לכליון עינים, אלא גם מרק שהדרך לאוכלו מתוך הצלחת אם 'שותה' המרק מתוך הצלחת ה"ז ג"כ קשה לכליון עינים. והמעשה רב שראינו הוא מפני שהיה במקום הצורך שמקילין בזה. ואולי הסברא בזה שבמקום הצורך כך הדרך לעשות דאל"כ כיון שהוא סכנה מה מועיל לנו מה שזה מקום הצורך.

²⁵⁷. לכאורה היינו לא כמו שכתבנו בצד קמא 'דווקא בשר ודגים' אלא 'דווקא הכל' והיינו כמו צד בתרא שחוץ מפת מותר הכל. (ועי' משנ"ב סי' קע"א ס"ק ט' בשם הב"י דפת חשיבי משאר אוכלין יעו"ש).

²⁵⁸. מענין לענין באותו ענין, ראינו שדרכו של מרן שליט"א לא להתכופף לאוכל אלא מעלה את האוכל לפיו מבלי להתכופף לצלחת כדרך הצדיקים הגדולים [וכמבואר בספה"ק דכך יש לנהוג באכילה, ועי' עוד בענינים אלו במסכת דרך

לשאל למה לא קאמר נמי גרוש בחיי גרושתו, דגם בזה יש (ד') דעות במטה.²⁶⁰

ת. א. הכל תלוי באיש²⁶¹.

ב. בגרוש אין קפידא שרוצה המצוה.²⁶²

תשובה קעד

שי. בהנ"ל. עוד יש לשאול למה ל"ק נמי מאי ניהו רווק בחיי גרוש שלה.²⁶³

ת. היינו הך.²⁶⁴

תשובה קעה

שי. פסחים קי"ב ב'. אמר אביי עור דג וכוס חמין וביצים וכינים לבנים כולן קשין לדבר אחר. פירש הרשב"ם (להלן ד"ה מאן) דדבר אחר היינו צרעת,

כ"כ מאחר שכעת יש לו ענין באשתו השניה מאחר שהוא רוצה המצוה כעת ולכן לא יחשוב כעת על אשתו הראשונה, ולהכי לא קאמר 'גרוש בחיי גרושתו' כי בגרוש אין קפידא כמו שיש קפידא בגרושה וכן"ל. והנה כיון דהכל תלוי באשה א"כ למה אמר מר 'גרוש' שנשא גרושתו והרי גם רווק שנשא גרושה היינו הך, וצ"ל דהוא משום שסתם גרוש נושא גרושה וכמו שאמרו סתם גר נישא לגיורת (עי' ב"ק מ"ט א' רש"י ד"ה היתה). מיהו עי' ברשב"ם ד"ה ארבע דיעות דלכאורה מבואר שם שעיקר הבעיה הוא באיש כמ"ש הרשב"ם שם ותניא כו' יעו"ש.

262. במכתב נכתבה התשובה אחרי השאלה הבאה, שב' השאלות נכתבו יחד.

263. השאלה עתה היא על הברייתא, ואילו שאלה קודמת היא על הא דאמר מר.

264. היינו דלא רק ד' דעות במטה אינו טוב אלא גם כשיש לאשה ב' דעות במטה ג"כ אינו טוב ולכן אין הבדל בין רווק שנשא גרושה לבין גרוש שנשא גרושה כי הי"ז אותו הדבר וכתבאר.

260. ביאור השאלה כך: הנה בהא דאמר מר גרוש שנשא גרושה הי"ז ארבע דעות במטה וכמ"ש מר ופשוט, אמנם מה דקאמר הברייתא לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך מאי ניהו גרושה בחיי בעלה אי"ז דווקא ארבע דעות במטה כי אפשר גם שהיא נישאה לרווק ולא לגרוש וא"כ נמצא דהגמ' סוברת דמה שאינו ראוי שיהיה דעות נוספות במטה אי"ז דווקא 'ארבע' דעות אלא גם 'שלוש' דעות במטה. והשתא ק', דכמו דקאמר מר גרוש שנשא גרושה דיש בזה ד' דעות ה"נ שיאמר מר גם [אופן של גרושה בחיי בעלה שנישאת לרווק וכתבאר וגם] אופן של גרוש בחיי גרושתו שנשא רווקה.

261. לכאורה צ"ל: באשה [דאל"כ הי"ז סותר לתשובה ב', ועוד, שאם הקפידא באיש א"כ תתחזק השאלה ביותר למה לא קאמר גרוש בחיי גרושתו, ועי' להלן]. וביאור התשובה היינו, דעיקר הבעיה היא במה שהאשה תחשוב על בעלה הראשון ולא במה שהאיש יחשוב על אשתו הראשונה, והטעם כמ"ש מרן שליט"א בתשובה השניה שבגרוש אין קפידא (כהקפידא שיש בגרושה) והיינו כי לא יחשוב על אשתו הראשונה

ויש לשאול דכיון דשייך צרעת ע"י דברים מסויימין אלו א"כ היאך ידעו להבדיל שאי"ז צרעת טומאה המצריכה כהן הסגר החלט וכפרה וכו'. ואי נימא דאף צרעת זו צריכה כהן וכו' א"כ באמת מ"ט והרי אי"ז צרעת טומאה של עונש על לשה"ר רק זה צרעת הבאה באופן טבעי ע"י מאכלים מסויימים.

ת. א. זה וזה גורם.²⁶⁵

ב. כל צרעת צריכה קצת כפרה.²⁶⁶ 267

תשובה קעו

ע. פסחים שם. דג שיבוטא ביומי ניסן. האם יש להמנע מלאכול דג זה בפסח (שהוא דג טונה כמ"ש במהדורת שוטנשטיין בשם הערוך²⁶⁸) ונפקא מינה כגון בהא דאמרו לקמן קי"ד ב' חזקיה אמר אפי' דג וביצה שעליו, שצריך ליזהר שלא לאכול דג טונה בליל הסדר, כמ"ש ביומי ניסן.

ת. א. אם אפשר ביותר.²⁶⁹

ב. נכון.

תשובה קעז

ע. בהנ"ל. מהו הביאור דלמה דוקא ביומי ניסן.

ת. א. בתקופת ניסן.²⁷⁰

ב. אז מזיקה מפני שהאור צח.

» « . » «

החזו"א, שבסוף הספר] לענין מ"ש בגמ' כאן 'כינים לבנים' שמרן החזו"א זצ"ל הקפיד ע"ז במדת האפשר. (אף שמובא מספר בן יהוידע כאן שיש אפשרות לומר שאי"צ להמתין אלא בבגדים שהיו בהם כינים כשנתכבסו יעו"ש ועל כן הקפיד החזו"א רק במדת האפשר).

270. מהתשובה נראה שהבין מרן שליט"א שהשאלה היא מה הכוונה יומי ניסן אם דווקא חודש ניסן ממש או יותר והיינו כל תקופת ניסן, וע"ז השיב מרן שליט"א: 'בתקופת ניסן' והיינו שצריך ליזהר מכל אלו הדברים בכל תקופת ניסן ולא רק בחודש ניסן עצמו.

265. היינו דבלא שדיבר לשון הרע לא היה לו הצרעת.

266. היינו דכיון שהצרעת באה גם ע"י לשון הרע וכתבאר בתשובה א' לכן היא צריכה קצת כפרה, ומ"ש 'קצת' כי הצרעת לא באה רק בגלל הלשה"ר אלא גם ע"י הדברים הנזכרים בגמרא.

267. עי' בתשובות לעיל פ' מצורע דכתב מרן שליט"א שהיה צרעת שאינה על עון כלל יעו"ש.

268. עי' שם בשם הערוך שהוא דג הנקרא 'קוליס האספנין' או הוא דג טונה יעו"ש.

269. כמ"ש מרן שליט"א בטעמא דקרא [בהנהגות

תשובה קעח

ש. בהנ"ל. יש לשאול הביאור בדברי מרן שליט"א, א. מה ענין זה לזה דלמה מה שהאויר צח הוא סיבה לכך שיזיקו. ב. לכאור' אויר צח צריך הי' להיות פחות סיבה לנזק כי האויר נקי וכשהאויר נקי יש יותר בריאות כמ"ש הרמב"ן בפ' בחוקות.

ת. באויר צח כל פגם מזיק.

תשובה קעט

ש. פסחים שם. אל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת כו' מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא כו' גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם כו' שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות, ותו חדא זימנא פגעה ביה באביי כו' גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם. יש לשאול דהנה כשפגעה ביה באביי לא מצינו שביקשה מאביי שבק לי רווחא פורתא כפי שביקשה מרבי חנינא בן דוסא ואמאי ומאי שנא.

ת. א. כבר הוחזקה ומיד שראה אותה ביקש.

ב. שכבר השאיר לה וזה הזמן שנשאר.²⁷¹

תשובה קפ

ש. בהנ"ל. מה שהשיב מרן שליט"א, כבר הוחזקה ומיד שראה אותה ביקש, בעניי באמת לא זכיתי להבין כוונת מרן שליט"א.

ת. כבר ביקשה.²⁷²

גזר עליה גם על ב' לילות אלו, שוב אינה יכולה לבקש שישאיר לה את ב' הלילות מאחר שאביי גזר עליה הגזירה. ומה שלא ביקשה כגון שעה או ב' שעות מתוך אלו ב' הלילות, ע"ז אולי י"ל שזה כבר לא נפק"מ לה.

272. מרחב"ד. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

271. היינו דבתחילה היו לה ז' לילות להזיק ובא רבי חנינא בן דוסא וגזר עליה שלא תזיק בכל אלו ז' הלילות, וביקשה מרחב"ד שישאיר לה קצת ימים והשאיר לה ב' לילות והיינו שהגזירה של רחב"ד נשארה אלא שבמקצת הניח לה מתוך הגזירה, ועתה בא אביי וגזר עליה שלא תזיק גם בב' לילות אלו שרחב"ד השאיר לה, וכיון שאביי

תשובה קפא

פ"ג. בהנ"ל. עוד יש לשאול, דכיון שפגשה את אביי לכאו' על כרחך שהלך אביי בלילי רביעיות ובלילי שבתות יחידי, ועכ"פ באותו הפעם שפגשה ביה, ואיך עשה כן. ולא נזכר שהלך עם משהו נוסף, וגם אם הי' הולך עם משהו נוסף איך רצתה להזיקו שהרי היא מזקת להולך יחידי דוקא. גם לא ניחא ליישב שהלך לדבר מצוה דא"כ איך היתה יכולה להזיקו, דלא הזיקה לו מפני ששמעה עליו למעלה הזהירו בנחמני ובתורתו. גם לא ניחא לומר שהלך אביי מחוץ ליישוב (בימים אחרים ולא דוקא בלילי ד' ושבת) דאיך עשה כן. וצ"ב.

ת"א. א. סמך על זכות תורתו.

ב. כנראה הי' פקו"נ.

תשובה קפב

פ"ג. עוד בהנ"ל. האם אחר שלא נזכר שהיא ביקשה גם מאביי שבק לי פורתא נשתנה הדבר וגם בליל ד' ושבת אין לה רשות לעבור ביישוב, דלכאו' כך הוא שהרי אביי הי' אחרי רבי חנינא בן דוסא, אך דא"כ למה הגמ' לא קאמרה זאת והשאירה הדברים בסתמא כנזכר בברייתא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות (ובבריי' לא הי' אפשר לומר יצא יחידי בלילה על סמך המעשה דאביי, כי אביי הי' לאחר הברייתא).

ת"א. א. למיחש מיבעי. ²⁷³

ב. הברייתא נשנית לפני אביי. ²⁷⁴

שבת אין איסור שהרי אביי ביטלה לגמרי ביישוב ורק למיחש מיבעי, צ"ב מה הק' הטורי אבן מהכא בפסחים דרק בלילי ד' ושבתות אסור והרי אף בהם אין איסור [ורק למיחש מיבעי] וכו"ל, וכי מי שאינו מקפיד בדבר שאין בו איסור ורק למיחש מיבעי לשוטה יחשב בכל דיני שוטה שהמה פטור מן המצות ומן העונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר כדפרש"י בחגיגה שם דעל זה קאמר שם איזהו שוטה יעו"ש והא אי"ז מסתבר, וצ"ב).

²⁷⁴. היינו דזה מובן מאליו, דכמו שכשרבי חנינא בן דוסא ביטל היה הביטול ביטול גמור ה"נ כשאביי ביטל היה זה ביטול גמור.

²⁷³. לכאו' למה למיחש מיבעי והרי אביי ביטלה לגמרי, ואולי הוא משום מ"ש בגמ' אח"כ דעדיין יתכן שהמזיקים נכנסים ליישוב כדי לקחת סוסיהם יעו"ש.

(שו"ר הובא מהטורי אבן בחגיגה ג' ב' אהא דאמר' שם ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה כו' דמ"ש כאן בפסחים ה"ז אף במקום ישוב ולשמירה יתירה יעו"ש. וע"ע בטורי אבן שם שהק' דבחגיגה קאמר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה ומ' בכל לילות השבוע ואילו כאן בפסחים מבואר דרק בלילי ד' ושבתות אסור יעו"ש מה שתירץ, והנה להנתבאר כאן בשו"ת דאף בליל ד' וליל

תשובה קפג

שׁ. פסחים קי"ג א'. א"ל רב לרב כהנא כו' פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא וסניא בי מילתא. קצת יש לשאול מאי שנא הכא ממה דאמר בב"מ (ל' ב') לענין מצות השבת אבידה דבזקן ואינו לפי כבודו דפטור מן המצוה²⁷⁵, דה"נ אף שצריך לפרנסה ומצוה היא (אפס כי לא יהיה בך אביון²⁷⁶, ועוד²⁷⁷) מ"מ ה"ז אינו לפי כבודו שיפשוט נבילתא בשוקא, ולמה לא יאמר גברא רבא אנא כו'.

ת. א. לא הי' לו ברירה.²⁷⁸

ב. שם מצוה דאורייתא ואין מזיקה.²⁷⁹

תשובה קפד

שׁ. פסחים שם. מעשה בא' שיש לו שן בינה (שן האחרונה שבפנים הפה) שהיא גדלה עקום ושוכבת ומפריע לו מדי פעם (אם בדיבור או שפוצע את הלשון) וחשב לעוקרו, אלא שלמד וראה מ"ש בגמרא פסחים קי"ג א' אמר ליה רב לחייא בריה כו' ולא תעקר ככא ופירש הרשב"ם וז"ל, לא תעקר ככא. שן ממש ומשום חולי שסופו תרפא עכ"ל ומשום כן נסתפק אם לעקור השן כי מצד אחד השן בעצמותה אינה חולה אמנם מאידך אי"ז עומד להתרפא כי א"א להעמיד השן שתעמוד ישר אחר שכבר גדל עקום. האם שיעקור השן או לא.

ת. לא.²⁸⁰

אף למ"ד שזקן ואינו לפי כבודו זהו איסור כנ"ל.
279. אולי הכוונה דמצות השבת אבידה היא מצוה דאורייתא ואין מזיקה (כמב' לעיל בגמ' פסחים ח' ב' יעו"ש) לזקן אף אם הוא יתעסק בהשבתה וא"כ מוכח שפטור אבל לא שאסור לו, ולכן אמרין ליה שבשביל פרנסתו יפשוט נבילתא בשוקא כי אין זה איסור. אמנם להרא"ש הנ"ל לכאו' עדיין צ"ב.

280. עי' רבינו חננאל דכתב וז"ל, ואל תעקר ככא מפני העין פי' כו' כלומר אם יכאב לך אל תעקרהו שמא תכחש עיניך כו' עכ"ל ומבואר דעקירת שן מכחיש הראיה בעינים, ולכן השיב מרן שליט"א שלא לעקור השן אע"פ שאינה חולה ואין שייך בה הטעם שסופה להתרפא כי סוף סוף זה מזיקה במקום אחר והיינו בעינים. ועי' או"ח סי' שכ"ח ס"ג

275. שו"ר מובא דפלוגתא ראשונים היא דהרא"ש בפרקין (סי' כ"א) ס"ל דזהו איסור אף אם הוא רוצה והרמב"ם (פי"א מהל' גזילה ואבידה הי"ז) ס"ל דאדרבא מצוה היא לו כמ"ש בכסף משנה שם יעו"ש.

276. ערש"י ב"מ ל' ב' ד"ה לא יהיה בך אביון.

277. עי' או"ח סי' רמ"ח סוף ס"ד ברמ"א ובנו"כ שם. (ועי' בט"ז שם דלכאו' מבואר בדבריו דפרנסה היא מצוה אבל אינה מצוה גדולה יעו"ש).

278. ולכאורה הטעם הוא כמ"ש בדרך אמונה פ"י ממתנ"ע הי"ח ס"ק ע"א בשם מהר"י קורקוס, וז"ל, ואין בזה בזיון לכבוד התורה דכיון שעושה לצורך פרנסתו אין בזה בזיון כו' עכ"ל יעו"ש. ולכאו' זהו

תשובה קפה

פסחים קי"ג ב'.²⁸¹ מניין שאין שואלין בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך. כתב הרשב"ם וז"ל, כלדיים. בעלי אוב כך פירש רבינו, ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האבות, ואני שמעתי חוזים בכוכבים וכן עיקר עכ"ל, עוד צ"ב דבשבת קנ"ו ב' וביבמות כ"א ב' פרש"י וז"ל, כלדאי. חוזים בכוכבים עכ"ל, ולמה שינה רש"י בפירושו כאן בפסחים ממה שפירש בשבת וביבמות.

והאם יש ליישב כך: דה"ק לרש"י דאם הפי' כאן בפסחים הוא חוזים בכוכבים היאך מצינו שהאמוראים התייחסו לדבריהם כמב' בשבת וביבמות שם, ולכן פרש"י דעל כרחק כאן בפסחים אין הכוונה לחוזים בכוכבים אלא לבעלי אוב. ויש להוסיף עוד בדעת רש"י, דהנה כאן בפסחים התיבה היא 'כלדיים', ואילו בשבת וביבמות התיבה היא 'כלדאי' בתוספת האות א', ומכח השאלה הנ"ל דאם הכוונה בפסחים לחוזים בכוכבים איך האמוראים התייחסו לדבריהם סבר רש"י דעל כרחק כלדיים וכלדאיים הם ב' דברים, דכלדיים הם בעלי אוב וכלדאיים הם חוזים בכוכבים, ורמז לדבר: כי 'כלדיים' בגימ' עה"כ ה"ז מאה וחמש עשרה כמנין 'בעלי אב', ו'כלדאיים' בגימ' ה"ז כמנין 'החזה בכוכב'. והאם י"ל כן את דעת רש"י.

ולכאור' תיקשי על פי' הרשב"ם את ק' רש"י הנ"ל דאם הפי' בפסחים הוא חוזים בכוכבים איך אמוראים התייחסו לדבריהם והרי אין שואלין בכלדיים. ובערוך לנר כ' שמותר לחוש לדברי החוזה בכוכב, וכמדו' דכ"ה בריטב"א בשבת דלכתחי' לא ישאל אבל אם שמע ממנו מותר לחוש לדבריו. אמנם רש"י אפשר דלא ס"ל כן שהרי ילפי' מתמים

— <<< • >>> —

נראה לומר שיש להבדיל בין 'כלדיים' שבפסחים שהם אכן בעלי אוב ובין 'כלדאיים' שבשבת וביבמות, הלשון שונה בדווקא ולא היינו הך. ומצאתי רמז לדבר.

כלדיים (עה"כ) = 115 = בעלי אב, לעומת 'כלדאיי' = 75 = החזה בכוכב.

כלדיים אכן אסורים לחלוטין, ואילו ביחס לכלדאים אכן כתב הערוך לנר שמותר לחוש לדבריו ובדומה הריטב"א בשבת, שלא ישאל לכתחילה, אך אם שמע - יש לחוש. (עכ"ל חכ"א שליט"א).

והשיב מרן במכתב בזה"ל: יש חילוק בין כלדאי לדומה לכלדאי. ע"כ. ואמר לן הגראי"ש קניבסקי שליט"א, שכוונת מרן שליט"א שאכן יש חילוק בין כלדיים לבין כלדאיים כפי שכתב הרב השואל.

במשנ"ב ס"ק י' ובשעה"צ ס"ק ו' דעקירת שן אינה רפואה דאדרבא סכנתא היא יעו"ש. וי"ל דהסכנתא היא כמ"ש בר"ח הנ"ל שזה מזיק לעינים. ועי' או"ח שם סעי' ט' דכתב המחבר החושש בעיניו כו' מחללין עליו את השבת, וכתב במשנ"ב ס"ק כ"ב וז"ל שם עין שאני דשוריקי דעינא בלבא תליא ואיכא סכנת נפש [גמרא ע"ז כ"ח ב'] עכ"ל, ונמצא דבעקירת שן יתכן שיש חשש סכנת נפש, ודו"ק.

281. שאלה זו נשלחה פעם נוספת בסגנון אחר בזה"ל, האם יש לחדש תרוץ לקושיית הרשב"ם על רש"י בפסחים קי"ג ב', שרש"י פירש כלדיים - בעלי אוב היפך פירושו ב'יבמות כ"א ב' [ונבשבת קנ"ו ב'], ובכל זאת מצאנו שתנאים ואמוראים התייחסו ל'נבואותיהם'.

תהיה עם ה"א, וכיון שכן אין לחוש כלל שהרי כתיב תמים ומ' בכל גווני, ולכן פירש דעל כרחק אין הכוונה לחזים בכוכבים אלא לבעלי אוב והם 'כלדיים' וכן"ל. (מחכ"א).
ת. יפה.

תשובה קפו

פ. פסחים קט"ו א'. מאן תנא דשמעת ל' מצות אין מבטלות זו את זו הלל היא דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. לכא' צ"ב מה הראיה מהא דהלל למ"ש מצות אין מבטלות זו את זו, דהרי להלל כך היא המצוה לאכול אותן יחד כדיליף ליה מקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו, ולפי"ז אי"ז ב' מצות אלא מצוה אחת, וא"כ מה הראיה מהלל דמצות אין מבטלות זו"ז.

ת. א. ממה שהתורה אמרה.²⁸²

ב. לומדים מזה שהתורה נתנה המצוה כך.²⁸³

תשובה קפז

פ. פסחים שם. אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים אמר רב פפא שמע מינה האי חסא צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא כו'. לכא' צ"ב דהא החרוסת עושין אותה סמיך כדאמרי' לקמן קט"ז א' וצריך לסמוכיה זכר לטיט, וא"כ איך החרוסת הוא משקה²⁸⁴ ולא עוד אלא עד כדי כך שצריך נט"י משום דבר שטיבולו במשקה.

ת. א. הוא משקה ואוכל שניהם לחומרא.²⁸⁵

ב. משום שמשקעים אותו בחרוסת.²⁸⁶

משקה, שו"ר שאי"ז דבר מוחלט ועי' שו"ע יו"ד סי' ר"א סעי' ל"ב שיש אופן דשייך טבילה בטיט יעו"ש. וע"ע תענית י"ט ב' דבר אחר בזמן שגשמייה מרובין למה הוא דומה לאדם שמגבל את הטיט אם יש לו מים רבים מים אינן כלים והטיט מגובל יפה אם יש לו מים מועטין מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה, וחזינן שטיט טוב הוא עם הרבה מים, וכיון שכן אין סתירה בדבר זה שהחרוסת שהוא זכר לטיט הוא ג"כ משקה.

²⁸⁵. היינו דזה גם משקה וגם אוכל, ולענין דבר

²⁸². היינו דאם מצות היו מבטלות זו את זו, התורה לא היתה נותנת מצוה כזאת שמורכבת מכמה דברים ואחד מבטל את השני, וממה שהתורה כן אמרה מצוה כזאת והיינו לאכול שלשתן יחד, חזינן דאין מצות מבטלות זו"ז. וזהו ג"כ כוונת מרן שליט"א בתשובה השניה. ושו"ר דכבר הקשו כן הראשונים ז"ל, עי' חידושי הר"ן וחיידושי רבינו דוד ובמה שתירצו שם.
²⁸³. התבאר בעזה"י בהערה קודמת.

²⁸⁴. הנה מה שסתמנו כאן בשאלה שטיט אינו

תשובה קפח

פסחים קט"ו ב'. אמרי כיון דבעי למימר אגדתא והלילה דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע. לכאור' צ"ב (ממ"נ) דאי חיישינן שנגע א"כ היאך מותר לו לומר ההגדה וההלל, (ואי לא חיישינן א"כ למה צריך נטילה שניה).

א. ישפושף ידיו.

ב. לד"ת סגי בשפשוף.²⁸⁷

תשובה קפט

פסחים קט"ז א'. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה. הל' משמע דבכל לילות השנה חוץ מהלילה הזה אוכלין 'חמץ' ומצה, והל' צ"ב שהרי ישנם עוד ו' לילות שאין אוכלין בהו חמץ.

א. אין אנו מצווין לאכול.²⁸⁸

ב. בנתיים התינוק לא ראה רק הלילה הזה.²⁸⁹

» • «

288. לכאור' היינו שכוונת התנא שבכל הלילות שיש בהם ציווי לאכול אפשר לאכול בהם בין חמץ ובין מצה. הלילה הזה היינו ליל ט"ו כולו מצה, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'אין אנו מצווין לאכול' והיינו ששאר הלילות של פסח אין בהם ציווי לאכול (מלבד שבת חוה"מ ושביעי של פסח שאין חיובם מדאורייתא כמצה בליל יו"ט ראשון).

ויותר נכון לומר דכוונת מרן שליט"א היא כמ"ש ברשב"ם ד"ה אטו לענין מרור דמ"ש שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור פ"י שבכל הלילות אין אנו מצווין לאכול מרור והיינו אין ציווי לחזר אחר מרור, וזהו נמי מש"כ מרן שליט"א לענין מצה והיינו שבכל הלילות אין אנו מצווין לחזר אחר מצה מלבד הלילה הראשון (ומלבד שבת חוה"מ וכו' וכו').

289. היינו דשאלות אלו דמה נשתנה התינוק שואל, והוא שואל לפי מה שהוא רואה עכשיו, ועכשיו זהו פעם ראשונה שרואה שיש רק מצה, ואה"נ באמת יש עוד לילות שאוכלים רק מצה אבל התינוק עדיין לא ראה זאת. (ובחול' שיש יו"ט שני

שטיכולו במשקה צריך ליטול הידים אזלינן לחומרא ואמרינן שזה משקה, ואם להחשיבו לאוכל זה יהיה החומרא אז אזלינן בו לחומרא.

286. היינו דמזה שהמצוה להטביל המרור ש"מ שזה משקה כי [לכאורה] סתם טיכול הוא במשקה.

287. היינו דנהי שלאכילה צריך שוב נטילת ידים כמבואר באור"ח סי' קס"ג סעי' א' וע"ע סי' קס"ד סעי' ב' יעו"ש, מ"מ בשביל לומר דברי תורה [וכאן היינו אמירת ההגדה וההלל] סגי בשיפשוף הידים כמבואר באור"ח סי' צ"ב סעי' ו' יעו"ש. וזהו ג"כ הכוונה בתשובה קמא. ויש להוסיף בדגמ' לא מיירי באופן שודאי נגע במקום הצריך נטילה אלא רק חיישינן שמא נגע כמ"ש דלמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע, ועי' במשנ"ב סי' צ"ב ס"ק כ"ד כ"ה דבכה"ג לתורה ולברכות אי"צ אפי' שפשוף, (ומש"כ מרן שליט"א שכן צריך שפשוף כי קאי על השאלה בה הזכרנו ש'נגע' ודאי במקום המצריך נטילה), ומשא"כ לאכילה בגוונא זה שאין ידוע טומאה ואינם מלוכלכות צריך נטי' ובברכה כמ"ש סי' קנ"ח ובמשנ"ב ס"ק ה'.

תשובה קצ

ש. פסחים קי"ז א'. הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה. לכא' צ"ב, למה רבי יוסי אמר הדברים, דלמה לא רבי אלעזר בנו אמר בעצמו. (ואם משום הסייעתא של רבי יוסי למה לא הביאו את דברי ר"א ואח"כ את דברי ר"י לסיוע לדברי בנו).

ת. לא דיבר בפני אביו.²⁹⁰

תשובה קצא

ש. בהנ"ל. מה דאמרי' משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים לכא' צ"ב דהא מצינו שכבר קודם לכן אמרו הלל, והיינו, במצרים בליל יציאת מצרים כמ"ש רש"י בתהלים מ"ב ט'²⁹¹. (ועצם דברי רש"י שם צ"ב, מתי הספיקו לומר ההלל והרי אחר מכת בכורות שאלו הבגדים והכלים ובעלות השחר מיד יצאו (ובס' תשובות הגר"ח ח"א תשובות ס"ו ס"ז שאלנו את מרן שליט"א מתי הספיקו לשאול הנ"ל והרי לא יכלו לצאת עד הבקר כמ"ש לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואולי מחצות עד הבוקר כשלא יכלו לצאת אז אמרו את ההלל. מיהו כעת עלה ברעיוני בעזה"י לומר דאולי מה ששאלנו שם יתכן ליישב דעד בוקר היינו עד חצות כמ"ש מרן שליט"א בתשובות הגר"ח כמה פעמים דמחצות חשיבא יום ויל"ע אם זה יתכן בהא דליל יצי"מ).

ת. התחילו בלילה.²⁹²

בערב פסח ושמרנוה ובלילה גאלתנו ושרנו לפניך את ההלל ועכשיו הרבה מצות אני שומרת ועל זאת אומרה לא-ל למה שכחתי וגו', עכ"ל יעו"ש.

²⁹². לכא' הכוונה, שבלי ל יצי"מ בו הופסק השיעבוד לפרעה רק התחילו לומר ההלל, והיינו שאמרו רק את המזמור הראשון הללו עבדי ה' וגו', שהוא קאי על הפסק העבדות לפרעה, וכמ"ש (מגילה י"ד א') הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, ואח"כ בשעה שעלו מן הים המשיכו לומר שאר כל ההלל והיינו ממזמור בצאת ישראל וגו', כי הרי

נמצא שהתינוק שואל פעם שניה, ולכך צריך לתשובה קמא).

²⁹⁰. לכא' זהו ממדת חסידות, שהרי האיסור שמצינו בדבר זה הוא רק כשסותר את דברי אביו כמבואר ביו"ד סי' ר"מ ס"ב יעו"ש.

²⁹¹. הכי כתיב בתהלים שם, יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לא-ל חי. ופרש"י שם וז"ל, ובלילה כו' ומדרש האגדה פותרו לשון שיר וכך הוא פותרו שכך ישראל אומרים להקב"ה זכרנו מה שעשית לנו במצרים מצוה אחת שצויתנו ביו

תשובה קצב

ע"י. בהנ"ל. מה שהוכיח רבי יוסי אפשר שחטו את פסחיהן כו', דעל כרחק שאמרו זה כבר כשעלו מן הים, לכאן צ"ב דהא בשנה הראשונה ליצי"מ לא עשו עדיין פסח, והי' לו לומר דאמרו הלל משנה שניה ליצי"מ שעשו כבר פסח, אבל איך יש מזה ראי' שכבר כשעלו מן הים אמרו הלל והרי לא הי' כלל פסח עד שנה השני' לצאתם ממצרים.

ת. כל זמן שהי'.²⁹³

תשובה קצג

ע"י. בהנ"ל. מ"ש ונטלו לולביהן, יש לשאול מנין הי' לכל דור המדבר כ"כ הרבה לולבים בהיותם במדבר.

ת. צמח ע"י הבאר.^{294 295}

השיב מרן שליט"א שמיציאת מצרים ועד דוד הכוונה כל זמן שהיה פסח באותם השנים שמיצי"מ עד דוד.

אמנם באמת כוונת השאלה היתה אחרת, אלא שבענינו לא דייקנו על נכון בלשון השאלה, וכך הי' כוונת השאלה: דכיון שראיית רבי יוסי היא 'אפשר שחטו את פסחיהן' כו' א"כ אין לך ראייה שאמרו הלל קודם ששחטו הפסח והרי פסח היה רק בשנה שניה לצאתם ממצרים וכיון שכן מה ראייה מזה שאמרו הלל כבר בשעה שעלו מן הים. ובפשוטו י"ל שהלל אמרו מתוך התפעלות הנס ולא שתקנו ההלל מפני מצות הפסח, ולכן רבי יוסי סבר שיש רק ב' אפשרויות או שאמרו ההלל בשעה שעלו מן הים או שדוד אמרו אבל לא שאמרו ההלל כשבאו לשחוט הפסח. ודו"ק.

²⁹⁴. כמ"ש לן מרן שליט"א בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה ר"א, וז"ל השאלה שם: בפ' נצבים כ"ט י' מחטב עציך עד שאב מימין, צ"ב דהרי במדבר לא היו עצים וכמו שמצינו במשכן שעשו עם עצים שהעלו ממצרים ע"פ ציווי של יעקב אבינו וא"כ למה הוצרכו חוטבי עצים, וכן צ"ב

לא שייך שיאמרו בצאת ישראל וגו' הים ראה וינס וגו' קודם שזה היה, כי אם היו אומרים כן לא היו פוחדים כ"כ כשפרעה רדף אחריהם, שהרי היו יודעים מה שיקרה בסוף. ולכאורה יש להביא ראייה לתשובת מרן שליט"א, והיינו, כי אם לא התחילו לומר ההלל כבר בלילה, א"כ תיקשי מה שהקשה רבי יוסי 'אפשר שחטו את פסחיהן ולא אמרו שירה', אלא על כרחק שהתחילו ההלל, ואמרו רק ההתחלה כהטעם שנתבאר. ואף ששחטו הפסח ביום ואילו התחלת ההלל שאמרו אמרוהו רק בלילה אחר חצות מ"מ אי"ז ק' כ"כ, כיון שלא היו יכולים לומר אף את התחלת ההלל קודם שניצלו מהמצרים לגמרי ע"י מכת בכורות, ודו"ק.

²⁹³. מל' התשובה מבואר דמרן שליט"א הבין השאלה, דממ"ש ר"י אפשר שחטו את פסחיהן כו' ולא אמרו שירה והיינו דעל כרחק כמ"ד שבשעה שעלו מן הים כבר אמרו הלל, וכדפירשו רש"י והרשב"ם וז"ל, אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן. מיציאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל עכ"ל, ה"ז משמע שהיה פסח כבר משנה ראשונה ליצי"מ, (וכן כל שאר הל"ח שנים שהיו במדבר). וע"ז

תשובה קצד

ע"י פסחים שם. לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך כו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' כו'. מ"ש ללמדך כו' לכאור' צ"ב איך זה מלמד והרי קחזינן גם בהיפוך והיינו אופן שקודם שרתה עליו שכינה ואח"כ אמר שירה ואיך זה שאמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה זהו לימוד שאין השכינה שורה אלא מתוך דבר שמחה של מצוה והרי קחזינן דשייך גם אופן הפוך.

ת. הפסוק מקדים.²⁹⁶

תשובה קצה

ע"י בהנ"ל. מ"ש שנאמר ועתה קחו לי מנגן כו', צ"ב איך זה ראייה, והרי בפסוק לא מיירי בניגון 'של מצוה'. (והאם לזה נתכוין הרשב"ם דכתב וז"ל, שמחה של מצוה. כי הך דקחו לי מנגן שהיה מתכוין שתשרה עליו שכינה עכ"ל והיינו דכיון דנתכוין בניגון זה שע"י הניגון תשרה עליו שכינה ממילא חשיב כבר ניגון (שמחה) 'של מצוה').

ת. נכון.²⁹⁷

» • «

לענין השואבי מים, י"ל כי גם מהמקום שהיו המים במקום כל שבט ושבט עדיין היה הרבה דרך ליקח המים משם לבית כל אחד ואחד ולזה היה צריך לשואבי המים וק"ל).

295. וכמו"כ צ"ל לענין אתרוגים הדסים וערבות שכולם גדלו ע"י הבאר.

296. היינו דמזה שפעם אחת כתוב כך ופעם אחרת כתוב כך על כרחך שהפסוק בא ללמדנו איזה דבר, וחז"ל למדו שבא ללמדנו שאין שכינה שורה אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, ומה שכתוב לדוד מזמור צ"ל שהיה שם דבר שמחה של מצוה אחר ולא המזמור היה שם הדבר שמחה של מצוה.

297. שו"ר בעזה"י ל' רש"י בשבת ל' ב' דכתב, קחו לי מנגן. מצוה היא להשרות עליו שכינה עכ"ל וזהו כנתבאר.

דהא א"י (ברש"י חוקת כ"א כ') שכל נשיא עשה שביל בקרקע מהבאר עד מקום חניית שבטו וא"כ למה ה"י צריך שואבי מים, ואם בשביל אחר שיכנסו לא"י הרי ה"י את הגבעונים. והשיב מרן שליט"א שם: הבאר גידל סביבו עצים כדא"י בתוספתא. ועי' הערה 183 שם שכתבנו: ובברייתא דמסכת מדות אות י" איתא, והיו מימי הבאר יוצאין ונעשים נהרים כו' ולא תאמר שמא בטילות המים (עיי' כאן ביאור מרן שליט"א שם) אלא מגדלין להם כל מיני מעדנים מעין עוה"ב שנא' שלחך פרדס רימונים נרד וכרכם כו' יעו"ש כו' ויתכן דהיו צריכים להעצים כדי שהבינונים והרשעים יוכלו לבשל המן עי' יומא ע"ה א' ובשבילן היו צריכין חוטבי עצים וזה מוסר השכל גדול, ע"כ הל' שכתבנו שם. (ומה שמרן שליט"א השיב שם רק לענין החוטבי עצים ולא השיב נמי

תשובה קצו

ע"י פסחים שם. ת"ר הלל זה מי אמרו ר"א אומר כו'. יש לשאול דהא לכאורה זהו המשך של מה שאמר למעלה הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר כו' ולמה הפסיק באמצע עם ברייתא אחרת והיינו מה דקאמר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים כו'.

ת. שתי ברייתות הן.²⁹⁸

תשובה קצז

ע"י פסחים שם. רבי אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו כו'. לכאור' צ"ב דהא דבורה כבר אמרה שירה והיינו שירה דבורה, ולא מסתבר דזהו תפלת בקשה ולא שירה כמ"ש הם אמרו לא לנו כו' דא"כ מה שיך לומר (בתחילה) 'הלל' זה מי אמרו, ואף בסוף קאמרי' וחכמים אומרים נביאים שביניהם כו' ומבואר דאי"ז בקשה אלא שירה, וצ"ב.

(ואולי אי"ז ק' כלל, כי הנה לדעת ר"א שאמרו זאת בשעה שעלו מן הים, אז ג"כ אמרי' שירה אז ישיר וע"כ דאפשר לומר ב' שירות).

ת. נכון.²⁹⁹

והיינו דכנגד מ"ש בתחילה כל תושבחות האמורות בספר תהלים כו' מייתי מה דקאמר אח"כ ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים כו', וכנגד מ"ש אח"כ הלל זה מי אמרו כו' מייתי להלן מיניה ת"ר הלל זה מי אמרו, דו"ק ותשכח. (הנה מה דקאמר רבי יוסי 'אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חבריו לומר שדוד אמרו' כו', לכאור' אין הכוונה לתנאים שנחלקו על רבי אלעזר בברייתא דלהלן בה מייתי דברי רבי אלעזר כי לא מצינו שם תנאים שאמרו כן אלא דעות אחרות איתא שם יעו"ש וקצת צ"ב).

²⁹⁹. לכאורה הביאור בדברי מרן שליט"א הוא כמ"ש ברשב"ם וז"ל שעמדו על הים. לאחר שעברו כדכתיב הים ראה וינס והתפללו לא לנו פן יעבור פרעה וחילו אחריהם עכ"ל, ואמרו זה קודם שראו את המצרים מוטלים מתים על שפת הים, ורק אחר

²⁹⁸. הנה הלשון שכתבנו בפנים השאלה 'דהא לכאורה זהו המשך של מה שאמר למעלה' כו' ה"ז משמע שכוונתנו לשאול שלכאורה היא ברייתא אחת וא"כ למה הפסיקה בברייתא אחרת שהיא מענין אחר, ולכן השיב מרן שליט"א, שאי"ז נכון אלא שתי ברייתות הן. ואמנם בענינו לא דייקנו היטב בלשון השאלה, וכוונת שאלתנו במה שכתבנו 'זהו המשך של מה שאמר למעלה' היתה, דנהי שהם ב' ברייתות מ"מ כיון שהברייתא השניה היא המשך הענין של הענין הנזכר בברייתא הראשונה א"כ למה לא נסמכו שתי הברייתות והפסיקה בברייתא אחרת שהיא מענין אחר. ובה העירוני דאי"ז שאלה ואדרבא סדר הברייתות כאן הוא מכוון יפה, והיינו, דבתחילה קאמר תניא היה ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כולן דוד אמרן כו' הלל זה מי אמרו כו', והשתא קאמר כסדר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון,

תשובה קצח

ע"ב. פסחים שם. ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו כו'. לכאור' צ"ב מדאיתא (סנהדרין צ"ד א') שהיה טענה על חזקיה שלא אמר שירה, וצ"ב. (ואין לומר דאי"ז שירה, וכנ"ל).

ת"ב. בסוף אמר. ³⁰⁰

תשובה קצט

ע"ב. פסחים קי"ז ב'. רב חסדא מתרץ לטעמיה כו' ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה עד ועד בכלל כו' רבה בר רב הונא מתרץ לטעמיה כו' ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל כו'. יש לשאול לרב חסדא מאי קס"ד לומר דמ"ד עד אם הבנים שמחה עד ועד בכלל והרי בפשוטו ה' צ"ל דודאי נתכוין עד ולא עד בכלל ודוגמא לדבר הא דמצינו להלן קי"ח א' דאמרי' התם מהיכן הלל הגדול כו' עד נהרות בבל וכולהו ג' דיעות שם דאמרו עד נהרות בבל אין הו"א דהכונה שיאמרו גם על נהרות בבל וא"כ למה כאן ברב חסדא איכא הו"א לומר דנתכוין התנא לעד ועד בכלל, ולכאור' צ"ב.

ת"ב. מאי פסקה. ³⁰¹

שפירש הרשב"ם לעיל לענין מ"ש 'בשעה שעמדו על הים' דבתחילה כשהיתה ישועה מסויימת אמרו לא לנו ואח"כ כשנשלם כל הישועה אמרו שאר ההלל (עי' לשון הרשב"ם בהערה קודמת), וה"נ גבי חזקיה, לאחר שהי' ישועה מסויימת אמר לא לנו וכשנשלם כל הישועה אמר שאר ההלל, וזהו כוונת מרן שליט"א 'בסוף אמר' וכנ"ל, והטענה שהיה עליו שלפיכך לא נעשה משיח ה' בכך שכשאמר על הישועה המסויימת שכבר היתה לא לנו לא אמר אז ג"כ שירה.

והנה אין לומר שכשאמר חזקיה 'לא לנו' אמר זה דרך בקשה קודם שהיתה הישועה המסויימת, כי התפלה שהתפלל אז קודם הישועה היתה תפלה אחרת כמבואר בספר מלכים ב' פי"ח ופי"ט ע"ש.

³⁰¹. אולי הכוונה, דמנין לן דלהלן קי"ח א' אין זה עד בכלל ואולי אה"נ אומרים גם התיבות על נהרות בבל, ומה שאנו לא אומרים כן כי נפסק שעד היינו

שראום מתים אמרו שירת הים [אז ישיר] כדאיתא להלן פסחים קי"ח ב', וכיון שכן שוב ל"ק איך אמרו ב' שירות, כי היה זה בב' שלבים. וצ"ל דגם אצל דבורה היו כמה שלבים ואמרה ב' שירות בב' עיתים שונים, וכמבואר בספר שופטים פ"ד שהיו כמה שלבים של ישועה עוד קודם ששרה את השירה יעו"ש. (ומה שכתבנו בשאלה שלא היה זה בקשה אלא הלל עי' ל' הרשב"ם שכתב 'והתפללו', וצ"ל שהיה גם הלל וגם בקשה דאל"כ איך אמרו בגמ' 'הלל' זה כו').

³⁰⁰. לכאורה אין הכוונה 'בסוף אמר' שירה היינו אחרי שהיה עליו טענה על שלא אמר שירה, חדא כי לא נזכר שאמרו לחזקיה שיש עליו טענה כדי כך שמפני כן אמר בסוף שירה, ועוד כי בגמ' קאמר שאמר השירה 'בשעה' שעמד עליהם סנחריב, ולא אחר שהיה עליו טענה. וצ"ל דהכוונה שבתחילה אמר לא לנו ובסוף אמר שאר ההלל, והיינו כמו

תשובה ר

ש. פסחים קי"ח א'. א"ר יהושע בן לוי בשעה שאמר הקב"ה לאדם וקוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו בזעת אפך תאכל לחם נתקרה דעתו. לכאור' מוכח מכאן דאף שהם שני פסוקים סמוכים זה לזה בחומש מ"מ כשהקב"ה אמרם לאדה"ר לא אמרם ברצף תיכף זה אחר זה, דאל"כ מתי הספיק אדה"ר לומר אני וחמורי כו' ומשמע שהי' פסק זמן בין המאמר של וקוץ ודרדר וגו' לבין האמור בזעת אפך וגו' ועי"כ הי' לו זמן להוריד דמעות ולומר לפני השי"ת אני וחמורי כו'. האם זהו הוכחה נכונה, ואם לא לכאור' מ"ט.

ת. נכון. 302

תשובה רא

ש. פסחים קי"ח ב'. פירש הרשב"ם וז"ל, שנותן לו רבו מתנה. פרנסה לדגים עכ"ל, האם יש להוכיח דאחר שהים פלט את המצריים הוא לא חזר והכניסם³⁰³,

— <<< . >>> —

אמירה ממש [וכנ"ל] והקב"ה שינה את מה שאמר בראשונה וקוץ ודרדר תצמיח לך לגזירת בזעת אפך תאכל לחם. ודו"ק.

303. שו"ר דבאמת כן כתב הרשב"ם כאן וז"ל, פלוט אותן ליכשה. וניתנו לקבורה שם בזכות שאמרו כי ה' נלחם להם במצרים, והיינו דכתיב נטית ימינך תבלעמו ארץ, שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן עכ"ל (ובמסורת הש"ס אות ח': מכילתא בפ' נטית וכו' עיי"ש).

[ומש"כ ברשב"ם 'שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן' לכאור' ר"ל דכיון שהים הפסיד כעת את המצריים לכן הארץ פחדה מהים לקוברן אצלה מחוץ לים שזה נראה כאילו הארץ לקחה אליה את מה שהיה שייך לים ולכן נשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן אצלה אע"פ שזה כביכול על חשבון הים ודו"ק].

(ושו"ר דכהנתבאר ברשב"ם שלא חזרו שוב לים הכי מבואר נמי בדברי מרן שליט"א בטעמא דקרא

ולא עד בכלל. ואין לדחות דאין יתכן שיאמרו רק התיבות על נהרות בבל כי גם כאן מצינו כן עי' רשב"ם ד"ה מאן דאמר עד בצאת יעו"ש והבן.

302. והיינו דמה שאמר' בגמרא 'אמר' לפניו רבש"ע כו', היינו אמירה ממש שהתפלל וביקש שלא יהיה כחמורו, ולא אמירה במחשבה שרק הצטער בלבו שלפי הגזירה נמצא שהוא כחמורו, דבשביל המחשבה שחשב לא היה נצרך הקב"ה להפסיק בין וקוץ ודרדר לבין בזעת אפך, אלא אדרבה היה נצרך להמשיך מיד בזעת אפך כדי שיבין מיד הכוונה של וקוץ ודרדר. ויש להביא ראיה שבאמת 'אמר' היינו שהתפלל ולא רק שחשב בלבו, והוא, דאם 'אמר' הכוונה במחשבה [וכנ"ל] א"כ ה"ז הי' מתפרש שהקב"ה לא חזר בו ממה שאמר בתחילה רק הקב"ה הסביר לו שמה שאמר וקוץ ודרדר תצמיח לך הכוונה בזעת אפך תאכל לחם, והרי זהו אינו נכון כמ"ש בגמ' להלן מיניה אשרינו אם עמדנו 'בראשונה' [לפי הגירסא אשרינו 'שלא' עמדנו בראשונה, עי' מהרש"א], וע"כ ד'אמר' היינו

או שחזר והכניסם (והיינו כגון ע"י שהמים יצאו מעבר לשפת הים ושטפם ומשכם אל תוך המים)³⁰⁴, והיינו, דאי נימא שחזרו המצריים אל תוך הים א"כ שוב קבלו הדגים את פרנסתם ולמה קיבל נחל קישון³⁰⁵ שוב פרנסה אלא על כרחך שנשארו המצריים מחוץ לים. והאם זהו הוכחה נכונה. אך צ"ב איזה פרנסה לדגים הי' להם בים סוף³⁰⁶ והרי איתא במדרש³⁰⁷ שהמצריים זכו לקבורה שם³⁰⁸ ומה הנידון והמשא ומתן של הים³⁰⁹ וצ"ב.

בטיט והועלו שוב, אבל לא ששקעו שם בסוף לגמרי, אלא שקעו בקרקעית הארץ בחוץ. ועי' ירמיהו ל"ח ו' דכתיב ובבור אין מים 'ויטבע' ירמיהו 'בטיט'. וצ"ב.

304. וכמו שמבואר ממש"כ הרבינו יונה (אבות פ"ה) וז"ל, ועשרה על הים. השמיני שבלעה אותם הארץ אשר בתחתית הים כמו שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ כו' עכ"ל.

305. הלשון אינו מדויק כי רק עברו דרך נחל קישון לים, שנחל קישון רק היה ערב לכך שהים יקבל בחזרה, אבל לא קיבלם נחל קישון בעצמו, וכמ"ש בגמ' מיד גרפם נחל קישון 'והשליכן לים' ופירש הרשב"ם וז"ל נחל קישון גרפם. לים כדכתיב כל הנחלים הולכים אל הים עכ"ל. וצ"ל: למה קיבל הים את מחנה סיסרא אלא על כרחך כו'.

306. צריך לומר ולהוסיף: איזה פרנסה היה לדגים בים סוף אילו היו נשארים בתוך הים או שהים היה פולט אותם ואח"כ היה שוב גורפן.

307. והוא מדרש תנחומא פ' בשלח סי' א' וז"ל הפה שאמר לא ידעתי את ה' חזר ואמר ה' הצדיק ומה שכרו נתן להן קבורה שנאמר נטית ימינך תבלעמו ארץ, ע"כ. וכן פרש"י בחומש וכן"ל.

308. ובפשוטו כוונת המדרש תנחומא הנ"ל הוא שזכו לקבורה 'בים' (כי לכאורה פשטיה דקרא דכתיב נטית ימינך תבלעמו ארץ הוא שנקברו בקרקעית הים, וכמו שמצינו ברבינו יונה הנ"ל, ומדלא קאמר המדרש תנחומא בהדיא שקבורתן לא

פ' בשלח וז"ל וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. פסחים קי"ח ב' אמרו כשם שאנו עולין מצד זה כך מצרים עולין מצד אחר א"ל הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה (פרנסה לדגים) וחוזר ונוטל ממנו א"ל אתן לך א' ומחצה שבהן (אצל סיסרא שהי' תשע מאות רכב) א"ל רבש"ע יש עבד תובע את רבו א"ל נחל קישון יהא לי ערב. וקשה מה הוצרכו לכך והרי הי' יכול אחר שפלטן ליבשה לחזור ולגורפן לים כמו שעשה אצל סיסרא ויהי' פרנסה לדגים. וי"ל שעונש זה לא הגיע למצריים דסגי שנטבעו פעם א' ולכך הי' מוכרח לחכות למחנה סיסרא שהגיע להם עונש טביעה. וקשה א"כ אמאי הגיע למצרים שאחר הטביעה יורקום ליבשה הרי הן רק טבעו לישראל במים. וי"ל שזה מדה כנגד מדה שאמרו בשמור"ר פ"ב סי' ה' שאחר שהיו מטביעין אותן במים היו מוציאין אותן וכובשין אותן בבנין ולכך גם להם פרע הקב"ה שאחר שנטבעו במים חזרו ונזרקו החוצה וכדאי' בשו"ט רפכ"ב שכ"א מישראל הי' נוטל כלבו והולך ונותן את רגלו על צואר של מצרי והי' אומר לכלבו אכול מן היד שנשטעבדה בי אכול מן המעים הלל שלא חסו עלי. עכ"ל מרן שליט"א. ומבואר בהנ"ל שלמד מרן שליט"א שלא חזרו לים אלא נשארו ביבשה וכמ"ש הרשב"ם.

והנה לעצם פירוש הרשב"ם [מהמכילתא כנ"ל] שהמצריים נקברו בארץ מחוץ לים, צ"ל דמה דאמר בעל ההגדה [של פסח] ושיקע צרינו בתוכו, אין כוונתו לענין מה שנקברו בקרקעית הים, אלא שכשנעצרו כל פעם שהגיעו לקרקעית הים שקעו

ת. נכון, ובנתיים חטפו קצת.³¹⁰

תשובה רב

ש. פסחים קי"ט ב'. אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. קצת צ"ב למה לא אמר הסיבה של לא זכיתי, וכמו שאברהם יצחק ויעקב אמרו מפורש יותר כמ"ש בגמ' שם.³¹¹

ת. כבר ידוע מהתורה.³¹²

יש להעיר קצת דלפי"ז נמצא שקיבל הרבה יותר והיינו גם אחד ומחצה חיילים כדאמרי' בגמרא וגם שאם היו נשארים בים סוף היה לדגים פרנסה רק עד שהיו נקברים בקרקעית הים ואילו עתה שבאו בנחל קישון יכולים הדגים להתפרנס מהם לגמרי כי בסירא לא כתוב שזכו לקבורה ודו"ק.

[אמנם להא דכתב הרשב"ם שטענת הים הי' שאם הוא יפלוט אותם הם יזכו לקבורה אבל אם הם ישארו בים הוא יאכל אותם לגמרי, א"כ א"ש דלכן קיבל בחזרה את מחנה סירא לאוכלם לגמרי, ולכן נחשב אחד ומחצה כמ"ש בגמ'. אמנם עצם פירוש הרשב"ם לכאן צ"ב למה לומר כן שהים סבר שאם הם לא יצאו מהים הם לא יקברו אלא הוא יאכל אותם והרי הגיע להם שכר קבורה. ואין לומר דהים לא ידע שמגיע להם קבורה דא"כ שלא ידע מאי איכפת לו לפלוט ויחזור אליו. וצ"ב].

311. כוונת השאלה כאן וכן להלן גבי יהושע, היא, מאי שנא דאילו אצל אברהם יצחק ויעקב מצינו שהם אמרו את הסיבה, ואילו משה ויהושע אמרו את העונש שהיתה על הסיבה ולא אמרו את הסיבה עצמה ולמה ומאי שנא. (שו"ר במהרש"א דלא היה זה בתורת עונש כלל יעו"ש ולפי"ז לק"מ, ועי' להלן בתשובת מרן שליט"א גבי יהושע).

312. אולי"ל עוד, שלא רצה לקטרג על כלל ישראל כי הרי מה שלא נכנס ה"ז משום שגרמו לו זה כמ"ש פ' ואתחנן גם בי התאנף ה' בגללכם.

היה בים, ש"מ דכוונתו שנקברו בים, וכמו שבמכילתא הוצרך לומר זאת בהדיא שנקברו מחוץ לים) וא"כ מבואר שהים כן חזר ונטלם אליו.

וראיה זו לא קיבלה מרן שליט"א, אלא כתב שהנכון הוא כההוכחה שכתבנו בצד קמא, ובפשוטו הוא משום דהראיה שכתבנו להוכיח מהמדרש תנחומא אינה מספקת, כי לעולם אימא לך שגם המדרש תנחומא סובר שנקברו מחוץ לים ומה שלא הזכיר זה בדבריו כי לא זה היה עיקר ענינו שעיקר ענינו היה לומר את עצם הדבר שזכו לקבורה ולא נחית שם לנידון היכן נקברו.

309. מש"כ כאן 'ומה הנידון והמשא ומתן של הים' היינו, דגם אם הים לא היה פולטן, צ"ב כנ"ל מה היה טענת הים על זה שלוקחים לו הפרנסה מהדגים, שהרי גם אם הים לא היה פולטן עדיין אינו יכול להתפרנס מהם, כי כיון שהמצריים זכו לשכר של קבורה א"כ גם כשיכנסו לים יקברו בקרקעית הים וא"כ לא יהיה מהם פרנסה לדגים. [ועי' השיב מרן שליט"א: ובנתיים חטפו קצת. כלומר, שאף אם הים לא היה פולטן והיו נקברים בים מ"מ הדגים היו אוכלים מהם בדרך עד קבורתן. ועי' בזה הערה הבאה].

310. לכאורה 'נכון' היינו כמו שכתבנו בשאלה להוכיח שהים סוף לא נטל את המצריים בחזרה אליו דאל"כ למה קיבל שכר שנחל קישון יהיה ערב וכנ"ל. והוסיף מרן שליט"א 'ובנתיים חטפו קצת' ר"ל כנ"ל שאם הים לא היה פולטן כו'. אך

תשובה רג

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב דהרי מיירי אלעתיך לבוא והיינו לאחר תחיית המתים וא"כ מאי נפק"מ בהא דלא נכנס לא בחייו ולא במותו והלא בתה"מ ודאי יהיה אז בא"י.

ת. עד אז לא זכה.³¹³

תשובה רד

ש. פסחים שם. אומר לו ליהושע טול וברך אומר להן איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון נון בן יהושע בנו. גם פה לכאור' צ"ב דהלא מה שלא היה לו בן ארז"ל עלה בעירובין ס"ג א' – ב' כמה טעמי, ולמה לא קאמר הסיבה וכמו באברהם יצחק ויעקב שאמרו הסיבה וכגון ביעקב אע"ה שאמר שנשא ב' אחיות כמו"כ הו"ל ליהושע לומר שביטל לילה א' מפו"ר וכו'.

ת. אבל למעשה לא זכה.³¹⁴

תשובה רה

ש. פסחים שם. אמר לו לדוד טול וברך אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. נאמרו בזה הרבה פירושים וחשבת' בעזה"י עוד פירוש והוא דדוד המלך ע"ה אמר אני אברך ולי נאה לברך דנתכוין דכיון שהוא בסדר הדורות אחרי כולם והיינו אחרי אברהם יצחק יעקב משה ויהושע לכן 'אני אברך ולי נאה לברך' כי ברכתו תכלול הודאה ושבח על הישועות שנעשו לכולם ולא רק על של עצמו, וזהו כוס ישועות אשא שעל כוס אחד שלו יזכור את כל הישועות שנעשו לאברהם יצחק יעקב משה ויהושע וזהו 'אשא' מלשון משה כבד כי כולל על הכוס האחד ישועות רבים מאד שנעשו לכולם מאתו ית"ש, וזהו ובשם ה' אקרא והיינו שכל הישועות שנעשו לכולם אברהם יצחק כו' נעשו ובאו

313. היינו עד אותו זמן של לעתיד לבוא. על הכוס של ברהמ"ז בה אומרים ברכת

ירושלים.

ומה שבתשובות קודמות לא תירץ מרן שליט"א כדברי המהרש"א כי שם היה אפשר לתרץ כפשטה דגמרא.

314. היינו דמה שלא יכול לברך אין זה עונש על שביטל לילה כו', אלא כמ"ש במהרש"א שכיון שלא זכה לבן נמצא שלא הניח בן לבנות את ירושלים ובית המקדש ולכן לא יכול לברך

ע"י אחד יחיד ומיוחד ה' אחד ושמו אחד. ולכן לי נאה לברך כי אני אחרון מכולם ויכול לכלול בברכתי את הישועות שנעשו לכולם. האם נכון לבאר כן.^{315 316}

ת. יפה.

ברוך רחמנא דסייען

ומספקא בגמ' שם, אם כל אחד החזיק שלושים לוג או שכל אחד החזיק מאה ועשרים לוג, ומסיק שם מברייתא דכל אחד החזיק שלושים לוג, וביחד היו מאה ועשרים יעו"ש, והשתא, לכאורה למה הוצרכו להביא הברייתא, והרי היה לגמ' לומר דאין זה מסתבר שכל אחד החזיק כמות של מאה ועשרים לוג, אלא ש"מ דזה שהיו מחזיקים כל אחד ואחד מאה ועשרים לוג זה לא היה לגמ' קשה לומר כי באמת אפשר שהיו גיבורים, ולכן לא היה אפשר לפשוט הספק מכח זה שהיאך החזיקו כמות כזו, ולכן הוצרכו לברייתא. ושמא יש ללמוד מזה שאם פרחי כהונה היו יכולים להחזיק כמות של מאה ועשרים לוג (שהם כשבעים ושנים ליטרים לשיטת מרן החזו"א זצ"ל) מסתברא דשפיר י"ל שדוד המלך ע"ה יוכל להחזיק כוס של רכ"א לוג (שהם כמאה ושלושים ליטרים לשיטת מרן החזו"א זצ"ל), כי אע"פ שהם היו יכולים להחזיק מאה ועשרים לוג ודוד המע"ה יחזיק רכ"א לוג מ"מ דוד המע"ה יחזיק הכוס כשהוא יושב ואילו הפרחי כהונה עלו בסולמות זקופים, וכעין מה שאמרו בגמ' שם שלפיקך הם היו משוכחים יותר מבנה של מרתא בת בייתוס שהיה נוטל ב' יריכות של שור הגדול כי הוא היה עולה על הכבש רבוע והם עלו על סולמות זקופים, וכמו כן י"ל פה וכנ"ל. ומ"מ עדיין צריך לתירוץ דמרן שליט"א כי סוף סוף הכוס הוא משקל כבד מאד (דהיינו רכ"א לוג שהם כמאה ושלושים ליטרים לשיטת מרן החזו"א זצ"ל וכנ"ל, שזה כמעט כפול מע"ב ליטרים הנ"ל).

315. ע"י מהרש"א מה שביאר כאן כל המימרא, ולביאורו ז"ל הנפלא, אתי שפיר מה שלא מצינו שלא אמר שאינו יכול לברך משום שהיה לו בן אבשלום ומשום אוריה החיתי כמ"ש בדברי הימים רק בדבר אוריה החיתי וגו' דלכא"ו זה ק' מאי שנא זה ממה שאמרו אברהם ויצחק כו', ולביאור המהרש"א אתי שפיר יעו"ש ודו"ק.

316. ע"י יומא ע"ו א' דאמרי' אמר אביי ש"מ כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק שנאמר כוסי רוייה רוייה בגימטריא הכי הוי, וכתב במהרש"א שם, ד'כסא' זה האמור שם הוא הכוס האמור כאן בפסחים יעו"ש, וע"י בתשובות מרן שליט"א להלן יומא שם דשאלנו האם יצטרך דוד המע"ה לשתות כוס זה וכיצד ישתה כמות גדולה כזו, וכן כיצד יחזיק כוס כבד כזה, והשיב מרן שליט"א שם דישקא לכו"ע ומצטרף, ויחזיק הכוס ע"י שם יעו"ש. וע"י מש"כ בהערות שם דע"ז הדרך יש להוסיף עוד שפחות ק' כיצד יחזיק כוס כבד כזה כי לא יצטרך להחזיקו אלא כרגע בלבד והיינו ע"י שיברך ברכת המזון ע"י שם קדוש עמו אפשר לומר אלף תיבות בנשימה אחת [כמ"ש בספר ביתו נאווה קודש להגה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל (חודשים אלול תשרי. עמוד קע"ז) בשם מהר"י מבעלזא זצ"ל ובשם האדמו"ר מצאנו קלויזנבורג זצ"ל בשם זקינו בעל השו"ת 'דברי חיים' מצאנו יעו"ש]. ושוב חשבנו דאולי אי"ז ק' כ"כ כי מצינו בסוכה נ"ב ב' גבי פרחי כהונה שהיו עולים על סולמות ובידי כל אחד ואחד כדי שמן,

שקלים³¹⁷

תשובה רו

ע * שקלים ב' ב'. ר' יהודה בר פזי בשם רבי הן נקרא ולא נבעת לטובה אז ישיר משה ובני ישראל כו'. פירש בתקלין חדתין וז"ל, אז ישיר כו'. היה צריך לעוררם תחילה בשירתו עכ"ל, לכאור' צ"ב מהא דאמרי' (סוטה ל' ב') ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים 'נתנו עיניהם לומר שירה' כו' ולכאור' משמע שמיד כשעלו מן הים נתנו עיניהם לומר שירה מבלי שהיה צריך לעוררם לזה, ובפרט זה ק' לרבי נחמיה שם, דאמרי' שם, וכיצד אמרו שירה כו' רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמפלגי כו' ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא ופרש"י שם וז"ל ורבי נחמיה סבר ויאמרו. אמשה ובני ישראל קאי ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי. לאמר. דפתח משה ברישא. הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהיינו אחר שפתח חכם עכ"ל, ולכאור' מבואר כך, דבעצם בני" רצו לומר שירה מעצמם מיד כשעלו מן הים ומבלי שהיה צריך לעוררם לזה ומה דאמר הכתוב אז ישיר משה ובני ישראל היינו משום שלא היה להם הרשות לפתוח בשירה קודם החכם היינו קודם משה רבינו, וא"כ צ"ב היכי דרשינן מזה דהיה צריך לעוררם לומר השירה. ובעצם זה ק', לא רק לרבי נחמיה, אלא גם לרבי עקיבא שם כדאמר ר"ע שם בשעה כו' נתנו עיניהם לומר שירה, אלא דלרבי נחמיה ק' טפי וכו"ל.

ת * פלוגתא דתנאי.³¹⁸

תשובה רז

ע * שקלים שם. התיב רבי יוסי בר רבי בון והא תנינא נערכין ועורכין לא לבדק הבית אינון, היך מה דאת אמר תמן לשמים הוא מתכוין ומאליהן הן באין לבדק הבית, כן את אמר אופ' הכא לשמים הוא מתכוין ומאליהן הן באין לכלי שרת.

» • «

317. כתבנו לפי סדר הדפים והעמודים שבש"ס וילנא, ולא כתבנו לפי הפרק וההלכה. לדוגמא, שקלים ב' ב' הכוונה היא דף ב' עמוד ב', ולא הכוונה פרק ב' הלכה ב' וכן בכולהו.

318. היינו דבאמת מה שאמר רבי יהודה בר פזי בשם רבי כאן בירושלמי שקלים ה"ז חולק על מה שאמרו רבי נחמיה ורבי עקיבא במסכת סוטה. ולכאורה בזה מתורץ מה שהקשה בפ" עץ יוסף (בעין יעקב) דתיבות 'נתנו עיניהם לומר שירה' מיותרות דסגי לומר בשעה שעלו ישראל מן הים אמרו שירה, יעו"ש [עוד מה שהקשה ומה שתירץ יפה]. ודו"ק.

יש לשאול כך, דבשלמא אם הי' הנכרי נותן נסכים סתם מבלי ליתן קודם קרבן עולה א"כ הוה ניחא לומר שהוא מתכוין בסתם לשמים³¹⁹, אבל כאן שנתן מקודם קרבן עולה ודאי הוא מתכוין לשייך את אלו הנסכים לקרבן עולה המסויים הזה שהביא מקודם (דאל"כ למה יביא עתה נסכים פתאום) ולא סתם לשמים היינו לצורך גבוה בסתמא, וא"כ מה הראיה מ[נערכין ו]עורכין להכא, דב[נערכין ו]עורכין יתכן באמת דנתכוין לשמים כי לא הביא קרבן עולה מקודם כדהכא, אבל הכא שהביא מקודם קרבן עולה היכי נימא דודאי נתכוין לשמים היינו לצורך גבוה בסתמא ולא לעולה שהביא מקודם³²⁰, ולכאור' צ"ב.

▲ גוי אין מבין כלום רק מה שראה אחרים עושים עושה.³²¹

תשובה רח

שקלים ד' ב'. מאי טעמא דרבי מאיר דאמר רבי מאיר כשם ששקלו תורה כך קלבנו תורה דאמר רבי מאיר כמין מטבע אש כו'. יש לשאול לר"מ דמוסיפין הקלבון מחשש שמא המשקל של המחצית השקל חסר משהו, למה אין בזה משום בל תוסיף³²², שהרי אין ידוע שבאמת חסר, ואף אם באמת חסר אין ידוע כמה חסר ויתכן שע"י הקלבון יהי' נמצא שנותן כבר יותר ממשקל מטבע המחצה"ש

— <<< • >>> —

עושים והיות שעכ"פ את המותר נסכים אינו יודע שהם הולכים לבדק הבית וזה הוא מה שיש ממנו נפקא מינה לגמרא כאן ובזה באמת חושב שהוא לגבוה או שאפילו אינו יודע שיש כזה דבר שנקרא מותר נסכים, על כן אמרו בגמרא שהגוי מתכוין לגבוה.

322. מש"כ לשאול משום 'בל תוסיף' אי"ז שאלה רק משום זה אלא לכאורה הוא גם משום הא דתנן פ"ב ה"ג (להלן ו' א') אמר רבי שמעון כו' שקלים יש להן קצבה כו' ר' יהודה אומר אף לשקלים אין להן קצבה כו' [נוכתב הרע"ב וז"ל שקלים יש להן קצבה. דכתיב העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט כו' עכ"ל וכן הוא במפרשי הגמרא יעו"ש. ועי' מש"כ מרן שליט"א בשקל הקודש פ"א ה"ו בביה"ל ד"ה בזמן לבאר דעת רבי יהודה יעו"ש], דא"כ איך מוסיף קלבון והרי יש איסור ליתן יותר משום העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט.

319. ולכן היו מקבלין ממנו, כי אף שהמותר נסכים הולך לבדק הבית מ"מ הוא אינו מתכוין לבדק הבית אלא מתכוין בסתמא לצורך הבית המקדש.

320. ואף שלמעשה אין הבדל בין מתכוין ל'שמים' למתכוין ל'מזבח' שבשניהם כיון שאינו מתכוין לבדק הבית שפיר דמי, מכל מקום למה אמרה הגמרא אף הכא 'לשמים' הוא מתכוין ולא אמרה אף הכא 'למזבח' הוא מתכוין כמו שלכאורה הוא האמת שאינו מתכוין לשמים אלא הוא מתכוין למזבח. (ולפי"ז מש"כ בלשון השאלה 'מה הראיה' אינו מדוקדק כ"כ, כי גם בעורכין אינו מתכוין לבדק הבית וזה מוכיח שאף שנותן לבדק הבית אם אינו מתכוין לזה מקבלין ממנו ולכן מבואר כאן לגמרא בתשובתה מה שמקבלין מהנכרי את המותר נסכים לבדק הבית כי אינו מתכוין לבדק הבית).

321. היינו, שיש כלל שגוי אינו בודק וחוקר בכאלו דברים אלא הוא עושה מה שראה אחרים

ולמה אין בזה משום ב"ת שהתורה אמרה ליתן 'מחצית השקל' ולא יותר. (שוב חשבתי דאולי אי"ז קושיא, כי גם הקלבון הוא 'דברי תורה' (ולא רק המחצה"ש) וא"כ הוי גזה"כ ליתן הקלבון אע"פ שיתכן שעי"ז בסוף יוסיף על שיעור משקל המחצה"ש. והאם נכון הוא).

ת. ספק דאורייתא לחומרא.³²³

תשובה רט

שי. שקלים ה' א'. ויש אומרים להוצאת דרכים. לכא' צ"ב דבשלמא הנותנים שקליהם בחו"ל וצריך שליחים לא"י ניחא דלכן בני חו"ל צריכים ליתן קלבנות והיינו לצורך הוצאת דרכים של השליחים, אבל בני א"י וכגון אלו הדרים בא"י³²⁴ וכל מקום שאין צריך בשליחים למה נותנים קלבון.³²⁵

ת. לא פלוג.³²⁶

תשובה רי

שי. שקלים שם. נמצאו או שהחזירום הגנבים כו'. היינו נמצאו השקלים או שהחזירום הגנבים כו', ויש לשאול האם הגנבים חייבים בזה בתשלומי כפל,

» . «

325. לשון השאלה אינו מדויקדק כ"כ, כי גם בתוך א"י היו צריכים לשליחים, כמבואר להלן פ"ב ה"א (ה' א') דרך בירושלים היו האנשים מביאים בעצמם השקלים למקדש, אבל בכל שאר העיירות שבא"י היו מניחים שופרות בהם היו נותנים השקלים ואח"כ היו באים שליחים ולוקחים ומביאים אותם לירושלים, ונמצא שהיו שליחים גם בתוך א"י ולא רק מחו"ל לא"י.

326. לכאורה צ"ל שהקלבנות הלכו להקדשו וההקדש נתן לשלוחים אבל לא שהקלבנות הלכו מיד לשלוחים, והיינו, כי אם היו הולכים מיד לשלוחים לא שייך לומר בזה לא פלוג ורק אחר שאנו אומרים שהקלבנות היו הולכים להקדש וההקדש היה נותן לשלוחים שייך לומר לא פלוג כלומר שאף שלא היה שליח ובא בעצמו לבית המקדש מ"מ צריך ליתן להקדש את הקלבון.

323. היינו דבאמת אם יתן בכוונה יותר ממחצית השקל וכגון שלושת רבעי שקל כי הוא רוצה להדר וליתן יותר מחצי, הרי זה בל תוסיף כי התורה אמרה ליתן חצי ולא יותר, אבל היכן שהוא נותן יותר כי אינו יודע אם מה שהוא נותן הרי זה חצי או פחות מחצי בזה אזלינן לחומרא וצריך להוסיף לכתחילה אף שיתכן שלמעשה יהיה זה יותר מחצי, דהיכן שהוא ספק דאורייתא אזלינן לחומרא אף שיתכן שמוסיף על המחצית שאמרה תורה. (ועדיין יש לברר מהו הגדר בזה, כי הנה לענין תפילין רש"י ור"ת לא מצינו מאן דיימר שיתן בתפילין של רש"י פרשה אחת נוספת לצאת בה גם דעת ר"ת ולכאורה הוא משום בל תוסיף כי סוף סוף יש חמש פרשיות בכהאי גוונא ויל"ע).

324. צ"ל: בירושלים.

ואם כן מה עושים עם הכפל³²⁷, ואם יש בזה נפק"מ אם הגנבים נתפסו או שהחזירו מעצמם.³²⁸

ת. א. ברחו להם.³²⁹

ב. סתם גנבים גויים.^{330 331}

תשובה ריא

ע. שקלים שם. ויעשו אותן מרגליות כו'. לכאו' צ"ב אמאי לא משני, דבמרגליות איכא למיחש טובא טפי שמא יאבדו או יגנבו, כי במרגליות אפשר שיהי' שקית קטנה עם מרגליות ששוות הרבה מאד (אפילו יותר מכל הקלכונות³³² יחד כשהמרגלית שווה ויקרה הרבה מאד) ולהכי לא עושין אותן מרגליות, ואמאי לא משני הכי.

ת. בקדשים הוא חשש רחוק.³³³

» • «

זהירין במצות אינן מסלקין הזיקן ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות עכ"ל ואולי יש ללמוד מזה דגוי גנב חייב כפל מטעם זה הקנס. ואמנם עי' עירובין ס"ב א' דאמרי' בן נח נהרג על פחות משה פרוטה ולא ניתן להשבון כו' ופרש"י שם וז"ל, לא ניתן להשבון. דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזילה אבל בעכו"ם לא כתיב השבה הלכך כיון שעבר נהרג אינו משלם עכ"ל ועי' שם בתוס' ד"ה בן נח. יעו"ש. ועי' מנחת חינוך מצוה נ"א אות ח' יעו"ש.

331. והא דאמרי' (ע"ז ע' א') רובא גנבי ישראל נינהו, כבר כתב הגר"א בשם הרשב"א בתורת הבית, בביתגר"א יו"ד סי' קכ"ט ס"ק כ"ח וז"ל ואם יש כו'. ממש"ש רוב גנבי אלמא בתר רוב המקום אזלינן דאל"כ רוב גנבי עלמא ודאי לאו ישראל נינהו כו' עכ"ל יעו"ש.

ועוד י"ל דמ"ש מרן שליט"א סתם גנבים גויים הוא למ"ד לקמן בגמ' דאיירי אפי' בשומר שכר ומ"ש במתני' 'ונגנבו' היינו בלסטים מזויין.

332. צ"ל: השקלים.

333. היינו דבקדשים החשש שיגנב או שיאבד ה"ז חשש רחוק, כי כיון שהשליח יודע שהוא לוקח עמו 'קדשים' הוא נזהר לשמור על זה ביותר. ולכן

327. הנה אף דאין תשלומי כפל בהקדשות כדתנן בב"מ נ"ו א', מ"מ אליבא דרבי שמעון (דלהלן בגמרא) דס"ל קדשים שהוא חייב באחריותו כנכסיו הן בסיפא שלא נתרמה תרומה בשעה שהיו השקלים בידי השלוחים כיון שבני העיר חייבים באחריות השקלים הגנב ישלם כפל.

328. שאם החזירו מעצמם לכאורה ה"ז כמודה בקנס שהוא פטור כמבואר במשנה ב"ק ע"ד ב' יעו"ש. ואמנם אפשר ד'החזירו' הגנבים' אין זה מעצמם אלא בעל כרחם כגון שנתפסו וכו'.

329. לכאו' הכוונה דהתנא איירי בגוונא שהגנבים החזירו את השקלים מבלי לגלות את עצמם, ולכן לא כתב התנא מה עושים עם הכפל כי הגנבים אינם נמצאים, דאל"כ הול"ל למימר מה עושים עם הכפל.

330. ולכאורה נתבאר כאן דגוי גנב אינו חייב בתשלומי כפל. ועי' רמב"ם פ"ב מהל' גניבה ה"א דכתב וז"ל הגונב את הגוי כו' אינו משלם אלא את הקרן בלבד שנ' ישלם שנים לרעהו ולרעהו ולא להקדש לרעהו ולא לגוי כו' עכ"ל ולכאו' ה"ה גוי שגנב נמי אינו משלם כפל כי אינו רעהו. אמנם עי' רמב"ם פ"ח מהל' נזקי ממון ה"ה דכתב וז"ל ושור של נכרי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם קנס הוא זה לגוים לפי שאין

תשובה ריב

עי. שקלים שם. ונגנבו או שאבדו כו' נשבעין כו'. לכאור' בפשוטו היינו שאם נגנבו כל השקלים או שאבדו כל השקלים אז השליחים נשבעין, ויש לשאול אמאי לא חיישינן שמא גנבו השליחים רק קצת (או אפילו הרבה, שהרי הגזברים שאליהם מגיע השקלים אינם יודעים עם כמה שקלים יצאו השליחים מחו"ל, ויכולים לחשוב שהכמות שהביאו השליחים זהו הכמות שאיתם יצאו מחו"ל אע"פ שיתכן שלקחו מתוך זה השליחים אליהם עצמם אפי' הרבה שקלים) וכמו שחוששין לתורם את הלשכה שלא יגנוב עד כדי שמדברין עמו כל הזמן וכלדקמן ט' א' (ולמה גבי שליחים פחות חיישינן שמא גונבין אפילו מעט (ואפילו הרבה וכו"ל) ממה שחוששין לתורם הלשכה והלא מסברא הי' לחשוש טפי גבי השליחים שאין מי שרואה אותם ומשא"כ בתורם הלשכה שעכ"פ נמצאים שם כנ"א וכגון של בית רבן גמליאל שהיו מגיעים לשם קודם התרומה ממש כדלקמן ט' א' ואלמא שהיו שם אז), ולכאור' צ"ב.

ת. כולם חבורה אחת.³³⁴

תשובה ריג

עי. שקלים שם. בני העיר ששלחו את שקליהן כו'. יש לשאול למה קאמר את 'שקליהן' והרי מיירי בבני חו"ל הצריכים שליחים והלא היו מחליפין השקלים 'בזהב' כדאמרי' לקמן ט' ב' תני שלישית היתה עשירה שבכולן שהיו בה אסטריאות של זהב כו'.³³⁵

ת. היינו שקליהם.³³⁶

תשובה ריד

עי. שקלים ז' ב'. שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה שפתותיו רוחשות עמו בקבר שנאמר וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים מה כומר של ענבים זה כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהם של צדיקים כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים

» • «

335. והוא מבואר נמי במתני' גופיה דקתני בהדיא מצרפין שקלים לדרכונות כו' וכמו שפירשו המפרשים דדרכונות הוא מטבע של זהב יעו"ש.

336. היינו דבני העיר נתנו 'שקלים' ואחר שפדום ל'זהב' השווי והקדושה של השקלים עבר לזהב וממילא עתה הזהב הוא השקלים שלהם.

לולי החשש שמא יזילו המרגליות, כן היו מצרפין אותן למרגליות.

334. היינו דלכן אין חשש שייגנוב, כי אם ירצה השליח האחד לגנוב מיד יראהו שאר חבריו השליחים. ובסתמא מיירי שיש יותר משליח אחד, וקצת משמע כן גם מלישנא דמתני' דקתני 'נשבעין'.

שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו בר נזיר אומר כהדין דשתי קונדיטון רבי יצחק אמר כהדין דשתי חמר עתיק כו'. יש לשאול, מ"ש דבר הלכה האם זהו דוקא דבר הלכה או כל דבר תורה.

ת. א. הלכה זוכרים יותר.³³⁷

ב. כל דבר תורה ויוצא ממנה הלכה.³³⁸

תשובה רטו

שי. בהנ"ל. צ"ב דפתח ואמר כל 'תלמיד חכם' כו' והדר אמר אף שפתותיהם של 'צדיקים' כו' כיון כו' של 'צדיקים' כו'.

ת. היינו הך.³³⁹

תשובה רטז

שי. עוד בהנ"ל. האם הכוונה כפשוטו שיש לו הנאה זו בקבר דאל"כ אלא יש לו הנאה זו למעלה בעולם העליון א"כ מאי נפקא מינא בזה ששפתותיו דובבות בקבר.

ת. א. שניהם.³⁴⁰

ב. הנאה רוחנית.³⁴¹

תלמיד חכם יותר שייך שיאמרו דבר הלכה מפיו. ועי' רבינו יונה (אבות פ"ב מ"ה) דכתב וז"ל (בתוך דבריו): אבל עם הארץ שהוא מעורב עם הבריות במדות חשובות ויש בו מקצת דעות ישרות יודע להשמר נפשו מן הפשעים ויכול להיות צדיק לעשות ולקיים במה שנצטווה אך אל מעלת החסידות לא יכול להשיג כי אם אדם גדול בתורה שהיא מדה הצריכה טהרת הלב וזכות הנפש כו' עכ"ל יעו"ש ולכאור' מבואר מדברי הר"י דשייך שיהיה צדיק מבלי שהוא יהיה תלמיד חכם. ועי' בס' מגן אבות לתשב"ץ (להלן שם מ"ח) דדוקא בור אינו ירא חטא אבל עם הארץ כן יכול להיות ירא חטא יעו"ש. ויל"ע בזה.

³⁴⁰. היינו דיש לו הנאה גם בקבר וגם בעולם העליון.

³⁴¹. היינו כנ"ל וההנאה שיש לו בקבר היא ג"כ הנאה רוחנית.

³³⁷. היינו דבכל דבר תורה הוא כן, ומה שנקט הלשון 'דבר הלכה' אי"ז בדוקא ונקט כן משום שדבר הלכה זוכרים יותר וממילא זה אומרים יותר בשם הצדיק.

³³⁸. הנה לתשובה העיר זו ה"ז דבר 'הלכה' בדווקא, ולא כל דבר תורה. אך צ"ב אמאי, שהרי בדוד המלך דלעיל אי"ז דבר הלכה בדווקא אלא אף מה שאינו דבר הלכה כי יש פסוקים בתהלים שאין למידים מהם דווקא דבר הלכה, וכן פירש בתקלין חדתין ד"ה בבכ"נ ובבמ"ד יעו"ש.

³³⁹. יל"ע אם שייך לומר הא דלהלן: מש"כ מרן שליט"א 'היינו הך' היינו דתלמיד חכם הוא גם צדיק וכמו שמבואר בדברי מרן החזו"א זצ"ל היטב בס' אמונה ובטחון פ"ג אות כ"ד יעו"ש. ואפשר דמה דקאמר כל 'תלמיד חכם' שאומרים דבר תורה מפיו כו' ולא קאמר כל 'צדיק' היינו כי מי שהוא

תשובה ר"ז

פ. שקלים שם. אין דור שאין בו ליצנין כדורו של דוד מה היו פרוצי הדור עושין היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרינן לו דוד דוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והיה דוד אומר אע"פ שמתכוונין להכעיסני יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם דכתיב שמחתי באומרים לי בית ה' נלך³⁴². לכאור' קצת יש לשאול מכאן אהא דאיתא בשבת ל' ב' כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא כו' ופרש"י וז"ל הוה יתיב וגריס. שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מגינה ממות כדאמרין בסוטה עכ"ל, דכיון ששמח ע"כ שיפטר מן העולם כבר כדי שכבר יבנה בהמ"ק א"כ למה עשה השתדלות שלא יקרב מה"מ אליו, והרי זה מעכב בהמ"ק, והרי שמח ג"כ שזה יהיה כדי שיבנה בהמ"ק.

ת. מחיוב השתדלות. 343 344

שכתוב שם נוסח אחר מהגמרא שם שבת ל' א', שבירושלמי ברכות כתוב משפט וצדקה ובשבת ל' א' כתוב שאתה יושב ועוסק בתורה, ולכאורה יש לומר שב' הדברים היו, הן מה שאמרו שבת ל' א' והן מה שאמרו ירושלמי ברכות וירושלמי שקלים דידן, והשתא, אם נאמר שקודם היה המבואר בשבת ל' א', הביאור הוא שבשבת ל' א' רצה דוד המלך לוותר על יום אחד מחייו שבמקום שימות בשבת ביקש למות בערב שבת, ועל זה אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה כו', כי בערב שבת אין דנין בבית דין ולכן התשובה של הקב"ה היתה על עסק התורה, ואעפ"כ, עדיין דוד אמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, כי עדיין דוד חשב שכל יום אינו עוסק כל היום בתורה אלא הוא גם עושה הרבה צדקה ומשפט כמבואר ברכות ד' א' לטהר אשה לבעלה כו', ואם כן חשב דוד שעדיף שימות ויבנה בית המקדש, כי אף שהלימוד של ערב שבת ושל יום השבת עדיף על הקרבנות אבל יש עוד ה' ימים שעדיף הקרבנות, ולכן גם אחרי שהקב"ה אמר לו את המבואר בשבת ל' א', עדיין אמר שמחתי באומרים לי, ולפי זה לא קשה מה שהקשינו איך אחרי שהיה את המבואר בשבת שישב דוד וקא גריס כל יום השבת, עדיין אמר אח"כ שמחתי

342. ופי' בקרבן העדה וז"ל אימתי יבנה בה"מ. משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצנים והוא היה 'שמח במיתתו' לכך מייתי ליה הכא כו' עכ"ל. 343. היינו מחיוב השתדלות שלא ימות. ולכאור' יש חידוש בתשובה זו, שחיוב השתדלות אינו דומה לענין פיקוח נפש דוחה שבת, שהרי אם דוד המלך היה צריך לחלל השבת בשביל שיוכל ללמוד כדי להציל את חייו מסתברא שהיה אסור לחלל את השבת בשביל זה, והטעם כי הוא דבר סגולי ועל דבר סגולי בפשוטו אין לחלל את השבת עי' בזה או"ח סי' ש"א סכ"ה, וא"כ גם לענין חיוב השתדלות היה מקום לומר שהחיוב הוא רק על דברים טבעיים ולא על דברים סגוליים, ואילו מתשובת מרן שליט"א נתבאר שהחיוב השתדלות הוא גם בדברים סגוליים.

344. ואין ליישב, שהרי דוד המלך ע"ה ידע שהוא ימות ביום השבת, וכיון שאין בנין בית המקדש דוחה את השבת, נמצא דפירתו לא יעכב את בנין בית המקדש. כי סוף סוף אחר שתעבור השבת כל זמן שלא יפטר מן העולם לא יוכלו לבנות הביהמ"ק ונמצא שחייו מעכב שוב את בנין הביהמ"ק.

וחכ"א העיר אולי ליישב כך, הנה הגרע"א ז"ל בגליון הש"ס שם שבת ל' א' ציין לירושלמי ברכות

תשובה ר"ח

ש. שקלים ט' א'. רבי סימון בשם ריב"ל מעשה בפרדת רבי שמתה וטהרו את דמה משום נבלה ושאל רבי אליעזר את ר' סימון עד כמה ולא אשגח ביה ושאל לריב"ל וא"ל עד רביעית טהור יותר מרביעית טמא ובאש לר"א על דלא חזר ליה ר' סימון שמועתא. רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא א"ל רבי יצחק בר כהנא עד רביעית טהור יותר מכאן טמא ובעט ביה אמר ליה רבי זריקא בגין דשאל לך את בעט ביה א"ל בגין דלא הות דעתי בי בעיטנא ביה דאמר רבי חנן כו' ולא תאמין בחיך זה הלוקח מן הפלטור ואנא סמיכנא אפלטור³⁴⁵. יש לשאול, מ"ש, ולא אשגח ביה, אמאי באמת לא ענהו.

ת. א. הרי ענו ע"ז.³⁴⁶

ב. ה'י מבלבל.³⁴⁷

תשובה ר"ט

ש. בהנ"ל. האם המעשה דרב ביבי בא לומר דגם אצל רבי סימון, הטעם שרבי סימון לא ענה לרבי אליעזר ה'י משום שלא היתה דעתו מיושבת עליו [ומה שלא נאמר זאת במפורש, משום שלא שאלו את ר' סימון כפי ששאל רבי זריקא את רב ביבי, ולכן ג"כ קאמר רק ובאש לר"א כו' כי ר"א בעצמו לא רצה לשאול את ר' סימון למה לא ענהו וכמו שגם במעשה של רב ביבי רבי יצחק בר כהנא לא שאל רק רבי זריקא שאל].

ת. א. נכון.

ב. כדמפרש טעמא.³⁴⁸

345. גמרא זו איתא גם להלן כ"א ב'. ושו"ר גמרא זו במנחות ק"ג ב' בנוסחא שונה אשר לפיה לא ק' מהשאלות דלהלן, ורק לנוסחא דידן כאן בשקלים שייך ההערות דלהלן.

346. היינו כדלהלן [בתשובה הבאה] שהגמרא כבר ענתה ע"ז. (וכאן לא הבנו כוונת התשובה ושאלנו שנית כדלהלן).

347. היינו שהפריע לו וכדלהלן אחר התשובה הבאה יע"ש.

348. היינו דבמעשה הראשון לא פירשו הטעם

באומרים לי וגו'. ואם נאמר שקודם היה את המבואר בירושלמי שקלים דידן ורק אחר כך היה את המבואר בשבת ל' א', הביאור הוא שגם אחרי שעדיף הצדקה ומשפט ומשום זה דוד כבר לא שמח במיתתו, עדיין ביקש למות בערב שבת כי בלא"ה ביום זה לא דנים בבית דין ואין צדקה ומשפט, ועל זה הקב"ה אמר לו לדוד שהתורה של אותו יום יותר חשוב מהקרבת של אותו יום, ולפי זה לכאורה גם לא קשה מה שהקשינו איך גרס כל השבת, כי עתה יודע דוד שכל יום מה שעושה בו הן תורה הן צדקה ומשפט עדיף על הקרבות.

תשובה רכ

שׁ. בהנ"ל. מ"ש, ובעט ביה בגין דלא הות דעתי בי בעיטנא ביה, אמאי בעט בו (אי נימא דבעט היינו כפשוטו³⁴⁹) ולמה לא אמר האמת שאין דעתו מיושבת. (ועוד, דבשלמא אם הי' אומר איזה דין שהוא טעות נוחא דבעט ביה, אבל כאן רק שאל הלכה ולמה קיבל ע"ז בעיטה).

ת. א. שהפריע לו.³⁵⁰

ב. שהי' מבולבל.³⁵¹

תשובה רכא

שׁ. בהנ"ל. מ"ש ואנא סמיכנא אפלטור, פי' בתקלין חדתינן ואין דעתי מיושבת, וצ"ב ממ"נ דאם תמיד הי' סומך אפלטור א"כ הי' זה מציאות תמידית וכיון שכן למה לא הי' דעתו מיושבת עליו דכי נימא שבאופן תמידי לא הי' דעתו מיושבת עליו.

ת. א. לפעמים הי' אוכל ולפעמים לא.³⁵²

ב. היום.³⁵³

352. לכאורה הכוונה, דזה שהיה סומך אפלטור שזה היה באופן תמידי רק גרם שבאופן תמידי לא היתה לגמרי דעתו מיושבת כראוי ולא יותר מזה, וכיון שלפעמים כתוצאה מזה שסמך אפלטור הי' באמת פעמים שלא היה אוכל כלל, לכן ה"ז סיבה לכך שלא היתה דעתו מיושבת עליו [יותר מתמיד] באותו פעם שלא היה לו אוכל. והיינו שכששאל את רב ביבי היה זה יום שלא היה לו אוכל כלל, שלכך לא היתה דעתו מיושבת עליו [יותר מתמיד]. וזהו הכוונה ג"כ בתשובה ב' 'היום' והיינו שבאותו היום לא היה לו אוכל וכנ"ל.

353. נתבאר בהערה קודמת יעו"ש.

למה לא השיבו, ובמעשה השני שפירשו הטעם כוונת הגמרא לפרש הכל והיינו גם את המעשה הראשון.

349. כפשוטו היינו שמזלזל, וכאן הוא בזה שלא נהג בו כבוד להשיבו, עי' תקלין חדתינן. מיהו להלן בתשובה 'מתוך' כו' משמע שהסכים מרן שליט"א ש'בעט ביה' ה"ז עכ"פ מעט יותר מ'לא אשגח ביה' יעו"ש.

350. בכך ששאל אותו מאחר שהיה מבולבל.

351. היינו דכיון שהיה מבולבל לכן לא אמר לו במפורש שאין דעתו מיושבת. והטעם שהיה מבולבל הוא כדלהלן בגמרא.

תשובה רכב

שי. בהנ"ל. למה זה שלא הי' דעתו מיושבת עליו הי' זה סיבה לבעט ביה (דעכ"פ לא הי' משגח ביה וכמו אצל רבי סימון).

ת. א. מתוך כוונתו לא הרגיש.³⁵⁴

ב. שיאמין לו.³⁵⁵

תשובה רכג

שי. שקלים שם. דאמר רבי חנן והיו חייך תלואים לך מנגד זה שלוקח חטים לשנה ופחדת לילה ויומם זה הלוקח מן הסדקי ולא תאמין בחייך זה הלוקח מן הפלטור ואנא סמיכנא אפלטור. לכאו' צ"ב ממח דאמרי' ביומא ע"ו א' שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם כו' אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים כו', וחזי' דמי שדואג על יום המחרת ה"ז שבח כי נמצא מכוין לבו לאביו שבשמים, והיאך אמרו דע"ז נאמר והיו חייך תלואים ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, ולכאו' הוי סתירה וצ"ב.

ת. זה רק במדבר.³⁵⁶

הרגיל שהקב"ה לא רצה מהם את ההנהגה המיוחדת הנ"ל כל עוד אין לאדם קרקע שמוציאה מזונות וכו' הוא מצב של קללה. [ועדיין יש לברר למה זה נקרא קללה הרי יש לו לבטוח על הבורא יתברך שמי שנתן חיים יתן מזונות ואל תצר צרת מחר וגו', ואמרי' סוטה מ"ח ב' כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה כו', יעו"ש. ואם נאמר שחיוב הבטחון אינו משנה את המציאות שנראית לאדם שאינו בטוח אם יהיה לו מה לאכול מחר, לכאורה מנין שבמדבר לא היה נקרא מה שאין להם למחר מצב של קללה].

ומה שמצינו בריש לקיש בגיטין מ"ז א' נפק ואתא יתיב קאכיל ושתי כו' כי נח נפשיה שבק קבא דמוריקא קרא אנפשיה ועזבו לאחרים חילם,

354. מ"ש מרן שליט"א 'כוונתו' אולי הכוונה 'מחשבותיו', והיינו מתוך מחשבותיו שהיה טרוד במצבו, לא הרגיש בכך שזלזל בו. ואה"נ היה מספיק שלא ישגיח בו והיינו לא לענות לו מבלי לזלזל אלא שהיה טרוד כ"כ עד שלא הרגיש בכך וכנ"ל.

355. לכאורה הכוונה, שיאמין לו שהמצב שלו כ"כ קשה.

356. לכאורה הכוונה שבמדבר רצה השי"ת מהם הנהגה שישמכו כביכול על מה שמוציאם לארץ לא זרועה וודאי ידאג להם למזונם ולא יאמרו היוכל א-ל לערוך שולחן במדבר וכמו ששיבחתם הנביא לכתך אחרי במדבר וגו', ולכן זה לא היה קללה מה שאין להם קרקע שמוציאה מזונות וכו', אבל במצב

תשובה רכד

ש. שקלים שם. של בית רבן גמליאל היה נכנס כו' והתורם מתכוין ודחפו לתוך הקופה. לכאו' צ"ב איך עשו כן והרי זריזין מקדימין למצות (ואף שנתכוונו בזה למצוה מ"מ מצינו דהנשיאים נענשו על שנתנדבו באחרונה אע"פ שהתכוונו למצוה לראות מה יחסר). ולהלן ע"ב מבואר דאדרבא נקראו זריזין עבור מנהגם זה³⁵⁷, וצ"ב הא זריזין מקדימין למצוות³⁵⁸.

ת. ס"ל שזה חשוב יותר.³⁵⁹

תשובה רכה

ש. שקלים שם. תני מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי א"ר תנחומא מפני הברכה. יש לשאול דכיון שהוא מברך

357. כמ"ש בתקלין חדתינ בד"ה וכן היה ר"פ ב"י אומר זריזות יעו"ש.

358. כדאמר' פסחים ד' א' יעו"ש.

359. היינו, שס"ל לרבן גמליאל דיותר חשוב המעלה שמקריבין הקרבנות משקליהן ממה שיהיו מביאין בתחילה, ומה שנקראו זריזין אע"פ שהביאו באחרונה, כי זריזות אינה [רק] שעושה כל דבר בלי דיחוי אלא הוא שעושה כל דבר כהוגן כמו שהאריך במסילת ישרים שזהירות וזריזות היינו הך אלא שזה בעשה וזה בלא תעשה וכו' יעו"ש.

והנה כתב בספר 'כתר טוב' על המצוות, פ"ב אות ט"ו, בהערה שם וז"ל, כתב בשו"ת שבות יעקב (או"ח סי' ל') דזריזין מקדימין למצוות הוא מדינא דש"ס ויש לו סמך דאורייתא מאברהם. וכ"כ בטורי אבן ר"ה ד' ב' (ד"ה ורבנן) דזריזין מקדימין למצוות הוא מדרבנן. וכ"מ במ"ב סי' רל"ה ס"ק כ"ז, ועיי"ש. עכ"ל. ובזה יותר מבואר, מה שסבר רבן גמליאל דנתינת השקלים בסוף שיקנו משקליו הי' עדיפא על זריזין כו'.

ופירש"י וז"ל, יתיב קאכיל ושתי. כל ימיו מה שהיה משתכר לא היה מצמצם להצניע ליום מחר. כו'. מוריקא, כרכום. עכ"ל רש"י, ומבואר שאפילו קבא דמוריקא שהשאיר ולא השתמש בו בעצמו אמר על זה שעמל עליו לחנם כי עוזב את זה לאחרים, ולכאורה לפי זה כל שכן אם היה משאיר קרקע שהיה לו לעצמו להיות מוציא ממנו מזונותיו היה אומר על זה ועזבו לאחרים חילם, ואם כן איך אפשר לומר שמי שאין לו קרקע להוציא מזונותיו הוא מצב של קללה, והרי למי שיש קרקע כזה עליו נאמר ועזבו לאחרים חילם, דהיינו שאינו דבר טוב שיהיה כך, מיהו לכאורה יש לומר שאם היה ריש לקיש משאיר קרקע הנ"ל וכן אם היה משאיר בית שעמל עליו לדור בו על זה לא היה אומר ועזבו לאחרים חילם, כי מה שעמל על הבית ועל הקרקע היה לצורך עצמו ולא היה לצורך אחרים, אלא שממילא גם אחרים נהנו מזה על ידי שנשאר לאחר מותו, אבל קבא דמוריקא שעמל להשיגו אם לא היה עומל לאחרים כפי שנמצא לבסוף לא היה עומל עליו כלל, נמצא שהעמל שהשקיע על הקבא דמוריקא הוא רק בשביל האחרים.

איך מדברים עמו, והרי לכתחילה כל זמן שהוא עושה המצוה שבירך עליה אין לו לדבר וכמו בדיקת חמץ וכו' 360. וצ"ב. 361

ת. א. לא ידעו. 362

ב. אין זה מוטל דווקא עליו. 363

תשובה רכו

ש. בהנ"ל. מ"ש וימלא פומיה מוי, לכאור' צ"ב חדא המציאות והיינו דבפשטות אי"ז ביכולת אדם להחזיק בפיו מים זמן כזה (עד שיגמור לתרום כל הקופות), ועוד האיכא למיחש שמא לא יחזיק ויבלע בלי ברכה ולמה לא חיישינן לכך. 364

ת. אין מכוין לבלוע. 365

שליט"א, שהם לא יודעים מתי הוא מברך. ע"כ.

360. עי' או"ח סי' תל"ב ובמשנ"ב שם.

363. לכאורה הכוונה שאין מצוות התרומה מוטלת דווקא על מי שתורם בפועל ומשא"כ בבדיקת חמץ המצוה מוטלת דווקא על בעל הבית, (וכן ביאר לן הגרא"ש קניבסקי שליט"א), אך צ"ב כי לכאור' אי"ז טעם מספיק למה הדיבור לא הוא הפסק בין הברכה להתרומה.

364. הנה בשאלה שכתבנו למרן שליט"א כתבנו כאן עוד בזה"ל: ואי נימא שמברך שהכל קודם שמכניס לפיו א"כ מתי יברך על ההפרשה והרי יש מים בפיו. ע"כ. ולכאורה מה שכתבנו כאן לדחות 'א"כ מתי יברך על ההפרשה' אי"ז נכון, כי בשאלת הגמרא עדיין לא ידעו מהברכה שעל התרומה. וכיון שכן היה אפשר ליישב השאלה באופן זה, והיינו שאין חשש שיבלע בלי ברכה, כי מברך שהכל קודם שמכניס המים לפיו [ובולע קצת כדי שלא יהיה ברכה לבטלה, והשאר משאיר בפה כדי שלא יהיה חשד שלקח לעצמו].

365. היינו דלכך אין חוששין שמא יבלע בלי ברכה. ואולי הכוונה, דהיכן ששתה מבלי להתכוין לבלוע אי"צ לברך שהכל.

361. שוב חשבנו דאולי אי"ז ק', כי כיון שדיברו עמו לצורך מצות התרומה, לכן אי"ז חשיב הפסק כלל כמ"ש במשנ"ב שם ס"ק ו' לענין בדיקת חמץ יעו"ש. אמנם אולי יש לחלק ולומר דכאן שמדברים עמו רק לצורך שלא יגנוב אי"ז חשיב צורך מצות התרומה עצמה ויל"ע. ולכאור' יש להוכיח דאף בכהאי גוונא אי"ז חשיב הפסק וכמו שמצינו לענין מי שבירך ברכת המוציא ונזכר שעדיין לא נתן לבהמתו אוכל, שמתור לו לומר ליתן לה לאכול קודם שאוכל אף שכבר בירך כמ"ש במשנ"ב סי' קס"ז ס"ק מ' יעו"ש.

362. לכאורה אין לומר דהכוונה שהמדברין עמו לא ידעו שאסור לו לדבר, כי הרי הם נמצאים שם בשביל שידברו עמו. ואולי הכוונה, לא ידעו אם הוא לוקח לעצמו או לא וכדי שלא יקח לעצמו לכן היו מוכרחים לדבר עמו, וכיון שכן הדיבור שהוא דיבר כשידברו עמו היה חלק מהמצוה, ולכן אי"ז הפסק בין הברכה להמצוה. וצ"ת אם לזה באמת כוונת התשובה.

והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן: כוונת מרן

תשובה רכז

שי. שקלים י' א'. אלא בשעה שעלו ישראל מן הגולה כו' אמר רבי אחא דרבי יוסה היא דרבי יוסה אמר אף הרוצה מתנדב שומר חנם. היינו דכמו שמקריבין העומר אפי' שהשומר הי' שומר חנם והיינו שהעומר בא משל יחיד ואעפ"כ קרב בתורת קרבן ציבור ה"נ יחיד הי' יכול לנדב עצים משל עצמו לצורך קרבנות ציבור (והיינו דר"י ס"ל משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור). ולכאז' קצת יש לשאול מה הראי', דר"י היא, שהרי בנידון דהעצים, העצים שייך ממש ליחיד כמ"ש ונתנדבו עצים משל עצמן, אבל בהא דשומרי ספיחין בשביעית נהי דחידש ר"י שגם באופן ששומר בחינם ולא בשכר מותר להקריב בזה העומר מ"מ סוף סוף הא אי"ז שייך ליחיד עצמו³⁶⁶, והוא לא הי' אלא שומר חנם, אבל מנין שזה נחשב שלו ממש כדי כך שזה יחשב של יחיד (ולא עוד אלא לומר על זה דקרבן 'יחיד' משתנה לציבור), וא"כ מה הראי' מרבי יוסי דהעומר לבריי' דעצי המערכה דנימא דהברייתא רבי יוסה היא.

ת. חז"ל ס"ל שאין לחלק בזה.³⁶⁷

שכתב הריב"ב גופיה 'ומסיק' יעו"ש בלשונו ז"ל], וכיון שכן הוה קשיא ליה איך מוכיח הירושלמי אצלנו דקרבן יחיד משתנה לציבור מהשומרי ספיחין, והרי בשומרי ספיחין נתבאר דלרבי יוסי אי"ז שייך לו כלל, ולכן ס"ל להריב"ב דהירושלמי ס"ל דאף לרבי יוסי תקנו ד' זווי אלא שלא תקנו תקנה גמורה (וקצת מדויק כן בלשון הריב"ב) שהביא דברי הגמ' בב"מ ולא כתב בלשונו דרבי יוסי סבר דלא תקינו כהלשון שבבבלי וכמו שכתב הלשון שתקינו כשהביא את דברי רבנן רק דייק וכתב דר"י סבר דלא חיישינן לבעלי זרועות יעו"ש (ורבנן ס"ל שתקנו תקנה גמורה) והיינו כמ"ש רבי יוסי שאף הרוצה מתנדב שומר חנם, וכיון שאם לא היה מי שרוצה להתנדב חנם תקנו לתת לו ד' זווי משל הקדש נמצא שכאשר התנדב חנם יש לו חלק מסויים בד' זווי, ואעפ"כ סובר רבי יוסי שאין בכך חשש כי יחיד משתנה לשל ציבור, והשתא מזה מוציאה הגמ' כאן בירושלמי שגם עצים שהם של יחיד באופן גמור ג"כ משתנה יחיד לשל ציבור, כי אין לחלק בין מה ששייך ליחיד קצת למה ששייך ליחיד באופן גמור, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'חז"ל ס"ל שאין לחלק בזה'.

366. וכמ"ש בפי' הריב"ב כאן במשנה בשקלים דלהירושלמי רבי יוסי ס"ל דהבטה בהפקר לא קני יעו"ש.

367. הנה כדי לבאר תשובה זו, יש לנו להקדים הא דאמרי' בב"מ ק"ח א' בלישנא הג', איכא דאמרי רבא אמר דכ"ע הבטה בהפקר לא קני והכא בחיישינן לבעלי זרועות קמפלגי דת"ק סבר דתקינן רבנן למיתב ליה ארבע זווי כי היכי דלישמעי בעלי זרועות וליפרשו מינייהו ור' יוסי סבר לא תקינו ומה אתה אומר הכי קאמרי ליה מדברין לדברינו אין באין משל צבור כו', ופרש"י שם וז"ל, הכי קאמרי ליה מדברין דקאמרת ישמרם חנם. לדברינו דסבירא לן דתקינן רבנן ארבעה זווי מן התרומה לשומרי ספיחים וזה מוחל עליהן ונמצאו לו בתרומה ארבעה זוויים שאין לצבור חלק בהם ואם קונים מהן תמידין ומוספין ושאר קרבנות צבור אין תמידין באין משל צבור עכ"ל רש"י שם. והיינו, דרבי יוסי ס"ל דלא תקינו רבנן שיתנו לזה השומר ספיחין ארבעה זווי, וכיון שלא תיקנו כן ממילא אין הד' זוויים שייכים לו כלל, וא"כ אין כאן בדברי רבי יוסי קרבן יחיד משתנה לציבור, והשתא, סבר הריב"ב דזהו מסקנת הבבלי [וכמו

תשובה רכח

ש. כתב מרן שליט"א בשקל הקודש (פ"ד משקלים ה"ו בה"ל מי שהתנדב) דהירושלמי בשקלים פ"ד ה"א (י' א') ס"ל כלישנא ב' בב"מ קי"ח ב' דאף לרבי יוסי הבטה בהפקר קני, ויש לציין דבפ"י הריבב"ן בירושלמי שם כתב דהירושלמי ס"ל כלישנא ג' בב"מ דז"ל, ר' יוסי אמר כו' בפ' הבית והעליה מפרש טעמייהו 'ומסיק דכ"ע הבטה בהפקר לא קני' כו'.

ת. היינו הך.

תשובה רכט

ש. שקלים שם. כיצד הוא עושה נוטל מעות משולחני ונותן לחוצבין ולסתתין עד שלא תינתן על גבי הדימוס ומשניתן על הדימוס מביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליה. יש לשאול אמאי קאמר 'ומשניתן על הדימוס' דלמה לא מחלל קודם שנותן על גבי הדימוס, וכפי שאמר לעיל לענין העומר, ונותן לקוצרין ולשומרין עד שלא יקרב העומר ומביא מעות מתרומת הלשכה ומחללין עליה ולא קאמר נמי 'ומשיקרב העומר' כפי שאמר 'ומשניתן על הדימוס'. (ואם ניישב דא"א לחלל אחר שקרב העומר, א"כ מאי שנא דאילו באבנים כן אפשר לחלל אחר שניתן על הדימוס).

ת. מה שאפשר לעשות עושין.³⁶⁸

ולכן גבי העומר כיון דלא שייך לחלל את מעות ההקדש אחר שכבר נתקדש העומר כי צריך להקדיש את העומר לפני הקרבתו, בהכרח צריך לחלל המעות קודם הקרבתו, ומשא"כ גבי אבנים שאפשר להקדישה גם אחר שניתן ע"ג הדימוס, דכיון שאפשר להקדישה גם אחר שניתן ע"ג הדימוס לכן הקדישה אחר הנחתה ע"ג הדימוס. והטעם שבאמת מאחרין ההקדשה, הוא כדי שלא יבואו לידי מעילה וכגון גבי האבנים אילו האבן תהיה קדושה קודם הנחתה ע"ג הדימוס יצטרכו להיזהר ביותר שלא ימעלו באבן עד הנחתה וכמבואר ברמב"ם פ"ח מהל' מעילה ה"ד יעו"ש, וכן מצינו בנחמיה פרק ג' שלא הקדישו רק אחר שהיה בנוי יעו"ש.

והנה כל זה הוא לפירוש הריבב"ן בירושלמי וכו"ל, אמנם למש"כ מרן שליט"א בשקל הקודש (פ"ד משקלים ה"ו ביה"ל ד"ה מי שהתנדב) דהירושלמי הכא ס"ל כלישנא ב' בב"מ שם דאף לרבי יוסי הבטה בהפקר קני, שוב לא קשה כלל איך מדמה הגמ' בירושלמי שומרי ספיחים למנדב עצים כי בתרומתו באמת ה"ז שייך ליחיד באופן גמור ודו"ק.

368. לכאורה כוונת מרן שליט"א 'מה שאפשר לעשות עושין' היינו דכל 'מה שאפשר לאחר מאחרין' בין בעומר ובין באבנים, והיינו דבעומר מאחרין את הקדשתם עד סמוך ממש להקרבתו, וכן גבי האבנים מאחרים את הקדשתם כל כמה דאפשר,

תשובה רל

שקלים י' ב'. ר' יהודה בשם ר' שמואל תלמידי חכמי' המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה הלכות זריקה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. יש לשאול אמאי לא קאמר נמי המלמדין את הלויים חכמת המוסיק"א כמ"ש בכסף המשנה בפ"ג מהל' כלי המקדש ה"ז דלכן הוצרכו ללמוד חמש שנים קודם עבודתם מבין כ"ה עד בן ל' ³⁶⁹. וצ"ב. ³⁷⁰

ת. זה אינו מתרומת הלשכה. ³⁷¹

תשובה רלא

שקלים שם. שמואל אמר נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רב חונה אומר מתרומת בדק הבית מה פליג שמואל עבד לה כקרבן (ככלים). (הג' הגר"א) רב הונא (חונה) עבד לה כבנין. הנה לרב חונה מבואר דכיון שהיא

מעבב נמצא שא"ז צורך הקרבנות ממש. ולפי"ז אולי מש"כ מרן שליט"א זה אינו 'מתרומת הלשכה' אין הכוונה דהוא בא מבדק הבית, אלא הכוונה שאינו בא בכלל, ומה דנקט תרומת הלשכה הוא משום דשאלנו זה אגמ' דנוטלין שכרן מתרומת הלשכה כמבואר בפנים השאלה. (ומ"מ הי' לפלפל בזה, כי אף שהשיר אינו מעבב הקרבן מ"מ הרי יש חיוב לשיר וכיון שכן אף שא"ז נידון 'צורך הקרבנות' כי אי"ז מעבב וכנ"ל, מ"מ אפשר דעכ"פ הוא צורך המקדש וא"כ הי' מקום לומר דאף שאין נוטלין לזה מתרומת הלשכה מ"מ יטלו לזה מבדק הבית, וצ"ב דלא מצינו שנוטלין כלל).

ואפשר עוד, דמרן שליט"א השיב כאן לשיטתיה במש"כ בדרך חכמה פ"ג מכלי המקדש ה"ז בביהמ"ל ד"ה חמש שנים, דכתב לשאול מנ"ל לכס"מ דבר זה שהיו חייבין ללמוד חכמת המוסיק"א, דאף שמסתבר שבפועל הם למדו מ"מ עדיין יל"ד אם הלימוד הזה הי' להם בגדר חיוב, וכתב שם דלצד זה שא"ז חיוב הוצרכו לה' שנים ללמוד 'הלכות' עבודת הלויים יעו"ש היטב, ולהשתא לצד בתרא דאי"ז הי' חיוב א"ש דלכן לא נטלו שכר ע"ז מתרומת הלשכה.

³⁶⁹. יש להוסיף בביאור השאלה, שהרי שירת הלויים היתה בשעת הקרבת הקרבנות כמ"ש ברמב"ם פ"ג מכלי המקדש ה"ג יעו"ש, וכיון שכן לימוד הלויים שידעו את חכמת המוסיק"א הוא צורך הקרבנות, וכל מה שהוא צורך הקרבנות נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וכמ"ש מרן שליט"א בשקל הקדש פ"ד ה"ד ס"ק מ"ט יעו"ש.

³⁷⁰. הנני להעתיק פה עוד מה ששאלנו להלן (בתשובות שעל סדר קדשים) בזה"ל: שאלה. כתב בכסף משנה בהלכות בית הבחירה דהלויים חמש שנים שמבין כ' ועד כ"ה באים לבהמ"ק ללמוד חכמת המוסיק"א ואח"כ מתחילין בעבודה, ויש לשאול, כשיבנה ביהמ"ק בב"א איך ומה יעשו דאם ה' שנים ראשונים לבין בהמ"ק רק ילמדו א"כ מי יעבוד, ואף מי שיהיה מבין כ"ה ומעלה הרי עדיין לא למד חכמת המוסיק"א הנלמדת בבהמ"ק. והשיב מרן שליט"א: א. בעלי כשרון שכבר יודעים לשיר. ב. מרבותיהם. ע"כ.

³⁷¹. אולי הביאור בזה, כי שיר אין מעבב את הקרבן כמ"ש מרן שליט"א בדרך חכמה פ"ג מכלי המקדש ה"ב ובצהה"ל ס"ק ט"ז יעו"ש, והיינו דנהי שזה צורך הקרבנות וכנ"ל מ"מ כיון שא"ז

כבנין (הואיל ועשויות תחת בנין. תקלין חדתי) לכן נוטלין שכון מתרומת בדק הבית, ולכא' צ"ב מדאמרי' לעיל ע"א תנא אף בפתחי אבנים כו' מביא מעות 'מתרומת הלשכה' ומחללין עליה כו' וחזינן דגם לבנין נוטלין שכון מתרומת הלשכה ולא מתרומת בדק הבית.

ת. א. היכא דמוכרח שאני.³⁷²

ב. הכנה לבנין.³⁷³

תשובה רלב

שקלים י"א א'. אמר רבי חנינא שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר מששים ככרי זהב (כסף) היו מוציאים בה שהיה כבשה של פרה עומד ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו, התיב רבי עולא קומי ר' מנא והא תני שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו, אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה, מאי כדון, על שם מעלה היא בפרה סלסול היא בפרה כו'. כתבו הראשונים (כן ראיתי מובא)

מהל' שקלים ה"ב ס"ק ט"ז ושם ה"ח ס"ק ע', והטעם שהוא חשיב תיקון הבית כתב מרן שליט"א שם בשם המקדש דוד שכיין דשנים חדשים עושין בכל שנה לא הוי כחלק מהבנין עצמו אלא הוי כתיקון הבנין, יעו"ש. ואילו אבנים שנוטלין שכון מתרומת הלשכה ה"ז נידון כבנין עצמו, והטעם שזה נידון כבנין עצמו, הוא, כי חילול המעות הוא על האבנים עצמם ולא על שכו הסתתין, דרך אחר שניתנו על גבי הדימוס מחללין את המעות של תרומת הלשכה על האבנים, ואחרי שהם על גבי הדימוס בפשוטו הם כבר חלק מהבנין ממש. ומה שהבנין עצמו [וכן כל חלק וחלק מהבנין עצמו] צריך לבוא מתרומת הלשכה ולא מבדק הבית היינו מפני שהבנין עצמו צריך להיות משל ציבור ולא משל יחיד כמ"ש מרן שליט"א שם יעו"ש. ותשובה זו היא רק לגירסא בגמ' ירושלמי כאן דההיכל והעזרות באים משיירי הלשכה, ולא להגירסא שהם באים מבדק הבית (והיינו כשיטת הרמב"ם בה"ח שם כמבואר בשקל הקדש ס"ק ע' שם יעו"ש).

372. היינו, דלעולם נוטלין שכון מבדק הבית ולא מתרומת הלשכה, ומ"ש בגמרא לעיל גבי פתחי אבנים 'מביא מעות מתרומת הלשכה' ה"ז באופן דליכא מעות תרומת בדק הבית, דאז מביא מעות מתרומת הלשכה. [ועי' מש"כ מרן שליט"א בשקל הקדש פ"ד מהל' שקלים ה"ב בביהה"ל ד"ה פרוכות יעו"ש, דלכאורה לפי הנתבאר שם צ"ל כאן בהיפוך, והיינו, דלעולם לבנין נוטלין מתרומת הלשכה (וכמו שנתבאר בהערה הבאה), ומ"ש רב חונה דנשים האורגות נוטלות מבדק הבית היינו בגוונא שאין מתרומת הלשכה, אך שזה קצת דוחק לומר כן, כי כיון שאמרי' מה פליג רב הונא עבד לה כבנין ה"ז משמע דלעולם הוא כבנין ולא שהוא כבנין רק בגוונא שאין מעות בתרומת הלשכה. אמנם אולי י"ל דמה שהשיב כאן מרן שליט"א הוא לפי הגירסא בגמ' ירושלמי כאן דההיכל והעזרות באים מבדק הבית (עי' סוף הערה הבאה)].

373. היינו, דפרוכת שנוטלין שכון מבדק הבית ה"ז נידון כהכנה לבנין. והכנה לבנין פי' תיקון הבנין וכמ"ש מרן שליט"א בשקל הקדש פ"ד

דמ"ש 'מעלה היא בפרה' הכונה למעלה שעשו בפרה מפני הצדוקים כדאיתא ביומא ג' ב' וסוכה כ"ג א' וזבחים ק"ג א', ואף שהכבש החדש לא הועיל להרחיק מטומאה יותר מהכבש הישן מ"מ ע"י עסק בנייתו התפרסם גודל הזהירות מחשש טומאה שיש לנהוג בעניני פרה, ע"כ. והקשה החברותא, היאך אפשר לומר דשמעון הצדיק עשה ב' כבשים מפני הצדוקים וכן"ל, והרי הצדוקים היו אחריו וכמבואר במשניות בפ"א דאבות דתנן התם שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה כו', אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק כו', והרי הצדוקים ובייתוסים היו מתלמידיו של אנטיגנוס, ולכאור' צ"ב.

ת. כבר היו מינים ומיני מינים כמו בכל דור. 374 375

תשובה רלג

ש. בהנ"ל. הנה תנן (פרה פ"ג מ"ה) לא מצאו משבע כו' ומי עשאו הראשונה עשה משה והשניה עשה עזרא וחמש מעזרא ואילך דברי רבי מאיר וחכמים אומרים שבע מעזרא ואילך ומי עשאו שמעון הצדיק ויוחנן כהן גדול עשו שתיים שתיים, אליהו עיני בן הקוף וחנמאל המצרי ושמעאל בן פיאבי עשו אחת אחת, ויש לשאול האם גם עזרא עשה כבש. [והנה אם נימא דעזרא עשה כבש ושמעון הצדיק³⁷⁶ בא ומצא כבש מוכן והיינו הכבש שעשה עזרא א"כ יקשה למה לא סתר אותו, והראיה שלא סתר אלא השתמש בכבש של עזרא הוא ממה שאמרי' בברייתא שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו, והיינו דכשהברייתא מחדשת שמעון הצדיק לא השתמש בפרה השניה בכבש הראשון שהיה לו, היה לה לחדש זאת בפרה הראשונה שעשה שלא השתמש בכבש שהיה מלפניו, ולמה לא חידשה הגמ' כן, וש"מ שהשתמש כן בכבש שהיה לו לפרתו הראשונה].

ת. הכבש נשבר במשך הזמן. 377

לחבב המצוה ולפרסמה א"כ אין זה צורך הפרה כלל אלא צורך המצוה וזה אין בא רק משירי הלשכה [ולפ"ז אם לא הי' קיים הכבש הישן הי' בא מתרומת הלשכה ואולי לא פלוג] אמנם בפי' רבנו משולם כו' עכ"ל יעו"ש.

376. מתיבה זו דלהלן שינינו כאן בנוסח השאלה מהנוסח ששלחנו קמיה מרן שליט"א, כי סברנו שאינו נפק"מ להבנת תשובת מרן שליט"א.

377. היינו דמה ששמעון הצדיק עשה כבש חדש

374. הנה אע"פ שהמינים ומיני מינים שהיו לפני הצדוקים לא היו קבוצה ושיטה מ"מ צ"ל דעדיין היו צריכים לעשות מעלה זו של הכבש וכן כל המעלות שעשו לפרה ולכן הוצרך שמעון הצדיק לעשות ב' כבשים.

375. ועי' מש"כ מרן שליט"א בס' שקל הקדש בפ"ד מהל' שקלים ה"ח בביה"ל ד"ה כבש, וז"ל (בתו"ד): וי"ל דכבש של פרה כיון שהי' הכבש הקודם עדיין קיים כדאי' בתוספתא ובירושלמי וסתרורו ובנוהו מחדש משום מעלה בפרה ר"ל

תשובה רלד

ש. בהנ"ל. לכאורה הלשון 'לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו' משמע דרך הפרה השניה שעשה, לא עשאה בכבש שעשה את הפרה הראשונה, אבל לא מבואר בלשון זה דגם הפרה הראשונה סתר הכבש שהי' מלפניו, ולכאור' א"כ לא בהכרח שהי' כבש לפניו (של עזרא) וסותרו, וכיון שכן, לכאור' הי' מקום לומר דמה שסתר את הכבש הראשון שעשה הוא בעצמו הי' משום שהפרה הראשונה שעשה נפסלה (לר"מ בפרה פ"ג מ"ה) ולא משום ענין אחר³⁷⁸, אלא דלפי"ז ק' מה הקשו בגמ' אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה, והרי אצל שמעון הצדיק היה טעם מיוחד למה שסתר את של עצמו (מטעם הנ"ל שהראשונה שלו נפסלה) ולא כן אצל השאר שסותרו את של 'חבריהם' כדאמר ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבריו אלא סותרו ובונה אותו משלו³⁷⁹, ואולי י"ל דאדרבא, ממה שמצינו דהקשו משמעון הצדיק וכו"ל א"כ על כרחך דמה ששמעון הצדיק סתרו לראשון שעשה

— <<< • >>> —

ולו"ד תלמיד הרשב"ש לכאור' י"ל, דמה ששמעון הצדיק סתר רק את הכבש הראשון שעשה הוא בעצמו ולא סתר גם את של עזרא כשעשה את פרתו הראשונה, הוא משום, שכשעשה את פרתו הראשונה עדיין לא היו צדוקים ולכן לא היה שייך מעלה בפרה, ורק כשבא לעשות את פרתו השניה היו כבר מינים כעין הצדוקים (כמ"ש בתשובה לעיל) והוצרך לסתור את הכבש הראשון שעשה הוא בעצמו.

378. מה שכתבנו שהכבש נפסל כי הפרה נפסלה ה"פ שאחר שהעבירו את הפרה על הכבש נתברר שהכבש לא נבנה כדין והיינו כגון שלא נבנה כיפין ע"ג כיפין היטב [ועכ"פ במקום מסויים בכבש או בכמה מקומות מסויימים בכבש], ולכן חזר חשש טומאת קבר התהום, ולכן נטמאה הפרה, ולכן ג"כ הוצרכו לבנות כבש חדש באופן מתוקן שלא יהיה חשש טומאת קבר התהום.

379. ושו"ר דכבר הקשה כן תלמיד הרשב"ש, דשחץ שייך רק גבי שנים שהאחד לא רצה בשל חבריו, אבל באותו אדם עצמו וכשמעון הצדיק שעשה בעצמו את ב' הכבשים מה שייך שחץ, והבאנו זה בהערה לתשובה קודמת, יעו"ש.

הוא כי כשבא לעשות פרה לא מצא כבש קיים, ולעולם אפשר דגם עזרא בנה כבש אלא שנשבר מרוב שנים שעברו מאז שעשאו עזרא. ועי' תשובה הבאה.

שו"ר כתבו בשם תלמיד רשב"ש, שאה"נ עזרא כן בנה כבש, וכשבא שמעון הצדיק היה הכבש קיים, וסותרו, ורק מכח זה הק' הגמ' שמעון הצדיק שחץ היה, שמשמעותו שאם היה שחץ כו' כבר לא היה קשה למה הוא סתר את של עזרא. וממה שמפורש בברייתא שסתר הכבש הראשון כשבא לעשות את הפרה השניה, מזה באמת לא קשיא שחץ היה, כי אף אם היה שייך לומר שחץ כו', זה לא היה עוזר מאחר שלא סתר את של חבריו אלא את של עצמו, וממה שמפורש בברייתא שסתר את הכבש הראשון שעשה בעצמו כוונת הגמ' להקשות טפי למה באמת הוא סתר את של עצמו והרי מלבד זה ששמעון הצדיק לא היה שייך שחץ כאן כי שחץ זה סיבה לסתור את של חבריו ולא את של עצמו ובהכרח שענין הסתירה שסותרו הכהנים לא היה משום שחץ. ע"כ ביאור ק' הגמ' למ"ד שחצית, לפי מה שראינו הובא בשם תלמיד הרשב"ש.

א"ז משום שהראשונה נפסלה, אלא באמת אילו הי' לפניו כבש ג"כ הי' סותרו רק שלא הי' כבש לפניו ולכך לא מצינו שסתר גם כבש שהי' מלפניו רק מצינו שסתר כבש הראשון שעשה הוא בעצמו, ולפי"ז יהא נמצא דעזרא לא עשה כבש³⁸⁰. אך יל"ע אם זו באמת ראייה.

ת. נכון.³⁸¹

תשובה רלה

שקלים שם. מותר הקטורת מה היו עושין בה מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה על מעות האומנין ונותני' אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומ' חדשה, ואם בא חדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה. הא דתנן 'ואם לאו מן הישנה' לכאור' צ"ב, כי אם עדיין באמת לא הגיעו שקלי השנה החדשה, א"כ לשם מה עושין כל הנ"ל שמפרישין ומחללין ונותנים לאומנים בשכרם ולוקחים כו' וכנ"ל במשנה, דבשלמא אם הגיע התרומה החדשה ניחא שעושין כל זה כדי להפוך משל שקלי השנה הישנה לשקלי השנה החדשה, אבל אם לא הגיע ויש רק שקלי השנה הישנה א"כ לשם מה עושין כל זה ולוקחין אותה מתרומה ישנה, דישתמשו בקטורת הישנה כמות שהיא דבלא"ה היא נשאתר [מהשקלים] של השנה הישנה, ולכאור' צ"ב.

ת. יחזרו לשקול.³⁸²

» . «

שיוכלו לקנות מהם מהאומנים את המותר הקטורת, ואולם במשנה מדובר שבסוף לא היה כן אלא לא בא שקלים חדשים ולכן אין ברירה אלא לחזור ולקנות מתרומה ישנה שחזרו ועשו כמו שלא היו עושין את כל המבואר במשנה מפרישין כו', אמנם כל זה הוא לפי מה שבארנו במשנה בשאלה וכן הוא בריבב"ן יעו"ש, אבל ברמב"ם ביד החזקה בפשוטו מבואר שביאר במשנה שהכונה שאם לא בא מן החדש לא עשו כלום אלא המשיכו להקטיר את הקטורת מהתרומה הישנה, ובפשוטו כן הוא הכוונה ברע"ב ז"ל שכתב שאם חללוה יחזרו ויקנו מתרומה הישנה ואם לא חללוה לא יעשו כלום.

380. מש"כ כאן ולפי"ז כו' ה"ז לדברינו בשאלה קודמת, אמנם כבר השיב מרן שליט"א שם שאפשר שעזרא כן עשה כבש אלא שכבר נשבר וכדלעיל ולכן לא היה כבש לפני שמעון הצדיק יעו"ש. [וכנ"ל לתלמיד הרשב"ש עזרא כן עשה כבש ושמעון הצדיק סתרו יעו"ש].

381. היינו נכון כצד בתרא דהגמ' הבינה שמה שעשה כבש שני אי"ז משום שהפרה הראשונה נפסלה [אלא רק משום מעלה כמסקנת הגמ'].
382. לכאור' היינו דמה שעשו את כל המבואר במשנה מפרישין כו' הוא כי סמכו שתיכף ומיד יחזרו לשקול' ויהיה שקלים מתרומה חדשה

תשובה רלו

שי. שקלים י"א ב'. מה טעמא דרבי יהושע בן לוי קודש היא שתהא באה מתרומת הלשכה. היינו ד'קודש היא' לא אתי ללמד שתהא הקטורת טעונה קידוש כלי משעת עשייתה, רק אתי ללמד שהקטורת אינה כשירה ליקרב משל יחיד אלא משל ציבור. ויש לשאול אם עכ"פ שייך שיקרב משל יחיד אף לדעת ריב"ל כדמצינו לעיל י' א' לדעת רבי יוסי דמשתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור. או דריב"ל פליג על ר"י וס"ל כחכמים שם דאין משתנה כו' וממילא לעולם א"א להקריב קטורת משל יחיד. ואולי לעולם נימא דריב"ל לא פליג על רבי יוסי ואף לריב"ל משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור וקטורת שאני דכתיב בה קודש היא למימר דקטורת לעולם אינה באה משל יחיד. ויל"ע.

ת. לא מסתברא.³⁸³

תשובה רלז

שי. שקלים י"ג א'. מתני'. אלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחס על החותמות אחייה על הנסכים כו'. ואמרי' בגמ', ר' חזקיה א"ר סימון ורבנן חד אמר כשירי דור ודור בא למנות עליהן וחרנה אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו כו', והנה להלן י"ד ב' תנן מי שהוא מבקש נסכים הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם בא לו אצל אחייה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים לערב באין זה אצל זה כו', ולכאור' מדאמר התנא התם בפשיטות הולך לו אצל יוחנן כו' בא לו אצל אחייה כו' לערב באין זה אצל זה כו', לכאור' ש"מ דס"ל לתנא דמתני' כצד בתרא דמנה את מי שהיה בדורו, דאם ס"ל כצד קמא דמנה כשירי דור ודור איך קאמר הולך לו אצל יוחנן כו' והרי שמא לא היו באותו הפרק, ועל כרחך דס"ל דהתנא דמשתנו מונה את מי שהיה בדורו ולהכי קאמר הולך לו אצל יוחנן כו' בא לו אצל אחייה כו' לערב באין זה אצל זה כו'. אך דא"כ, אמאי לא פשטו בגמ' ממתני' שם וכו"ל.

ת. דוגמא בעלמא.³⁸⁴

ציבור אליבא דכולי עלמא, למה שקטורת יהיה שונה מזה, אלא בהכרח שאה"נ זה פשוט שקטורת לא באה משל יחיד כמו שהוא פשוט בשאר קרבנות צבור, וריב"ל דורש מקודש היא שקטורת של יחיד אינה משתנה לשל ציבור וכחכמים ולא כרבי יוסי.³⁸⁴ היינו דבאמת יוחנן ואחיה לא היו באותו הדור וממה דאיתא במשנה דלהלן י"ד ב' שיוחנן ואחיה

³⁸³. לכאור' היינו דלא מסתברא שריב"ל ס"ל גם כרבי יוסי. ואולי היינו שהכוונה בדרשה של ריב"ל היא לדרוש מהפסוק קודש היא כדעת חכמים שאין קרבן יחיד משתנה לשל ציבור, דאי לאו הכי אלא הדרשה באה ללמד שקטורת לא קריבה משל יחיד, יהיה קשה מאי שנא קטורת משאר קרבנות צבור, שהרי כמו ששאר קרבנות ציבור לא בא אלא משל

תשובה רלח

ע"י • שקלים י"ג ב'. על ידי שהיו הכהנים מהלכין יחפים על הרצפה והיו אוכלין בשר ושותין מים היו באין לידי חולי המעים כו'. יש לשאול דבשלמא מ"ש שבאין לידי חולי מעים ע"י שהיו אוכלין בשר ניחא, אבל מ"ש שבאין לידי חולי מעים ע"י שהלכו יחפים וע"י ששתו מים לכאור' צ"ב למה זה הביא לידי חולי מעים.

ת. • הצטננו. 385

וכן במלכים פרעה ואבימלך ומלכי צדק וכמ"ש במנחות במדכ. ובירושלמי בפנחס המלביש. עכ"ל התק"ח. ויש שהקשו דהא איכא מ"ד שלא היו באותו הדור וכיון שכן היאך אפשר לומר שכולם נקרא ע"ש הדור הראשון, ע"כ. אמנם אם נימא כמ"ש לעיל דאין מחלוקת במציאות ולעולם לכו"ע כולם היו באותו הדור [והמחלוקת כנ"ל] אתי שפיר מש"כ הגר"א שכולם נקראו ע"ש אלו שהיו בדור הראשון שהם אלו המנויים במשנתנו.

385. אין כוונת התשובה שבן אחייה הי' רופא גם למיעים וגם לצינן שהצטננו, כי בגמ' מבואר רק שידע לומר איזה יין טוב למיעים ואיזה יין מזיק למיעים, אבל לא שידע ג"כ עוד עניני רפואה אחרים [דלא נזכר בגמ' שהיה 'רופא', ומש"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' כלי המקדש הי"ד 'ומרפא כל תחלואיהן' ומשמע דהיו צריכין לרפואות נוספות מלבד רפואה לחולי המיעים כבר כתב עלה מרן שליט"א שם בצה"ל ס"ק ס"ז וז"ל, ומש"כ רבנו 'כל תחלואיהן הכונה על המעים' וצ"ע, עכ"ל. (ומש"כ מרן שליט"א 'וצ"ע', אולי י"ל דהרמב"ם לשיטתיה דכתב בפ"ד מהל' דעות הי"ג וז"ל, וזה כלל גדול ברפואה כל זמן שהרע נמנע או יוצא בקושי חלאים רעים באים כו' עכ"ל ומבואר דע"י חולי מיעים באים לידי שאר תחלואים, ולכן כתב הרמב"ם כאן בכלי המקדש 'הם חולין במעיהן כו' ומרפא כל תחלואיהן' ודו"ק. ומה שמרן שליט"א לא תירץ כן י"ל כי ברמב"ם הנ"ל מפורש על מעיו נמנעים או קשים אבל לא מפורש שמיעים רפין יותר מדאי גם מביא לידי חלאים רעים וכאן אולי על ידי האכילת בשר וכו' היו מעיהם רפין ביותר,

נפגשו אין ראייה שהיו באותו הדור כי י"ל דהתנא נקט את שמותיהם רק לדוגמא אבל לא שהם היו באמת באותו הדור.

וחכ"א העיר לדחות הרא"י שכתבנו בשאלה, והיינו כן, דאף דמצינו במשנה להלן שיוחנן ואחיה היו ביחד מ"מ אי"ז מחייב שכל השאר המנויים במשנתנו היו ג"כ באותו הדור.

ומה שמרן שליט"א לא השיב כן, י"ל דעדיפא מיניה קאמר והיינו דאף את"ל שיוחנן ואחיה ג"כ לא היו באותו הדור ג"כ אין ראייה כי י"ל שלדוגמא בעלמא נקט את שמותיהם יחד וכנ"ל.

עוד העיר, דלכאור' נתבאר מחלוקת אמוראים במציאות, אם לא היו באותו הדור רק היו במשך כל דורות הבית או שהיו כולם בדור אחד, ולכאור' הי' אפשר לומר דאין מחלוקת במציאות ולעולם לפי ב' המ"ד כולם היו באותו הדור ולמ"ד כשירי דור ודור פירושו כי בדור זה היו המעולים שבכל הדורות כולם והמחלוקת מה הטעם שהמשנה מנתה דווקא את אלו ולמ"ד כשירי דור ודור התנא מנה אותם כי רצה למנות את הכשרים ואם היו הכשרים בכמה דורות אזי לא הי' מונה את מה שהי' באותו דור בין כשרים ובין פסולים אלא הוא הי' מונה את הכשרים שבכל הדורות, ולמ"ד מנה מה שבדורו הטעם שמנה דווקא את אלו הוא משום שהם היו באותו הדור אבל לא משום שהם היו כשרים כי באמת לא היו כשרים.

והוסיף דלכאור' כן פירש הגר"א בגמ', והיינו, ממה שכתב בתקלין חדתין במשנה וז"ל, אלו הן המומנים כו'. לשון רבינו הגאון. כולם נקראו ע"ש הראשון

תשובה רלט

ע"י • בהנ"ל. עוד יש לשאול, דהא היו עושין מדורת אש כדי שהכהנים יתחממו כמו שפרש"י שבת י"ט ב' דתנן התם ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ופרש"י וז"ל בית המוקד. לשכה גדולה היא שהכהנים מתחממין שם במדורת אש הנסקת תמיד מפני שמהלכין יחפים על רצפת שיש בעזרה כו' עכ"ל, וכיון שכן, איך נחלו הכהנים ע"י שהיו מהלכין יחפים והרי הי' בית המוקד וכנ"ל.

ת. • עד שנגשו לשם.

תשובה רמ

ע"י • שקלים י"ד א'. כי הא דתנינן תמן הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזה על הצלצל³⁸⁶. למה הוצרכו לב' הסימנים דלמה לא הספיק או הסודרין או הצלצל.³⁸⁷

ת. • אם לא שמע א'.³⁸⁸

תשובה רמא

ע"י • שקלים י"ד ב'. אלעזר על הפרוכת שהיה ממונה על אורגי פרוכת. לכאו' צ"ב דהכא מבואר דהפרוכות נעשו ע"י אורגים, ואילו לעיל י' ב' מבואר דנעשו ע"י אורגות וכדאמר' שם שמואל אמר נשים האורגות בפרוכת נוטלין שכרן מתרומת הלשכה כו'. גם צ"ב איך הי' ממונה על נשים.

ת. • ממונה על העבודות אם נעשה כהוגן.³⁸⁹

» • «

³⁸⁶. והיינו דכשהלויים ראו את הסודרין וגם שמעו את הצלצל, ידעו שהכהן גדול מנסך היין של קרבן התמיד והתחילו לשיר שיר של יום, עי' תמיד ל"ג ב'.

³⁸⁷. היינו למה הוצרכו הלויים לב' הסימנים.

³⁸⁸. היינו דהוצרכו הלויים גם לצלצל וגם לסודרין כדי שאם א' מהלויים לא שמע את הצלצל ידע ע"י הסודרין שצריך לשיר. וה"ה להיפך אם לא ראה הסודרין ידע ע"י הצלצל.

³⁸⁹. היינו דמ"ש 'ממונה על אורגי פרוכת' פי' ממונה על העבודות, שהי' במלאכת האריגה גם עבודת האריגה וגם עבודת הריקמה כמ"ש

ולכן לא תירץ מרן שליט"א כן. אמנם לכאורה בקצור שו"ע סימן ל"ב משמע שכל חולי מיעים גם אם המעים רפים ביותר מביא לידי חלים רעים)].

ולכאו' כוונת התשובה 'הצטננו', היא, כמבואר בקרבן העדה דהוא מל' צינה, שכתב וז"ל, שע"י 'הצינה' המעיים מתרפין או מתעצרין יותר מדאי עכ"ל, והיינו שע"י שהלכו יחפים הם הצטננו והזיק להם למיעים. ובפשוטו התשובה קאי רק על מה שהלכו יחפין ולא גם על מה ששתו מים, כי לענין מה ששתו מים כבר הביא מרן שליט"א בדרך חכמה פ"ז מכלי המקדש הי"ד ס"ק ע"ז שהביאור הוא ששתיית מים אחר אכילת בשר מביא לידי חולי מעיים יעו"ש.

תשובה רמב

ע"י • שקלים שם. פנחס המלביש שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה מעשה בכהן א' שהלביש לאיסטרטיות א' ונתן לו שמונה זהובים כו'. ובפי' הרע"ב במשנה וכן בפיה"מ לרמב"ם מבואר שהיה מלביש את כל הכהנים ולא רק את הכה"ג. אך דא"כ צ"ב למה אמרי' כאן בגדי כהונה 'גדולה'.

ת. • זה הראשון.³⁹⁰

תשובה רמג

ע"י • בהנ"ל. יש לשאול לשם מה הוצרכו לזה, דכי הכה"ג ושאר הכהנים אינם יודעים להתלבש. ובקרבן העדה כתב וז"ל שיהיו נאין ומהודרין עכ"ל, ובפי' ריבב"ן (במשניות) כתב עלה ולא נהירא.³⁹¹

ת. • דרך כבוד.³⁹²

הדיוטים ובגדי כה"ג ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל ולשכה היתה לו במקדש עכ"ל, ולכאורה גם בזה יש לשאול דכיון שהיה ממונה על מעשה הבגדי כהונה גם של הכה"ג וגם של שאר הכהנים א"כ למה אמרי' שהיה מלביש בגדי כהונה 'גדולה' דווקא וכנ"ל, וגם כאן י"ל כעין מה שתירץ מרן שליט"א לעיל, והיינו, דנתרץ ונאמר דז"ה העיקר' והיינו דנהי שהיה ממונה על מעשה בגדי הכהונה של כולם מ"מ עיקר המומחיות היתה נצרכת בבגדים של הכהן גדול, וכיון שכן נקט בגדי כהונה 'גדולה'.

(ומה שהרמב"ם כתב גבי פנחס המלביש שהיה ממונה על מעשה בגדי כהונה, ולא כתב שהיה מלבישם, כתב מרן שליט"א בדרך חכמה שאין כוונתו שהיה ממונה רק על הכנת בגדי הכהונה אלא כוונתו שהיה ממונה גם על הלבשתם וגם על הכנתם ואריגתם, שהרי בפיה"מ"ש פירש שפנחס המלביש היה ממונה על הלבשתם. ועוד כתב מרן שליט"א דהטעם שהרמב"ם בהלכות פירש שהיה ממונה על הכנת הבגדי כהונה הוא משום דגריס בפיה"מ"ש 'שהיה ממונה על המלבוש', ע"י דרך

הרמב"ם בפ"ז מהל' כלי המקדש הט"ז יעו"ש, ו'אוריג' הפרוכת' לא מתייחס על הבני אדם רק על סוג המלאכה. ושאלה בתרא מיישב דאחרי שגמרו לארוג או לרקום בדק וממילא לא הי' עם הנשים בזמן עבודתן.

³⁹⁰. היינו דפנחס המלביש היה מלביש גם את הכהן גדול וגם את כל שאר הכהנים, אלא שאת הכהן גדול היה מלביש לפני כל שאר הכהנים, והיות שהקדים להלביש ראשון את הכהן גדול, לכן קאמר שהיה מלביש בגדי כהונה 'גדולה' והיינו ע"ש הראשון שהיה מלביש.

וכע"ז כתב מרן שליט"א לענין בן ארזא שהיה ממונה על הצלצל, בדרך חכמה בפ"ז מהל' כלי המקדש ה"א ס"ק ו' וז"ל שם, על הצלצל. במשנה בן ארזא על הצלצל ומפרש רבנו דלאו דוקא צלצל אלא כל כלי שיר ולפי שהצלצל הי' הראשון שהי' נקט לי' שהי' מצלצל לאסוף הלוים לשיר עכ"ל.

והנה גבי תפקידו של פנחס המלביש כתב הרמב"ם שם להלן מיניה (ה"כ) וז"ל, זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים

תשובה רמד

ע בהנ"ל. לכאור' אין ליישב, שהוצרכו לזה מפני שהיה סדר בלבישת הבגדים ובכדי שלא יטעו הוצרכו לפנחס המלביש שיורה ויאמר מה ללבוש קודם ומה לאחמ"כ ולא שהלבישם בפועל, והטעם שאין ליישב כן, כי לכאור' סדר לבישת הבגדים לא הי' מעכב וכמבואר ביומא ה' ב' דאמר' התם כיצד הלבישן כיצד הלבישן מאי דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבוא לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם כו', ולכאור' מבואר דאין סדר הלבישה של כל הכהנים מעכב³⁹³ (מלבד אולי מה שמשה רבינו הלבישם אלא דאמר' עלה מאי דהוה הוה, אבל חוץ מב' פעמים אלו מ' דסדר הלבישה אינו מעכב³⁹⁴) וכיון שאין סדר בלבישת הבגדים מעכב לכן א"א לומר דלכך הוצרכו לפנחס המלביש. והאם נכון הוא שאין ליישב כן.

ת מה אם אינו מעכב אבל מצוה לכתחילה.³⁹⁵

תשובה רמה

ע בהנ"ל. האם אפשר ליישב ולומר דלהכי הוצרכו לפנחס המלביש, והיינו, משום הא דכתב הרמב"ם בפ"י מכלי המקדש ה"ז וז"ל וצריך להזהר בשעה

— <<< • >>> —

לכתחילה בסדר הלבישה א"כ שוב ק' מאי מקשי' מאי דהוה הוה והרי יש נפק"מ דעכ"פ יש מצוה לכתחילה ואפי' אם אי"ז 'מעכב', וע"כ דא"א ללמוד מכאן גם שיש מצוה לכתחילה בסדר לבישת הבגדים. ומה שהשיב מרן שליט"א שיש מצוה לכתחילה אין מקורו מכאן גבי משה ואהרן ובניו, אלא כמו שכתב מרן שליט"א בדרך חכמה רפ"י מהל' כלי המקדש יעו"ש.

394. ומצינו עוד פעם נוספת כן והוא גבי אלעזר הכהן שמשה רבינו הלבישו והי' נס שהולבש כסדר הבגדים אע"פ שבדרך הטבע לא הי' יכול להיות זה כמש"כ הרמב"ן בשם התורת כהנים בפ' חוקת כ' כ"ו יעו"ש.

395. היינו דיתכן כן לומר דהוצרכו לפנחס המלביש כדי שילמד איזה בגד ללבוש קודם ולא שהיה מלביש בפועל את הכהנים, כי אע"פ שאין זה מעכב מ"מ מצוה היא לכתחילה. ועי' בזה רמב"ם תחילת פ"י מהל' כלי המקדש ובמש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה שם.

חכמה פ"ז מהל' כלי המקדש ס"ק קט"ז ובביהה"ל שם ד"ה ומתחת ידו כו', יעו"ש).

391. ז"ל הריבב"ן (נדפס לעיל י"ג ב'), פינחס המלביש. שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת עבודה. ירושלמי מעשה בכהן אחד שהלביש לסרדיט אחד ונתן לו ח' זהובים ותיקנו שיהיה נאמן ממונה עליהן שלא יהא כהן רשאי להלבישן לאחר, ויש מפרשים שהיה מלבישן לכהן גדול ומתקנן שיעמדו נאין לו ואינו נ"ל, עכ"ל.

392. היינו דאין הכוונה שהלביש שיהיה נאה ומסודר על הכהן יפה, אלא שעצם העזרה והסיוע שעוזרים לכהן ללבוש הבגד הוא כבוד לכהן.

393. והיינו דאי סדר לבישת הבגדים הי' מעכב א"כ מה מקשינן מאי דהוה הוה והרי יש בזה נפק"מ והיא ללמוד מזה את סדר לבישת הבגדים, ועל כרחק דאין סדר הלבישה מעכב. ואף מצוה לכתחילה אין אנו יכולים ללמוד מסדר הלבישה שהיה כאן אצל משה לאהרן ובניו, דאם הי' מצוה

שלוש של לא יהיה אבק בין בגדו לבשרו ולא כינה אע"פ שהיא בחיים ושלא תכנס הרוח בשעת העבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו כו' עכ"ל, והיינו שפנחס המלביש הי' בודק אם הבגדים לא רחבים על הכהנים יותר מדאי כדי כך שתכנס רוח בין בשרם לבגדם (וכו'), אבל לא שהלבישם בפועל.

ת. לא צריך לכך.³⁹⁶

תשובה רמו

ש. בהנ"ל. ואם זה נכון³⁹⁷ י"ל דלכך מצינו (לעיל י' א') אשה שעשתה כתונת לבנה כו' והיינו כנ"ל כדי שיהא תואם למדתו דאל"כ יכנס רוח וכו'. מחכ"א³⁹⁸. וכמו כן אם זה נכון אולי י"ל דלכך מצינו בפ' תצוה שהקב"ה אמר למשה שילביש הוא את אהרן ובניו ובפ' חוקת את אלעזר והיינו מטעם הנ"ל לבדוק שיהיו תואמים הבגדים למדתם ולא יהיו רחבים יותר מדאי וכנ"ל. (ואמנם גבי אלעזר מבואר בתשובות הגר"ח ח"א תשובה קנ"ו שהבגדים של אהרן נהיו תואמים למדתו של אלעזר בדרך נס וא"כ לא הי' צורך לבדוק כנ"ל, וא"כ גבי אלעזר אין לומר שמשה הלבישו כדי לבדוק כנ"ל כי נהי' תואמים למדתו בדרך נס).

ת. כ"ז בכלל.³⁹⁹

תשובה רמז

ש. שקלים שם. מ"ד לגנאי חמון שקין חמון כרעין חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי. לכא' צ"ב מה טענו אכיל מן

— <<< . >>> —

לוקמן בפרק ג' שהיו אמותיהן של כהנים עושות לבניהם משלהם כמין בגדי כהונה להראות תפארת עושרן ונוי מלאכתן וכמה הן מהדרות מצות דקתני כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד עכ"ל יעו"ש.

³⁹⁹. היינו דלא רק זה הסיבה שלכן היא עשתה כתונת לבנה אלא דגם זה א' מהסיבות שעשתה כתונת לבנה. [וכמו שכבר כתבנו שרש"י כבר פירש טעם לזה ביומא כ"ה א' וכנ"ל]. וכמו כן גבי אהרן ובניו א' מהסיבות של הלבישתם הי' כדי לראות שהבגדים יהיו תואמים.

³⁹⁶. ביאור תשובה זו יש לפרשה בב' אופנים, א. דאי"צ לתרץ תירוץ זה מאחר דכבר כ' לעיל ב' תירוצים אחרים. ב. דאי"צ שיבדוק את הכהנים אם יש להם אויר או אבק וכו', ואולי הטעם כי דברים אלו הכהנים יכולים לבדוק בעצמם.

³⁹⁷. מש"כ 'ואם זה נכון' הכוונה לפי הצד בגמרא שזה מעכב, עי' מש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה פ"י מכה"מ ס"ק ל"ט.

³⁹⁸. אמנם ערש"י יומא כ"ה א' בד"ה כדקתני, דשם מבואר טעם אחר לכך שעשו האמהות הבגדים וז"ל רש"י שם, כדקתני רב שמואל בר יהודה.

דיהודאי ושתי מן דיהודאי והרי אכלו מן המן ושנתו מן הבאר. (ואין לומר דהכונה למה שקנו מתגרי אוה"ע שהרי אמרו 'מן דיהודאי'⁴⁰⁰). ועוד, מה טענו חמון שקין כו' והיינו שהי' שמן⁴⁰¹ בגופו מאכילה ושתייה והרי המן הי' נבלע באיברים כדאמרי' ביומא ע"ה ב'.⁴⁰²

ת. על לצים אין מקשים.⁴⁰³

תשובה רמח

ש. שקלים שם. אם פחתו פחתו לו וישלם יוחנן מביתו ואם הותירו הותירו להקדש שיד הקדש על העליונה. לכאוי יש לשאול למה לא חיישינן שהי' מי ששילם בטעות יותר ממה שהי' צריך לשלם, דעל כרחך הוא כן, דאם לא כן א"כ באמת איך הותירו, ועל כרחך צ"ל שהוא ע"י שמישהו מהקונים שילם בטעות יותר, ולמה לא חיישינן בהא לגזל. (ואף דהקדש בטעות הקדש⁴⁰⁴ מ"מ כאן הרי לא נתכוין להקדיש יותר ממה שהיה צריך לשלם). ואיך משתמשים בזה להקדש.

ת. לא טעו בבהמ"ק וחשש רחוק הוא.⁴⁰⁵

צנומים וגם לא היו יכולים לחיות, אלא שבכלל הנס של המן הי' ענין זה שגופם גדל ע"י המן אע"פ שהי' אוכל שמימי שנבלע באיברים.

403. עי' כע"ז בתשובות לעיל פ' וישב מ' כ' דכתב שם מרן שליט"א על פרעה אין קושיות יעו"ש.

404. היינו אפילו למ"ד הקדש בטעות הקדש, כי אליבא דאמת הלכה הקדש בטעות אינו הקדש, עי' רמב"ם פ"ו מהל' ערכין הל"ד יעו"ש.

405. לכאורה היינו דמה שהי' יכול להיות מציאות שיהי' נותר בכסף הוא לא ע"י טעות אלא כגון ע"י שא' קנה קרבן או נסכים וקיבל חותמת אבל למעשה לא השתמש בחותמת זו ולא לקח בפועל את הקרבן או הנסכים [וכגון שפתאום נאנס והי' צריך לעשות ענין אחר ולא הספיק עד הערב ליקח הקרבן או הנסכים, כי אחר הערב והיינו למחרת כבר לא יוכל לקבל בזה קרבן או נסכים כי כתוב על החותמת שם היום כדלהלן במשנה שם] ועי"כ נשאר נותר בכסף. ושיקרה טעות באמת חשש רחוק הוא.

400. הלשון אינו מדוקדק כי אף שאמרו 'מן דיהודאי' אפשר שהיהודים קנו ומזה נתנו למשה [לטענתם]. ויותר נכון לומר, משום שעיקר האוכל והשתייה לא הי' ממה שקנו מתגרי אוה"ע.

ואליבא דאמת משה רבינו ע"ה אכל קצת ממה שקנו מתגרי אוה"ע כדי שיהי' לו מאה ברכות בכל יום כמ"ש מרן שליט"א, עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתק"א ובהערה 770 יעו"ש.

401. כמ"ש במפרשים, דז"ל הפני משה, הביטו אותן כת הליצנים אחריו ואמרו ראו שוקיו ראו כרעיו כמה הן עבים וראו כמה עב בשר הוא כו' עכ"ל. וז"ל מוהר"א פולדא, ראה שוקיו ראה כרעיו שהיה שמן ובריא כו' עכ"ל. ובמוהר"א פולדא מהדו"ק ז"ל, ראו שוקיו כמה שמנים כרעיו כמה עבים כמה בעל בשר הוא. יפה מראה. עכ"ל יעו"ש. וכן הובא מהר"ש סיריליאור.

402. שאלה בתרא זו אפשר דאי"ז כ"כ קושיא כי ודאי שהמן הי' נותן בהם כח ובריאות לגוף כמו אוכל רגיל דאל"כ כל דור המדבר שאכלו המן היו

תשובה רמט

שי. שקלים שם. ושם היום כתוב עליהן מפני הרמאין.⁴⁰⁶ יש לשאול למה לא כתבו שמו של הקונה והי' זה יכול להועיל לזה שאיבד את החותם, ובפרט דנהי ששם היום ושם המשמר וכו' הי' כתוב ע"ג החותם כדלהלן ט"ו א' מ"מ אי"ז תקנה לאותו היום שהחותם אבד ובאותו היום הרמאי יוכל עדיין להשתמש בזה החותם, ואם היו כותבין גם שמו של בעל החותם הי' מועיל גם לאותו היום ממש שאבד שהרמאי לא יוכל להשתמש בו ביום.⁴⁰⁷

ת. א. לא הספיקו.

ב. המוכר קודם והוא הראשון.⁴⁰⁸

תשובה רנ

שי. שקלים שם. ברם כרבנן מביא גדי. פי' בתקלין חדתי' וז"ל, ברם כרבנן מביא גדי. חוטא דל דהלוג מביא בעצמו לקמץ הריוח מועט שיקנה בעצמו בזול כו' עכ"ל, ולכא' צ"ב דהרי מה שקנו הנסכים בבהמ"ק דוקא, הוא מפני שצריך לשמרם בטהרה כמ"ש בתפא"י [כאן] פ"ה מ"ד אות ל"ג, וא"כ איך קנו השמן מחוץ לבהמ"ק. ואף שיש טעם דמפני היוקר מ"מ הא צריך לשמור בטהרה. ואם נימא שהחוטא דל קנה שמן שבדודע שנשמר בטהרה א"כ כל הנסכים נמי ולמה צריך לקנותם בבהמ"ק דוקא.⁴⁰⁹

ת. קל לשמור.⁴¹⁰

— <<< • >>> —

העדה בפ"י קמא הנ"ל, מ"מ סו"ס אם הי' כתוב שם הקונה הרמאי הי' מפחד יותר וגם הי' מועיל לרמאי כזה שלא הי' מפחד מפני מה שהבעלים מחפשים.

408. אי אפשר לכתוב מדי הרבה ולכן רק שם המוכר. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א. [והמוכר היינו המשמר]. וזהו ג"כ כוונת תשובה קמא והיינו שהכתיבה בזמנם הי' ענין ארוך כי היתה הכתיבה בקלף ודיו ולכן לא הי' מספיק זמן לכתוב גם את שם הקונה, שהרי היו רבים שקנו קרבנות ונסכים.

409. שו"ר דמש"כ כאן בשאלה ואם נימא שהחוטא דל קנה כו', כן כתב כבר הר"ש סירילאו בירושלמי כאן בביאור דברי הירושלמי גופיה יעו"ש.

410. הנה בביאור מרן שליט"א לירושלמי כאן איתא

406. ופירש בקרבן העדה וז"ל, מפני הרמאין. שמא מצא חותם שנפל מחבירו או מאחיה או מיוחנן ובא עכשיו ליקח וביום שמוציאו אינו רשאי להוציאו שהאובד מחזר אחריו, ועוד יש לחוש שמא לקח חותם בשער הזול והצניעו עד שעת היוקר עכ"ל, והיינו דשאלתנו היא לפי קמא, דאילו לפי בתרא התקנה היא לטובת המקדש ולא לטובת הקונה [ואם הקונה חושש אולי יכול לכתוב בעצמו ע"ג החותמת את שמו], ובלא"ה הרי מיד הי' הקונה הולך לקנות הקרבן או הנסכים ולא הי' זה חשש גדול שיאבד כדי כך שיחשוש הקונה מפני איבוד החותמת.

407. ואף שבאותו היום הרמאי מפחד להשתמש בזה כי יודע שהבעלים מחפש אחריו כמ"ש קרבן

תשובה רנא

ש. שקלים ט"ו א'. או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחילק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלוש ת"ל או לאיל האחד. לכאור' צ"ב למה נבוא ונאמר שנחלוק גם בין נסכי שנתיים לנסכי שלוש, שהרי בשלמא מה שחילק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים, הטעם שם הוא, כי בן שנה הוא קרוי כבש ובן שנתיים קרוי איל, אבל כאן הרי נשאר ליקרות איל גם אחר שנתיים וא"כ מה ס"ד דבן שלוש יהיו נסכיו יותר והלא ממשיך להיות קרוי איל כפי שהי' קרוי בהיותו בן שנתיים. ולכאור' צ"ב הס"ד.

ת. אולי לו שם אחר.⁴¹¹

תשובה רנב

ש. שקלים שם. לשכת חשאי יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי. יש לשאול למה נקט התנא 'יראי חטא', והרי כאן מיירי במעלות מצות הצדקה שלא ידעו מי הוא הנותן ומי הוא המקבל, ומה שיך כאן חטא, דהא גם אם היו יודעים מי הוא הנותן אעפ"כ קיים המצוה של צדקה רק בדרגה פחותה מהמעלה הנ"ל, ולכאור' הול"ל כגון 'יראי שמים', ומה זה שיך ליראי חטא. ולכאור' צ"ב.

ת. ירא חטא ורוצה כפרה.⁴¹²

שם שלישי אחר בנוסף לשם האיל].

412. ולכן נותן בחשאי כי הצדקה מכפרת [ועי' בס' אהבת חסד הרבה מזה], דכל כמה שערך הצדקה יותר גדול כך ערך הכפרה ג"כ יותר גדולה, ולכן נותן בחשאי כי הוא ירא חטא ורוצה כפרה שלימה.

עוד השיב מרן שליט"א בזה"ל: יותר מדאי א"א, ע"כ. ולכאור' בפשוטו הכוונה דיותר מדאי סוגי נכסים א"א לשאול שיהיו, ואם זו הכוונה צ"ב דהשאלה הי' בהיפך למה למימר שיהי' עוד סוג שלישי של נסכים. וצ"ת.

וז"ל, היה מביא כו' ולוג שמן מביא דמשום לוג גרידא לא התקינו לו חותם בפני עצמו עכ"ל, והיינו דכיון שזה רק לוג והיינו כמות מועטת לכן לא התקינו לו חותם לזה, וזהו מש"כ מרן שליט"א כאן 'קל לשמור' והוא משום שזו כמות מועטת. (ועי' חגיגה כ"ב א' ומאן תנא דחייש לאיבה רבי יוסי היא דתניא א"ר יוסי מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו וערש"י שם).

411. אולי לבן ג' יש שם אחר. הגראי"ש קניבסקי שליט"א. [היינו לא כבש לחוד ולא איל לחוד אלא

תשובה רנג

ש. שקלים ט"ו ב'. מעשה בכהן א' שהיה מתעסק וראה את הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא ואמר לחבירו לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו⁴¹³ וידעו בייחוד⁴¹⁴ ששם הארון נגנז.⁴¹⁵ לכאור' יש לשאול מנין ידעו שהארון הוא זה שנגנז שם, דדילמא כלי קודש אחר גנוז שם (וכגון הציץ⁴¹⁶ כדקאמר להלן הגישה אלי הציץ כו'), (ובפרט דיש דיעות בגמ' כאן שהארון לא נגנז או שנגנז אבל במקומו, וא"כ מנין שהארון הוא זה שנגנז שם).

ת. כך הבינו מתוך הקדושה.⁴¹⁷

תשובה רנד

ש. שקלים שם. תני בשם ר"א הארון גלה עמהן לבבל מ"ט כו'. לכאור' צ"ב מהא דלהלן ט"ז א' דיאשיהו גנז הארון וילפינן זה מקרא מפורש בדהי"ב ל"ה ג'.

ת. אח"כ גלה לבבל.⁴¹⁸

417. היינו דמזה שהכהן נפטר ש"מ שהארון גנוז שם, והוא כמו שארז"ל (תנחומא במדבר סי' כ"ב) שהיו דלים מן המנין למה 'שהיה הארון מכלה אותן' כו' יעו"ש. ויש להוסיף, דהנה אמר' להלן בגמ' תני רבי הושעיא הקיש עליה בקורנס ויצאת אש ושרפתו, ואפשר דכיון שעשה גם מעשה ולא רק דיבר ואמר לחבירו לכן הי' זה יותר חמור כדי כך שיצאת נשמתו.

418. וכן השיב לן מרן שליט"א לעיל בביאורי תפילה בתפילת תחנון ד"ה עד מתי עוזך בשבי כו' יעו"ש.

ובפשוטו היינו דלכו"ע הארון נגנז, ופלוגת התנאים היא אם אחר שהארון נגנז הוא גם גלה אח"כ לבבל, או שנשאר גנוז במקומו ולא גלה אח"כ לבבל.

ויעויין יומא נ"ד א' דלמ"ד ארון נגנז במקומו היה צד שלומד את זה ממה שנאמר עד היום הזה, ולא היה קשה לגמרא על זה שאם כן איך המ"ד

413. עמש"כ מרן שליט"א בס' טעמא דקרא פ' חיי שרה כ"ג ב' עה"פ ויבא אברהם לספור וגו', יעו"ש ודו"ק.

414. ערש"י ביצה כ"ב ב' דכתב וז"ל, ביחוד. ביני לבינו כו' לשון אחר ביחוד 'בבירור' כדתנן בשקלים וידעו ביחוד ששם ארון נגנז עכ"ל שם ודו"ק.

415. הנה להלן בגמ' אמר' ורבנן אמרי בלשכת דיר העצים היה הארון גנוז מעשה בכהן אחד כו', ומבואר שהמעשה דמייתי הוא להביא מזה ראיה לכך שבאמת שם היה הארון גנוז. ולפי"ז מה דאיתא כאן במשנה לעיל מיניה והיכן היתה יתירה כנגד דיר העצים שכן מסורת בידן מאבותיהן ששם הארון נגנז מעשה בכהן אחד כו' לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו בייחוד ששם הארון נגנז, היינו נמי דמייתי המעשה כדי להביא מזה ראיה למסורת שהי' בידן שאכן שם נגנז הארון.

416. היינו הארון שבו היה מונח הציץ החושן האפוד ושאר בגדי כה"ג, כמבואר בגמ' שם.

תשובה רנה

ש. שקלים ט"ז ב'. על דעתיה דרבי יהודה כו' ונשתייר שם טפח ומחצה אצבע לכותל מכאן ואצבע לכותל מכאן חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן לשילוט.⁴¹⁹ לכאור' צ"ב למה צריך כאן שילוט והרי לא היו מוציאים את הלוחות. ובשלמא מ"ש לעיל מיניה על דעתיה דר"מ כו' נשתייר שם שלשה טפחים חצי טפח מכאן לכותל זה וחצי טפח מכאן לכותל זה וטפחיים לשילוט מקום שספר תורה מונח, זה ניחא, כי באמת היו מוציאים הס"ת⁴²⁰, אבל הלוחות אף פעם לא היו מוציאים וא"כ למה הוצרכו לשילוט לרבי יהודה.

ת. הוציאוהו להקהל.

— <<< • >>> —

השני שגלה לבבל יבאר את הפסוק דעד היום הזה, ואם גם מ"ד עלה לבבל מודה שלפני זה נגנו במקומו איך יישב את מה שנאמר עד היום הזה, ויש לומר דעדיפא מיניה קאמרי יעו"ש, ולעולם אין לימוד מעד היום הזה, אלא הלימוד הוא בצורה אחרת באופן שמ"ד עלה לבבל יאמר שאין הכי נמי בתחילה נגנו אבל אני סובר שאחר כך גלה לבבל.

והנה לעיל במשנה אמרי' דידעו ביחוד שהארון נגנו בדיר העצים, ולכאור' אי"ז לא כמ"ד שיאשיהו גנו הארון 'במקומו' [ולא באדמת לשכת דיר העצים] ולא כמ"ד שגלה לבבל [כי היה גנוז באדמת לשכת דיר העצים], והכי מבואר ביומא נ"ד א' דאמרי' שם וחכמים אומרים ארון בלשכת דיר העצים היה גנוז כו' מעשה בכהן אחד כו' ומבואר דזהו דעה שלישית היכן היה הארון גנוז, ויש לברר מנין דזהו דעה שלישית, שהרי דילמא הארון שנגנו ואח"כ גלה לבבל, עזרא וסייעתו העלוהו כשהעלו חלק מכלי המקדש עמהם (כמ"ש בתשובות הגר"ח ח"א תשובה תע"ר יעו"ש) וגנוהו בלשכת דיר העצים. והערה זו היא דווקא למש"כ מרן שליט"א שגם מ"ד שגלה לבבל בתחילה נגנו, אבל אי הוה אמרי' שלא נגנו בתחילה לא הוה ק' כ"כ, כי יש לומר שהגמרא סברה שכל מ"ד סובר שקרה לארון דבר אחד ולא

יותר, שלמ"ד גלה לבבל רק גלה לבבל ולמ"ד נגנו במקומו רק נגנו במקומו, ולכן גם למ"ד נגנו בדיר העצים אמרינן שרק נגנו בדיר העצים ולא קרה לארון עוד דבר. אך דא"כ שבתחילה נגנו במקומו ואח"כ נגנו בדיר העצים צ"ב למה לא גנוהו במקומו הראשון כבתחילה, ואולי מזה למדו בגמ' שמ"ד נגנו בדיר העצים הוא דעה שלישית וס"ל שלא נגנו במקומו וגלה לבבל ושוב נגנו בדיר העצים אלא שמיד בתחילה כשנגנו גנוהו רק בלשכת דיר העצים, דא"כ למה לא גנוהו שנית במקומו כבתחילה וכו"ל. וקצת יש לדחות כי אפשר שמה שלא גנוהו שוב במקומו כי עתה לא היו מוכרחים להיכנס לתוך קה"ק והיינו מאחר שאפשר לגנוז הארון גם במקום אחר ומשא"כ בתחילה כשנגנוהו היו מוכרחים ליכנס לקה"ק כדי לגנוזו וכשנכנסו גנוהו במקומו שלא הי' סיבה לגנוז במקום אחר. ועוד אפשר שלא גנוהו במקומו הראשון כדי שלא ידעו היכן הוא גנוז, שהרי הסתירו דבר זה היכן הוא גנוז ואם היה נגנו במקומו היו יודעים.

419. פירש בקרבן העדה וז"ל. חצי טפח מכאן וכו' לשילוט. ליטול הלוחות מן הארון לעת הצורך עכ"ל.

420. ערש"י ותוס' בב"ב י"ד ב' שם נתבאר.

תשובה רנו

שי. בהנ"ל. משמע מדברי מרן שליט"א, דהיו מוציאים את הלוחות להקהל, ויש לשאול היכן נאמר זה, ומה טעם הדבר.

ת. לפרסם.⁴²¹

תשובה רנז

שי. בהנ"ל. לכאור' מש"כ מרן שליט"א 'לפרסם' ה"ז תשובה למה ששאלנו 'ומה טעם הדבר', אבל לכאור' עדיין יש לשאול מה ששאלנו לעיל 'היכן נאמר זה' והיינו היכן נאמר דבר זה שהיו מוציאים את הלוחות מהארון במצות הקהל כדי לפרסם היינו כדי להראות לכל ישראל הלוחות הברית⁴²². וצ"ב.

ת. זה עיקר מצות הקהל.⁴²³

תשובה רנח

שי. עוד בהנ"ל. הנה מתשובות מרן שליט"א [הנ"ל] נמצא דהיו נכנסין לקה"ק כדי להוציא הלוחות מהארון (ופעם נוספת כדי להחזיר הלוחות לארון), וצ"ב שהרי הי' אסור ליכנס לקה"ק מלבד ביוה"כ (ואף הכה"ג, חוץ מאהרן לכמה דעות [הובא מהגר"א בסוף ספר חכמת אדם] שנכנס כשרצה עם קרבנות כשל יוה"כ).

ת. מצותו בכך.⁴²⁴

» • «

אלקיים כל הימים וגו' וע"י שרואים את הלוחות שניתנו מהשי"ת ושכנס מ"ם וסמ"ך שבהם עומדים עי"ז גם באים לידי אמונה שהס"ת שכתבו משה בו קורא המלך ג"כ מהשי"ת הוא ועי"כ באים לידי יראת השם. (ואולי זהו הכוונה בהא דכתיב (וילך ל"א כ"ו) לקח את ספר התורה הזה וגו' והיה שם בכ' לעד, ולעד פ"י להוכחה כמ"ש בהעמק דבר שם לעיל פסו' י"ט יעו"ש).

ואפשר דהכוונה היא דהוצאת הלוחות לפרסמם זה מעיקר מצות הקהל ר"ל אחד מהעיקרים של המצוה.

424. וכ"כ מרן שליט"א אהא דהק' התוס' על שיטת רש"י שהיו מוציאים הס"ת מהארון, בפ"י 'דעת' לברייתא דמלאכת המשכן פ"ו סי' א' סוף ד"ה כדי

421. אולי היינו לפרסם את הנס שמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין כדאמר' שבת ק"ד א' יעו"ש, והטעם שבפירסום זה עי' להלן.

422. כנ"ל לפרסם הנס.

423. אולי היינו דעיקר מצות הקהל זה שהמלך קורא בס"ת, וכיון שהיו מוציאים את הס"ת מהארון כדי לקרות בו, כבר היו מוציאים גם את הלוחות, שלא מצינו איסור להוציא הלוחות מהארון.

ויותר נראה כוונת התשובה כפשוטו שהוצאת הלוחות לפרסמם היא עיקר מצות הקהל והביאור בזה הוא דהנה מצות הקהל היא כדי ליראה מהשי"ת כדכתיב (וילך ל"א, י"ב י"ג) הקהל וגו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם וגו' ובניהם וגו' ישמעו ולמדו ליראה את ה'

תשובה רנט

שקלים שם. כיצד היו הלוחות כתובים ר"ח בן גמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה כו' ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה כו' ר"ש בן יוחאי אומר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה כו' רבי סימאי אמר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה כו' טטרוגה. הנה למ"ד חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה בפשוטו הי' הדיבור של אנכי ה' כנגד הדיבור של לא תרצח וכמש"כ רש"י בשה"ש ד' ה', אבל למ"ד עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה (וכן למ"ד עשרים וכן למ"ד ארבעים וכן"ל) יש לשאול האם כל העשרה היו על לוח אחד שלם והיינו:

אנכי ה' -	אנכי ה'
עד	עד
לא תחמוד -	לא תחמוד

או"ד שהיו עשרה באופן שהחמשה נשארו להיות כנגד חמשה (כן"ל ברש"י בשה"ש) והיינו כזה:

אנכי ה'	לא תרצח
עד	עד
כבד את	לא תחמד
אנכי ה'	לא תרצח
עד	עד
כבד את	לא תחמד

כי מצד אחד מסתבר טפי לומר שהיו כל העשרה על לוח אחד וכצד קמא, אבל מאידך הרי הי' ענין שיהיו הדברות מכוונין חמשה כנגד החמשה וכמ"ש רש"י מחז"ל בשה"ש הנ"ל (וז"ל רש"י בשה"ש שם: הם מכוונות במדה אחת וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונין דבור כנגד דבור, אנכי כנגד לא תרצח שהרוצח ממעט את הדמות של הקב"ה, לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר ע"ז דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, לא תשא כנגד לא תחמוד שהגונב סופו

» • «

אלא שנכנסו להוציא את הס"ת ואת הלוחות, והיינו דבלי מש"כ מרן שליט"א שהוציאו הלוחות, ג"כ היו נכנסים לקה"ק להוציא את הס"ת מהארון [ולהחזירן] לפי דעת רש"י בב"ב י"ד ב' הנ"ל.

וז"ל, ומה שהקשו עוד איך הי' מוציאו לפרשת המלך האסור ליכנס לקה"ק י"ל דלצורך שרי והאי נמי צורך הוא כו' יעו"ש. ובתשובת מרן שליט"א עתה מבואר שאי"ז כמו שכתבנו בשאלה שנכנסו להוציא רק הלוחות,

לישבע לשקר, זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית, כבד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו עכ"ל). ויל"ע.

ת. תפוס לשון ראשון. 425 426

תשובה רס

שקלים י"ז ב'. וב' באולם מבפנים על פתח הבית א' של שיש וא' של זהב על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין. לכא' צ"ב למה צריך לטעם דמעלין בקודש ולא מורידין, דהרי גם בלא טעם זה היה לנו להניחם על של זהב ביציאתו, והיינו כי בשלמא בכניסתו יש טעם מיוחד לזה שמניחין אותם על של שיש והיינו כדי שלא יתעפש מחום מעת אפייתן ביום שישי עד למחרת בשבת שמכניסין אותם לשולחן, אבל ביציאתו אין טעם זה ולמה שלא יניחום על של זהב ולמאי צריכין לטעם דמעלין בקודש ולא מורידין.

ת. למה דוקא זהב. 427

תשובה רסא

שקלים שם. תני על של כסף ר' יוסי כו' לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח, לא כן תני זה אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוציאים אותו חום כו' רבי יהושע בן לוי אמר אין מזכירין מעשה נסים. לכא' אין מובן מאי מקשינן מהברייתא דזה א' מן הנסים על מתני' דידן, שהרי כאן הנידון הוא אם הניחו על של שיש כדקתני במתני' או על של כסף כדקתני בברייתא, ונידון זה הוא קאי על השולחן שהי' בפתח הבית [שעליו הניחו הלחם בער"ש אחר אפייתן עד למחרת בשבת שהונחו בשולחן שבהיכל], ואילו מ"ש בברייתא דזה א'

» «

ודאי היינו כל העשרה דברות ולא חמשה דברות ב' פעמים דא"כ אין עשרה רק חמשה, ועל הפסוק 'עשרת הדברים' שהם כל העשרה וכו"ל אמרי רבנן עשרה על לוח זה כו' והיינו כל העשרה על כל לוח.

427. היינו דהי' אפשר כמו כן שיהי' השולחנות משל כסף עי' בריש דברי הגמ' על משנה זו, ומזה

425. ל' זה הוא ע"פ נדרים כ"ו א', תמורה כ"ו א'.

426. היינו דלרבנן לא היו חמשה כנגד חמשה כנ"ל ברש"י שה"ש שם, אלא היו כל העשרה בכל לוח מהלוחות. וכן מדויק בל' הגמ' דאמרי' הדא הוא דכתיב ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, דהנה מש"כ בפסוק 'עשרת הדברים'

מן הנסים כו' זה קאי על השולחן שבהיכל [שכשם שהניחוהו חם על השולחן שבהיכל כך הוציאוהו משם חם], וכיון שכן מאי מקשינן מהבריי' דזה א' מן הנסים, דהרי מה דחזינן שם הוא רק נס לענין שהי' חם מעת הנחתם על השולחן שבהיכל אבל לא חזינן משם שהי' הנס שיהי' חם גם מעת הנחתם על השולחן שבפתח הבית ומנין מבריי' זו שהי' נס שיהי' הלחם חם מעת הנחתם על השולחן שבפתח הבית, וא"כ מאי מקשינן מהבריי' דזה א' מן הנסים אמתני' דידן, ולכאור' צ"ב.

ת. אין נ"מ. 428

תשובה רסב

ש. שקלים שם. עשרה שלחנות עשה שלמה כו' אעפ"כ לא היה מסדר אלא בשל משה בלבד כו' רבי יוסי בי רבי יהודה אומר על כולן היה מסדר כו'. יש לשאול האם למ"ד על כולן היה מסדר, הי' לכל שולחן ג"כ ב' שולחנות על פתח הבית, כמו שהיה לשולחן של משה כדתנן במתני' הכא י"ג שולחנות כו' וב' באולם מבפנים על פתח הבית א' של שיש וא' של זהב כו', כי [מצד א'] כיון שהיו מסדרין על כולן היכן הניחו כל הלחמים מיום ו' עד שבת אם לא היו גם להם ב' שולחנות לכל שולחן ושולחן, [אמנם מאידך במשנה קתני י"ג שולחנות ומשמע שלא הי' לכל שולחן ב' שולחנות נוספים דאל"כ היו הרבה יותר מ"ג שולחנות ולמה קתני רק י"ג⁴²⁹, מיהו זה אינו קושיא דבלא"ה כיון שהיו י' שולחנות של שלמה כבר היו יותר מ"ג וגם מבלי הב' שולחנות שלכל שולחן ושולחן, ועל כרחק דתנא דמתני' דקאמר י"ג לא נתכוין לכלול את השולחנות של שלמה וכ"ש את ב' השולחנות שבפתח הבית שעשו לכל שולחן ושולחן].

ת. א"צ. 430 431

מניחין על השולחן שבפתח ההיכל, 'כךהיו מוציאים אותו חום' פירושו מהשולחן שבהיכל.

429. ואף דהתנא מיירי כאן על בית שני, מ"מ הרי גם בבית שני י"א שהיו י' שולחנות, עי' יומא נ"א ב'. אמנם עי' מש"כ מרן שליט"א בדרך חכמה פ"ג מהל' בית הבחירה בצהה"ל ס"ק מ"ו מהעזרת כהנים מדות פ"ד מ"ז שלא היו י' שולחנות בבית שני יעו"ש.

430. לכאורה אין הכוונה דאי"צ משום שבשולחן א' שבפתח ההיכל הספיק המקום לכל הלחמים של

שאעפ"כ עשו השולחנות משל זהב ש"מ שעשו כן משום מעלין בקודש ואין מורדין.

428. אין נפק"מ באיזה שולחן נשאר חם, דכיון שהי' נס שיהי' הלחם חם וטרי אין זה משנה באיזה שולחן זה מונח. וכלול בזה יותר, והוא, דודאי שהלחם נשאר חם מעת שהניחוהו על השולחן שבפתח ההיכל ביום שישי עד למחרת בשבת, וגם זה עצמו הי' מעשה ניסים, כי ודאי שלא נהי' קר וכשהניחוהו בשולחן שבהיכל חזר להיות חם כבתחילה, וכיון שכן על כרחק מה שאמרו בברייטא 'שכשם שהיו מניחין אותו חום' פירושו

תשובה רסג

ש. שקלים י"ח א'. והא תני השלחן היה נתון מחצי הבית ולפנים משוך מן הכותל ב' אמות ומחצה כלפי הצפון ומנורה כנגדו בדרום. פי' בתקלין חדתינ וז"ל, ומנורה כנגדו בדרום. כדכתיב את המנורה נכח השלחן וגם כן היתה משוכה מן הכותל ב"א ומחצה כ"ה ביומא שם עכ"ל, והנה ביומא ל"ג ב' שם אמרי' דתניא שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה, ופרש"י שם וז"ל משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה. כמדת השלחן דהא כתיב נכח השלחן זה בצד זה עכ"ל, ולכאור' יש לשאול כך, דהיאך ילפינן מקרא דנכח השלחן שצריך שתהי' גם המנורה משוכה מן הכותל ב"א ומחצה, שהרי לכאורה מה דחזינן מהפסוק הוא זה שצריך שתהי' המנורה בדיוק ממול השולחן, אבל היכי ילפינן מפסו' זה גם שצריך שתהי' המנורה משוכה מהכותל ב"א ומחצה כמו השולחן.

וגם מסברא זה ק', כיון דבשלמא בשלחן הוצרכו להרחיקו מהכותל ב"א ומחצה כדי שיעברו שם שני אנשים עם לחם הפנים וכדפרש"י ביומא שם בד"ה משוך, אבל למנורה שאי"צ שיעברו שם ב' בנ"א כמו השולחן למה צריך להרחיקה מהכותל ב"א ומחצה אלו.

(ומלשונו דהתקלין חדתינ הנ"ל נ' דהרגיש בק' הנ"ל ולכן כתב 'וגם כן היתה משוכה' כו', דלא כתב דזה ג"כ נילף מהפסו' נכח השלחן, רק כתב דמנכח השלחן ילפי' שהמנורה צריך שתהי' כנגד השלחן. אמנם אי"ז מיישב, כי בגמ' יומא הנ"ל וברש"י שם מבואר דגם זה שצריך שתהי' המנורה רחוקה מהכותל ב"א ומחצה גם זה ילפי'

כמו שכתבנו בשאלה שהיו מסדרין לחם על כל הי"ג שולחנות, ולא שסידרו רק על שולחן אחד אלא שכל פעם סידרו על שולחן אחר [כמ"ש בקרבן העדה], כן הוא בילקוט שמעוני (מלכים ב'), רמז קפ"ה ד"ה ויעש. הובא במשך חכמה ר"פ תצוה יעו"ש) דאיתא שם, ואף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה שנאמר כו' ואחר כך היה מסדר על כולן שנאמר כו' יעו"ש.

431. ועי' להלן בתשובה 'כולן שוין' לגבי מעלות המנורה.

כל הי"ג שולחנות, כי לא נתבאר כמה היה גודל השולחן שבפתח ההיכל וגם שלא מסתבר שהשולחן שבפתח הבית יהי' יותר גדול ונאה מהשולחן שבהיכל. ולכאור' הכוונה היא, שבאמת לא הי' צריך לשולחן בפתח הבית כי הי' אפשר להניח הלחמים גם במקום אחר, ומה שהניחו ע"ג שולחן של שיש או של כסף וביציאתו בשל זהב בפתח בית כל זה הי' זה דרך כבוד, ודרך כבוד זה נהגו רק בשולחן של משה, ולכן א"צ ב' שולחנות לכל הי"ג שולחנות.

ומה שמשמע מהתשובה שפי' הירושלמי כאן

מנכח השלחן. אך לכאור' צ"ב כנ"ל היאך חזינן זאת בפסוק, ועוד דגם מסברא זה ק' וכנ"ל).

ת. נכח ממש.⁴³²

תשובה רסד

ש. שקלים שם. עשר מנורות עשה שלמה כו' אין תימר חמש בצפון וחמש בדרום והלא אין המנורה כשירה אלא בדרום שנאמר ואת המנרה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה כו'. לכאור' צ"ב דדילמא מה שאמר הכתוב ואת המנרה וגו' תימנה, היינו דוקא המנורה של משה (שעליה משתעי קרא) ומשום שבה היו מדליקין, ולא על י' מנורות שעשה שלמה (שעליהו לא משתעי האי קרא וגם לא היו מדליקין בהם לחד מ"ד כדלהלן) וא"כ היכי ילפינן מקרא דמנורה של משה גם לי' מנורות של שלמה שגם הן צריכות להיות בדרום, והרי הפסוק קאי בענין המנורה של משה.

ת. קרא לדורות נאמר ללמוד מזה.

תשובה רסה

ש. שקלים שם. רבי יוסה בי רבי יהודה אומר על כולן היה מבעיר כו'. יש לשאול האם הכונה שהיו מדליקין כל פעם במנורה אחרת או"ד הכונה שכל פעם הדליקום כולם ובאותו הזמן יחד.

ת. כולם כאחד.⁴³³

שליט"א אולי היה אפשר לומר דאין הכי נמי לאו מנוכח ילפינן לה להרחקת המנורה ב' אמות ומחצה מהקיר, אלא ילפינן לה מכעין היקש, מה שולחן בצפון אינו סמוך לקיר הצפון אלא יש הפסק בינו לקיר ב' אמות ומחצה, כך הוא גם לגבי מנורה בדרום שאינו סמוך לקיר אלא מורחק ב' אמות ומחצה, ויש סברא ללמוד את הכעין היקש הזה, כי אי"ז נאה שבצד אחד יהי מרוחק מהקיר ב' אמות ומחצה ומצד אחד יהי סמוך לקיר.

433. וכדאיתא בילקוט שמעוני הנ"ל, ואע"פ שעשה שלמה עשר מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על

432. לכאורה התשובה היא ש'נוכח ממש' מלמדינו שכמו שאת השולחן הזיזו ב' אמות ומחצה כך גם את המנורה, ואולי הכוונה, דאילו לא הי' צורך בהזזת השולחן מהקיר ב' אמות ומחצה [כדי שיעברו שם עם הלחמים וכנ"ל מגמ' יומא], והיה השולחן סמוך לקיר הצפון ממש, כשנאמר מנורה נוכח השולחן בדרום היינו אומרים שהמנורה סמוך לקיר הדרום ממש, ואולי היה הדבר נלמד מ'נוכח', ואם כך הוא, גם השתא שהי' צורך והזיזוהו ב' אמות ומחצה להשולחן וכנ"ל, אולי יש לומר שכל ב' אמות ומחצה אלו והשולחן חשיבא כל זה מקום השולחן, ולכן כנגדו בדרום המנורה גם צריך שיהיה כך. ולולי דברי מר

תשובה רסו

שׁ. בהנ"ל. האם שלמה המע"ה עשה לכל מנורה ומנורה אבן שיש בה שלש מעלות, כפי שהי' למנורה של משה וכדתנן בתמיד ל' ב' (וכ"ה ברמב"ם בפ"ג מבה"ב הי"א), או"ד שעשה רק מנורות ולא גם האבן. ובפרט יש לשאול כן למ"ד שלא הדליקו בהם, כי כיון שכן מסתברא דלא עשה להו האבן שהרי האבן שימשה לצורך ההדלקה כמ"ש מרן שליט"א בדרך חכמה ס"ק מ"ו שם.

(ומה שעשה שלמה י' מנורות (וי' שולחנות) הי' זה בציווי דוד המע"ה שנצטוו ע"ז מפי הקב"ה וכמ"ש מרן שליט"א בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה תשע"ג, ואי נימא דבכלל הציווי לעשות מנורות הוא גם לעשות המעלות א"כ ודאי עשה לכולם המעלות, אמנם יותר מסתבר דאי"ז בכלל הציווי כי אפילו במנורה של משה לא מצינו בתורה שנצטוו משה לעשות האבן עם המעלות למנורה).

ת. כולן שוין.⁴³⁴

תשובה רסז

שׁ. שקלים כ' א'. בהמה שנמצאת מירושלם ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח זכרים עולות נקבות זבחי שלמים כו'. לכאור' צ"ב למה לא חיישין דילמא הבהמה היא של אדם מסויים ואינה קרבן כלל, והיאך כה פשוט דודאי קרבן הוא עד כדי שפטורין ממ"ע דהשבת אבידה, ולכל הפחות למה לא יאמרו להמוצא שיכריז עליה ואם אין לה תובעים אז יהא דינה דין קרבן, ואמאי מיד אמרי' דודאי קרבן הוא וכל הנידון רק איזה קרבן הוא. ולכאור' צ"ב.

ת. בודאי נתייאש ופקע ממונא.⁴³⁵

שהיה לשולחן של משה, י"ל כיון שב' השולחנות היו רק בפתח הבית [פי', ההיכל] אבל האבן הי' בפנים ההיכל סמוך למנורה והוי כחלק מהמנורה.

435. לכאורה היינו דבודאי נתייאש כי רוב הבהמות שם הם קרבנות. ועי' שו"ע חו"מ סי' רנ"ט ג' וז"ל, אבל אם רוב העיר עכו"ם או אפילו רובה ישראל ומצאה במקום שרוב העוברים שם עכו"ם אינו חייב אפילו אם ידע שמישראל נפלה ויש בה סימן שודאי נתיאשו הבעלים כו' עכ"ל יעו"ש הפרטים.

של משה שנאמר כו' ואחר כל היה מבעיר כולם שנאמר כו' יעו"ש.

ומ"ש מרן שליט"א כולם 'כאחד' יש להסתפק אם זה מתייחס למ"ש בשאלה 'ובאותו הזמן יחד', שאם כן, יל"ע מלשון הילקוט הנ"ל דמשמע שלא היה כולם כאחד כמ"ש שם תחלה על של משה ואח"כ על כולם.

434. ומה דהשיב מרן שליט"א לעיל לגבי י' השולחנות שלא עשה להם עוד ב' שולחנות כמו

תשובה רסח

ש. שקלים שם. אלא הילכו בהן אחר הרוב אם רוב זכרים עולות אם רוב נקבות זבחי שלמים. הנה לפי שלב זה נתבאר במשנה הדין רק לענין אופן זה שנמצאו הרבה בהמות אבל אם נמצאה בהמה אחת ע"ז לא דיברה המשנה ולא נתבאר מה דינה, ולכאור' למה אי"ז דוחק להעמיד דברי המשנה רק באופן זה שנמצאו הרבה בהמות. וביותר דהא ל' התנא הוא בהמה שנמצאת ל' יחיד, ונהי דמסיים בל' רבים כדקתני זכרים עולות נקבות זבחי שלמים, מ"מ סוף סוף הא התנא נקט גם ל' יחיד ומשמע שמדבר גם באופן שנמצאה בהמה יחידה, והיאך מעמידים המשנה (לשלב זה) דוקא באופן שנמצאו הרבה.⁴³⁶

ת. אין נ"מ.⁴³⁷

תשובה רסט

ש. שקלים כ' ב'. א"ר זעירא כמה דאת אמר תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות כן את מר און הכא תנאי ב"ד הוא על האובדות שיקרבו עולות. לכאור' יש לשאול למה לא עשו כבר תנאי ב"ד כזה שיפקע ההקדש לגמרי מהאובדות (דדילמא אי"ז כלל קרבן אלא שייך לאדם מסויים⁴³⁸). ובשלמא מ"ש תנאי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות ניחא מאחר דכבר נשתמשו בממון להקדש דכיון שכן אמרי' דהמותרות ג"כ יהיו הלאה הקדש ואין פוקעין ההקדש מהם אבל האובדות הרי עדיין לא נשתמשו בהם כלל להקדש וכיון שכן נימא דיפקיעו ההקדש לגמרי ומהו הלימוד מהמותרות לאובדות.

ת. חלילה להפקיע מהקדש.⁴³⁹

» • «

438. ועל זה כבר השיב מרן שליט"א לעיל דאי"ז ק' כי בודאי נתייאר כו' כנ"ל יעו"ש.

439. היינו כיון שרוב הבהמות שם הם קדשים או שחזקה שהם קדשים כמ"ש במפרשים, לכן קרוב לודאי שבהמה זו שמצא היא קדשים וכיון שכן חלילה להפקיע מהקדש. וכלול בתשובה זו גם שאין סיבה להפקיע לגמרי, כי על הצד שזה של אדם יחיד כבר כתב מרן שליט"א לעיל שבודאי נתייאר, ומשא"כ במה שהפקיעו משלמים לעולות ה"ז תקנת הקדשים כדי שלא יברחו כמ"ש במשנה חזרו להיות מניחין אותה ובורחין כו' יעו"ש.

436. שאלתנו היא לפי המפרשים [עי' תקלין חדתין ר"ש סיריליא וועוד] דמיירי כאן שמצא קבוצה של בהמות וע"ז קאמר דאם מצא קבוצה של זכרים כו' ואם מצא קבוצה של נקבות כו'. אבל להמפרשים דמיירי שמצא בהמה אחת ואמרי' דאם מצא זכר ה"ז עולה כי רוב זכרים הם עולות כו' לא קשיא כלל כי אה"נ מיירי שמצא רק אחת ולא שמצא הרבה בהמות.

437. אולי הכוונה שאין נפק"מ בלשון אם הוא ל' יחיד או ל' רבים. ואפשר עוד דהכוונה דאין נ"מ משום שהגמ' דוחה שלב זה מטעם יותר טוב והוא כי רוב זכרים אינם דווקא עולות יעו"ש.

תשובה רע

ש. שקלים שם. מתניתא פליג על רבי יוחנן מקריב מחצה ומחצה אבד פתר לה שכן אפי' מעות ילך לים המלח. היינו דאם אפי' מעות ילך לים המלח א"כ כ"ש מותר עשירית האיפה דילך ג"כ לאיבוד, ולכאו' צ"ב מאי משני דהלא אכתי ניקשי דבמעות מ"ט באמת ילך לים המלח.

ת. הל"מ.⁴⁴⁰

תשובה רעא

ש. שקלים שם. א' כה"ג ואחד כהן הדיוט⁴⁴¹ שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתן כשירה. ובהגהות הגר"א הגי' עבודתן פסולה⁴⁴², ולגירסת הגמ'⁴⁴³ יש לשאול היאך נדב ואביהוא הקטירו הקטורת⁴⁴⁴ בהקרבה ראשונה⁴⁴⁵ והרי היו צריכים להביא קודם עשירית האיפה שלהם.

ת. אולי הקריבו.⁴⁴⁶

» • «

440. עי' מנחות ק"ח א'. [ושם בתוס' ד"ה ומדאינה].

441. היינו בפעם הראשון שמתחיל לעבוד במקדש.

442. וז"ל מרן שליט"א בביאורו לירושלמי, עבודתו כשירה. דחינוך אינו מעכב והגר"א גריס פסולה דהכי תניא בתו"כ אבל בתוספתא סוף שקלים תניא כשירה וכ"פ הרמב"ם, עכ"ל.

443. באמת ק' גם לגירסת עבודתן פסולה ומש"כ לגירסת הגמ' היינו אפילו לגירסת הגמרא.

444. כאן הי' כתוב בשאלה התיבות 'של נחשון כמ"ש בתו"י יומא נ"ג א"', והשמטנו, כי אינו נפק"מ לשאלתנו.

445. מש"כ שהי' זה הקרבה ראשונה, כן הוא בפשוטו, שהרי בשבעת ימי המילואים רק משה רבינו שימש במשכן, וביום השמיני אהרן התחיל לשמש שם, ולא מצינו שהי' עוד מי ששימש במשכן ביום השמיני מלבד משה ואהרן, וא"א

לומר שמשא או אהרן הקריבו עבור בני אהרן את עשירית האיפה, שהרי עשירית האיפה צריכים להקריב בעצמם כמ"ש בגמרא כאן 'ועובדה בידו'.

446. היינו דעובדה בידו פ' שיש לו זכות להקריב בעצמו אבל לא שהוא חייב לעשות זאת דווקא בעצמו, דכך משמע בדרך חכמה פ"ה מכלי המקדש ס"ק פ' וז"ל, ועובד בידו. ואין נותנה לאנשי משמר כדין כל קרבן כהן שמקריבה אפי' במשמר שאינו שלו כנ"ל פ"ד ה"ז ומצוה שיעבדנה בידו אבל אינו מעכב עכ"ל, ולפי"ז אפשר דבאמת משה או אהרן הקריבו עבורם את עשירית האיפה. ומה שמרן שליט"א מסתפק אם הקריבו עשירית האיפה הוא משום דאולי איכא למימר דבני אהרן לא הקריבו עשירית האיפה כלל כי כל הנאמר בפרשת המילואים הוא במקום עשירית האיפה שנאמר לדורות, מיהו פשטות הפסוקים הוא שגם אהרן הי' חייב ביום השמיני למילואים בהבאת עשירית האיפה של מנחת חינוך כדכתיב בפ' צו ו' י"ג זה קרבן אהרן ובניו וגו' יעו"ש.

תשובה רעב

ש. שקלים כ"א א'. כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון דברי ר"מ. האם הי' איסור למי שהוא טהור ליכנס לשוק העליון.⁴⁴⁷

ת. יזהר.⁴⁴⁸

תשובה רעג

ש. שקלים כ"א ב'. בשאר ימות השנה הטמאין מהלכין שיכולת כו'. יש לשאול מהו ההפרש, דאילו ברגל הטמאים כן מזהירין את הטהורים שלא יטמאו מהם, ואילו בשאר ימות השנה הטמאים מהלכין סתם ואינם מזהירין את הטהורים שלא יטמאו מהם.⁴⁴⁹

ת. א. א"א להזהיר שלא יודעים מי בא באמצע השנה.⁴⁵⁰

ב. ברגל מצוה על הטהורין.⁴⁵¹

תסתאבון ולא תסתאבון יקרי, וכ"ה תרגום יונתן שם. (ועי' שמירת הלשון שער הזכירה ריש פ"ז שהוא מודיע צערו לרבים שיבקשו עליו רחמים כדאי' מו"ק ה' א' כי תפלתו אינו מקובל למעלה יעו"ש).

450. היינו דבשאר ימות השנה יתכן קצת שגם טמאים ילכו בצד ומשא"כ ברגל לא היה שייך שילכו טמאים באמצע כי הקפידו ע"ז מאוד מאחר שברגל היה חיוב להיות טהורין, ולכן בשאר ימות השנה אי אפשר לטמאים להזהיר את הטהורים שלא יטמאו מהם כי שמא אלו שהולכים בסמוך אליהם הם ג"כ טמאים.

451. כלומר מצוה להיות טהורין, ומשא"כ בשאר ימות השנה שאף אם יטמא לא יעבור על מצוה, ולכן ברגל הוצרכו הטמאים להזהיר שלא יטמאו מהם.

447. והיינו ברגל שאסור להיטמאות כי מצוה להיות טהורין ברגל נגם כדי שיוכל לאכול הקרבנות של החג. דהנה במשנה מבואר דרבי יוסי מחלק בין שאר ימות השנה לבין שעת הרגל, אבל רבי מאיר סתם ולא חילק וקאי בדבריו גם על שעת הרגל.

448. היינו דאין איסור אבל מ"מ צריך ליזהר שלא לדרוך ע"ג רוק כדי שלא יבוא לידי טומאה. עוד השיב מרן שליט"א: שמא נכנס באיסור. ע"כ. ועדיין צריך לנו תלמוד בכוונת תשובה זו.

449. ומצינו גם במצורע [ובציון קברות עי' מו"ק ה' א'] שצריך להודיע לכולם שהוא טמא כדי שיפרשו ממנו ולא יטמאו ממנו כמפורש בקרא דכתיב (תזריע י"ג מ"ה) וטמא טמא יקרא ופרש"י שם, וטמא טמא יקרא. משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו, ובתרגום אונקלוס איתא ולא

תשובה רעד

ש. שקלים שם. פרוכת שנטמאת בולד הטומאה מטבילין אותה בפנים. קצת צ"ב איך שייך טומאה בפנים והרי אפילו זכוב בבית המטבחים לא הי' נראה כדתנן בפ"ה דאבות.⁴⁵²

ת. כשאינם ראויים לנס.^{453 454}

תשובה רעה

ש. שקלים שם. מטבילין אותה בפנים. הנה בב' האופנים דלהלן קתני במתני' היכן הניחו הפרוכת לייבשה⁴⁵⁵, ואילו הכא ברישא לא נאמר, דרק נאמר שמטבילין אותה בפנים אבל ל"נ היכן הניחוה לייבשה. ויש לשאול היכן הניחוה לייבשה. [ולא מסתברא שהחזירוה למקומה בעודה רטובה, מאחר שהיתה ספוגה טובא במים, והראי' שגם בב' האופנים דלהלן במשנה היו צריכין קודם לייבשה⁴⁵⁶].

ת. על מקומה.⁴⁵⁷

תשובה רעו

ש. שקלים שם. אם היתה חדשה שוטחין אותה כו'. קצת יש לשאול דכיון שהיתה חדשה היאך כבר נטמאה (וכי לא נזהרו בכך). [ואולי משום שנשים היו אורגות הפרוכות וכדלעיל י' ב', (אמנם לעיל י"ג א' במתני' משמע שבנים (ולא בנות) היו אורגים וכבר שאלנו ע"ז במכתבים קודמים⁴⁵⁸). אמנם המפרש בתמיד כ"ט

457. על מקומה פי' בסמוך למקוה בה הטבילו, ולא שהחזירוה למקומה ונתייבשה שם, שהרי לא הכניסוה לפני שייבשה כנ"ל, ונמצא לפי"ז דגם ברישא באמת שוטחין אותה והא דתנן מכניסין אותה מיד זה בא לומר שאי"צ הערב שמש כמו בב' האופנים הבאים במשנה שם נטמאת באב הטומאה ולעולם ברישא אם היה איזה אופן שהצליחו לייבש הפרוכת מיד היו מכניסים אותה מיד.

458. עי' לעיל בתשובה שקלים י"ד ב' אלעזר על הפרוכת כו', ובהערה שם.

452. משנה ה', וערש"י ורבינו יונה שם גבי הא דתנן שם ולא נמצא פסול בעומר, ודו"ק.

453. וכן השיב מרן שליט"א פעם נוספת בזה"ל: אם לא היו ראויין קרה.

454. וע"ע בזה בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתרנ"ד על שאלה כיו"ב דמרן שליט"א כתב שם: אין סומכין על הנס, וצריך לדעת ההלכה אם יקרה. יעו"ש, ובהערה 624 שם ודו"ק.

455. כמ"ש בפ"י הריבב"ן במשניות וז"ל, ושוטחין אותה שם כדי לנוגבה כו' עכ"ל יעו"ש.

456. כמ"ש בריבב"ן וכן"ל.

ב' כתב שהאורגות היו נערות שלא הגיעו לכלל נדות. אך להמפרש צ"ב האם עליהן נאמר לעיל י' ב' שמשלמים להן מתרומת הלשכה שהרי קטנות הן].

ת. א. למה לא. 459

ב. קרה שמישהו נכנס באונס וטימאה בעברתו. 460

תשובה רעז

שי. שקלים שם. ומשמונים ושתיים רבוא היתה נעשית. מהיכן לקחו סך תשלום זה. ואמאי עשו פרוכת אחת שהחליפוה בכל שנה⁴⁶¹ בממון כה רב. ולעיל י"א א' גבי כבש פרה שעשאוה בס' ככרי זהב ה' הו"א דהוא שחץ אע"פ שכל כבש עמד זמן מרובה (דבסה"כ היו חמש פרות משמעון הצדיק עד סוף בית שני כדתנן בפרה) והיאך כאן עשו פרוכת אחת ולזמן לא מרובה מממון כה רב. ולעיל ט"ו א' - ב' קאמר עובדות דנתנו לפאר בהמ"ד והוכיחום שהיו צריכין ליתן לעוסקים בתורה ועניים.

ת. מהמנדבים. 462 463

459. היינו דלעולם ודאי נזהרו שלא תתטמא הפרוכת ומ"מ קרה ונטמאה אף בעודה חדשה. מהצדיקים המתנדבים. ולכא' תשובת מרן שליט"א רק על מה ששאלנו מהיכן לקחו ממון כה רב. והנה לענין מה ששאלנו מהכבש י"ל דאי"ז קושיא כי הכבש אינו חלק מהמקדש. ולענין מה ששאלנו מביהמ"ד י"ל דלהחלפת הפרוכת ה' טעם מיוחד והוא שהפרוכת ה' משחירה מעשן הקטורת כמ"ש הרא"ש בתמיד כ"ט ב' הובא בדרך חכמה פ"ז מכלי המקדש ס"ק צ"ב ובצה"ל ס"ק פ"ב יעו"ש. [ויש לשאול למה הוצרכו לומר שהושחרה מעשן הקטורת, שהי' לומר שהושחרה מעשן המנורה שאף הכותל הדרומי שממול המנורה הושחך כמ"ש יומא נ"ב א' וברש"י ד"ה משחרי מאניה יעו"ש וצ"ב].

463. הנה מברכים בברכות השחר בא"ה אמ"ה עוטר ישראל בתפארה, והר"ת בגימטריא הוא שמונים ושתיים, ואפשר ע"ד הרמז והדרוש לומר דזהו עוטר ישראל בתפארה והיינו בפרוכת שנעשתה משמונים ושתיים ריבוא שעשאוה בתפארה גדולה כמבואר במשנה שקלים כאן.

460. לכאורה היינו טמא שנכנס למקום שהכינו את הפרוכת וטימאה כשעבר שם כגון שנגע בה. אבל אין הכוונה שנכנס להיכל וטימאה בעברתו, דלא היו נכנסים שם טמאים ע"י רמב"ם פ"ז מבית הבחירה הכ"א, ומה שהיו כהנים ע"ה נכנסים להיכל ברגל ה' זה משום שהוחזקו כחברים ברגל אבל באמת לאחר הרגל היו מטבילין את הכלים משום מגען למפרע כתבאר כל זה בחגיגה סוף כ"ו א' וברש"י שם.

461. כמ"ש מרן שליט"א בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתצ"ז בזה"ל: כל ערב יו"כ היו מחליפין פרוכת חדשה כמ"ש בתוספתא שקלים פ"ג הי"א ע"כ, יעו"ש ובדרך חכמה פ"ז מהל' כלי המקדש ס"ק צ"א.

462. וכן השיב מרן שליט"א פעם נוספת בזה"ל:

תשובה רעח

שי • שקלים כ"ב א'. מוספי שבת מוספי ר"ח מי קודם ר' ירמיה סבר מימר כו' מוספי ר"ח קודמין כו' אמר רבי יוסה שנייא היא תמן כו' מוספי שבת קודמין על שם כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. יש לשאול לרבי ירמיה הא כל התדיר כו' ואמאי לרבי ירמיה מוספי ר"ח קודמין.

ת • כמו תמיד.⁴⁶⁴

תשובה רעט

שי • שקלים כ"ב ב'. א"ל תמן (כו') שמא יבנה הבית כבראשונה ותתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן והכא מאי אית לך. הנה מ"ש כבראשונה היינו שמא יבנה בית המקדש השלישי בראש חודש ניסן כדרך שנבנה בראשונה בבנין המשכן שהוקם בר"ח ניסן, וכן מבואר בהגהות הגר"א⁴⁶⁵. ויש לשאול האם מבואר בזה דיום א' בניסן הוא יום המסוגל יותר לכך שיבנה בו הבהמ"ק השלישי שיבנה ברחמים בבאכ"ר.

ת • אולי.⁴⁶⁶

תשובה רפ

שי • בהנ"ל. שאלנו את מרן שליט"א⁴⁶⁷ אהא דאמרי' בר"ה י"א א' בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, האם הכוונה ל"ד או ט"ו בניסן או הכוונה שכל החודש

464. כמו תמיד פי' כמו בכל ר"ח כך הסדר. בחדש הראשון וכו' הוקם המשכן ותתרם תרומת הלשכה מן החדש כו' עכ"ל.

466. הנה מ"ש בגמרא 'כבראשונה' [או 'בראשון' לגירסת הגר"א] היינו מא' בניסן והלאה ולא דווקא בא' בניסן עצמו כמ"ש מרן שליט"א בביאורו לירושלמי, ולכן אין מוכח מכאן דהבית השלישי מסוגל יותר להיבנות דוקא בא' בניסן.

467. בסיון תש"ע, ולא נדפס בתשובות הגר"ח ח"ב [הנדפס בשנת תשע"ג] כי נשמט לך.

464. כמו תמיד פי' כמו בכל ר"ח כך הסדר. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

ועי' בביאור מרן שליט"א לירושלמי כאן שפירש שהס"ד דרבי ירמיה שמוספי ר"ח קודמין היינו משום דסבר שזהו כמו השיר של יום שהשיר של ר"ח קודם יע"ש.

465. ואף דהגר"א לא גריס 'כבראשונה' אלא גרס 'שמא יבנה הבית הראשון', מ"מ פירש כמו אי היה הגירסא 'כבראשונה', דז"ל שם, שמא יבנה הבית הראשון היינו בחודש ניסן בתחלתה כמ"ש ויהי

מסוגל לזה. והשיב מרן שליט"א: כל החודש.⁴⁶⁸ וכעת יש לשאול האם להנתבאר בשקלים שם ניתן להוכיח דהכוונה (ביותר) היא לא' בניסן. (ואם אין להוכיח, מ"ט).

ת. אין נ"מ.⁴⁶⁹

ברוך רחמנא דסייען

»» . ««

»» . ««

הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו ועל כל פנים אין סדור הוויות דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה כו' אלא יחכה ויאמין בכלל הבר כמו שביארנו, עכ"ל הרמב"ם.

468. שו"ר בטורי אבן ר"ה י"א א' שם דס"ל דזה דווקא בי"ד בניסן יעו"ש היטב.

469. כמ"ש הרמב"ם פי"ב מהל' מלכים ה"ב וז"ל, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומים הן אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי

ראש השנה

תשובה רפא

ש. ⁴⁷⁰ר"ה ב' א'. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו. יש לדקדק מהו 'כ'דברי בית שמאי'. ⁴⁷¹

ת. א. לפי דברי. ⁴⁷²

ב. לפי דברי ב"ש (אבל אין הלכה כמותם). ⁴⁷³

תשובה רפב

ש. ר"ה ב' ב'. לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא מהו דתימא נימנו לי' תרתין שנין קמ"ל. לכאור' כיון שהוא מלך בן מלך למה צריך להמנות ולגמור להמליכו, ואי נימא דמיירי כשיש לו עוד אחים א"כ לימא ומלך בן מלך הוא והוא דאית ליה אחין, ולכאור' צ"ב.

ת. א. או שאר קרובים. ⁴⁷⁴

ב. צריך תמיד למנות אולי אינו ראוי. ⁴⁷⁵

דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו דברי הכל היא אלא אבית שמאי קאי עכ"ל. (וצוין בשינויי נוסחאות במשניות דפוס ווילנא וצוין שם לעי' בזה בס' הון עשיר יעו"ש. ושוב נמצא כן מהגר"א בס' אמרי נועם).

⁴⁷⁴. יתכן שהיה כתוב במכתב: 'אשאר' קרובים. ומ"מ הכוונה אחת היא, שאם בן המלך אינו ראוי למלכות הולכים לשאר קרובים כמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ז וז"ל, שהמלכות ירושה כו' וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה כו' עכ"ל, ובפשוטו הכוונה כגון שאם אין למלך בנים או שהבן אינו ראוי למלוך אזי הירושה עוברת לקרובי המלך שמת וכגון אח המלך שיורש אותו. והוא כתשובה בתרא.

⁴⁷⁵. היינו דאף אם אין לו אחים והוא בן יחיד של המלך מ"מ צריך למנותו למלך כי אולי אינו ראוי

⁴⁷⁰. תשובות נוספות למסכת ראש השנה עיין בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תת"פ - תת"פ.

⁴⁷¹. ועי' פאה פ"ו מ"ה דתנן אלו 'כ'דברי בית הלל ועל כולן בית שמאי אומרים כו'.

⁴⁷². היינו דמ"ש כדברי בית שמאי הכוונה היא לפי דברי בית שמאי. ועי' הערה הבאה.

⁴⁷³. עי' בגמ' להלן ח' א' בשינויא דרב אשי (דהוא התירוץ האחרון שם בגמ' ובפשוטו הוא התירוץ העיקרי) דהתנא דמתני' הכי קאמר דמה שמנתי ארבעה ראשי שנים בארבעה ראשי חדשים אינם הלכה כי מ"ש באחד בשבט ר"ה לאילן זה כדברי בית שמאי ואין הלכה כן, וכמו שפירש רש"י שם וז"ל, ה"ק כו'. תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ראש השנה לאילן דברי בית שמאי למימרא

תשובה רפג

ש. ר"ה ו' א'. ת"ר כו' לה' אלקיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים. לכאור' צ"ב כך, דהנה לעיל ה' ב' אמרי' דתנו רבנן כו' לה' אלקיך אלו הדמין הערכין והחרמין וההקדשות ופרש"י שם וז"ל אלו הדמין והערכין כו' שהן קדשי בדק הבית וכולן לה' ואין לכהנים בהן כלום עכ"ל, וכיון שכן, היאך דרשינן הכא לה' אלקיך אלו חטאות כו' והרי יש בהן לכהנים.⁴⁷⁶

ת. א. הכל מאת ה'.⁴⁷⁷

ב. עיקרו לגבוה.⁴⁷⁸

תשובה רפד

ש. ר"ה ז' ב'. אמר רב יוסף רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי ברגלים סבר לה כרבי שמעון ובמעשר בהמה סבר לה כרבי מאיר. לכאור' יש לשאול דכיון שכן למה הובא במשנה גם דעות החולקים, והיינו, דהול"ל רק 'באחד באלול ר"ה למעשר בהמה' מבלי לומר 'ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי' מאחר דאינו

— >>> • <<< —

⁴⁷⁷. היינו דגם קרבנות שיש להם חלק לכהנים ה"ז הכל של השי"ת אלא שהשי"ת נותן מהם לכהנים כמ"ש משולחן גבוה קא זכו, ולכן בעיקר הדבר לה' אלקיך יכול שפיר לכלול גם חטאות וכו' שיש בזה חלק לכהנים.

ומה שלעיל ה' ב' אמרו בברי' ש'לה' אלקיך' כולל רק אותן שאין לכהנים חלק בהם, היינו כי בברי' שם למדו חטאות ואשמות מדרשה אחרת [כי דרש ידרשנן] וסברה הבריייתא שם דיותר יש ללמוד את חטאות ואשמות מאותו פסוק דכי דרש ידרשנו, וממילא לכן נשאר 'לה' אלקיך' לחרמים וכו', אבל כאן שגם למידים לחרמים מפסוק אחר [אשר דברת אלו קדשי בדק הבית], ממילא נשאר שיותר יש ללמוד מ'לה' אלקיך' את חטאות ואשמות וכו', ודו"ק.

⁴⁷⁸. היינו כנ"ל בהערה קודמת, דגם הקרבנות שיש לכהנים חלק בהם, משולחן גבוה קא זכו וכנ"ל.

להיות מלך ואז אין ממנים אותו אף שהוא בן המלך הקודם. וכדפרש"י בפ' שופטים י"ז כ' וז"ל, הוא ובניו. מגיד שאם בנו הגון למלכות הוא קודם לכל אדם עכ"ל, אבל אם אינו הגון למלכות ממנים אחר למלך, ולכן אף אם הוא בן מלך צריך למנותו. וזהו כתשובה קמא. ושוב נמצא דכהשאלה כן הקשה בחתם סופר וכתשובת מרן שליט"א כן השיב שם, עי' חת"ס חאו"ח סי"ב הובא בס' שושנת יעקב לאאמו"ר שליט"א ר"ה ב' ב' (עמ' י"ז) יעו"ש מש"כ בזה.

⁴⁷⁶. והיינו דכמו שכאן מהפסוק כאשר נדרת לה' אלקיך לומדים חטאות ואשמות, כך גם לעיל שלומדים מהפסוק כי תדר לה' אלקיך על דבר שאין בו הנאה לכהנים שילמדו גם חטאות ואשמות ולא יצטרכו ללמוד זה כבהמשך הבריייתא שם מכי דרש ידרשנו אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים. (ועי' תוס' ד"ה ערכין).

סובר כן, שהרי מביא רק את מה שסובר. ולכאור' צ"ב. וכן בסיפא דמתני' למאי הביא רבי הקדוש את דעת בית שמאי וכו"ל. ולכאור' צ"ב.

ת. א. לפעמים כדי לסמוך עליהן בשעה"ד.⁴⁷⁹

ב. תמיד מביא, משום שעת הדחק.⁴⁸⁰

תשובה רפה

ש. ר"ה שם. רב נחמן בר יצחק אמר ארבעה חדשים ובהן כמה ראשי שנים. לכאור' צ"ב דהא לעיל ע"א משני ותנא דידן בשנים קמיירי בחדשים לא קמיירי, ולרב נחמן בר יצחק מה נתרץ לעיל. וצ"ב. (ובלשון אחר, מה רנב"י יתרץ אקושיא דלעיל).

ת. א. גם לרנב"י קאי אשנים.⁴⁸¹

ב. מין חודש.⁴⁸²

תשובה רפו

ש. ר"ה שם. והרי רגלים מידי דתלי במעשה וקא חשיב. פרש"י וז"ל, מידי דתלי במעשה. כגון כו'. והרי רגלים. קא סלקא דעתך שאין בל תאחר חל עד

— <<< • >>> —

בשעת הדחק, אלא דברי מרן שליט"א הוא על עיקר הדברים שבשאלתינו].

481. היינו דרנב"י קאי על מה שאמר התנא 'ארבעה' כו', ואילו מ"ש בגמ' לעיל בשנים קמיירי קאי על מה שאמר התנא ראשי 'שנים'. שיום נקרא תחילת שנה, אבל חודש אינו נקרא תחילת שנה אלא תחילת חודשים. ונמצא דרנב"י קאמר ארבעה חדשים ובהם כמה ראשי שנים, לא שינה כלום בהבנת מה דקתני במשנה ארבעה ראשי 'שנים', ולכן אי"ז סתירה למ"ש לעיל 'בשנים קמיירי'.

482. היינו דמ"ש 'בחדשים לא קמיירי' אין הכוונה שהתנא לא מונה חדשים כי באמת התנא כן מונה חדשים לדברי רנב"י, אלא הכוונה שבמה שכתוב במשנה 'ראשי שנים' לא מיירי ב'מין חודש'. [ו'מין חודש' פירושו, סוג כזה של תחילת שנה דהיינו שכל החודש זה הוא ראשון כל חודשי השנה כי

479. היינו דרבי מביא את הדעות שאינו סובר כמותם, משום שבשעת הדחק לפעמים [האמוראים הין] סומכים על דעות אלו כדמצינו כמו כן כע"ז בפוסקים. וכן מבואר בעדויות פ"א מ"ד ומ"ה ומ"ו ובתפארת ישראל אות כ"ח יעו"ש.

480. מה שכאן כתב מרן שליט"א 'תמיד' ובתשובה קמא כתב 'לפעמים', לכאורה הוא משום שבתשובה קמא התייחס מרן שליט"א על המשנה כאן [וכיוצא בה] שרבי כתב דעתו של עצמו, ואילו כאן בתשובה בתרא התייחס מרן שליט"א על כל הש"ס שלא תמיד בא לומר את דעת עצמו אלא בא לומר דעת התנאים שקדמוהו ושם הביא רבי את כל הדעות שהיה להם קיום ואף דעת בית שמאי שלא נפסק כמותם [מיהו יתכן שאחרי שאמרו בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה לא נתכוין מרן שליט"א שגם על דעת בית שמאי לפעמים סומכים

שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו נמצא שהוא תלוי בתמיד של שחר עכ"ל, ולכאן צ"ב דהא כבר קאמר קודם דכיון דצריך לאיתויי מעיקרא מיחייב וקאי וכבר בכניסת הרגל עובר על כל תאחר, וכיון שכן, איך שוב ס"ד כאן דהוא תלוי בתמיד של שחר.

ת. ידע שיהי' כך. 483 484

תשובה רפז

פ"י. ר"ה ח' א'. פרש"י וז"ל, ה"ק כו'. תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו דברי הכל היא

— << >> —

והיינו שלא רק שעובר בכניסת הרגל על כל תאחר אלא האיסור כל תאחר גם לא תלוי בתמיד של שחר של מחר יעו"ש. ועי' עוד בשושנת יעקב לאאמור"ר שליט"א ברי"ה כאן ז' ב' (עמ' ק"י, בד"ה והרי רגלים) דמיייתי להירושלמי דפריך איך בעצרת עובר על כל תאחר והרי נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט, יעו"ש במה שהאריך שם יפה בכל הנוגע לעניינינו.

עוד השיב מרן שליט"א: אינו מעשה. ולכאורה הכוונה שמה ששואלת הגמרא כאן והרי רגלים מידי דתלי במעשה וקא חשיב וממילא מובן שהגמרא סוברת עתה שאינו תלוי במעשה, ומצד שני הגמרא כאן עתה אומרת בפירוש שכן תלוי במעשה, כל זה היינו משום שאינו תלוי כל כך במעשה, כך שאפשר לקרוא לזה מצד אחד אינו תלוי במעשה וגם לקרוא לזה מצד שני תלוי במעשה.

484. שוב חשבנו ליישב, דא"ז ק' כ"כ, כי אפשר דאה"נ הגמ' חזרה להקשות פעם נוספת, אף שלהתירוצן שבתחילה כבר לא קשה, והיינו כי בתחילה קאי אדברי רב פפא והשתא קאי אדברי רב שישא בריה דרב אידי, שמצינו כע"ז בגמ' בכמה מקומות. ושוב נמצא כן בריטב"א, ויעו"ש עוד.

התנא מונה יום שהוא תחילת שנה ולא חודש שלם שהוא תחילת שנה]. והיינו כתשובה קמא.

483. בכניסת הרגל עובר רק משום שיודע שמחר בשעת התמיד יאחר. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א. והיינו דיש טענה עליו למה לא מקריב בבוקר אחר תמיד של שחר, ואף שלא יקבלו ממנו הקרבן מ"מ יש עליו טענה זו, א"כ נמצא שכשלא מביא הקרבן קודם כניסת הרגל הרי הוא יודע ששוב לא יוכל להביא הקרבן, ולכן כבר בכניסת הרגל עובר על כל תאחר, ומ"מ זה חשיב [להו"א דגמ' כאן] מידי דתלי במעשה, כי מה שהוא עובר כבר מעכשיו על הכל תאחר הוא משום שבבוקר לא יקבלו הקרבן שלו אחר התמיד של שחר, ואילו לא היו מקריבים באותו יום תמיד של שחר לא היה את עיקר הטענה למה לא הביא באותו יום, ולא היה עובר על כל תאחר, ונמצא שהכל תאחר תלוי במעשה של הקרבת תמיד של שחר. ומש"כ רש"י בלשונו: קס"ד שאין כל תאחר חל' עד שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו כו' אין הכוונה שלא חל כלל אלא הכוונה שכשמגיע זמן התמיד של שחר חל למפרע האיסור כל תאחר מכניסת הרגל. [וכל זה הוא רק להו"א דגמ', אמנם למסקנא דגמ' הגמ' סוברת שא"ז תלוי במעשה

אלא אב"ש קאי עכ"ל, ולכאור' צ"ב דמ"מ למה הוצרך התנא לומר כן והרי הלכה כבית הלל, וכהקושיא דגמ'.⁴⁸⁵ וצ"ב.

ת. א. לפרש דבריהם.⁴⁸⁶

ב. משום זה גופא.⁴⁸⁷

תשובה רפח

ש"י. ר"ה ט' ב'. ת"ר יובל היא כו' יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי רבי יהודה כו'. האם הכוונה היא כפשוטו שאם לא שלחו עבדים אין דיני יובל נוהג כלל⁴⁸⁸. ואם כן, אם כגון באמצע השנה שלחו עבדים האם אז יהי' היובל נוהג ועד סוף השנה.

ת. כן.⁴⁸⁹

במשנה סתם ואח"כ מחלוקת, והסתם הוא כבית שמאי.

486. לכאור' היינו את דבריהם של בית שמאי. והיינו שרצה התנא לפרש גם [את דברי בית הלל וגם] את דברי בית שמאי, שלדבריהם של בית שמאי נמצא שיש 'ארבעה' ראשי שנים בארבע ראשי חדשים. ומה שרצה התנא לפרש את דברי בית שמאי הוא משום שרצה לומר שאין דעה שסוברת שיש יותר מארבעה ראשי שנים בארבע ראשי חדשים.

487. לכאור' היינו דמשום זה גופא שהלכה כב"ה וא"א לסתום כב"ש, לכן מפרשת הגמ' בדברי התנא דבאמת התנא בא לומר שלא נתכוונתי לסתום כב"ש דהיינו סתם ואח"כ מחלוקת כבכל דוכתא, אלא רק לומר שלשה לדברי הכל ואחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה. [ודבר זה אמר התנא בלשון שאמר 'כ'דברי בית שמאי ולא אמר דברי בית שמאי וכדלעיל בתשובה קמא במסכתין יעו"ש. אמנם עי' לשון רש"י כאן בגמ' דכתב בתוך דבריו 'דברי' בית שמאי ולא כתב 'כ'דברי בית שמאי וצ"ב].

488. מש"כ כאן בשאלה תיבת 'כלל' יתכן שאי"ז מדויק, כי לכאור' בל' רש"י בד"ה יובל היא

485. ביאור השאלה כך היא: אמרי' בגמ' הכי, ורב אשי אמר ארבע ראשי השנים הם שהן בארבע ראשי חדשים, באחד בשבט כב"ש, ה"ק שלשה לדברי הכל באחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה, ע"כ. ופרש"י וז"ל, ופרכינן א"כ באחד בשבט. סתם לן תנא ברישא כב"ש דאי כב"ה הא אמרי בט"ו בו. ה"ק כו'. תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו לדברי הכל היא אלא אדברי ב"ש קאי עכ"ל. וצ"ב למה קאמר התנא 'ארבעה' ראשי שנים הם, ואח"כ פירש שמה שאמר ארבעה זהו לדברי ב"ש שסוברים באחד בשבט ר"ה לאילן, אבל הלכה כדברי ב"ה שבט"ו בשבט ר"ה לאילן, דלכאור' הול"ל 'שלשה' ראשי שנים הם, ולמה הוצרך לומר 'ארבעה' ולפרש שדבריו הם לפי ב"ש. ואם משום שרצה התנא להזכיר במשנה כאן גם את דעת בית שמאי, הול"ל 'שלשה' ראשי שנים הם כו' באחד בשבט ר"ה לאילן דברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו'. [ובנוסח אחר, השאלה היא, מה תירצה הגמ' והרי גם אחר תירוץ הגמ', לכאור' עדיין נשאר קשה כבתחילה, שהרי יש כאן

תשובה רפט

❖ ר"ה י' א'. מה"מ כו' אמר קרא ובשנה הרביעית ובשנה החמישית פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמי' שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי. לכאור' כיון שיש דרשה המלמדת שהפירות⁴⁹⁰ אסורים משום ערלה בשנה הרביעית עד ט"ו בשבט ומשום רבעי⁴⁹¹ בשנה החמישית עד ט"ו בשבט, א"כ למה זהו דוקא באופן שנטע ל' יום קודם ר"ה דהא כיון שיש לימוד מקרא כנ"ל לכאור' הי' צריך שתמיד יהי' כן ואף באופן שנטע בפחות מל' יום קודם ר"ה.⁴⁹² ולכאור' צ"ב.

❖ א. כבר הי' לו שנה.⁴⁹³

ב. זה נחשב שנה.⁴⁹⁴

שלושה שנים שלימים למנין שנות ערלה, וכשמגיע השנה הרביעית, כל הפירות מותרים באכילה והיינו גם הפירות שחונטים בתוך השנה הרביעית עד ט"ו בשבט של שנה רביעית זו. כי כל החידוש שנאמר למעלה שממתינים עוד זמן והיינו עד ט"ו בשבט וכנ"ל זהו רק באופן שמנו את החודש הראשון של הנטיעה בתורת שנה שלימה והיינו כשנטע שלושים יום קודם ר"ה, אבל באופן שהתחילו לימנות את השלושה שנים רק אחר שנגמר זה החודש והיינו באופן שהוא נטע פחות משלושים יום קודם ר"ה בזה אין החידוש שממתינים עוד זמן עד ט"ו בשבט של שנה רביעית. (אמנם שו"ר דדבר זה שכתבנו כאן, כי כל החידוש כו', ה"ז פלוגתא בראשונים ז"ל. ולפי"ז השאלה כאן היא להראשונים דס"ל כמ"ש שיש החילוק הנ"ל).

והשאלה מאי שנא, והיינו דכיון שיש לימוד מהפסוק שבשנה הרביעית ממתינים עוד זמן והיינו עד ט"ו בשבט, א"כ מאי שנא אם נטע שלושים יום קודם ר"ה או שנטע פחות משלושים יום קודם ר"ה, שכיון שיש לימוד שצריך להמתין עד ט"ו בשבט שלאחר גמר השנה השלישית מנין לנו לחלק ולומר דכל הלימוד הוא דווקא באופן זה שנטע שלושים יום קודם ר"ה ונמנה לו שנה שלימה בכך. וע"ז מיישב מרן שליט"א כדלהלן.

493. פי', דכשנטע פחות משלושים יום קודם ר"ה שאין מונים חודש זה במנין השנות ערלה, כבר היה

מבואר דדוקא זריעה בצירה וקצירה אינם אסורים אבל שמיטת קרקע [והיינו ושבתם איש אל אחוזתו והיינו החזרות הקרקעות] ושאר מצוות היובל אולי כן נוהג, וכן משמע בתוס' בד"ה יובל היא יעו"ש דהנידון כאן הוא רק לגבי מלאכת קרקע, ויל"ע בזה.

489. בפשוטו עיקר החידוש בתשובת מרן שליט"א היא לגבי השאלה השניה, והחידוש הוא דאם שלחו העבדים כגון באמצע השנה חל איסור עבודה בקרקע מאז ועד סוף שנה.

490. היינו הפירות שחנטו בשנה הרביעית.

491. היינו הפירות שחנטו בשנה החמישית.

492. ביאור השאלה כך היא: דהנה אם נטע שלושים יום קודם ר"ה, ה"ז נחשב שנה שלימה למנין שנות ערלה [וכן למנין שנות רבעי], וכשנשלמו עוד ב' שנים נמצא שנשלמו ג' שנים, וא"כ עתה תחילת שנה רביעית הי' צריך להיות שיהיו הפירות מותרים באכילה ולא יהיה בהם דין 'ערלה', ובאה הברייתא ומלמדת מדרשה בפסוק שעדיין פירות שחנטו בשנה רביעית זו אסורים באכילה מדין ערלה עד ט"ו בשבט, ומט"ו בשבט של שנה רביעית זו ואילך כל הפירות מותרים באכילה שאין בהם שום דין ערלה.

אמנם אם נטע פחות משלושים יום קודם ר"ה, אין זה נחשב שנה שלימה, וצריך להתחיל לימנות

תשובה רצ

ש. ר"ה שם. דתניא פר האמור בתורה סתם בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד דברי ר"מ ר' אלעזר אומר בן עשרים וארבעה חדש ול' יום שהיה ר"מ אומר כו' פר בן שלש. האם גם כשזו שנה מעוברת והיינו שיש י"ג חודש בשנה, גם אז הקובע הוא י"ב חודש לענין שנת הפר, דלכאוי' כך משמע מלשון רבי מאיר, דאל"כ היאך סתם ר"מ [וכן ר"א] וקאמר בן כ"ד חודש כו' והרי לא תמיד ה"ז כ"ד חודש שהרי לפעמים ה"ז כ"ה חודש כגון שיש שנה מעוברת.

ת. נכון. ⁴⁹⁵

תשובה רצא

ש. ר"ה י"א א'. בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. האם הכוונה לי"ד או ט"ו בניסן ⁴⁹⁶ או הכוונה שכל החודש מסוגל לזה ⁴⁹⁷.

ת. כל החודש. ⁴⁹⁸

⁴⁹⁵. עי' ש"ך יו"ד סי' קפ"ט ס"ק י"ג במקורות שהביא שם לענין 'קביעות הבית דין' ושיפורא גרים' יעו"ש ודו"ק. ועי' העמק דבר שמיני ט' ג'. וכע"ז ראינו ממרן שליט"א לענין מ"ע של ושמח את אשתו שס"ל דאף בשנה מעוברת שיש י"ג חודש מ"מ המצוה היא רק י"ב חודש, והביא לזה ראיות.

⁴⁹⁶. שכן היה בגאולת מצרים. וכן משמע מהילפותא דגמ' דאמרי' מנלן אמר קרא ליל שימרים לילה משומר ובא מששת ימי בראשית. ועי' להלן.

⁴⁹⁷. כלישנא דגמ' 'בניסן' כו'.

⁴⁹⁸. עי' לעיל שקלים כ"ב א' דכתבנו דמ' שבנין ביהמ"ק יתכן להיות בא' בניסן ועמש"כ לן מרן שליט"א בזה שם. וע"ע שם שהבאנו דברי הטורי אבן שזהו ב"ד בניסן בדוקא יעו"ש.

לו שנה שלימה, היינו לא רק חודש שנחשב שנה אלא שנה שלימה ממש, ובאופן זה לא חייבה התורה להמתין עוד זמן בשנה הרביעית עד ט"ו בשבט והיינו כנ"ל כי כבר מנה שנה שלימה ממש, ומשא"כ באופן שנטע שלושים יום קודם ר"ה וחודש זה נמנה בתורת שנה שלימה שם חידשה התורה חידוש זה שצריך להמתין עד ט"ו בשבט של שנה רביעית. וכן ע"ז הדרך ג"כ תשובה בתרא כדלהלן.

⁴⁹⁴. פי', דכשנטע שלושים יום קודם ר"ה זה רק נחשב לו לשנה שלמה למנין השנות ערלה, ולכן בזה חידשה התורה חידוש זה שבשנה הרביעית ממתין עד ט"ו בשבט, אבל כשנטע פחות משלושים יום קודם ר"ה שאי"ז רק נחשב לשנה שלימה אלא זה שנה שלימה ממש, בזה לא חידשה התורה שג"כ צריך להמתין עד ט"ו בשבט של שנה רביעית כי כבר מנו אפי' שנה שלימה וכנ"ל.

תשובה רצב

שׁ. ר"ה י"ב א'. פרש"י וז"ל, שני לדין. שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו עכ"ל, לכאור' צ"ב שהרי הגזירה כבר נגזרה מאה ועשרים שנה קודם וכמבואר בפ' נח ו' י"ד ברש"י שם.

ת. קיום הגזירה. 499

תשובה רצג

שׁ. ר"ה י"ב ב'. פרש"י וז"ל, מנא הני מילי. אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזיל ביה 'רבנן' בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מיבעיא בהו מנלן כו' עכ"ל, ויש לברר האם תיבת 'רבנן' (המודגשת כנ"ל) זהו ט"ס כי לכאור' היא מיותרת. 500

ת. רבנן קבעו. 501

תשובה רצד

שׁ. ר"ה י"ג א'. מאי אסיף אילימא חג הבא בזמן אסיפה הכתיב באספך כו'. יש לשאול דלכאור' מאי קשיא, דהא בפשוטו ה' לומר דהכתוב אזיל ומפרש למה חג הסוכות נקרא 'אסיף' וקאמר משום 'באספך' וגו' והיינו כיון שאז אוספים מהשדה, ולמה ה"ז כפילות 502, וצ"ב.

ת. כאן זה קושיא. 503

— <<< • >>> —

שכתב רש"י 'רבנן' אין הכוונה 'מדרבנן' אלא שרבנן קבעו כנ"ל.

502. כמ"ש ברש"י ד"ה וחג האסיף וז"ל, וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף. אילימא דההוא שם סוכות ומשום דבא בזמן אסיפה למה לי דכתב בחד קרא 'תרי זימני' הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך עכ"ל.

503. לכאור' היינו דמה ש'אסיף' נאמר דווקא בפסוק כאן, זה קושיא פ"י קושיית הגמ', והיינו דלומר ש'באספך' זה בא לפרש למה נקרא 'אסיף' זה אינו נכון, כי למאי נפקא מינה כל זה, לא נימא קרא שחג הסוכות נקרא 'חג האסיף' ולא נימא קרא את

499. היינו שכל הק"כ שנה היתה הגזירה תלויה ועומדת שמא יעשו תשובה [שהרי לכן ניתנו ק"כ שנה שמא יעשו תשובה], ועתה בר"ה שקודם תחילת המבול בפועל נחתם הגזר דין.

500. ביאור השאלה, דהנה רש"י בא ליתן טעם למה גבי ירק ואילן לא שאלו בגמ' 'מנלן', וביאר כי מעשר שלהם זהו מדרבנן, וכיון שכן כשאומר בתחילה 'דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה' לכאור' אינו מובן כי עדיין לא ביאר לנו שהמעשר שלהם זה מדרבנן. וע"ז מיישב מרן שליט"א כדלהלן.

501. דגם אם המעשר של ירק ואילן ה' מדאורייתא, רבנן הם שקבעו שהולכים בתר לקיטה וכו', ומה

תשובה רצה

פ. בהנ"ל. בעניי באמת, לא זכיתי להבין כוונת תשובת מרן שליט"א.

ת. הגמ' בא להסביר.⁵⁰⁴

תשובה רצו

פ. ר"ה שם. מהיכן הקריבו אמר להן כל שלא הביא שליש ביד נכרי כו'. הנה משמע שעצם כניסתם לארץ הפך את דין התבואה ל'קצירכם', ולכאור' הוא צ"ב כי מסברא הי' לומר דרך אחר הכיבוש הי' צריך להיות דין של 'קציר שלכם' אבל כל זמן שעדיין לא כבשו (כל הז' שנים) איך זה נהיה 'שלכם'.

ת. בבואכם כתיב.⁵⁰⁵

ישראל ואמרת אלהם בבאכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, ופרש"י שם וז"ל, בבאכם אל הארץ. משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן, אבל זו נאמר בה, בבואכם. כשנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה עכ"ל, ולכאור' יל"ע למה מרן שליט"א הביא קרא דכתיב גבי חלה, והרי כאן איירי לענין חדש. ועי' להלן.

והנה ברש"י הנ"ל מבואר דרך גבי חלה נתחייבו מיד כשנכנסו לארץ אבל לגבי חדש נתחייבו רק לאחר ירושה וישיבה, ואילו כאן בגמ' מבואר דנתחייבו בחדש מיד כשנכנסו לארץ, ועי' קידושין ל"ז א' - ב', ל"ח א' דדבר זה תלוי בפלוגתת תנאים, וגמ' דידן בר"ה היא כמ"ד שנתחייבו בחדש מיד בכניסתן לארץ. ובקדושין שם מבואר שיש תנא שסובר שגם אם היה נאמר רק 'כי תבואו' ולא היה נאמר גם 'בכל מושבותיכם' היינו אומרים שנתחייבו בחדש רק לאחר ירושה וישיבה, ויש מאן דאמר שרק אחרי שכתוב 'בכל מושבותיכם' אמרינן הכי שנתחייבו בחדש רק לאחר ירושה וישיבה ולולא 'בכל מושבותיכם' היינו אומרים

הטעם לזה שהוא כך, וכיון שכן בהכרח התורה כאן כשאמרה 'אסיף' רוצה לומר בזה על איזה חג מדבר, ולזה אמר 'חג האסיף' היינו 'חג הבא בזמן אסיפה', ולכן מקשה הגמרא שה'אסיף' מיותר, וזה הוא שכתב מרן שליט"א כאן זה קושיא רוצה לומר שאם היה כתוב במקום אחר כשהתורה רוצה לומר 'חג הסוכות' לומר חג הסוכות יאמרו חג האסיף זה לא יהיה שום קושיא, ורק משום שזה נכתב בתורה כאן מקשה הגמרא שזה מיותר.

ואין לומר דכוונת התשובה היא כך: כאן זה קושיא, בתמיה, אתמהא, והרי הגמ' לא בא להקשות לומר ד'אסיף' אי"ז מה שבא בזמן אסיפה (וכמ"ש התוס' ד"ה אלא יעו"ש), אלא הגמ' בא להסביר ד'אסיף' אי"ז בא לומר רק מה שבא בזמן אסיפה אלא בא לומר דגם מה שקוצר עתה [בעונת סוכות] עדיין זה בכלל 'בצאת השנה'. והטעם שביאור זה אינו נכון הוא לפי מש"כ רש"י בד"ה ואמר מר כו' שלפי רב אסי התיבה 'אסיף' זה מיותר אם לא היה הכוונה של אסיף קציר. וא"כ א"א לומר דהגמ' לא בא להק' שזה לא מיותר.

504. עי' הערה קודמת.

505. הנה מש"כ מרן שליט"א 'בבואכם' הוא קרא דכתיב ב' שלח ט"ו י"ח לענין חלה, דבר אל בני

תשובה רצז

שי. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, ואמר מר. כו' וה"ל כמאן דכתב וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך בזמן שהאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות עכ"ל, יש להבין דא"כ מהו 'בצאת השנה' והיינו דלמאי הוצרך הכתוב לומר בצאת השנה, דבשלמא אם בא ללמד כדלעיל ניהא דאתא למימר דאזלינן עד סוכות לפי השנה הקודמת וכנ"ל, אבל לדרשה כאן הול"ל רק וחג הסוכות (האסיף) באספך מעשיך כו' ולמאי צ"ל בצאת השנה. ולכאו' צ"ב.

ת. פרושי קמפרש.⁵⁰⁶

תשובה רצח

שי. ר"ה י"ג ב'. א"ל ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי סבר יש בילה ורבנן סברי אין בילה [א"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל הלכה כרבי יוסי בן כיפר שאמר משום ר"ש שזורי כו'].⁵⁰⁷ לכאו' צ"ב למה פסק כדעת יחיד נגד רבים.

ת. דבריו מסתברים.⁵⁰⁸

תשובה רצט

שי. בהנ"ל. לכאו' תשובת מרן שליט"א צ"ב מהא דאמרינן בביצה י"א א', בשלמא למ"ד הלכה כר' יהושע אצטריך סד"א יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה

506. היינו, דהתורה מפרשת בעצמה, למה נקרא שחג הסוכות הוא 'בצאת השנה' והיינו משום 'באספך את מעשיך מן השדה' שעתה מביא אל הבית את פרי העמל של השנה הקודמת, ולכן עתה נקרא 'צאת השנה'. וכן הוא בספורנו שם שכתב וזה לשונו: בצאת השנה. שכבר נאספו כל תבואותיה עכ"ל.

507. כאן ה' תוספת דברים בשאלה, והשמטנוהו כי היה טעות בדברים, וההשמטה אינה משנה את כוונת התשובה.

508. לכאו' היינו כי לשמואל דבריו של ר"ש שזורי מסתברים יותר. ועי' הערה הבאה.

ד"כ תבאו' ה"ז מיד, ויש מאן דאמר ש'בכל מושבותיכם' בא רק לומר בכל מקום שאתם יושבים ולא בא לומר לאחר ירושה וישיבה וא"כ 'כי תבאו' ה"ז מיד כשנכנסו יעו"ש, ונמצא שהגמרא בראש השנה כאן מדברת אליבא דמאן דאמר ג' הנ"ל שלומדים מ'כי תבאו' שנתחייבו בחדש מיד כשנכנסו, וכפי הנראה זה הוא עיקר כוונת מרן שליט"א להשיב כאן, ש'כי תבאו' כתיב, ומה שכתב מרן שליט"א 'בבואכם כתיב' כפי הנראה רוצה לומר שכמו שלגבי 'בבואכם' כולי עלמא מודו שהכוונה מיד בכניסתם, כמו כן כאן מדברת הגמרא למאן דאמר ש'כי תבאו' מיד הוא.

כיחיד אלא למ"ד אין הלכה פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא מסתבר טעמיה דרבי יהושע דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט קא משמע לן כו' ע"כ, והרי לנו דאף שדבריו דרבי יהושע מסתברים מ"מ השמיענו דאין הלכה כן מטעם דיחיד ורבים הלכה כרבים. וצ"ב.

ת. זה רק שם.⁵⁰⁹

תשובה ש

ש. ר"ה ט"ו א'. פרש"י וז"ל, היתה שנה מעוברת מהו. אימתי ר"ה⁵¹⁰ שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט עכ"ל, הק' החברותא מהו הספק והא לעיל ז' א' קאמר אין מעברין אלא אדר.⁵¹¹

ת. כל תנא תופס לשונו.⁵¹²

תשובה שא

ש. ר"ה ט"ז א'. אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. לכא' צ"ב הפשט, דהא רבי יוסי קאמר

— <<< . >>> —

דתנן במגילה אין בין 'אדר הראשון' לאדר השני כו', ולא קורין לו שבט ב', [ומרש"י קצת משמע שגם לצד בתרא לא נתכוין לומר שיקראו לחודש הנוסף שבט ב'].

ומה שכתב מרן שליט"א כל 'תנא' תופס לשונו, אף דלעיל ז' א' זה דברי תנא ואילו הכא ט"ו א' זה דברי אמורא, היינו דהאמורא נסתפק בדברי ה'תנא' דמתני' דקאמר באחד ב'שבט' ר"ה לאילן כו' שמה התנא דמתני' קורא לאדר ראשון 'שבט'.

(ולכא' קצת יל"ע למה השיב מרן שליט"א הלשון 'כל תנא תופס לשונו', דלכא' היה להשיב כל תנא דיבר על פרט אחר, תנא דמתניתין דיבר על שבט שלפי עונת השנה הוא שבט ותנא דברייתא דיבר על מה שנקרא אדר. ואולי באמת לזה נתכוין מרן שליט"א, אמנם הלשון הזה יותר משמע כהא דתנן בעדיות פ"א מ"ג שאדם חייב לומר בלשון רבו יעו"ש).

509. לכא' היינו כי אף שלנו דבריו מסתברים מ"מ אי"ז מסתבר לנו לגמרי. כי אם הי' לגמרי היו אומרים גם שם בביצה, כמו הכא בר"ה. ולפי"ז אדרבא גמ' זו דביצה היא ראייה למה שכתב מרן שליט"א בתשובה קודמת.

510. קאי אמתני' לעיל ב' א' דקתני, באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש ב"ה אומרים בחמשה עשר בו.

511. היינו דאם כצד בתרא שאדר ראשון הוא במקום שבט א"כ לימא אין מעברין אלא שבט ולמה קאמר אין מעברין אלא אדר.

512. היינו דמ"ד אין מעברין אלא אדר אין מתכוין שהשבט אינו מעובר אלא מתכוין לומר שלא מעברים את טבת או כל חודש אחר בשנה, ומה שאמר 'אלא אדר' כי לפי הלשון, ה'אדר' נקרא מעובר, שכן קורין לחודש הנוסף אדר א' [כמו

בהדיא דראייתו היא מדכתיב ותפקדנו לבקרים והיאך אפשר לומר דר"י למד כן מקרא דלעשות משפט וגו' בעוד שר"י גופיה הביא פסו' אחר.

ת. סמך אההוא. 513

תשובה שב

ע"ה ר"ה י"ח א'. תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני י"ח שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם כו' לכו ועסקו בתורה וחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו כו'. יש לשאול למה ריב"ז לא אמר להם גם שיעסקו בגמילות חסדים, שהרי לעיל למדנו דכדי לחיות צריך לזה גם גמ"ח כדאמרי' לעיל אביי דעסק בתורה ובגמ"ח חיה שיתין שנין. ולכאור' אין ליישב דריב"ז ס"ל כרבה שעסק רק בתורה דהא קא חזינן שבשביל לחיות הי' צריך גם גמ"ח כדאמר לעיל שם רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמ"ח חיה שיתין שנין. וצ"ב.

ת. תלמוד תורה כנגד כולם. 514 515 516

והנה לעיל מיניה נחלקו אביי ורבא אם תורה לחוד מהני להו לבית עלי או תורה וגם חסד מהני להו לבית עלי, והשתא, בשלמא לרבא דאמר תורה לחוד ניחא דהוא כדברי ריב"ז, אבל לאביי דאמר תורה וחסד צ"ב למה לא קאמר ריב"ז תורה וחסד, וזה הוא השאלה שכתבנו בפנים השאלה, ומרן שליט"א השיב בתשובה שאף לאביי דאמר תורה וחסד, ריב"ז אמר להם רק תורה כי תלמוד תורה כנגד כולם.

אלא דלפי"ז לכאור' עדיין נשאר קשה למה באמת אביי דאמר תורה וחסד ולא אמר תורה לבד מטעמיה דריב"ז שת"ת כנגד כולם, ואין לומר, שמה שאביי דאמר תורה וחסד הוא רק בא לומר שמי שלא יכול לתלמוד שיעסוק בחסד ויחיה, כי הרי גם אביי עצמו שהי' יכול לתלמוד והיה מבית עלי לא עסק רק בחסד אלא גם בתורה וגם בחסד, ולכן יש לומר שלאביי בעיקר הדבר תורה וחסד הוא העצה לבית עלי, אלא שיש ב' אפשרויות או תורה וחסד ולחיות יותר או תורה לבד ולחיות פחות כי ת"ת כנגד כולם כמ"ש מרן שליט"א, והדבר תלוי באיזה

513. היינו דפסו' אחד מלמד על פסו' שני והיינו דכשרבי יוסי הביא ראייתו שאדם נידון בכל יום ממ"ש ותפקדנו לבקרים, הוא סמך על הפסוק לעשות משפט עבדו וגו' דבר יום ביומו, כי בלא הפסו' לעשות משפט עבדו וגו' היה אפשר לומר דמ"ש ותפקדנו לבקרים ה"ז רק עיוני בעלמא, ואחר הפסו' לעשות משפט עבדו וגו' נתבאר דמ"ש ותפקדנו לבקרים ה"ז משפט ממש. אלא דא"כ תיקשי דא"כ לימא רבי יוסי רק קרא דלעשות משפט עבדו וגו'. ואולי כי קרא דלעשות משפט עבדו וגו' ה"ז משמע דקאי על כל הכלל ואילו רבי יוסי מיירי לענין כל יחיד ויחיד שהוא נידון בפני עצמו שהרי רבי יוסי פליג אמתני' דקתני בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו 'כבני מרון' וע"ז מייתי לקרא דותפקדנו לבקרים. שו"ר דכבר הק' כן באחרונים ז"ל.

514. היינו דריב"ז סבר דנהי שע"י תורה וחסד יחד יחיו יותר מ"מ כיון שתלמוד תורה כנגד כולם עדיף להם יותר רק לעסוק בתורה אף שע"י יחיו פחות שנים, ולכן אמר להם ריב"ז רק לעסוק בתורה.

תשובה שג

שׁ. בהנ"ל. ובאמת צ"ב איך באמת הספיק להם רק תורה⁵¹⁷ (ודוחק ליישב דאה"נ אילו ריב"ז הי' אומר להם לעסוק גם בגמ"ח היו חיים יותר ממה שחיו, כי מלשון הגמ' דקאמר הלכו ועסקו בתורה וחיו משמע שחיו לגמרי את כל שנותיהם).

ת. בתורה כלול הכל.⁵¹⁸

תשובה שד

שׁ. ר"ה שם. במשנה [ר"ה א' ג'] השלוחים יוצאים על פסח קטן (פסח שני). ותמוה, הניחא לענין פסח, ר"ה, חנוכה פורים ט' באב, על היהודים בכל מקום לדעת מתי הזמן הנכון. אך פסח שני נ"מ רק לירושלים להקרבת הקרבן, ומי

— <<< • >>> —

אנו בזה, שפיר מתבאר תשובת מרן שליט"א, כי שו"ר בס' שפתי חכמים דכבר שאל שאלתינו למה רבי יוחנן בן זכאי לא אמר להם לעסוק גם בחסד, וכתב לבאר דאילו קיום מצות ת"ת מצוי לו בכל עת שירצה ומשא"כ חסד וכגון צדקה אין מצוי לו תמיד כי פעמים שאין לו הממון ליתן ולכן אמר להם ריב"ז רק שיעסקו בתורה שזה יכולים לקיים תמיד ולא אמר להם גם חסד כי זה פעמים שאין האפשרות לקיים יעו"ש. ומעתה אפשר דגם הנ"ל הוא בכלל מש"כ כאן מרן שליט"א 'תלמוד תורה כנגד כולם' והיינו כי בזה שת"ת כנגד כולם כלול בזה גם שת"ת היא מצוה שהיא מצויה לו תמיד.

516. ע"י בתשובות להלן סוכה מ"ט ב' ובהערה שם.

517. שאלה זו נשאלה יחד עם שאלה קודמת, קודם קבלת התשובה על שאלה קודמת.

518. היינו דכיון שבתורה כלול גם חסד לכן הספיק להם רק תורה, אך דכיון שכן צ"ב, למה אביי עסק גם בחסד והרי בתורה כבר כלול החסד, וכן צ"ב למה רבה דעסק רק בתורה חי פחות מאביי והרי בתורה כלול גם חסד, ולכאור' צ"ל כמו שכבר כ' לעיל דדווקא גבי אותן בני עלי דריב"ז, אמר להם ריב"ז רק שיעסקו בתורה וכן"ל יעו"ש והבן.

אנשים מדובר, ולכן אביי שעסק גם בתורה וגם בחסד סבר שכלפי עצמו טוב יותר האופן של תורה וחסד, ואילו ריב"ז שאמר להם רק תורה סבר שכלפי אנשים מסויימים אלו יותר טוב להם האופן של תורה לבד אף שיחיו פחות כי תלמוד תורה כנגד כולם.

515. הנה בטעם הדבר שת"ת כנגד כולם נאמרו בזה כו"כ ביאורים, וחד מינייהו מתבאר לפי מש"כ מרן הח"ח זצ"ל בס' תורת הבית פ"א ופ"ב, שהטעם שהקב"ה צוה לעסוק בתורה בכל עת הוא [גם] משום שהקב"ה שלח את האדם לעולם הזה לאסוף לעצמו מצוות כדי שלא יהיה נהמא דכיסופא, וכיון שמצוות תלמוד תורה היא מצוה שמצויה בכל עת וצריך רק לא להתעצל לעשותה ובכל מילה מקיימים אותה, במצוה זו יבוא יותר אל המטרה שלשמה נשלח האדם לעוה"ז והיינו בכך שיאסוף כמה שיותר מצוות יעו"ש, ונמצא לפי"ז שטעם הדבר שחביב מצוות תלמוד תורה עד כדי ששכרה יותר משאר המצוות כולם, הוא כי מצות תלמוד תורה מצויה וקלה שעל כן יכולים לאסוף ממנה כמה שיותר מצוות, ולפי"ז כשאמר התנא 'תלמוד תורה כנגד כולם' כלול בזה גם שמצוות תלמוד תורה מצויה יותר ממצוות גמילות חסדים, ואם כנים

שחייב בפסח שני יעלה לירושלים וידע מתי ההקרבה, ממילא כל הנ"מ הינה יום אחד לכאן או לכאן, ובמיוחד במקומות הרחוקים, ממילא צריך לצאת לדרך לפני בא השליחים, כדי שיספיק להגיע לירושלים. (מחכ"א).

ת. צריך להכין קרבן.⁵¹⁹

תשובה שה

ש. ר"ה י"ט ב'. העיד ר' יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים כו'. מי הם קהלא קדישא דירושלים.

ת. ר' יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא (קה"ר פ"ט סי' ט').⁵²⁰

»» • ««

להלן מגילה ב' א' ד"ה פרש"י וז"ל כשררויין על אדמתם כו'. ובדיבור שלאחריו. יעו"ש בזה.

וגבי שאלה קמא דלמה הוצרכו לשלוחים והיו יכולים לצאת יום אחד קודם, שו"ר הובא מהטורי אבן להלן ע"ב בד"ה בזמן שכתב דאף שהיה אפשר לתקן שיקדימו לצאת מבתיים כדי שיגיעו לירושלים ביום שהוא ודאי י"ד אייר ולא יטריחו שלוחים לצאת מ"מ כיון שמצות הקרבת הפסח היא חמורה שהעובר ולא הקריב ענוש כרת לכן חכמים החמירו לשלוח שלוחים כדי שלא יאחרו לבוא ויגיעו לידי תקלה, ע"כ.

וחכ"א הוסיף ליישב כך, דבפשוטו השלוחים רכבו על סוס ובאופן זה היו יכולים להגיע אף לקצה ארץ ישראל במהירות גדולה בב' או ג' ימים, ומשא"כ משפחות שעלו לירושלים בפשוטו עלו עם סוס ועגלה כי וודאי הילכו יחד וזה לוקח יותר זמן. ובזה מיושב שהשלוחים הספיקו להודיע מוקדם יותר מתי הפסח, וגם מיושב שהשלוחים עצמם הספיקו לחזור ולהקריב בעצמם הפסח בזמנו הראשון (עי' בזה להלן מגילה ב' א'). וגם מיושב לענין פסח שני שהספיקו להגיע למקום רחוק יותר כדי כך שיספיקו לעלות לירושלים אותם שצריכים להקריב פסח שני. ודו"ק.

⁵²⁰. הכי איתא שם, ראה חיים עם אשה אשר אהבת אמר רבי משום עדה קדושה קנה לך אמנות עם

⁵¹⁹. הנה תנן במשנה שם על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח כו' על תשרי מפני תקנת המועדות כו' וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן, ופרש"י וז"ל, מפני הפסח. והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות. כו'. ועל תשרי מפני תקנת המועדות. כו' והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג כו'. פסח קטן. פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון עכ"ל, והבין הרב השואל, דכמו שכתב רש"י בהדיא גבי פסח ראשון וגבי שאר המועדות בתשרי שהשלוחין הלכו עד הפסח ועד החג הכי נמי גם בפסח שני הלכו השלוחין עד י"ד באייר [אף שרש"י לא כתב כן בהדיא כמו שכתב כן בהדיא גבי פסח ראשון וגבי מועדי תשרי], ולכן שאל בשאלה בתרא דכיון שהלכו עד פסח שני א"כ נמצא שלא היו יכולים להספיק לעלות לירושלים ועל כרחך שהיו יוצאין קודם שבאו השלוחים וא"כ למה הוצרכו לשלוחים. והשיב מרן שליט"א שאה"נ השלוחים הלכו רק עד מקום שהיה אפשר להספיק לעלות משם לירושלים עד י"ד באייר אבל למקום רחוק יותר באמת לא הלכו ועכ"פ הועילו לאלו שהיו יכולים להספיק לעלות לירושלים כדי שיכינו הקרבן להעלותו לירושלים, ואלו שלא היו מספיק זמן כדי להודיעם כדי כך שגם יספיקו לעלות אפשר שבאמת היו צריכים לעלות קודם כדי שיספיקו בוודאי להגיע לירושלים עד י"ד באייר. ועי' בזה עוד בתשובות

תשובה שו

ש. ר"ה שם. לאפוקי מדרדש רב נחמן בר חסדא העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על שני אדרים כו'. לכאו' עדות משום חגי זכריה ומלאכי הי' צריך ליגבר על עדות משום קהלא קדישא דירושלים, מאחר שסוף סוף הם היו 'נביאים', ומהו לאפוקי כו'.

ת. לא האמין לו על עדותו וגם בדורם יכולים לחלוק על נביאים אם לא אמרו בתור נבואה.⁵²¹

בשיטת ר' מאיר אמרוהו וכן אפשר שהזקנים נתנו דעתם על דברי הבחורים ואמרו דברי פלוני נוטין אחר דברי ר' פלוני שהיה לפניו עכ"ל, ולדברינו הנ"ל נמצא דהזקנים נקראו קהלא קדישא ע"ש הבחורים, ואי"ז קושיא כי אף שהבחורים [והיינו רבי יב"מ ורבי שב"מ] הם אלו שנהגו בקדושה המיוחדת שאמרו שם בקה"ר [ע"י במפרשים שם], ולא הזקנים מהם, מ"מ כיון שהיו בחבורה אחת נקראו כולם ע"ש מעשיהם, שהי' זה מעשה מיוחד כמבואר במדרש כנ"ל. ולהנחבאר, מש"כ מרן שליט"א רק רבי יוסי בן משולם ורבי ורבי שמעון בן מנסיא' כי רק שמותיהם נתפרשו אבל באמת היו עוד וכנ"ל, או משום שכשרבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא הזקינו [שעל אותו זמן רבי מדבר כאן ושם] קרא רבי לכל החבורה עדה קדושה כי עתה היות ולדורות הם גם חשובים עכ"פ כעין החשיבות של הזקנים, והם היו בתוך חבורה אחת, לכן נקראו כל החבורה על שמם, כמבואר במדרש הנ"ל, ולכן הזכיר מרן שליט"א רק את שמותיהם.

521. לכאורה ב' תשובות הם, הא', לא האמין לו על עדותו [אולי היינו דסבר שלא הבין נכון מה ששמע], והב', וגם בדורם יכולים לחלוק כו', והוא כמו שכתב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה וז"ל דע שהנבואה אינה מועילה בפירושי התורה ובהוצאת ענפי המצות בשלש עשרה מדות אבל מה שיעשה יהושע ופנחס בענין העיון והסברה הוא שיעשה רבינא ורב אשי כו' עכ"ל יעו"ש.

התורה מה טעמא ראה חיים וגו', ולמה הוא קורא אותן עדה קדושה ששם היו ר' יוסי בן משלם ור' שמעון בן מנסיא שהיו משלשין היום שליש לתורה שליש לתפלה שליש למלאכה ויש אומרים שהיו יגיעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ ר' יצחק בן אלעזר היה קורא לר' יהושע בריה דר' טימי ור' בורקי עדה קדושה שהיו משלשין שליש לתורה שליש לתפלה שליש למלאכה, יעו"ש. והעירו מהא דאיתא בביצה כ"ז א' אמר רב יוסף ת"ש כו' אמר רבי משום קהלא קדישא דבירושלים ר' שמעון וחביריו אמרו הלכה כרבי מאיר אמרו והא אינהו קשישי מיניה טובא אלא בשיטת רבי מאיר אמרוהו כו', ופרש"י וז"ל, ר' שמעון בן מנסיא וחביריו כו' עכ"ל, ומבואר דהקהלא קדישא לא היה רבי שמעון בן מנסיא. מיהו י"ל דהקהלא קדישא לא היו רק רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא אלא הם היו חבורה של לפחות עשרה, וכמ"ש 'עדה' קדושה ואמרי' בכל מקום דאין עדה פחותה מעשרה, וזהו מדויק ג"כ בלשון המדרש דאמר ולמה קורא אותן עדה קדושה 'ששם היו' רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא ומבואר שהיו שם עוד מלבד רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא וכולם נקראו 'קהלא קדישא' ע"ש רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא, והיינו דלמעשה כל החבורה נקראה 'קהלא קדישא'. והנה בתירוצי הגמ' ביצה הנ"ל, אלא בשיטת רבי מאיר אמרוהו, פרש"י וז"ל, אלא. הכי אמור קהלא קדישא, ר' שמעון בן מנסיא וחביריו שאמרו כו'

תשובה שז

פ. ר"ה כ' א'. ומאן דאמר משום מתיא אפשר בעממי. לכאור' יש לשאול בזה למה אי"ז בזיון כבוד המת וכ"ש אם הי' צדיק גדול, וכיון שכן, יהא זה סיבה לעבר החודש, דאי משום ירקיא ס"ל דמעברין⁵²² כ"ש דהו"ל לעבר משום כבוד המת שיתעסקו בו יהודים ולא עממי.

ת. כיון שמצותו בכך אין בזה בזיון.⁵²³

תשובה שח

פ. ר"ה שם. וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי כו' ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו. לכאור' צ"ב ההו"א לומר שיאיימו על העדים להעיד שקר (וביותר קשה כן למ"ד דבאמת כן עושין).

ת. אם צריך מותר.⁵²⁴

תשובה שט

פ. ר"ה כ"א ב'. מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבם ר"ע בלוד כו'. יש לשאול מ"ט דר"ע דרק אחרי שעברו 'ארבעים' זוג סבר ר"ע דכבר יש לזה דין של נראה בעליל⁵²⁵ (ולמה בפחות מארבעים זוג אי"ז חשיבא נראה בעליל).

ת. חשיב שזה מעט.⁵²⁶

» «

משום טעם זה שלא יצטרכו לומר כו' כנ"ל, זה לבד אינו טעם מספיק לכך שיעברו חודש.

524. עמש"כ מרן שליט"א במס' כותים סי' ל' והבאנו הלשון בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתרמ"ו יעו"ש.

ושו"ר דמרן שליט"א כבר עמד בשאלה זו בשקל הקדש פ"ג מהל' קידוש החודש הי"ט בבה"ל, ושם ביאר למה צורך זה באמת מתיר לשקר יעו"ש.

525. דהיינו שאין צורך לבית דין שקידשו את החודש בעדים אלו, וכמו שפרש"י גבי נראה בעליל וז"ל, נראה בעליל אין מחללין. לפי שאין צורך עכ"ל.

526. אולי משום שהרי חוקרים את העדים ויתכן

522. לכאורה אינו מדויק כי הרי מאן דאמר משום מתיא אינו סובר משום ירקיא כמבואר בגמרא, אבל באמת זה אינו, כי הגמרא אומרת שכל מה שאינו סובר משום ירקיא היינו משום דאפשר בחמימי אבל בלא זה היה סובר משום ירקיא.

523. היינו דאם היו עושין זה סתם בלא סיבה באמת הי' זה בזיון אבל בכהאי גוונא האמור כאן כיון שיודעים שעושין זה משום שמצותו בכך אין זה דרך בזיון. [אך לכאור' אכתי צ"ב דכל מה שאפשר לומר שמצותו בכך הוא רק משום שלא עיברו החודש, אבל אם היו מעברין לא היו באים לידי כך ש'מצותו בכך', וכיון שכן, עדיין צ"ב השאלה שבפנים, דיעברו החודש ולא יצטרכו לומר שאין כאן בזיון מטעם זה שמצותו בכך, וי"ל דאם רק

תשובה שי

ש. ר"ה כ"ב ב'. אמר רב כהנא לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן אלא אפי' איניש דעלמא נמי מהימן מ"ט כל מילתא דעבידא לאיגלווי לא משקרי בה אינשי. לכא' כיון דאפי' איניש דעלמא נמי מהימן, למה צריך ב' שלוחים (כדלעיל כ"א ב' 527) להודיע לגולה, והרי סגי אף באחד כמבואר הכא.

ת. אחד לפעמים משקר. 528.

527. כדתנן התם שבהן 'שלוחין' יוצאין, והיינו שלוחין ל' רבים. (והנה אף דיתכן ד'שלוחין' אי"ז שנים בדווקא, רק נקטו ל' רבים כי אליבא דאמת לכל צד וצד הוצרכו לשליח בפני עצמו וממילא היו כמה שלוחין ולעולם לכל מקום ומקום שלחו רק שליח אחד בלבד, מ"מ אפשר דמה שהשיב מרן שליט"א [כדלהלן] הוא ליישב גם אם נאמר ד'שלוחין' הוא בדווקא (שנים).

528. לכא' צ"ב איך אפשר לומר דהוצרכו לב' שלוחין מטעם שאחד לפעמים משקר והרי בגמ' מבואר דאף יחיד נאמן משום דהוא מילתא דעבידי לאיגלווי, ועל כרחך דמרן שליט"א קאי בדבריו על זמן הבייתוסים, שבזמנם לא סגי בשליח יחיד אלא צריך ב' שלוחים דווקא, כי כמו שהם רצו להטעות הב"ד ה"ג יש לחשוש שיטעו את העם מתי נתקדש החודש.

ועי' במאירי (ד"ה המשנה השניה) דכתב דהשלוחים היו מביאין עמם כתב מבי"ד וז"ל שם, התקינו שיהיו שלוחים יוצאים בכתב בית דין הידוע והניכר עכ"ל, ולכא' למה צריך לזה והרי נתבאר דאף אחד נאמן כי הוא מילתא דעבידי לאיגלווי (והמאירי עצמו הביא זה בדבריו לעיל מיניה שם), וצ"ל כנ"ל דקאי אזמן הבייתוסים וכנ"ל.

ונמצא דבזמן הבייתוסים הוצרכו או לב' שלוחים או לשליח אחד אבל עם כתב מבי"ד.

שלא ימצאו עדים שעדותן נכונה [לא שמשקרים בעדותן אלא שאולי לא ידעו לענות היטב על השאלות ששאלום כדתנן להלן כ"ג ב', מחוסר התמצאות בענין זה], וסבר ר"ע שבתוך ארבעים זוגות כבר ימצאו עדים שעדותן תהיה קיימת, ובפחות מארבעים יש יותר לחשוש שמא לא ימצאו כלל. ודנקט 'ארבעים' הוא שיקול הדעת של רבי עקיבא.

עוד אפשר דכוונת מרן שליט"א, דסבר ר"ע דכיון שעברו ארבעים זוגות שוב לא יהא נמצא מכשיל לעתיד לבוא כי יוכלו להבין שכיון שעברו ארבעים שוב אין צריך בעוד זוגות, וע"ז פליג רבן גמליאל דעדיין גם בארבעים זוג נמצאת מכשיל לעתיד לבוא.

ובב' הביאורים, לכאורה יש להוסיף בטעמיה דר"ע, שהרי מלבד אלו שעברו בלוד היו עוד שהגיעו להעיד והיינו מצדדים אחרים של ארץ ישראל שלא עברו דרך לוד וכיון שכן נמצא שא"ז רק 'ארבעים' זוג אלא יותר, כי ארבעים זה רק אלו שעברו דרך לוד וכנ"ל, וכיון שלמעשה היו יותר מארבעים זוג וכנ"ל לכן עיכבם ר"ע אחר שכבר עברו רק בלוד ארבעים זוג.

והנה כ"ז הוא לתנא דמתני' ש'רבי עקיבא' הוא זה שעיקבן, אבל לרבי יהודה להלן כ"ב א' שלא רבי עקיבא הוא זה שעיקבן א"כ אין ר"ע דס"ל הכי.

תשובה שיא

ש. ר"ה כ"ד א'. ראש ב"ד אומר מקודש כו'. מי הוא הראש ב"ד, האם האב בית דין, או הנשיא (כרבן גמליאל).

ת. היינו הך. 529

תשובה שיב

ש. ר"ה שם. בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני בא לו אצל רבי דוסא בן הורכניס כו' ת"ר כו'. יש לשאול, כיון שר"ע כבר ניחמו לר"י למה הלך עתה ר"י לרבי דוסא ב"ה.

ת. שיסכים. 530

» • «

עצמה], הוא רק לדברי הטורי אבן, אבל לדברי אאמו"ר שליט"א והיינו לדברי הריב"ש כנ"ל, כל זה אינו, כי לדברי הריב"ש נתבאר דאף שבעיקר הדבר היינו חוששים גם שהבייתוסים יקלקלו על ידי שלוחין, מכל מקום למעשה לא חיישינן שהבייתוסים יקלקלו גם ע"י שלוחין [ורק בעדות החדש עצמה חיישינן] משום דהוי מילתא דעבידא לאיגלויי.

529. ע' חגיגה ט"ז ב' הראשונים היו נשיאים ושניים להם אב ב"ד יעו"ש [ועי' עוד מו"ק כ"ו א' שאל זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד, ועי' בתשובות להלן מו"ק שם], ומבואר דנשיא ואב ב"ד אי"ז היינו הך. אבל אי"ז קושיא כי כוונת מרן שליט"א היא, דאין זה משנה מי אומר 'מקודש' והי"ז היינו הך ואפשר שהנשיא יאמר מקודש ואפשר שהאב ב"ד יאמר מקודש.

530. עי' יבמות ט"ז א' שר"י ור"ע היו תלמידים של רבי דוסא בן הרכינס והיה חכם גדול יעו"ש, ולכן אף שר"י אמר לר"ע נחמתני מ"מ הלך ר"י לרדב"ה, לשמוע שגם רבם רדב"ה מסכים גם הוא לדברי ר"ג ור"ע.

והנה כתב אאמו"ר שליט"א בשושנת יעקב (ר"ה כאן) וז"ל, כי אתא עולא אמר קדשוה לירחא וכו' מ"ט כל מילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אינשי, והקשה בטורי אבן למאי איצטריך להאי טעמא דכל מילתא וכו'. תיפוק ליה דבלא"ה הא עד אחד נאמן באיסורין. ותירץ דצ"ל דמפני חומר המועדות אי לאו טעמא דעבידא לאיגלויי לא היה נאמן מדרבנן ע"כ. אמנם נראה דהנה בלא"ה איכא למידק אמאי מייתי תלמודא להך מעשה דעולא הכא. ומאי שיאטיה דהך מעשה לסוגיין, ואלא צריך לומר דכלפי הא דאמרינן דמשום קלקול הבייתוסין תקינו שלא יקבלו עדות החדש אלא מן המכירין, א"כ ס"ד דאף עדים המעידים לגולה שקדשו בי"ד את החדש נמי לא יקבלו אלא מן המכירין שמא יבואו לקלקל לגולה, וקמ"ל דלא חיישינן להא משום דהוי מילתא דעבידא לאיגלויי ומשו"ה מקבלין מכל אדם ואף שלא מן המכירין. (וכ"כ בתשובת הריב"ש קנ"ה), עכ"ל אאמו"ר שליט"א שם, והאריך בזה שם עוד יעו"ש. ולפי"ז נמצא דכל מה שנתבאר לעיל בדברי המאירי ובדברי מרן שליט"א דבזמן הבייתוסים חיישינן נמי שיקלקלו ע"י שלוחין [ולא רק בעדות החדש

תשובה שיג

שי. בהנ"ל. מי הי' רבי של מי, האם ר"ע רבו של ר"י, או ר"י רבו של ר"ע. (דכאן משמעות הגמ' כצד בתרא⁵³¹).

ת. חברים.⁵³²

תשובה שיד

שי. בהנ"ל. יש לשאול דכאן בגמ' איתא הורכינס ואילו במס' אבות איתא הרכינס בלי וא"ו⁵³³, ואם זה אותו שם למה פ"א נכתב כך ופ"א נכתב כך.

ת. זה המדפיס אשם.

תשובה שטו

שי. בהנ"ל. יש לשאול איך הוא הנכון הורכינס או הרכינס.

ת. זה קרי וכתוב.⁵³⁴

תשובה שטז

שי. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, שידעו שלא קידשו בית דין את החדש. שאין מספידין ביום טוב עכ"ל, למה כתב רש"י ביום טוב דהול"ל בראש חודש⁵³⁵.

ת. מה נ"מ.⁵³⁶

— <<< • >>> —

ת"כ ס"ק א' יעו"ש.

⁵³⁶. אין כוונת מרן שליט"א דמה נ"מ אם לא מספידין בר"ח או שלא מספידין ביו"ט, דאכתי תיקשי מהיכן ידע רש"י לפרש כאן דהי' בער"ה, דבשלמא מה שפרש"י כן בעובדא דלעיל [בד"ה לאורתא יעו"ש] ה"ז מוכרח כמ"ש רש"י שם, אבל כאן מנין לפ' כן. ושו"ר דהרש"ש כבר הקשה כן. אבל כוונת מרן שליט"א היא כך: דאם מיירי בסתם ער"ח למה ר"ג עשה כזה עסק גדול, וע"כ שהי' זה בער"ה שלכן עשה ר"ג כזה עסק גדול והיינו כדי שלא יחללו את היו"ט ח"ו, וזהו 'מה נ"מ' וכנ"ל דאם זה סתם ער"ח מה נ"מ כ"כ ולמה עשה ר"ג כזה עסק גדול וע"כ שהי' זה ער"ה שהוא עיו"ט וכנ"ל.

⁵³¹. כדאיתא שם שרבי עקיבא קרא לרבי יהושע 'רבי', ושרבי עקיבא אמר לרבי יהושע תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי יעו"ש, וכן שרבי יהושע קרא לרבי עקיבא 'עקיבא' יעו"ש.

⁵³². וכמבואר ביבמות שם.

⁵³³. וכן הוא במשניות כאן בר"ה.

⁵³⁴. היינו ד'הרכינס' זה הכתיב והקרי זה 'הורקינס' (ומרן שליט"א ר"ל, כעין קרי וכתוב שבתנ"ך), והיינו שזהו דעת המדפיס שלכן הוסיף אות וא"ו, אבל אליבא דאמת לכאור' ס"ל למרן שליט"א שדעת המדפיס אינה נכונה ולכן אשם במה שכתב 'הורקינס' כמ"ש מרן שליט"א בתשובה קודמת.

⁵³⁵. דגם בר"ח אין מספידין כמ"ש במשנ"ב סי'

תשובה שיז

שׁ. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, זיל לעין טב וקדשיה. כו' ומורי פירש כו' עכ"ל, הנה תנן בפ"ה דאבות כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ויש לשאול, האם מזה שרש"י כתב ומורי ולא כתב מי הוא, מבואר דהרי זה סגי ג"כ בשביל האומר דבר כו' דאל"כ למה לא כתב שמו.

ת. סתם מורו הוא ר' יעקב בן יקר והכל יודעים זאת.⁵³⁷

תשובה שיח

שׁ. בהנ"ל.⁵³⁸ האם ניתן להוכיח מזה דהענין במ"ש האומר כו' ענינו שלא לומר פירוש של אחרים בשם עצמו, דאם כן ניחא במה שלא הקפיד רש"י לפרש את שם מורו.

ת. לא אמרת כלום.⁵³⁹

תשובה שיט

שׁ. ר"ה כ"ה ב'. וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל. לכאו' הי' לומר דכוונת התנא, דלא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה משום שעדיין לא גמרו את חקירת העדים וכפי שמשמע הלשון נחקרו העדים ולא הספיקו לומר כו', וכיון שכן צ"ב מאי קשיא ל"ל למיתנייה חקירת העדים כלל, וצ"ב.⁵⁴⁰

» • «

שהיא תאמר שהיא אומרת זה לא בשם עצמה אלא צריכה היתה לומר ג"כ את שמו של בעל המימרא והיינו מרדכי. ועי' בתשובת מרן שליט"א לעיל פסחים ק"ז א' בד"ה וכן תני רב גידל כו', יעו"ש.

⁵⁴⁰. ביאור השאלה והתשובה כך הוא: אמר' בגמ', וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל. ובפשוטו ק' הגמ' היא (לולי מה שפרש"י, ועי' להלן) דכיון דתנא ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר למה צריך לומר נחקרו העדים [והיינו א"נ נחקרו העדים כמ"ש בגמ' לעיל מיניה] דהול"ל כגון א"נ באו עדים ולא הספיקו כו', דמה נ"מ

⁵³⁷. ערש"י ביצה כ"ד ב' ד"ה ולערב ודו"ק.

⁵³⁸. שאלה זו היא כשאלה קודמת בסגנון אחר, ובתשובה כאן יש הסבר למה באמת צ"ל את שמו של בעל המימרא ולא סגי בכך שאומר שאי"ז ד"ת שלו.

⁵³⁹. היינו שאם אומר דבר ואומר שאין זה דבר שלו ולא אומר מי הוא כן בעל המימרא אזי לא אמר כלום כי בשביל האומר דבר בשם אומרו צריך לומר את שמו של בעל המימרא. וכן הוא במקור הדברים וכדתנן באבות שם כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי והיינו דחזינו מהפסוק דלא הי' סגי

במ"ש ש'נחקרו' העדים והרי עיקר מה שהתנא ר"ל הוא אופן נוסף שלא הספיקו לומר מקודש כו' והאופן הנוסף הוא ש'היה עדות' מלבד האופן הראשון שאמר והוא 'ראוהו ב"ד וכל ישראל'.

וע"ז שאלנו מה ק' לגמ' למה אמר 'נחקרו', והרי אפשר לומר דהתנא אמר 'נחקרו' כדי להסביר למה באמת לא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה והיינו כי חקירת עדים לוקח זמן רב.

וע"ז השיב מרן שליט"א דאם בשביל להסביר למה לא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה, בשביל זה לבד לא היה צריך לומר 'נחקרו' העדים, כי דבר זה שלא הספיקו לומר מקודש כו' הוא 'מובן מעצמו' למה לא הספיקו, והיינו או משום החקירה וכנ"ל או משום סיבות אחרות.

[ולפירוש זה בגמ', תירוץ הגמ' איצטריך סד"א תיהי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בליליא מידי דהוה אדיני ממונות דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הכא נמי מקדשין בליליא קמ"ל כו', הכי פירושו, דאילו קאמר התנא 'באו' עדים ולא הי' אומר 'נחקרו' העדים, הוה אמרינן דדווקא כש'באו' עדים ולא הספיקו לומר מקודש והיינו שבאו ולא התחילה חקירתן כלל דווקא בזה האופן לא אמרי' תחילת דין כגמר דין ומעובר הוא כי רק באו, אבל באופן ש'נחקרו' העדים הוה אמרי' דכיון שכבר התחילה חקירתן ה"ז כגמר דין הוא כמו דאמרי' בדיני ממונות, ולכן נקט התנא 'נחקרו' העדים, לומר דאפי' באופן זה שכבר התחילה 'חקירתן' ולא רק 'באו' להעיד אפי"ה אי"ז חשיב כגמר דין ומעובר הוא].

מיהו רש"י פירש באופן אחר את ק' הגמ' (ומה ששאלנו את מרן שליט"א הוא לפני שראינו דברי רש"י, כי בפשוטו כך הי' נראה כוונת דברי הגמ' כדלהלן, לולי דברי רש"י הקדוש. וכן תשובת מרן שליט"א צ"ל דהיא לפי דרכנו בפשט הגמ', לולי פירש"י (הקדוש) וז"ל רש"י הקדוש, למה לי

למתנייה לחקירה כלל. כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נחקרו העדים עכ"ל, אמנם לפרש"י לכאו' צ"ב חדא למה הק' הגמ' 'וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר', והרי לפירש"י הי' לגמ' להק' 'וכיון דתנא ראוהו בית דין וכל ישראל', וכדפרש"י שמוזה הוא ה'כל שכן' וכנ"ל, ועוד, למה קאמר בקושיה הגמ' למה לי למיתנייה 'חקירת' העדים ולא קאמר כלישנא דתנא דמתני' והיינו למה לי למיתנייה 'נחקרו' העדים. [וביותר ק' ללשון רש"י דכתב למה לי למתנייה לחקירה כלל, דחזינן דלא נקט בל' תיבת העדים ומבו' דעיקר הק' על ענין החקירה].

דאילו לפירוש הגמ' שכתבנו למעלה (לולי פירש"י וכנ"ל), אתי שפיר ב' קושיות אלו, והיינו קושיא א' ניחא כי באמת לא קשיא ממ"ש ראוהו בית דין וכל ישראל, אלא קשיא ממ"ש ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר וכנ"ל, וקושיא ב' ניחא כי עיקר הקושיא הי' למה קאמר התנא 'נחקרו' העדים דהרי אף אם לא הי' אומר 'נחקרו' העדים ג"כ הי' אומר דינא דמתני' כי עיקר מה שרצה התנא לומר הוא אופן נוסף שלא הספיקו לומר מקודש והוא שהיה עדות של עדים (מלבד האופן שאמר קודם שראוהו ב"ד וכל ישראל) וכנ"ל, ולכן בדווקא הק' הגמ' כאן למה לי למיתנייה 'חקירת' העדים והיינו כי עיקר הק' הי' למה הוצרך התנא לומר שנחקרו וכנ"ל.

ומה שרש"י פירש כן, יתכן דהוא משום לישנא דגמ' דקאמר למה לי למיתנייה חקירת העדים 'כלל' ומשמע דק' הגמ' דלא ליכתוב כלל את כל הבבא של נחקרו העדים, וכפרש"י. מיהו לכאו' עדיין צ"ב למה פירש"י כן שהרי לפירש"י צריך לידחוק יותר בלישנא דגמ' כי לפירש"י הו"ל לגמ' לומר וכיון דתנא 'ראוהו ב"ד וכל ישראל', ולולי פרש"י היה עדיף לידחוק את הל' 'כלל' הנ"ל, מאשר דוחק זה דקאמר וכיון דתנא 'עד שחשיכה הרי זה מעובר' שלשון זה הוא דחוק לפרש"י וכנ"ל

תשובה שכ

ש. ר"ה כ"ו ב'. רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. הק' החברותא⁵⁴² דכיון שאין תוקעין ביובלות בשל זכרים⁵⁴³, א"כ למה נקרא 'יובל' דהרי כל מה שהיובל נקרא יובל הוא משום שהתקיעה היא בשל יובל והיינו איל זכר כמ"ש במשוך בקרן היובל⁵⁴⁴. וצ"ב.

ת. יובל מפני שהוא כמו יובל.⁵⁴⁵

תשובה שכא

ש. ר"ה שם. מר סבר בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי. לכא' יש לדקדק⁵⁴⁶ דהוה למימר 'וביובלות' כמה דפשיט כו', וכמ"ש במשנה 'וביובלות' בשל יעלים, שהרי אי"ז בכל יו"כ רק ביובל.

ת. היינו הך.⁵⁴⁷

» • «

י', וכ"ה ברמב"ן וז"ל שם, ואמר יובל היא שבה יובל כל איש אל אחוזתו ואל משפחתו יובילוהו רגליו מרחוק לגור ונשתמשו בלשון הזה בענינים רבים יובל שי לה' צבקות ואמר ועל יובל ישלח שרשיו פלגים יבלי מים כו' עכ"ל יעו"ש.

546. שאלה זו היה שייך לשאול כבר בתחילת דברי הגמרא, כשאמרו, א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין ושל כל השנה בפשוטין, דלכא' הול"ל ושל 'יובלות' בכפופין. מיהו רבי לוי שינה כאן מלשון התנא גם כמ"ש 'ושל כל השנה' ולא אמר 'ובתעניות' כלשון התנא דמתני'.

547. לכא' הכוונה, דגם אם הי' אומר 'וביובלות' עדיין לא היה זה סגי כי עדיין היה צ"ל 'וביוה"כ של יובלות', וכיון שלא רצו להאריך בלשון, לכן התנא קיצר וקרא לזה יובל והאמוראים קיצרו וקראו לזה יוה"כ. [אמנם עדיין קצת צ"ב דמ"מ הוה לאמוראים לקצר ולומר יובלות והיינו כי טעם התקיעה היא בגלל היובל ולא בגלל היו"כ, וי"ל].

דהול"ל וכיון דתנא 'ראוהו ביד וכל ישראל' וכנ"ל. ולכא' צ"ב בכוונת דברי רש"י.

541. נתבאר בהערה קודמת יעו"ש.

542. הגאון ר' ישראל זאב קורן שליט"א. ושו"מ דק' זו כבר הק' הרמב"ן בפ' בהר כ"ה י' יעו"ש.

543. הק' היא גם לת"ק ולא רק לר"י, כדתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט כו' שוה היובל לר"ה לתקיעה כו', ומה שכתבנו השאלה בדברי רבי יהודה משום דקאמר זה בהדיא יותר, אבל הק' היא גם ל"ק וכנתבאר.

544. כדלעיל ע"א במשנה וברש"י שם שיובל הוא איל זכר יעו"ש. וכדפרש"י בחומש בפ' בהר כ"ה י' וז"ל, יובל היא. שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר עכ"ל.

545. אולי היינו, דהיובל לא נקרא יובל ע"ש השופר, אלא ע"ש הובלה כמ"ש בהעמק דבר בפ' בהר כ"ה

תשובה שכב

ש. ר"ה כ"ז ב'. גרדו והעמידו על גלדו כשר. הנה לעיל כ"ו א' אמרי' אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מתחזי כשנים ושלשה שופרות, והשתא כיון דאמרי' גרדו והעמידו על גלדו כשר א"כ למה שופר של פרה פסול דהא אפשר לגרדו ולהעמידו על גלדו.

ת. הואיל ואפשר לא אמרו.⁵⁴⁸

תשובה שכג

ש. ר"ה שם. הניח שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא. כתבו התוס' וז"ל, אם קול חיצון שמע לא יצא. שהקול היוצא באויר שבין חיצון לפנימי והיינו ב' או ג' שופרות עכ"ל, ולפי"ז אם קול פנימי שמע היינו שלא היה אויר בין שופר לשופר והאויר יצא רק מהשופר הפנימי ולכן יצא יד"ח, ויש לשאול⁵⁴⁹ דא"כ למה של פרה פסול, דאף דשל פרה הוא כמה שכבות מ"מ למה זה גרע מב' שופרות שזה כשר⁵⁵⁰ וכנ"ל, וצ"ב החילוק.

ת. פרה בעצמה פסולה.⁵⁵¹

551. לכאו' כוונת מרן שליט"א לומר, דאביי קאמר "מיחזי" כב' וג' שופרות, והיינו שאינו חשיב כך ממש אלא רק נראה שהוא כך, ואין הכונה שמדרכנן פסלוהו משום הא דמיחזי כב' שופרות, דהא הכא בהניח שופר בתוך שופר ושמע קול הפנימי לא פסלוהו רבנן, אלא הכונה דכיון שמיחזי כב' שופרות אמרי' שכשהתורה אמרה שופר התורה רוצה דבר שנקרא גם שופר ולא דבר שנקרא רק קרן, וכמובא מהשפת אמת וכדלהלן, דהנה לכאו' קשיא טובא בסוגיא דפסול פרה, שבמשנה שם כתוב כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן רבי יוסי אומר והלא כל השופרות נקראו קרן כו', ובגמ' פריך, שפיר קאמר להו רבי יוסי לרבנן, ומשני בגמרא ג' תירוצים, תירוצ' א', שכל השופרות נקראו שופר ונקראו קרן ואילו של פרה קרן איקרי ושופר לא איקרי, תירוצ' ב', עולא אמר טעמייהו דרבנן משום אין קטיגור נעשה סניגור, תירוצ' ג' אביי אמר טעמייהו דרבנן משום דמיחזי

548. היינו הואיל ואפשר לגרד את קרן הפרה, לא אמרו, אלא אמרו (ונחלקו) התנאים דבריהם במשנה באופן שלא גרד את קרן הפרה, ולעולם אם באמת יגרד את קרן הפרה ויעמידו על גלד אחד לכו"ע יהיה כשר קרן הפרה. ובדבר זה יש חידוש, כי היה מקום לחלק ולומר דדוקא בקרן שהוא כשר בעצמותו מלכתחילה כיון שגרדו והעמידו על גלדו כשר וכפי שהוא באמת, אבל קרן של פרה הוה אמרינן שכיון שהוא עשוי גילדי גילדי שכשאמרה תורה מצות תקיעת שופר לא דיברה על שופר כזה ולכן לא יועיל להעמידו על גלד אחד, ורבנותא הוא שאעפ"כ כשהעמידו על גלד אחד כשר.

549. לאביי לעיל כ"ו א', והיינו הא דאמרי' שם, אביי אמר היינו טעמא דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מתחזי כשנים ושלשה שופרות יעו"ש.

550. כששמע קול פנימי.

תשובה שכד

ש. ר"ה כ"ח א'. אמר ליה אבבי מאי שנא התם דבעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא הכא נמי בעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא הכי השתא התם לילה לאו זמן חיובא הוא כלל הכא בור מקום חיובא הוא לאותן העומדין בבור. יש לשאול מ"ד 'הכי השתא' כו' האם זה מדברי רבה והיינו שרבה השיב בעצמו חילוק זה לאבבי, או"ד שרבה שתק ולא השיב לאבבי והחילוק הנאמר כאן זהו מדברי הגמ'. ולכאן' משמע כצד בתרא והיינו מדלא אמרינן 'א"ל רבה הכי השתא' רק אמרינן 'הכי השתא' כו' ומשמע שזה מדברי הגמ' ולא מדברי רבה.

[והנה שו"ר דהרשב"א הקשה בהא דתי' להלן בגמ' כי קאמר רבה בתוקע ועולה לנפשיה דא"כ למה תירץ רבה לאבבי התירוצ' דהכי השתא הנ"ל לחלק בין מקצת תקיעה שבליילה לבין מקצת תקיעה שבבור והרי הי' רבה צריך לפרש לאבבי שכוונתו היא כוונה אחרת לגמרי והיינו דמיירי בתוקע עצמו כו' עכ"ד הרשב"א, ולכאן' ⁵⁵² מבוואר מזה דמ"ד הכי השתא ה"ז תירוצ' שרבה השיבו לאבבי ואין זה תי' הגמ' ליישב את דברי רבה. (אמנם מפני קושיית הרשב"א לולי דברי הרשב"א ז"ל אולי הי' ליישב ולומר דמ"ד 'הכי השתא' כו' אי"ז מדברי רבה וכפי שמשמע בגמ' מדלא קאמר 'אמר ליה רבה' הכי השתא כו', וכיון דנימא דאי"ז מדברי רבה א"כ שוב לא תיקשי הקושיא הנ"ל דהרשב"א ז"ל)].

ת. נכון.

— <<< • >>> —

הוא רק כגילוי לזה שהתורה פסלה שופר של פרה, וכוונת מרן שליט"א לתרץ דאח"כ אם היה הפסול של פרה משום עצם הדין דב' שופרות, לא היה של פרה פסול, אלא הפסול של פרה הוא שכיון דמיחזי כב' שופרות אין זה השופר שהתורה הצריכה לתקיעת השופר. ולפי זה כוונת מרן שליט"א היא לתרץ תירוצ' נוסף על תירוצ' התוס' שם שגילדי גילדי דפרה אינו כגילדי הבצל, שגילדי הבצל הוא זה על גבי זה ואילו גילדי הפרה הוא כזה בצד זה יעו"ש, וכמובא מרש"י חולין נ"ט ב' ד"ה כרוכות שגילדי דפרה הוא כן כגילדי הבצל, יעו"ש.

⁵⁵². שוב דקדקנו בלשון הרשב"א וראינו שפרט זה מפורש בדבריו דכתב ורבה גופיה פריק ליה כו' יעו"ש.

כב' וג' שופרות, ולתירוצ' עולא ולתירוצ' אבבי מקשה הגמרא הרי התנא אומר מפני שהוא קרן ומשני חדא ועוד קאמר, ולכאורה קשיא טובא, כי אחרי שצריך לומר חדא ועוד קאמר א"כ מה הרויחו עולא ואבבי בתירוצם, והרי גם הם צריכים לומר כהתירוצ' הראשון של הגמ', והובא מהשפת אמת שהפשט בזה הוא שסברו עולא ואבבי שלא מסתבר לומר שעצם זה שלא מצאנו שבפרה נקרא קרן ולא מצאנו שבפרה נקרא גם שופר אינו מספיק לומר שכוונת התורה הי' לומר שצריך דוקא מה שנקרא גם שופר וגם נקרא קרן, ורק מפני שיש סברא שפרה פסול או מפני קטיגור לעולא או מפני מחזי כב' וג' שופרות לאבבי, שפיר אמרינן שהתורה רוצה שופר שנקרא גם קרן וגם שופר ולא של פרה, ולפי"ז לפי אבבי אין הפסול משום עצם הדין של ב' וג' שופרות אלא דין זה

תשובה שכה

פ. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, הכי גרסינן למימרא דסבר רבא דכי שמע איניש סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא כו' עכ"ל, לכאור' אתא רש"י למימר דלא גרסינן 'רבה' אלא גרסינן 'רבא', וכיון שכן לכאור' יש להעיר למה רש"י הקדוש המתין עד כאן דהול"ל זאת בתחילת הסוגיא לעיל סוף ע"ב דאמרי' התם אמר רבה והול"ל שם דגרסי' אמר רבא ולמה המתין לכאן.

ת. אחרי הגמר.⁵⁵³

תשובה שכו

פ. בהנ"ל. בגמ' אמרינן למימרא דסבר רבה שמע סוף תקיעה כו', וברש"י הגירסא למימרא דסבר 'רבא' 'דכי' שמע 'איניש' כו', והיינו דמלבד השינוי מרבה לרבא עוד הוסיף רש"י ב' תיבות מה שלא נמצא לפנינו בגמ', ושמא לכן המתין רש"י לכאן לכלול כל השינוי גרסאות יחד. אמנם מ"מ צ"ב מה נחוץ להוסיף התיבות 'דכי' שמע 'איניש' כו' והיינו מה נחוץ להדגיש דכך צריך לגרוס שהרי בפשט הגמ' אין נפק"מ מזה לכאור', וכיון שכן, נשאל שוב למה המתין רש"י לכאן שהרי עיקר שינוי הגי' היא מרבה לרבא והול"ל זאת בתחילת הסוגיא וכנ"ל.

ת. העתיק הענין.⁵⁵⁴

» • «

ולא רבה] למה הוצרך רש"י להאריך את כל לשון הגמרא והרי זה גם גירסת הגמ' שלפנינו (ועי' שאלה הבאה), אלא על כרחך שהיתה גירסא אחרת בכל לשון הגמ' ורש"י בא לומר הגירסא הנכונה ומזה הדפיסוה בגמ' לפנינו, ולפי"ז על כרחך דמה שכתוב ברש"י רבא ה"ז טעות סופר של המדפיסים, ועוד ראייה לזה הוא מה ששאלנו למה המתין רש"י עד פה ועל כרחך כנתבאר שלא זה מה שרש"י בא לומר וכנ"ל. וזה מש"כ מרן שליט"א: אחרי הגמרא, והיינו דאין כוונת רש"י לומר דשינוי הגירסא היא מרבא לרבה [דזה ט"ס ברש"י גופיה] אלא המשך לשון רש"י, והיינו אחרי הגמרא של לשון רש"י. וע"ע תשובה הבאה.

⁵⁵⁴. היינו דרש"י בא לאפוקי מגירסא אחרת בגמ' שיש בה נפק"מ לדינא [הובא בס' שיטות קמאי

⁵⁵³. כת"י התשובה כאן לא הי' ברור כ"כ, וכתבנו הלשון 'אחרי הגמרא' לפי מה שהי' נראה ביותר שזה הי' ל' התשובה, [ולכאור' זה אכן היה הלשון באמת], ועפ"י"ז הוא הביאור דלהלן: אין כוונת מרן שליט"א 'אחרי גמרא' הסוגיא, שרש"י המתין לגמרא הסוגיא ושם כתב שאין הגירסא 'רבה' אלא 'רבא', כי כאן אינו גמרא הסוגיא, כי גם אחר כך קאמר בגמ' 'כי קאמר רבה' כו', ואולי כוונת מרן שליט"א היא כך, דהרי האמת היא שהגירסא שלפנינו בגמ' היא לפי גירסת רש"י, והיינו, שהי' גירסאות אחרות והמדפיסים הדפיסו את פנים הגמ' ע"פ מה שרש"י כתב שצריך לגרוס, וכיון שכן לא שייך לומר דרש"י בא לומר שלא גרסי' רבה אלא רבא, כי כל הגירסא שיש לפנינו היא הרי גירסת רש"י עצמו, ולכן יותר נראה שלפני רש"י היה גירסא אחרת מכל הלשון שכתב רש"י, דאל"כ [אלא רק בא לומר דגרסי' רבא

תשובה שכז

שׁ. ר"ה כ"ח א'. פרש"י וז"ל, של עולה. ותלשו מחיים דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרניה שהכל לכהנים כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב היאך זה מותר והלא צער בעלי חיים דאורייתא הוא, וכי חסר בהמות דלא הי' אפשר לו אלא בלקיחת שופר מבע"ח חי.⁵⁵⁵

ת. מי אמר שמותר.⁵⁵⁶

תשובה שכח

שׁ. בהנ"ל. לכאור', הרי כך מבואר מהגמרא כאן. (ולפיכך שאלנו כן).⁵⁵⁷

ת. כבר נשחטו.⁵⁵⁸

תשובה שכט

שׁ. ר"ה שם. ואמר רבא המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. פרש"י וז"ל, אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף עכ"ל, וקצת צ"ב דהרי הן בסה"כ כמה טיפי מים ובשלמא מעיין דלהלן ה"ז

— >>> • <<< —

הבאה בעבירה. ואכ"מ.

556. היינו דבגמ' לא נתבאר שמותר לתלוש קרן מבע"ח כשהוא חי, רק אמרו בגמ' הדין אם עשה כן, וכלישנא דגמ' אמר רב יהודה 'בשופר של עולה לא יתקע [או משום איסור שימוש בהקדש או משום מעילה ולא משום צעב"ח] ואם תקע יצא' כו'. ועי' תשובה הבאה.

557. מה ששאלנו כאן, הוא לפי שלא הי' מובן לנו התשובה הקודמת.

558. היינו דאף לפי הבנתנו בשאלה שכך מבואר בגמ' מ"מ אי"ז שאלה כי י"ל שתלש הקרן אחר שהבהמה כבר נשחטה, כי עיקר מה שבא רש"י לומר הוא שלאחר זריקה אין מעילה, וא"כ אפשר לו לתלוש הקרן אחר שחיטה קודם זריקה. ולפי"ז מש"כ רש"י 'מחיים' הוא לאו דווקא ורק ר"ל דמיירי קודם זריקה כמו שכתב אח"כ.

מס' עשרת הדברות לבעל העיטור יעו"ש], ולא בא לשנות רק מרבה לרבא [וכמו שהוא באמת בר"ן יעו"ש], וגירסת הגמ' שלפנינו היא לפי גירסת רש"י, והמדפיס שהדפיס הגמ' ע"פ נוסחת רש"י השמיט ב' תיבות נוספות אלו שכתבנו בפנים השאלה, כי המדפיס העתיק מרש"י את הענין ולא העתיק אות באות.

עתה ראיתי בגמרא מהדורת 'עוז והדר' בהגהות וציונים שם הובא מדקדוקי סופרים על דברי רש"י דכתב כאן הכי גרסין כו' בזה"ל: נראה דכוונתו לאפוקי מגירסת כת"י דליתא 'סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא' (וכן גורס רבא), דק"ס. עכ"ל הגהות וציונים שם.

555. ואולי יל"ד בזה גם משום מצוה הבאה בעבירה כי נמצאת המצוה של תקיעת שופר באה בעבירה של צעב"ח. אלא דאולי במצוה שיכולה להיעשות מבלי עשיית העבירה אולי לא שייך בזה מצוה

הנאת הגוף ממש שכל גופו נהנה וה"ז מחיה את נפשו, אבל כמה טיפי מים מה מועיל לו בימות החמה.

ת. קצת. 559

תשובה של

ש. ר"ה שם. אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא כו'. לכאור' יש לשאול דלכאור' הוי מצוה הבאה בעבירה כי הרי אסור לשיר בכלי שיר בשבת ויו"ט וכיון דהוא יו"ט של ר"ה ותוקע לשיר לכן אף שהוא זמן התקיעה והי' צריך לצאת יד"ח משום שמצות לא צריכות כוונה מ"מ הא הוי מצוה הבאה בעבירה וא"כ היאך יוצא יד"ח.

ת. הוא יו"ט ולא שבת. 560

תשובה שלא

ש. ר"ה כ"ח ב'. א"ל אביי אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה אמר לו שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמן. האם לפי"ז אם יניח תפילין עם ה' טוטפות בלילה לא יעשה איסור.

ת. יתכן. 561

תשובה שלב

ש. ר"ה כ"ט א'. פרש"י וז"ל, חוץ מברכת הלחם והיין. ושאר ברכת פירות וריחני שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ובזו אין

— >>> • <<< —

[ע"י תשובת מרן שליט"א לעיל ויחי נ' כ']. וממילא אי"ז מצוה הבאה בעבירה. (אבל ודאי שאין כוונת מרן שליט"א שביו"ט מותר בכלי שיר, כי אין חילוק לענין כלי שיר בין שבת ליו"ט וכמב' בביצה ל"ו ב' יעו"ש, וכמב' בשונה הלכות סי' של"ח דין ב' יעו"ש).

561. היינו דיש ב' צדדים בדבר, די"ל דאין עושה איסור בזה מאחר שאי"ז זמנם מדרבנן שמא יישן בהם, אמנם י"ל דעושה איסור בזה מאחר שמדאורייתא לילה כן זמן תפילין, כמ"ש במשנ"ב סי' ל' ס"ק ד' יעו"ש.

559. היינו שיש קצת הנאה. והנה הובא מכמה ראשונים ז"ל דעיקר טעמיה דרבא באיסור הזאה בימות החמה הוא בהנאה שיש לו מהמים שנשארים עליו אחר ההזאה יעו"ש, ולפי"ז לתשובת מרן שליט"א נמצא מבואר שגם קצת טיפי מים שנשארים עליו אחר ההזאה חשיב הנאה ואסור.

560. לכאור' כוונת מרן שליט"א, דהוא יו"ט של ר"ה ולא שבת ויו"ט, דכיון שהוא ר"ה א"כ כיון שתוקע ויוצא בזה י"ח לכן אף שנתכוין לשיר מ"מ אי"ז עבירה וכמו נתכוין לבשר חזיר ועלה בידו טלה,

ערבות שאינו חובה על האדם לא ליתנהי ולא ליבריך עכ"ל, יש לשאול, מי שזה בשבילו פיקו"נ כגון אם לא יריח ריח טוב, מי נימא שזה נחשב לו 'חובה' שהוא חייב מדינא להריח משום ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ויוכל להוציא יד"ח כמו בדבר שהוא חובה ממש, כי כאן אין לומר דלא ליתנהי ולא ליבריך כי הוא חייב בזה משום ונשמרתם. (ואם לא יוכל להוציא, לכאור' מ"ט).

ת. זה ענין אחר.⁵⁶²

תשובה שלג

ש. ר"ה כ"ט ב'. אלא אמר רבא מדאורייתא מישראל שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרכה כו'. לכאור' צ"ב דא"כ למה בעיר שהיא רואה כו' תקעו בזמן המקדש (כדפרש"י בד"ה ועוד, דמירי בבנינה כו') והרי שם אין את הטעם שלא גזרו שבות במקדש שהרי אי"ז בהמ"ק רק סמוך לירושלים, וצ"ב.

ת. לא פלוג.⁵⁶³

וכמ"ש רש"י לכן ה"ז כחלק מתקנת הקידוש (אמנם יש להעיר משו"ע או"ח סי' רע"א ס"ד, שם לכאור' מבואר דברכת היין אינה חלק מהקידוש יעו"ש), ומשא"כ כאן אף שהוא חייב להנות ולהריח מ"מ חובה זו אינה עושה את הברכה שהוא חייב לברך על הריח כחלק מהחובה שיש לו ליהנות ודו"ק.

563. שו"ר דכבר עמד אאמו"ר שליט"א בענין שאלה זו, בספרו שושנת יעקב בריש פירקין כאן ר"ה כ"ט ב', ועי' במה שהאריך שם בדברים מתוקים מדבש ונופת צופים, וע"פ עיקרי דברי אאמו"ר שליט"א שם יתכן לבאר כוונת דברי מרן שליט"א כאן כך: הנה הובא מהטורי אבן שהקשה על רש"י דכתב שהטעם הוא משום שאין שבות במקדש, וק' דהא 'אין שבות במקדש' ה"ז רק בדברים שהם שייכים למקדש, ואילו מצות תקיעת שופר היא מצוה גם בכל העולם כולו ומה שייכות יש לה למקדש דווקא, ע"כ ק' הטו"א, ולכאור' י"ל דאין הכי נמי ומה שרש"י כתב אין שבות במקדש אין הוא עיקר הטעם אלא עיקרו הוא כסברא לומר שלא ראו

562. לביאור תשובת מרן שליט"א יש לנו להביא בכאן את דברי הגמ' דלהלן, בעי רבא ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו כיון דחובה הוא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה היא ת"ש דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן טכי הוה אתי אריסיה מדברא הוה מקדש להו, ופרש"י וז"ל, מהו. על אכילת מצה ומקדש ישראל לא תיבעי לך דחובה נינהו ומפיק, אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מאי. כיון דחובה היא. אכילת מצה חובה עליו וכן קידוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק. או דלמא. ברכת ההנאה לאו חובה למצוה אתיא שאף בכל ההנאות היא נוהגת, עכ"ל, והשתא מה שהשיב מרן שליט"א לענין פיקוח נפש 'זה ענין אחר' ר"ל כצד בתרא דגמ', ואף דמסקנא דגמ' הוא כצד קמא, מ"מ יש חילוק בדבר, והוא דכיון דבקידוש המצוה תלויה בברכת ההנאה

תשובה שלד

ש. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, בית דין דאקראי. לתנא קמא תקעינן ותנא דאמרו לו סבר אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע דומיא דיבנה עכ"ל, ולכאור' קצת צ"ב שהרי אף סנהדרי גדולה לא הי' קבוע שגלתה ממקום למקום כדלקמן ל"א א'.

ת. מ"מ הסנהדרין אחד.⁵⁶⁴

תשובה שלה

ש. ר"ה ל' א'. ומנלן דעבדינן זכר למקדש כו'. יש לשאול מהיכן ומהו המקור ל'זכר' לשמחת בית השואבה, דלא מצינו שריב"ז התקין זכר לשמחת בית השואבה כמו שתיקן זכר גבי לולב, ובאמת מאי שנא. ומ"מ מהו המקור לזכר לשמחת בית השואבה.

ת. ככל המצות.⁵⁶⁵

תשובה שלו

ש. ר"ה ל' א'. פרש"י וז"ל, לא צריכא כו' והא קיימא לן במסכת שבועות דאין בנין בהמ"ק לא ביי"ט ולא בלילה הני מילי בנין בידי אדם אבל בנין העתיד

— << >> —

565. היינו דכמו שבכל המצוות שאינם נוהגים בזמן הזה לא התקין להם ריב"ז זכר, ורק למצוה שהיתה נוהגת במקדש דווקא התקין לה זכר, כי הזכר הוא זכר למקדש [כלישנא דמתני'] ולא זכר למצוה, ה"נ לא התקין זכר לשמחת בית השואבה, דאף שהיה זה במקדש מ"מ (להרמב"ם פ"ח מהל' לולב הי"ב) עיקר שמחת בית השואבה היתה משום מצות ושמחת בחגך ולא משום שאיבת המים (אמנם לרש"י בסוכה נ' א' שמחת בית השואבה היא כן משום ניסוך המים יעו"ש, ולרש"י כוונת תשובת מרן שליט"א היא 'ככל המצוות' שהיו במקדש ולא התקינו להם חיוב של זכר, והטעם שלא התקינו חיוב זכר לניסוך המים יתכן שהוא כדי שלא יבואו לידי תקלה שיבואו לנסך באמת והיינו שיבנו מזבח וכו' ויוכלו לבא לידי תקלה, ומשא"כ בלולב אין שום תקלה שיכולה לבוא מזה).

חכמים לבוא ולבטל את מצות תקיעת שופר לגמרי אלא השאירו מקום שיהיו תוקעים בו, ועיקר הטעם שבמקדש לא גזרו הוא משום שהוא מקום מקודש, וסברא זו שייכת גם על ירושלים כמובא בשושנת יעקב שם מהמאירי, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'לא פלוג', והיינו דמה ששאלנו שיהי' חילוק בין המקדש לירושלים, 'לא פלוג' ר"ל לא רצו לחלק בין קדושת המקדש לקדושת ירושלים.

564. היינו ד'קבוע' אין הכוונה קבוע במקום מסויים [ו'שאניו קבוע' שאינו נמצא במקום מסויים], אלא 'קבוע' הכוונה שהדיינים קבועים, ולא ארעיים כגון שישבו בבי"ד יום אחד ולמחר כבר אינם יושבים בבי"ד, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'מ"מ הסנהדרין אחד' ר"ל שהדיינים שהיו בלשכת הגזית הם הדיינים שהיו ביבנה.

לבא בידי שמים הוא עכ"ל, ובסוכה מ"א א' פרש"י וז"ל ואי קשיא דבליילה אינו נבנה כו' ולא בחמיסר שהוא י"ט דקי"ל בשבועות דאין בנין ב"ה דוחה י"ט ה"מ בנין הבנוי בידי אדם אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנא' מקדש ה' כוננו ידיך עכ"ל, ונמצא מבואר דבנין ביהמ"ק השלישי יתכן להיות נבנה לנו כיו"ט, ויש לשאול מאי שנא, והיינו דבעירובין מ"ג א' אמרי' תא שמע הריני נזיר ביום שכן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וימים טובים כו' (ומבואר שם דאליהו לא בא בער"ש ויו"ט אבל משיח כן) ופרש"י וז"ל, בשבתות וי"ט. דודאי לא אתי משיח האידנא עכ"ל, ומאי שנא דמשיח ודאי לא אתי בשבת ויו"ט ואילו ביהמ"ק כן אתי בשבת ויו"ט.

ת. מוכן ועומד. 566

תשובה שלז

פ. ר"ה ל"א א'. במוספי דשבתא מה היו אומרים כו'. יש לשאול דכיון דלמוסף יש שיר אחר א"כ למה אנו אומרים השיר של שחרית אחר מוסף (ובאמת בקהילות החסידים אומרים השיר של יום אחרי שחרית קודם קריאת התורה). וצ"ב.

ת. הכל כמנהג המדינה. 567

תשובה שלח

פ. בהנ"ל. מהתשובה משמע דלולי המנהג באמת כן ראוי לומר השיר של יום בשחרית מאחר דהוא מזמור של שחרית (וכנ"ל), ונפק"מ לבית הכנסת חדש

566. ביאור השו"ת כך הוא: דיש לשאול מ"ש משיח

דודאי לא אתי בשבת ויו"ט ואילו ביהמ"ק כן אתי בשבת ויו"ט, והיינו, דלהצד שבגמ' עירובין מ"ג א' הנ"ל דהטעם שמשיח לא אתי בשבת הוא משום שיש תחומין למעלה מעשרה, א"כ איך בית המקדש כן אתי בשבת והרי יש תחומין למעלה מעשרה. וע"ז השיב מרן שליט"א: מוכן ועומד. ואולי הכוונה, דזהו מוכן ועומד כבר בעוה"ז, אלא שאנו אין רואין את זה עתה עד הזמן שיתגלה בגאולה השלימה בב"א, וממילא ליכא בזה משום

תחומין.

567. ושו"מ במחזור שי"ח שפתותינו [למרן שליט"א] בזה"ל: ומה שבשבת אומרים, לפי נוסח אשכנז, שיר של יום לאחר תפילת מוסף, אף שבבמה"ק אמרוהו לאחר תמיד של שחר - כשיש מוספין מערבין הנסכים יחד אחר המוסף, עיין רמב"ם פרק י' מתמידין ומוספין הי"ט, ואז אומרים שירה, עכ"ל מרן שליט"א שם ועיי"ש בזה עוד. ועי' תשובה הבאה.

שעדיין אין שם מנהג, דראוי יהיה להנהיג כמבואר בגמ' לומר השיר בשחרית. כן משמע מתשובת מרן שליט"א והאם נכון הוא למעשה.

ת. נכון.⁵⁶⁸

תשובה שלט

שי. ר"ה שם. במנחת' דשבתא מה היו אומרים כו'. מ"ט לא אומרים היום במנחה של שבת את השיר שאמרו במקדש, וכמו שאומרים את של שחרית בשחרית.

ת. שלא להטריח יותר מדאי.

תשובה שמ

שי. ר"ה שם. כתבו התוס' וז"ל, הזי"ו ל"ך. האזינו כו' וכ"פ בקונטרס וכן המנהג כו' עכ"ל, ומל' התוס' דכ' וכן המנהג, משמע שהיו אומרים גם שיר של יום של מוסף גם בזמן התוס', ולמה אנו אומרים רק של שחרית ולא גם של מוסף.

ת. אין זמן.⁵⁶⁹

תשובה שמא

שי. ר"ה ל"ד א'. ושלש תרועות נאמרו כו' מצינו למידין שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בר"ה שתיים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מדברי תורה יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אחת מד"ת ושתיים מדברי סופרים והעברת

» . «

568. עי' ס' עבודת הלויים פ"ד. ויתירה מזאת, אפשר שבזמן התוס' עדיין לא

אמרו אצלם שיר של יום כלל, והוא מוזכר ברמב"ם שנהגו מקצת העם לומר ובטור מפורש יותר שהיה זה דווקא בספרד, ומשמע שבאשכנז מקום בעלי התוס' עדיין לא היה מנהג זה של אמירת שיר של יום, וממילא מסתבר טפי שדברי התוס' כאן שכתבו 'וכן המנהג' לא קאי על השיר של יום אלא על הסדר שבקריאת התורה וכנ"ל. (אמנם ממה שהתוס' כתבו בתחילת הדיבור את התיבות 'הזי"ו לך' ולא כתבו את התיבות 'כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין בבית הכנסת' קצת לא מ' כמש"כ כאן).

569. היינו כפי המציאות שיש אנשים שקשה להם להישאר עד סוף מוסף בביהכ"נ [ועי' מש"כ מרן שליט"א בזה בס' ארחות יושר בסימן ל' - תפלה באות ג', בחומרת דבר זה, ויעו"ש בסימן זה עוד בזה] וממילא הוי כעין גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בה. [ותשובה זו כעין התשובה הקודמת].

והנה אפשר דדברי התוס' קאי על מ"ש בגמ' להלן כדרך שחלוקים כאן כך חלוקין בבית הכנסת, ולא על עצם השירה. וא"כ ליתא לשאלתנו כלל.

שופר תרועה מד"ת שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא מיבעי ביום ולא בלילה כו'. ומה דקאמר מאי לתלמודו הוא בא בפשוטו ה"ז קאי על הפסוק שבתון זכרון תרועה, כי על הפסוק יום תרועה יהיה לכם לא הי' קשה כי למידין מזה גזירה שוה ממדבר לראש השנה וכמו שפרש"י בד"ה שתיים מד"ת⁵⁷⁰, וכיון שכן, מאי משני מיבעי ביום ולא בלילה דזה משמע דהשאלה מאי לתלמודו הוא בא ה"ז קאי על הפסוק יום תרועה יהיה לכם, והרי השאלה לא הי' על פסוק זה כי למידין ממנו ג"ש וכו"ל אלא הי' ק' על הפסוק שבתון זכרון תרועה וכיצד משנינן השתא מיבעי ביום ולא בלילה. וצ"ב.

ת. למה ב"פ.⁵⁷¹

תשובה שמב

שי. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, שאין תלמוד לומר בחדש השביעי. דהא כתב לן בכמה מקומות⁵⁷² דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא יוה"כ כתיב עכ"ל, יש לשאול כמו כן דא"כ למה נאמר גם 'בעשור לחדש' (ויקרא כ"ה ט') והרי גם זה אנו יודעים כבר שיוה"כ הוא בעשור לחודש.

ת. מנ"ל.⁵⁷³

השביעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם, מצינו רק פעם אחת נוספת דכתיב כן בהדיא, והוא הא דכתיב (אמור כ"ג כ"ז) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא וגו', וצ"ל דכוונת רש"י גם להא דכתיב (אחרי מות ט"ז כ"ט) והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וגו', ואף דלא כתיב בפסוק זה בהדיא 'יום הכיפורים' מ"מ הא כתיב בפסוק לאחריו (שם ל') כי ביום הזה 'יכפר' עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, וכן כוונת רש"י להא דכתיב עוד (פנחס כ"ט ו') ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם וגו', ולהלן מיניה (פסוק י"א) כתיב שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת 'הכפרים' וגו'.

573. אין הכוונה ד'מנא ליה' בלא הפסוק כאן (בהר כ"ה ט') דכתיב ביה שיום הכיפורים הוא 'בעשור

570. היינו, שברש"י כתוב שלתלמודו הוא בא שאמר התנא קמא היינו הגזירה שוה, אבל עצם הדבר שלפי תנא קמא הפסוק יום תרועה הוא מה שבא לתלמודו אליבא דתנא קמא הוא מפורש בבבלייתא עצמה.

571. היינו דלפי רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אי אפשר לומר שהגזירה שוה נלמדת מיום תרועה יהיה לכם כי אם כן למה צריך ב' פסוקים לתלמודו, כיון שביום ולא בלילה אי אפשר ללמוד משבתון זכרון תרועה, ולכן בהכרח שהוא סובר שאת הגזירה שוה למידים משבתון זכרון תרועה וכיון שכן נשאר התלמודו של יום תרועה יהיה לכם ללמוד את הביום ולא בלילה.

572. הנה מש"כ רש"י 'בכמה מקומות', לכאן צ"ב דהא מלבד הפסוק דמיייתי הגמ' הכא והיינו הא דכתיב (אמור כ"ה ט') והעברת שופר תרועה בחדש

תשובה שמג

ע. ר"ה ל"ה א'. כי סליק רבי אבא מימי פרשה כו'. פרש"י וז"ל, כי סליק רבי אבא מימי. שהפליג בספינה לים וחזר עכ"ל, יש לשאול מה אתו להשמיע לן שפתר זאת 'כשחזר מההפלגה בספינה בים'.

ת. לכן הי' עיף.⁵⁷⁴

בריך רחמנא דסייען

לחודש' שיוה"כ הוא אכן בעשור לחודש, שהרי כתיב עוד (אמור כ"ג כ"ז) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא וגו', והרי לנו בהדיא מפסוק אחר שיוה"כ הוא בעשור לחודש.

וכוונת מרן שליט"א היא כך, דאם הגמ' הי' אומרת שאין תלמוד לומר בעשור לחדש וְלֹא הִי' אומרת שאין תלמוד לומר בחדש השביעי], מנ"ל שיהו כל תרועות החדש השביעי זה כזה, שהרי אדרבא אם היו למידין מבעשור לחדש הוה אמרינן דמה שנאמר כאן בפסוק דוהעברת שופר תרועה וגו' הוא רק לענין יובל ולא לענין ר"ה. ולכן הגמ' כאן מייתי רק לבחדש השביעי. ומה דאמר הכתוב כאן גם בעשור לחדש (כפי ששאלנו בפנים) באמת פרש"י בזה בפירושו על התורה (בהר"ט) וז"ל, ביום הכפרים. ממשמע שנאמר ביום הכפרים איני

יודע שהוא בעשור לחדש אלא לומר לך תקיעת עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד עכ"ל והוא מתורת כהנים. והגמ' לא מייתי דרשא זו כאן כי אינו שייך לדברי הגמ' כאן.

574. אין הכוונה דלכן נדחה כמ"ש בגמ' שם, כי מה שנדחה הוא מפני מימרא דרבי חנא ציפוראה אמר רבי יוחנן, ולא מפני סברא, ואדרבא הגמ' מחזקת את סברתיה דרבי אבא כמ"ש שם מאי שנא הני כו'. וכוונת מרן שליט"א, דהגמ' אתא לשבח את רבי אבא שאף שהפליג בספינה והי' עיף אעפ"כ עסק בתורה וכדמצינו כע"ז בכריתות פ"ג מ"ז גבי רבן גמליאל רבי יהושע ורבי עקיבא יעו"ש ובתפא"י שם אות מ"ב. והבאנו זה בהערות לתשובות לעיל פסחים ק"א א' יעו"ש.

וכוונת מרן שליט"א היא כך, דאם הגמ' הי' אומרת שאין תלמוד לומר בעשור לחדש וְלֹא הִי' אומרת שאין תלמוד לומר בחדש השביעי], מנ"ל שיהו כל תרועות החדש השביעי זה כזה, שהרי אדרבא אם היו למידין מבעשור לחדש הוה אמרינן דמה שנאמר כאן בפסוק דוהעברת שופר תרועה וגו' הוא רק לענין יובל ולא לענין ר"ה. ולכן הגמ' כאן מייתי רק לבחדש השביעי. ומה דאמר הכתוב כאן גם בעשור לחדש (כפי ששאלנו בפנים) באמת פרש"י בזה בפירושו על התורה (בהר"ט) וז"ל, ביום הכפרים. ממשמע שנאמר ביום הכפרים איני

יומא

תשובה שמד

פ"ד. 575 יומא ב' א'. מתני'. ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקנין לו שמא תמות אשתו שנאמר⁵⁷⁶ וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו אשתו כו'. לכאור' יש לשאול כך, דהא כתיב נמי בפ' אחרי מות (ט"ז י"ז) וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל, והיינו, דכמו דלא אמרינן שאינו יכול לעבוד משום שמא ימות אחד מכלל ישראל ביוה"כ שהרי כתיב ובעד כל קהל ישראל, הכי נמי למה מה דכתיב ובעד ביתו זה כן מעכב ולכאור' צ"ב החילוק.⁵⁷⁷ (ושמא נאמר דגם זה הוא בכלל מ"ש חכמים לר"י א"כ אין לדבר סוף). (ואולי אי"ז קושיא כלל, כי גם אם מת א' מישראל ביוה"כ, עדיין נשארו 'קהל ישראל').

ת. זו מצוה.⁵⁷⁸

תשובה שמה

פ"ד. יומא שם. כתבו התוס' ד"ה וחכ"א וז"ל, וכי פריך בגמ' מאי שנא דגבי טומאה דשכיח טפי ממיתה כדאמר בגמרא סגי לתקן לכהן אחר תחתיו והכא

שהרי קניית הקרבן הוא מתרומת הלשכה שנתרמה עבור כל ישראל ועי' שקלים ה' א', וכיון שמת אין כאן כל קהל ישראל שהביאו את הקרבן. וע"ז השיב מרן שליט"א דגם אם נאמר שבאמת כן הוא והיינו שכשמת א' מישראל ביוה"כ שוב אין 'כל קהל ישראל' מ"מ אי"ז מעכב את הקרבן כי זה רק מצוה שיהי' 'בעד כל קהל ישראל', כמו שהיא 'מצוה' שיהיה 'בעד ביתו' דהיינו שתהיה לו אשה ואי"ז מעכב אותו מלעבוד אם אין לו אשה וכנ"ל, והיות שזה 'מצוה' שהכפרה תהיה בעד ביתו ובשביל זה צריך שתהיה לו אשה, לכן מתקנין לו אשה אחרת והיינו כי יש מה לעשות בכדי לקיים את המצוה, אבל המצוה שיהיה 'בעד כל קהל ישראל' ולזה צריך שלא ימות אחד מישראל וכנ"ל לזה אין בדינו מה לעשות וכיון שהוא רק מצוה אם מת ממשיכים את העבודה.

575. תשובות נוספות למסכת יומא עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתרפ"ג - תתש"ט.

576. אחרי מות ט"ז ר'.

577. כאן הי' נסיון נוסף לתירוץ, והשמטנו זה, כי עתה ראינו שאי"ז תי' נכון, ואין בזה נפק"מ לתשובת מרן שליט"א.

578. בפשוטו כוונת מרן שליט"א דמה שכתבנו בשאלה שאם אין לו אשה הי"ז מעכב אותו לעבוד, אי"ז נכון, אלא אי"ז מעכב ורק זו מצוה שכשעובד ביוה"כ תהיה לו אשה. והתשובה לשאלה הסכים מרן שליט"א שהיא כמ"ש בסוף השאלה.

ואולי הכוונה היא כך, דהנה כששאלנו שאם מת א' מישראל אי"ז 'כל קהל ישראל' היינו טעמא משום שזה שמת גם השתתף בקניית זה הקרבן

חיישינן לתרתיה ותלת הוה מצי לשנויי כי האי גונא ההיא חששא בעלמא היא ולא היה צריך להפריש אחר כי מסתמא ימצאו הרבה שיהו ראויין לעבודה אלא מעלה בעלמא הלכך סגי בחד אלא בלאו הכי משני שפיר עכ"ל, ומש"כ התוס' כי מסתמא ימצאו הרבה שיהו ראויין לעבודה לכאור' צ"ב קצת מהא דאמר' בשקלים כ' ב' מנין לכהן גדול שמת ולא מינו אחר תחתיו כו' ולכאור' חזינן דאיי"ז כ"כ פשוט למצוא כה"ג חדש וכ"ש הרבה, כי אם זה פשוט למצוא הרבה שיהו ראויין לעבודה עד כדי כך שהמינוי כהן אחר תחתיו הוא משום 'מעלה' א"כ היתכן ההיכי תמצי שלא מינו כהן אחר תחתיו. וקצת צ"ב. (שוב חשבנו דאולי י"ל דזה מצי בגונא דהכה"ג מת סמוך לבין הערביים ממש והיינו זמן מועט מאד קודם הזמן שצריך להקריב המנחת חביתין ועד שימנו כה"ג אחר תחתיו יוכל לעבור הזמן. ועדיין קצת צ"ב).

ת. ימצא שירצו.⁵⁷⁹

תשובה שמו

ש. יומא ב' ב'. ואימא רגל אחד וכי תימא לא ידעינן הי מינייהו אי חג המצות הואיל ופתח בו הכתוב תחלה אי חג הסוכות הואיל ומרובה מצותו כו'. לכאור' צ"ב דכיון דאין יודעין אם חג המצות או חג הסוכות, א"כ הלאה אין אנו יודעין איזה רגל בא לרבות. וצ"ב.

ת. שיכריע.⁵⁸⁰

» • «

כי הרי אף בשאר ימות השנה ג"כ ודאי היו רוצים להיות כה"ג שהיה זה כבוד גדול ואף שילמו ע"ז ממון בבית שני כדלקמן.

580. היינו שהמקשה פה שואל שהתנא יאמר ש'לכפר' קאי על רגל אחד והוא התנא יכריע איזה רגל והיינו שהתנא ידע איזה רגל אם חג המצות או חג הסוכות. דאף שהמקשה לא יודע אבל המקשה יודע שהתנא בחמתו ידע להכריע. ושור' הובא כן מתוס' הרא"ש.

579. היינו דלא רצו למנות כה"ג שאינו טוב ולכן בשאר ימות השנה אם מת הכה"ג הי' הדבר לוקח זמן עד שביררו את מי שיהי' ראוי להיות הכה"ג, אבל הכא ביוה"כ שהוא באמצע העבודה וכל הכפרה תלויה בעבודת הכה"ג (ערש"י ד"ה שבעת) ימצא שירצו להתמנות מיד כה"ג והרי אנו רוצים היום ביוה"כ למנות במהירות כה"ג שלא כבשאר ימות השנה וכמו שנתבאר לעיל.

אבל אין הכוונה שהיות שזה יוה"כ ימצא שירצו להיות כהנים גדולים ומשא"כ בשאר ימות השנה,

תשובה שמז

שי. יומא שם. ואימא שמיני דפרישת שבעה ליום אחד הוא כו'. יש לשאול אמאי לא משני דלא יתכן דפרישת שבעה תהיה נאמרת על שמ"ע מטעם שיש חיוב על האיש לשמח את אשתו כדאיתא בקידושין ל"ד ב'.⁵⁸¹

ת. יסתר.⁵⁸²

תשובה שמח

שי. יומא ג' א'. א"ר אבהו דנין פר ואיל שלו מפר ואיל שלו לאפוקי עצרת וראש השנה דציבור נינהו. לכאור' צ"ב אמאי קאמר הכא לאפוקי 'עצרת' ור"ה, והרי לא הקשו עתה אלא מר"ה.

(חשבתי אולי לומר דאתא להוסיף אתירוצא דרבי אבא, דקאמר לעיל, דנין פר אחד ואיל אחד מפר אחד ואיל אחד לאפוקי עצרת דשני אילים נינהו, והשתא קאמר דאף

— <<< • >>> —

משוכתי הרגל הואיל ולא עמדת בביתך אצל אשתך עכ"ל והיינו משום שחייב לשמחה בתשה"מ (וזה הוא חוץ מעונג יו"ט כמבואר ברמב"ם פ"ל מהל' שבת הי"ד ופ"ו מהל' יו"ט הט"ז) ובמאכל ומשתה עמה, וכיון שכן ק' איך ס"ד בגמ' למימר דכל שבעה שלפני שמיני עצרת יהיה טעון פרישה, והרי הוא חייב מדאורייתא לשמחה בתשה"מ ובמאכל ומשתה עמה, ובשלמא בגדים נאים משמחה בזה אף אם אינו בבית אבל הנך ג' דברים דלעיל איך משמחה אם הוא טעון פרישה מביתו וכנ"ל.

⁵⁸². היינו דאח"נ באמת לפי השלב בגמ' עתה, שיהיה טעון פרישה כל ז' ימים שקודם שמיני עצרת, לא יוכל לקיים המצוה של לשמחה ברגל בכל הדברים, אלא יקיימו המצוה של לשמחה ברגל במה שכן נשאר לשמחה, והיינו בבגדים ותכשיטין נאים כמ"ש ברמב"ם פ"ו מהל' יו"ט הי"ח יעו"ש, וכן במאכל ומשתה אף שלא יוכל לשמחה במאכל ומשתה ע"י שישב עמה לאכול ולשתות מ"מ ישמחנה ע"י שישאיר לה ברגל אוכל ומשקה בביתו.

⁵⁸¹. אמר אביי אשה בעלה משמחה ופרש"י וז"ל [בתור"ד] אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה שישמחנה קרי ביה ושימחת כו' ונצטוה מי שהיא שרויה אצלו לשמחה משלו במאכל ומשתה וכלי פשתן עכ"ל, ובכלל חיוב השמחה לאשתו הוא לא רק מאכל ומשתה ובגדים אלא לכאורה גם תשה"מ כדאמרי' בב"ב י' ב' מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים ר' יהושע אומר ישמח אשתו לדבר מצוה ערש"י שם, ואף בחיוב האיש לאשה לשמחה במאכל ומשתה לכאורה לא סגי שישלח לה אוכל ומשקה וכדתנן בכתובות ס"ד ב' ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת ואמרי' בגמ' ס"ה ב' מאי אוכלת רב נחמן אמר אוכלת ממש רב אשי אמר תשמיש כו' ואיתא בשו"ע אהע"ז סי' ע' סעי' ב' אוכלת ממש יעו"ש, והרי דחיובו הוא לישב עמה לאכול ולשתות ולא סגי שישלח לה אוכל ומשקה, וכן אמרי' בסוכה כ"ז ב' ת"ר מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר רבו בלוד ברגל אמר לו אילעאי אינך משוכתי הרגל שהיה ר' אליעזר אומר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל ושמחת אתה וביתך כו' ופרש"י וז"ל אינך

אם גם בעצרת ה' איל אחד ג"כ לא הוה מצי למילף ממילואים כיון דמילואים משל יחיד ועצרת משל ציבור. אמנם שו"מ דבתוס' להלן ע"ב ד"ה לאפוקי, באמת ל"ג לתיבת עצרת).

ת. יהודא ועוד לקרא.⁵⁸³

תשובה שמט

ש. יומא ג' ב'. ר' יונתן אומר בין קח לך בין ויקחו אליך משל צבור ומה תלמוד לומר קח לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם. יש לשאול, דבשלמא מה דכתיב קח לך לענין הקטורת (שמות ל' ל"ד), אפשר לפרש דהקב"ה א"ל למשה שאילו היו הציבור יכולין להתכפר בשל יחיד הייתי רוצה שתביא הקטורת משלך ולא משלהם כי אני רוצה בהם וזהו כביכול דגבי הקטורת, אבל גבי המילואים לכאורה מה שייך לומר כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם והרי ה' זה חינוך עבודה לאהרן ומה זה שייך לכלל כולו. ובאמת למסקנא גם במילואים ה' משלו ולא משל ציבור אף לר' יונתן ולא אמרי' במילואים משלך אני רוצה כו', אבל צ"ב מה ה' ההו"א. (עוד צ"ב למה למסקנא גם במילואים ה' משלו אף לרבי יונתן מטעם דפרושי קא מפרש כדמשני בגמ', דלמה לא קאמר כן (גם בלי התירוף דפירושי קא מפרש כו') מטעם הנ"ל דלכאור' על כרחך דאף לרבי יונתן גם במילואים הוא בא משלו כי לא שייך במילואים משלך אני רוצה כו'). וצ"ב.

ת. גם מ"ר צריך להתחנך.⁵⁸⁴

ישראל. והנה מתשובת מרן שליט"א מבואר דאף משה רבינו היה צריך להתחנך בקרבנות שהביא אהרן ביום השמיני למילואים, ויש לברר המקור, ואולי הוא מסביר שהרי איכא מ"ד בזבחים ק"א ב' שמשא רבינו לא פסקה ממנו כהונה כו' והיינו ששימש בכהונה גדולה כל ארבעים שנה במדבר כמ"ש בתוס' ע"ז ל"ד א' יעו"ש.

ושב שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: מרן שליט"א כתב לי שמשא רבינו ה' ג"כ צריך להתחנך לכהונה, וכעת השאלה, האם זה מפורש בחז"ל או במפרשים, והיכן, כי בתורה מצינו מפורש בפ' תצוה רק גבי אהרן ובניו. והשיב מרן שליט"א בזה"ל: סברא. ע"כ. והיינו כמשנ"ת בס"ד.

583. לכאור' תוכן כוונת התשובה, דנכון הוא התירוף שכתבנו אם באמת גרסינן כאן עצרת וכמו שמבואר כן בדברי התוס' במה שכתבו דכל אחד תירץ לפי מה ששאלוהו.

584. היינו דמה שכתבנו לשאול מה שייך לומר גבי מילואים משלך אני רוצה יותר משלהם והרי היה זה חינוך עבודה לאהרן ומה זה שייך לכלל כולו, יש לדחות ולומר שלא היה זה חינוך רק לאהרן שהרי גם משה רבינו היה צריך להתחנך ועל כרחך דהקרבן של אהרן לא היה שייך רק לאהרן אלא ליותר מזה והיינו גם למשה וכיון שכן כבר אתי שפיר לומר שהוא בשביל כל ישראל שהרי אליבא דאמת אהרן נתחנך לכהונה גדולה עבור כל

תשובה שנ

שי. יומא שם. ואיכא דאמרי אמר רבינא כו' אלא עבודה תחלה במקום מעבודה תחלה במקום. פרש"י וז"ל, תחלה במקום. יום הכיפורים יש לו עבודה לפני ולפנים שביום הכיפורים הראשון היתה תחלה במקום שקודם לכן לא נכנס אדם שם לעבודה ויום השמיני למילואים היתה עבודה תחלה במזבח החיצון כו' עכ"ל, ולכאן צ"ב דלכאן הלימוד דמצינו כאן הוא רק לענין יוה"כ הראשון וא"כ מניין ואיך למידים מכאן לכל שאר היוה"כ.

ת. תני ברישא וה"ה לסיפא.⁵⁸⁵

תשובה שנא

שי. יומא ד' א'. תניא כוותיה דרבי יוחנן כו'. קצת צ"ב למה הוצרך להביא בריי' לרבי יוחנן, והא כבר מצינו לעיל ג' ב' דאף רבי ישמעאל רביה דרבי יוחנן⁵⁸⁶ קאמר כן ורבי ישמעאל תנא הוה ולמאי צריך גם לבריי'.

ת. על מעשיות לבד לא סמך.⁵⁸⁷

587. היינו דמ"ש להלן ד' א' תניא כוותיה דרבי יוחנן זהו ברייתא מסודרת בפי התלמידים, ואילו כאן דאמרי' דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל אי"ז ברייתא מסודרת בפי התלמידים אלא רבי יוחנן רק שמע כן משום רבי ישמעאל, ומדויק הוא בלשון הגמ' דאמרי' אמר רבי יוחנן 'משום' רבי ישמעאל ולא אמרי' אמר רבי יוחנן 'אמר' רבי ישמעאל, והיינו שלא שמע זה בעצמו מרבי ישמעאל, ולכן דמיא קצת ל'מעשיות' וברייתא מפורשת עדיפא על זה.

והנה תשובת מרן שליט"א היא לפי תירוץ בתרא דתוס' ד"ה דרביה יעו"ש, אמנם לתירוץ קמא שם [יעו"ש] באמת מה דאמרי' תניא כוותיה דרבי יוחנן הוא לפי שרבי יוחנן מתני חדא ואילו רבי ישמעאל מתני תרתי כרבי יהושע בן לוי, ובברייתא [לגירסת התוס' בברייתא] נמי מתני חדא כרבי יוחנן.

585. לכאן הכוונה, דמ"ש רבינא ללמוד עבודה תחלה במקום מעבודה תחלה במקום, לא אמר זה מצד הסברא, אלא מצד שהלימוד צריך להיות מה שהוא קרוב יותר למה שמצינו במילואים, וכמו דקאמר רב משרשיא [לעיל ב' ב'] הזה כתיב כזה ופרש"י וז"ל, כזה. לא הצריך פרישה אלא לדוגמתו עכ"ל והיינו דאפי' שיש כ"ש מצד הסברא אפי"ה לא למידין אלא את מה שיותר דומה למילואים, והכא הדומה יותר למילואים זהו יוה"כ הראשון, וא"כ הלימוד הוא באמת רק לענין יוה"כ הראשון, ומאחר שכן אנו למידין מהסברא שאין הבדל בין יוה"כ הראשון ליוה"כ השני והלאה.

586. לכאן אין הלשון מדוקדק כי רבי ישמעאל היה כמה דורות קודם רבי יוחנן והכוונה שרבי יוחנן שמע מרבו שכך אמר רבי ישמעאל, ועי' הערה הבאה.

תשובה שנג

י"ב. יומא ד' ב'. רבי יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא⁵⁸⁸ כו' והא איסתלק ענן משה. לכאור' צ"ב מדפרש"י בתענית כ"א ב' דלא נסתלקה שכינה מההר מלוחות ראשונות עד לוחות אחרונות ביוה"כ⁵⁸⁹ ואילו הכא קאמר והא איסתלק ענן משה.

ת"א. לא נסתלק לגמרי.⁵⁹⁰

ב. כמדומה שהתוס' דנו ע"ז.⁵⁹¹

תשובה שנג

י"ב. יומא שם. אמר לך ר' יוסי הגלילי ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה. הנה לפי"ז נמצא דהי' במרום [כהלשון דגמ' שבת פ"ח ב'⁵⁹², וכן] דשרה עליו הדיבור [כהלשון בריש אבות דר"נ] רק ל"ד יום ולילה, ולא ארבעים, כי הרי ו' היו בשביל המירוק⁵⁹³, ועד שלא נשלמו ו' ימי המירוק לא הי' במרום כי עדיין לא הי' כמלאכי השרת⁵⁹⁴. ולכאור' קצת צ"ב.

• • •

מבואר הוא בגמ' להלן שם שבת פ"ט א' דאמרי' ואריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמר להם לישראל לסוף ארבעים יום אני בא כו'.

593. מש"כ כאן דו' ימים אלו היו בשביל המירוק, היינו לפי רבי נתן דס"ל כר"י הגלילי שהששה ימים הי' אחר עשרת הדברות. (וכל מה שהגמרא דידן הביאה מברייתא זו תניא כותיה דריש לקיש היינו משום שלגמרא היה הגירסא כלפנינו בגמרא 'רבי נתן אומר' דהיינו דפליג גם על ר' יוסי הגלילי, ובמאי פליג, בהכרח דר' יוסי הגלילי לומד מסיני דין פרישה דכהן גדול דידן, ורבי נתן סובר שאינו כלל מדין פרישה, אלא הוא דבר מיוחד שהיה אצל משה רבינו שהוא למרק כו', אבל לפי הגירסא שלפנינו באבות דרבי נתן שכתוב 'אמר רבי נתן' לכאורה אין ראיה לגמרא דידן שר' יוסי הגלילי מדין פרישה קאמר ואם כן אין לפי גירסא זו אלא ראיה לר' יוחנן שפרישה דכהן גדול דידן אינו נלמד מסיני).

594. כדאמרי' לעיל רבי נתן אומר לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתייה שבמיעוי 'לשמו

588. ע"ע בתשובות להלן אבות דרבי נתן.

589. ואף לאחר מכן עד שהוקם המשכן כמ"ש רש"י שם.

590. וכדאמרי' לעיל ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה. וכן מבואר נמי בתוספות ישנים דכ' וז"ל [בתו"ד] ואע"פ שעד שלא הוקם המשכן היתה שכינה מצויה, לא היה ענן כבוד כל כך כמו אותן ששת ימים דלפני מתן תורה כו' עכ"ל.

591. היינו התוספות ישנים הנ"ל יעו"ש.

592. הכי אמרי' שם, ואריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא כו' יעו"ש. ואמנם מגמ' זו דשבת פ"ח ב' דמיינתין אולי אין להק' כי יתכן שהיה זה בשני בסיון [כמ"ש סוכה ה' א' וא' עלה משה למרום והכתוב ומשה עלה אל האלקים, וברש"י יתרו י"ט ג' פירש דומשה עלה אל האלקים היה בב' בסיון] ולא בכל הארבעים יום, מיהו דבר זה שהיה במרום כל הארבעים יום

ת. א. המירוק בכלל אלו הי'. 595

ב. לא נחשב בכלל. 596

ברוך רחמנא דסייען

המלאכים ולא רק למטה מי' טפחים הסמוכים לשמים, כבר תירץ לן מרן שליט"א זאת להלן סוכה ה' א' דכלפי המלאכים היה נחשב שמשו רבינו נמצא ביניהם יעו"ש.

והנה בסוכה שם פריך ולא עלו משה ואליהו למרום והכתיב ומשה עלה אל האלקים כו' ומשני למטה מעשרה כו' אישתרובי אישתרוב ליה כסא עד עשרה ונקט ביה יעו"ש, והנה מה דקאמר בסוכה שם וכן בשבת פ"ח ב' שעלה משה 'למרום' חזינן דיליף ממה דכתיב ומשה עלה אל האלקים, ולכא' צ"ב למה מייתי דווקא לפסוק זה והרי איכא כמה פסוקים שעלה משה להיות עם ה' בהר, ולהנבאר לעיל אתי שפיר והיינו כי מה שכתוב שהיה בהר ה"ז מתייחס גם כלפי ו' ימי המירוק וכנ"ל ועל כרחך דכשכתוב ומשה עלה אל האלקים הכוונה שעלה למרום וכנ"ל (וקצת משמע כן מדכתיב ומשה עלה אל 'האלקים' ולא כתיב אל ההר כמו בכל הפסוקים). אלא דמ"מ צ"ב שהרי פסוק זה דומשה עלה אל האלקים כתיב לענין אותן ששה ימים שקודם מתן תורה שבהם עלה וירד בהשכמה להזהיר על מצות פרישה מהאשה ומצות הגבלה מההר, וכדפרש"י שם (יתרו י"ט ג') וז"ל, ומשה עלה. ביום השני כו' עכ"ל יעו"ש, ואיך עלה למרום מבלי פרישה לרבי יוסי הגלילי ומבלי מירוק לרבי נתן, וצ"ב.

596. היינו לא נחשב ב'כלל', והיינו, דנהי שכתוב שארבעים יום וארבעים לילה לא אכל ולא שתה מ"מ [לכא'ו] לא מצינו כתוב מפורש שהיה ב'מרום' כל הארבעים יום ולילה וכנ"ל בתשובה קודמת.

כמלאכי השרת' [וכמ"ש נמי בריש אבות דרבי נתן יעו"ש].

595. היינו דמה שאמרו שהיה 'במרום' ה"ז כולל את ששת ימי המירוק, כי אף שלא היה ממש במרום כל הארבעים יום, שהרי ו' ימים מתוכם היה עדיין רק על ההר [כמ"ש ויכסהו הענן ששת ימים], ורק אח"כ עלה למרום [כמ"ש ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן וכנ"ל], מ"מ כלפינו גם באותם ו' ימי המירוק כשהיה על ההר ה"ז חשיבא שהיה במרום מאחר שלא היה ככל שאר בני אדם הנמצאים בעוה"ז, שהרי היה בהר עם השכינה וכדכתיב (כי תשא ל"ד כ"ח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה וגו', ואף שהי' עם השכינה בו' ימים אלו מ"מ עדיין לא נכנס למחנה שכינה שלשם נכנס אחר ו' ימי המירוק לשאר ל"ד ימים וכדמשמע ברש"י ד' ב' ד"ה למרק כו', ולכא'ו הוא מוכרח ג"כ מדברי הגמ' גופא כי אם לא כן היכן הי' הפרישה אליבא דרבי יוסי הגלילי דמיניה מייתי תניא כוותיה דריש לקיש, וממילא אתי שפיר מה דאמרי' דהיה במרום אף שבו' ימי המירוק הי' רק על ההר וכנ"ל.

[ומה שאמרו שעלה משה למרום, איתא בסוכה ה' א' דהיינו שהיה למטה מעשרה טפחים העליונים הסמוכים לשמים, כפי שביאר שם בחתם סופר יעו"ש], והיינו, שבו' ימי המירוק היה 'בהר' עם השכינה, ולשאר ל"ד ימים שאח"כ עלה 'למרום' פי' ללמטה מי' טפחים הסמוכים לשמים וכנ"ל.

ומה שאמרו בשבת פ"ח ב' שהמלאכים אמרו מה לילוד אשה 'בינינו' דמשמע שהיה ממש בין

ביאורי תפילה⁵⁹⁷

תשובה שני

ע ברכות השחר. אלקי, נשמה כו' אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפתחתה בי ואתה משמרה בקרבי כו'. הנה ב'ראתה י'צרתה נ'פחתה בי מ'שמרה בי ה"ז ר"ת בני"ם, והיינו רמז למ"ש חז"ל הק' ברא מזכה אבא שע"י תורה ומצות של הבנים זוכה האב לעילוי נשמה. והאם ניתן לומר רמז זה.

(ואתה ע'תיד ל'יטלה כו', ע'תיד ע' מנין ע' שני האדם כמ"ש ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ע'תיד ל'יטלה מנין ק' כמ"ש באבות בן מאה כו', וכן ל'יטלה מ'מני מנין ע' כנ"ל).

ת יפה.

תשובה שנה

ע שם. בא"ה אמ"ה שלא עשני אשה. ראיתי מובא שמרן שליט"א שאל מה ההו"א להשוות זהב וכסף לתורה ומאי קאמר דוד המלך ע"ה טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. והשיב מרן שליט"א דמיירי על מחזיקי תורה שאמנם עוה"ב יהיה להם אבל עוה"ז אין להם ולכן אמר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף שע"י עסק התורה יש לי גם עוה"ז, ע"כ.

ועל פי זה חשבתי בתחילה דלכן מברכים שלא עשני אשה והיינו כי כיון שאינה עוסקת בתורה, לכן אף שעוה"ב יהיה לה כי נותנת לבעלה ללמוד תורה, מ"מ עוה"ז אין לה. ושוב חשבנו דאולי באשה אי"ז נכון, כי כיון שיש לה טבעים אחרים והמהות שלה הוא אחר מהאיש ממילא לפי הטבעים שלה והמהות שלה יש לה את העוה"ז שלה. איזה צד הוא הנכון.

ת אשה מצווה במצוות שלה.⁵⁹⁸

⁵⁹⁷ המצוות שלה. [נדלאיש העוה"ז הוא במצוות תלמוד תורה שזה המצווה העיקרית שלו, ולאשה העוה"ז הוא במצוות שלה. והיינו כצד בתרא של השאלה].

⁵⁹⁷ תשובות נוספות לביאורי תפילה ע' בספרנו תשובות הגר"ח ח"א תשובות תתע"ז - תתקל"ה. ובח"ב תשובות תתתתרל"ו והלאה.
⁵⁹⁸ לכאורה היינו דיש לה עוה"ז בעסק

תשובה שנו

ע. ברכת המעביר שינה. ותננו היום ובכל יום לחן לחסד ולרחמים כו'. יש לשאול למה צ"ל ובכל יום, דלמה לא סגי במה דאמרין היום, שהרי בכל יום מתפללין תפלה זאת.

ת. אולי ישכח למחר.⁵⁹⁹

תשובה שנו

ע. בהנ"ל. יש לשאול למה דוקא גבי הבקשה של החן חסד ורחמים אמרין היום ובכל יום, דלמה לא אמרין כן גם בתרגילנו בתורתך וכן בכל הברכות שבברכה כאן. [ולכאורה אין ליישב דהיום ובכל יום קאי על כל הבקשות שבברכה כאן, דא"כ למה לא קאמר היום ובכל יום אחר תפלת ותגמלנו חסדים טובים לכלול גם בקשה זו שיהא ג"כ היום ובכל יום, אלא משמע דהיום ובכל יום קאי רק על הבקשה של החן וחסד ורחמים, וכיון שכן צ"ב למה רק גבי החן כו' מתפללין היום ובכל יום ולא מתפללין כן גם בשאר הבקשות וכו"ל]. ולכאור' צ"ב.

ת. כי לב נחוץ מאד שלא ינזק.

תשובה שנח

ע. שחרית. יהר"מ האו"א שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים כו' מדין קשה ומבעל דין קשה כו'. יש לשאול, דבשלמא מבע"ד קשה ניחא שמבקשים שאם יש בע"ד באיזה ענין שלא יהי' בע"ד קשה, אבל מה שמבקשים מדין קשה לכאור' אין מובן למה מבקשים מדין 'קשה' דהרי יש לנו לבקש שלא יהיה שום דין ואפילו דין לא קשה.

ת. כל יום יש דין על כל מעשה שעושה כל רגע.⁶⁰⁰

— << . >> —

אותו כל רגע וכו"ל.

והנה לפי"ז מה דאמר' 'ומבעל דין קשה בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית' צריך לפרש כך, ומבעל דין קשה היינו שלא אהיה אני בעל דין קשה, וכן, ובין שאינו בן ברית היינו שלא אתנהג כמו מי שהוא אינו בן ברית ח"ו, וכל הבקשה כדי שלא נתחייב בדין שיש למעלה על כל מעשה שאנו עושים בכל רגע.

599. בעוה"ר רואים זאת שכשמגיעים לפעמים מאוחר קצת לתפילה מברכים ברכות השחר אחרי התפלה וכיון שכן יש אף שבעוה"ר שוכחים לברך לגמרי.

600. היינו דמה שמתפללין להנצל מדין קשה אין זה קאי רק על דין שיש לאחד עם זולתו בעולם הזה, אלא זה כולל גם להנצל מדין של מעלה שיש

תשובה שנט

ש. שחרית. ברכת יוצר אור. לאל ברוך נעימות יתנו כו' כי הוא לבדו פועל גבורות כו' מצמיח ישועות כו'. הנה כאן קאמר 'פועל' אצל 'גבורות', ו'מצמיח' אצל 'ישועות', ואילו בברכת אהבה רבה להלן מיניה קאמר כי אל 'פועל' ישועות אתה כו'. ומהו הביאור בזה.

ת. כולם היינו הך.

תשובה שס

ש. שחרית. אהבה רבה כו' להבין ולהשכיל לשמע ללמוד וללמד כו'. לכאור' יש לשאול דהו"ל קודם ללמוד ורק אח"כ להבין, דלפני שלומד מה יבין.

ת. ללמוד בהבנה.⁶⁰¹

תשובה שסא

ש. שיר של יום. בשיר של יום של יום רביעי מוסיפין על מזמור אל נקמות ה' וגו' עוד ב' פסוקים מהמזמור שלאחריו, ויש לשאול, א. מאי טעמא. ב. אם עשו כן גם בבית המקדש ומאי טעמא.

ת. שלא לסיים בדבר רע.

תשובה שסב

ש. בהנ"ל. יש לשאול. א. האם התשובה גם על שאלה ב' הנ"ל והיינו שגם בביהמ"ק עשו כן באמת. ב. למה זה חשיב דבר רע, והרי מ"ד יצמיתם ה' אלקינו זהו טובה לכלל ישראל, ודומיא דמה ששאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: בס"פ וזאת הברכה, פרש"י לעיני כל ישראל דקאי על שבירת הלוחות, וקצת צ"ב

601. היינו ד' להבין' פירושו ללמוד בהבנה, ולפי זה לימוד התורה. צ"ל דמ"ש שוב 'ללמוד' היינו להוסיף בהתמדת

שהרי אין מסיימים בדבר לא טוב. והשיב לנו מרן שליט"א (הודפס בתשובות הגר"ח ח"א תשובה ר"ט): זה הי' טובה לישראל. והכא נמי מה לי שהוא דבר רע והרי זהו טובה לישראל שיצמיתם ה' אלקינו.

ת. א. כן.⁶⁰²

ב. קללה לרשעים.⁶⁰³

תשובה שסג

שמו"ע. כידוע 'גדול' כנגד א"א, 'גבור' - יצחק אבינו, 'נורא' - יעקב (מה נורא המקום) ותמוה שהרי מדת היראה הינה של יצחק 'פחד יצחק', מדת הדין, ואילו יעקב מדתו 'תתן אמת ליעקב', וכן תפארת, וכן תורה, ולא 'יראה'. (מחכ"א).

ת. כל מדה כשצריכים.⁶⁰⁴

(באמצע אות קל"ה) מאי מימי קדם, מלמד שאם לא היה אברהם גומל חסד וזוכה למדת חסד לא היה יעקב זוכה למדת אמת, שבזכות שזכה אברהם למדת חסד זכה יצחק למדת פחד דכתיב וישבע יעקב בפחד אביו יצחק, אטו יש איש שישבע כך באמונת פחד אביו, אלא עד כאן לא ניתן ליעקב כח, ונשבע בכח שניתן לאביו שנאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק כו'. וכתב עלה שם מרן שליט"א וז"ל, א"ר יוחנן, ר"ל כידוע ג' האבות אברהם מדת חסד יצחק מדת גבורה יעקב מדת אמת "וכל א' זכה ע"י שלשתן", והנמשל שבתורה זוכין לג' דברים פשט דרוש וסוד והוא כנגד ג' אבות כידוע עכ"ל. ודו"ק. ועיין עוד שם אות קל"ז דאמר, ובזכות אברהם שזכה למדת חסד זכה יתחק למדת פחד והואיל וזכה יצחק למדת פחד זכה יעקב למדת אמת שהוא מדת שלום כו', ועיין מש"כ מרן שליט"א שם. וע"ע בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה תקל"ח, ובהערה שם.

602. ע"י תענית כ"ט א' אמרו כשחרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתה של יהויריב היתה והלויים היו אומרים שירה ועומדין על דוכנם ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלקינו עד שבאו נכרים וכבשום, ועיין תוס' שם ד"ה וישב, יעו"ש, ועי' ערכין י"א ב', ויש לעיין אם יש מזה ראייה קצת אם היו ממשיכים לומר גם לכו נרננה וגר' או לא.

603. היינו דבסוף דברים זהו רק טובה ומשא"כ כאן אף שהוא טובה מ"מ יש בו גם צד רע ולכן לא מסיימים בו.

604. שו"ר מש"כ מרן שליט"א בפירושו 'בהיר בשחקים' [הנפלא במאד מאד] לספר הבהיר [של התנא הקדוש רבי נחוניא בן הקנה] והכי איתא שם

תשובה שסד

שמו"ע. משיב הרוח ומוריד הגשם. יש לדקדק מהו דאמרינן הרוח, הגשם בה"א הידיעה. וכן גבי מוריד הטל.

תשובה שסה

שמו"ע. ונאמן אתה להחיות מתים. עלה ברעיוני בס"ד, דהס"ת ה"ז תיבת 'מתנה' והיינו כי מאחר שנגזר למות משום חטא אדה"ר א"כ למה ובזכות מה זוכים לתחיית המתים, ואין זו אלא מתנ"ה מהשי"ת שרוצה להיטיב עמנו יתברך שמו ויתעלה זכרו אכ"ר.

תשובה שסו

שמו"ע. ברכת על הצדיקים. כתב הר"י בר יקר בפירוש התפלה וז"ל, ועל פליטת סופריהם והם חכמי ישראל שהם כחולין כדאמ' (ר"ה ט"ז א') כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי עכ"ל, והנה הכי אמרי' בר"ה שם, א"ר יוסף כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי, והקשו בתוס' (ד"ה כמאן) וז"ל וא"ת לרבנן נמי מי לא מצלינן רפאנו וברכת השנים כו' עכ"ל והיינו איך קאמר רב יוסף כמאן כר' יוסי והרי ברכת רפאנו בהכרח הוא גם לרבנן כי לומר שרפאנו זה רק כרבי יוסי זה א"א לומר מאחר שרפאנו זהו תקנת אנשי כה"ג וודאי שרבנן לא פליגי ע"ז, וא"כ היכי קאמר רב יוסף כמאן רק כרבי יוסי. ות' התוס' בתי' קמא, ואומר ר"ת דשלא יחלה ודאי לא מצלינן אלא לר' יוסי אבל שיתרפא מצלינן אליבא דכו"ע דמתי יחלו נגזר מתי יתרפאו לא נגזר ואמר בריש הנודר מן המבושל (גדרים מ"ט א' 605) אהך דרב יוסף קצירי קצירי ממש מריעי רבנן והשתא מצלינן אקצירי שיתרפאו ואמריעי היינו רבנן שלא יחלו כו' עכ"ל 606 והיינו די' ב' תפילות הא' שלא יחלו והב' שיתרפאו, ושלא יחלו זה רק לר' יוסי, ושיתרפאו זה גם לרבנן,

— <<< • >>> —

605. צ"ל: מ"ט ב'. סופריהן עכ"ל וזהו כמ"ש הר"י בר יקר הכא, ועי'

606. ועי' במפרש בגדרים שם שכתב וז"ל מצלינן מש"כ במהרש"א שם (בר"ה כמאן) על דברי אקצירי רופא חולי עמו ישראל. מריעי על פליטת המפרש. ודו"ק.

ולכן ברכת רפאנו שזה רק שיתרפאו זה לכו"ע אבל מריעי שזה שלא יחלו זה רק לר' יוסי. ולכאורה נמצא מבואר מדברי ר"ת שברכת רפאנו אין זה כולל תפילה שלא יחלו.

ועתה צ"ב כך, דלכאורה כמו שא"א לפרש שרפאינו הוא תפלה אמריעי וכנ"ל בדברי ר"ת, כמו כן לכאור' א"א לפרש שפליטת סופריהם הוא תפלה אמריעי כי אם לא כן הדרא קושית התוס', וכיון שכן היאך מפרש הר"י בר יקר דפליטת סופריהם הוא תפלה אמריעי.

וקושיא זו על הר"י בר יקר אולי י"ל דהר"י בר יקר לא ס"ל כתירוצ' ר"ת, אלא הוא ס"ל כתירוצ' בתרא דהתוס' שהחילוק הוא דקצירי ומריעי זהו תפלת יחיד ושייך רק אליבא דרבי יוסי וברכת רפאינו זהו תפלת רבים ושייך גם אליבא דרבנן כי אע"פ שנחתם כבר ביוה"כ מ"מ כיון דהוי תפלת רבים שייך להתפלל ע"ז, ולפי"ז י"ל, דאף תפלת ועל פליטת סופריהם היא תפלת רבים וכמו תפלת רפאינו.

ת. הכל בכלל.⁶⁰⁷

תשובה שסז

שי. בענין הנ"ל. שאלנו את מרן שליט"א (הודפס בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתתרמ"ט) בזה"ל: שמו"ע רפאינו ה' ונרפא כו'. יש לשאול אמאי תקנו רק תפלה שנתרפא, דלמה לא תקנו תפילה לפני כן שלא נחלה, וכדארז"ל (שבת

הגזירה, אבל כל זה כשמבקש ברפאינו שכלול בזה משיתרפאו, בזה לא איכפת לן שיבקש גם שלא יחלו, ומשא"כ כשמבקשין אמריעי וכאן מבקשים רק על שלא יחלו, כזה דבר יש קפידא על בקשה כזו אליבא דרבנן, כי כיון שכבר נגזר, לא היינו מבקשים שלא יהיה הגזירה בצורה מפורשת על כשאנו מפרשים שאנו מבקשים רק על ביטול הגזירה לבד, ולכן לעולם אליבא דאמת 'הכל בכלל' רפאינו החולים ושלא יחלו וזה לא קשיא על רבנן אבל כשמצלינן בפרטיות על שלא יחלו זה לא אליבא דרבנן, עכ"ל החכ"א בביאור תשובת מרן שליט"א.

607. בביאור תשובת מרן שליט"א כתב לן חכ"א לבאר כך ובזה"ל: תוס' לא אומר שרפאינו היינו חולים שיתרפאו, תוס' רק אומר שעל שיתרפאו מצלינן גם לרבנן, והכונה דלעולם שפיר אפשר לומר שרפאינו כולל חולים שיתרפאו ושלא יחלו, אבל כיון שזה גם חולים שיתרפאו, לא איכפת לן לבקש בזה על הבריאים שלא יחלו, כי מה שלא מבקשים לרבנן שלא יחלו זה רק אם מבקשים את זה לבד, אבל אם כלול ברפאינו גם שלא יחלו, לא איכפת לן, דמה בכך שכבר נגזר, הרי הקב"ה יכול להפיר את הגזירה, כמו שתשובה ומעשים טובים מהני אפילו אחרי שנגזר דמהני לבטל

ל"ב א') אמר ר' יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר כו'. ולכאור' צ"ב טובא. והשיב מרן שליט"א: רפואה מעיקרא נמי משמע. (ע"כ). והיינו דבכלל בקשת רפאינו זה ג"כ בקשה שלא יחלה ולא רק בקשה שאם כבר נחלה שיתרפא, והשתא לכאור' צ"ב דהא בתוס' הנ"ל נתבאר דברכת רפאנו היא תפלה רק על מי שנחלה כבר שהוא יתרפא ואי"ז תפלה שלא יחלה, ולכאור' צ"ב בדברי מרן שליט"א. (ומתחילה חשבנו ליישב דתשובת מרן שליט"א דוקא לתי' בתרא דהתוס' ולא לתי' ר"ת, אבל לכאור' אין ליישב כן, כי לכאור' אין לומר שתי' שני דהתוס' לא סבר כתי' ראשון והיינו שתי' שני פליג על תי' ראשון וסובר דברפאינו כלול גם בקשה שלא יחלו (וכתשובת מרן שליט"א) כי לכאור' הכרח התי' השני לומר דלא כתי' ראשון הוא כי תי' שני סובר דגם מתי יתרפאו נגזר בר"ה, וכיון שכן, לכאור' אין ליישב דתשו' מרן שליט"א קאי רק לתי' בתרא, כי גם תי' בתרא סובר כתי' קמא שאין כלול ברפאינו גם שלא יחלה).

ת. שניהם אמת.

תשובה שסח

ש. שמו"ע. ולירושלים עירך ברחמים תשוב. יש לשאול מהו ולירושלים, דלכאור' הוה למימר לירושלים בלא וא"ו.

ת. המשך לברכה הקודמת.⁶⁰⁸

תשובה שסט

ש. בהנ"ל. מה דאמרינן ברחמים האם הכונה ברחמים ולא בדינים והיינו שישוב מבלי שיהיו צרות ח"ו, או שעיקר הבקשה שישוב והיינו דאע"פ ששמא יש מעכבים ח"ו עם כל זאת מבקשים את רחמיו ית"ש שישוב בב"א.

ת. שניהם.⁶⁰⁹

ולפי זה הכי נמי י"ל גם גבי ברכת ולמשינים שאומרים ו'למלשינים ולא אומרים למלשינים, מאחר דקודם לזה היא ברכת השבת הסנהדרין, והרי היא המשך לברכת השיבה שופטינו ודו"ק.
609. ובמכתב אחר השיב לן מרן שליט"א בכת"י בזה"ל: תפוס לשון ראשון. וצ"ל שעיקר הכוונה כלשון ראשון ומ"מ יש לכוין בתפלה על שני הדברים.

608. וכן השיב לן מרן שליט"א במכתב אחר בזה"ל: המשך לברכה הקודמת על הצדיקים. ולכאורה הכונה כמו שכתב הטור (או"ח סי' קי"ח) מגמ' מגילה י"ז ב' וז"ל ארבע עשרה בונה ירושלים ותקונה לומר אחר על הצדיקים 'שעיקר' התרוממות קרנות הצדיקים בירושלים שנאמר שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך כו' עכ"ל יעו"ש.

תשובה שע

ש. ותשכון בתוכה כאשר דברת. לכאורה צ"ב היאך אנו אומרים לפניו ית"ש כאשר דברת (שזה נשמע כאילו הוא יתברך ויתעלה חייב לנו משהו כביכול ח"ו, והוי חוסר ד"א).

ת. הבטיחנו. 610 611

תשובה שעא

ש. שמו"ע. שים שלום כו' ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו ה"א תורת חיים ואהבת חסד כו'. כתב הרמ"א (סוף סי' קכ"ז) וז"ל, ויש מתחילין שים שלום במנחה של שבת הואיל וכתיב ביה באור פניך נתת לנו שהיא התורה שקורין במנחה בשבת עכ"ל, ויש לשאול דאם ב'אור פניך' היינו התורה, היאך יתפרש כי ב'אור פניך' נתת לנו ה"א 'תורת חיים', דמה שייך לומר כי ב'תורה' נתת לנו 'תורת' חיים. וצ"ב.

ת. סתרי תורה. 612

תשובה שעב

ש. שמו"ע. אלקי נצור כו' ולמקללי נפשי תדום כו' וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם. יש לשאול דכיון דאמרין בתחילה ולמקללי נפשי תדום א"כ איך מתפללין וכל החושבים עלי רעה כו'. (ולכאור' אין ליישב דישי חילוק בזה בין 'למקללי' לבין 'החושבים עלי רעה' כי בפשוטו מקללי חמור יותר מהחושבים רעה ואם במקללי מתפללין דאעפ"כ נפשי תדום כל שכן שבחושבים רעה הי' להתפלל שנפשנו תדום). ולכאור' צ"ב.

ת. אין בקללתו ממש. 613

מבקשין בקשה גדולה כזו, ולכן נצרך לנו לומר כאשר דברת, והיינו שאנו מבקשין בקשה כה גדולה מאחר שכן דברת שתשכון בתוכה, ובאמת לולי שהשי"ת דיבר כן לא היינו יכולין לבקש בקשה כה גדולה גם שיחזור וגם שישכון.

612. היינו כי ב'תורה' נתת לנו סתרי תורה.

613. לכאורה היינו דבאמת כן יש חילוק בין ולמקללי לבין החושבים עלי רעה, ומה שכתבנו

610. ע"ע בזה להלן תשובה תענית ה' ב' וא"ל ר"נ לר"י כו' יעו"ש ודו"ק.

611. שמא שייך ליישב עוד כך, דהנה קודם זאת, מתפללין ולירושלים עירך ברחמים תשוב, וזה ניחא שאנו מבקשים שהשי"ת ישוב לירושלים, אבל מה שאנו מבקשים ותשכון בתוכה ה"ז כבר בקשה גדולה יותר והיינו דלא רק שתשוב אלא שגם אחר שתשוב גם תשכון בתוכה, והיאך אנו

תשובה שעג

שׁוּׁע. שמו"ע. הנני רגיל לומר בסוף השמו"ע את הפסוק אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן לפי מה שראיתי בסידורים שזהו הפסוק לשם אהרן, ועתה הגיע לידינו בעזה"י סידור עתיק מאד ושם יש ג"כ פסוקים לשמות אנשים ומובא פסוק אחר לשם אהרן, והוא, אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון. וכעת השאלה איזה פסוק לומר.⁶¹⁴

ת. כרצונך.

תשובה שעד

שׁוּׁע. שמו"ע דשחרית דשבת קודש. ישמח משה כו' ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת. יש לשאול אמאי אמרין 'בידו' ל' יחיד והרי היו בשתי ידיו וכדכתיב (כי תשא ל"ב י"ט) ויהי וגו' וישלך מידיה את הלחת וגו' ועוד כתיב (עקב ט' ט"ו, י"ז) ואפן וארד וגו' ושני לוחות הברית על שתי ידי, ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי וגו'.

ת. א. ידו הכונה כחו.⁶¹⁵

ב. יד החזקה.

תשובה שעה

שׁוּׁע. בהנ"ל. עוד יש לשאול אמאי אמרין וכתוב 'בהם' שמירת שבת, והרי עשרת הדברות היו מחולקין ה' דברות בכל לוח וא"כ שבת הי' כתוב רק בלוח

» . «

שהיה בו כח וחזק ליטול בידי הלוחות אף שהיו כבדים עד מאד אבל אין פירושו כמו בכל מקום שקאי על הקב"ה דא"כ היה לו לכתוב ולכל היד החזקה אשר עשה (משה על פי) ה' [ביד משה] עכ"ל. ובאמת המה דברי חז"ל הקדושים כמו שהביא כל דבריהם בהדיא בפירוש הרא"ש על התורה כאן יעו"ש. וזהו ג"כ כונת מרן שליט"א בתשובה ב'.

והנה מה שכתבנו להק' מדכתיב וישלך מידיה וגו', יש להפחית את חומר הקושיא מהתם, כי במ"ש וישלך מידיה את הלוחות יש קרי וכתבי, והקרי הוא 'ידי' והכתיב הוא 'ידו' כמ"ש בספר הבהיר אות קפ"ח יעו"ש. והבן.

לשאול דמקללי חמור יותר מהחושבים כו' וכנ"ל בשאלה, ע"ז כתב מרן שליט"א דאין זה נכון, והיינו משום שאין בקללתו ממש, וממילא אין צריך לבקש להפר הקללה כי הקללה אין בה ממש. 614. לכאורה באמת אין כ"כ נפק"מ אלא דמ"מ יש חילוק קצת כי הפסוק אליך ה' אקרא וגו' ה"ז תפילת תחינה ובקשה ואילו הפסוק אשמחה ואעלצה בך וגו' ה"ז דברי שבת והודיה.

615. כדכתיב (וזאת הברכה ל"ד י"ב) ולכל היד החזקה וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל, ופרש"י וז"ל, ולכל היד החזקה. שקבל את התורה בלוחות בידי עכ"ל, וכתב בשפתי חכמים אות נ' וז"ל פירוש ולכל היד החזקה קאי על משה פירוש

אחד. ובשלמא למ"ד בירושלמי שקלים ט"ז ב' שהיו י' דברות בכל לוח ניחא אבל למ"ד שם שהיו רק ה' דברות בכל לוח קשיא.

ת. א. מחוברין.⁶¹⁶

ב. שניהן כאחד.

תשובה שעו

ש. תחנון. והוא רחום. עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר. הנה 'עוזך' פירושו הארון והלוחות כמפרש"י בתהילים ע"ח ס"א, ולכאז' לפי"ז נתבאר כאן דהארון גלה, ולכאז' צ"ב דהא מחלוקת תנאים היא (בבבלי יומא נ"ג ב' ובירושלמי שקלים ט"ו ב') אם הארון נגנז בבהמ"ק או הארון גלה לבבל.

ת. א. גם הארון.

ב. גם אם נגנז גלה ממקומו.⁶¹⁷

תשובה שעז

ש. עלינו לשבת. בספר תשובות הגר"ח ח"א תשובות תתק"ח - ט' נתבאר דבתפילת עלינו לשבח יש כאלו שאומרים ימח שמו, וכתב עלה מרן שליט"א שם דימח שמו הוא מעיקר הנוסח. ויש לשאול מה הכוונה 'מעיקר הנוסח' דבפשוטו לא נמצא נוסח כזה אף בסידורי הראשונים ז"ל, והיכן נמצא מקור לזה הנוסח. (וחכ"א העיר דבספר שולחן הטהור (קאמארנא) סימן קל"ב ס"י נמצא נוסח זה).

ת. א. בגלל הצנזור.⁶¹⁸

ב. זה בגלל פחד הגוים אבל כולם אמרו כן (כמדומה שגם הט"ז ביו"ד מביאו).^{619 620}

» . «

618. היינו, לכן זה לא הודפס בסידורים.

619. כנראה כוונת מרן שליט"א לט"ז יו"ד סי' קע"ט סק"ה עיי"ש. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א. [ז"ל המחבר בסעיף ח' שם, הלוחש על המכה או על החולה ורוקק ואחר כך קורא פסוק מן התורה אין לו חלק לעוה"ב ואם אינו רוקק איסורא מיהא איכא ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר, עכ"ל המחבר. וכתב הט"ז וז"ל, ורוקק ואח"כ קורא כו'. הטעם דכיון דמזכיר שם שמים על הרקיקה הוי בזיון ח"ו ועל כן אין להקשות ממה שנוהגין ברקיקה

616. היינו דכיון שהיו ב' הלוחות מחוברין לכן שיין הלשון 'בהם' אף שלמעשה ה' שבת כתוב רק בלוח אחד. וזהו ג"כ הכונה בתשובה השניה.

617. היינו דאע"פ שהארון נגנז במחילות הבית המקדש (כמ"ש במס' יומא) מ"מ סוף סוף הארון גלה ממקומו המיוחד לו בקודש הקדשים. ולפי"ז מ"ש 'בשבי' היינו דביחס אלינו כלל ישראל ה"ז חשיב שהארון נמצא בשבי. וזהו ג"כ כוונת תשובה קמא. וכן השיב לן מרן שליט"א להלן שקלים ט"ו ב' יעו"ש, ובהערה שם.

תשובה שעח

ש. שחרית. אין כאלקינו כו' מי כאלקינו כו'. מקשין העולם דלכאור' הול"ל קודם 'מי' כאלקינו ורק אח"כ 'אין' כאלקינו (איברא דבספר נוטרי אמן הובא בשם מהר"י יונה מחכמי תימן, דא"ין כאלקינו מ"י כאלקינו נ'ודה לאלקינו הוא ר"ת אמן ומסיימים ברוך אלקינו, שתקנו תפלה זו כשהיונים גזרו שלא לענות אמן, ולפי שגדול העונה יותר מן המברך לכן הוקדם אמ"ן לברוך, כך ראיתי מובא), ועל עצם ק' העולם הנ"ל, יש להעיר, דבספר רזיאל המלאך (עמוד קכ"ו) ג"כ איכא נוסח התפילה ההיא, ושם באמת הנוסחא קודם 'מי' כאלקינו ואח"כ 'אין' כאלקינו כו', ולא כהנוסח שלפנינו בסידורים, והאם יש ללמוד מספר רזיאל המלאך שעיקר הנוסחא הוא באמת לא כהסידורים שלפנינו אלא כהנוסח שבספר רזיאל המלאך (ושלפי"ז שוב לא קשיא קושית העולם).

ת. דעביד כמר עביד וכמר עביד.

תשובה שעט

ש. י"ג עיקרים. אני מאמין כו' ואע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא. מהו המקור לנוסח 'בכל יום'. (ואם המקור של הי"ג עיקרים הנדפס בסידורים הוא מפירוש המשניות להרמב"ם בסנהדרין ר"פ חלק, הלא לכאור' לא מצינו שם מקור לנוסח 'בכל יום'. ואם אין מקור לזה הנוסח אולי ניחא מה דמקשין העולם היאך אפשר לומר 'בכל יום' והא בגמ' עירובין מ"ג ב' מבואר דמשיח לא יבוא בשבת כי אליהו לא בא בערב שבת כמבואר שם. אך מסתבר דיש מקור לנוסח 'בכל יום', וצ"ב היכן).

ת. מצוה תמידית.

תשובה שפ

ש. בהנ"ל. האם כוונת מרן שליט"א דמ"ש 'בכל יום' היינו שבכל יום יש מצוה לחכות למשיח, ואפילו ביום שמשיח ודאי לא בא והיינו בשבת, גם כן יש את המצוה לחכות לו, וזהו מ"ש מרן שליט"א 'מצוה תמידית' (ואם זו הכוונה, קצת

— >>> • <<< —

620. ועי' בזה בספר אורחות רבינו למרן הסטייפלער זצוק"ל ח"א עמוד ס"ח אות י"ד ובהערה שם.

קודם ואנחנו כורעים דשם הכל יודעין שהריקיה היא לבזיון הגילולים של עובדי כוכבים והיא כבוד שמים שמזכיר אח"כ, כן נ"ל. עכ"ל הט"ז.

צ"ב ממה שסיפר לי מו"ז הגה"צ רבי אריה שכטר שליט"א, שהיה נוכח בעצמו בשמחת שבת שבע ברכות של בנו של מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל, והרב מבריסק דרש שם ואמר שמהרמב"ם משמע שמשיח יכול לבוא גם היום (דהיינו בשבת) ומה שכתוב שמשיח לא בא בשבת זה כבר המשיח יסביר, ומי שחושב שהמשיח יכול לבוא רק מחר ביום ראשון או ביום שני ולא היום (בשבת) הוא אפיקורס. ומו"ז שליט"א אמר לי: הוא ממש צעק 'אפיקורס' הוא ממש צעק. ע"כ המעשה. ומבואר דהרב מבריסק זצ"ל ס"ל דמשיח אתי בשבת [ואילו למרן שליט"א משיח לא אתי בשבת, ו'בכל יום' היינו מצוה תמידית וכן"ל]. וצ"ב.

ת. אמרתי מה שכתוב בגמ', ואם אינו כן הוא עתיד ליישב לנו את הגמרא.

תשובה שפא

ש. בהנ"ל. חשבתי בעזה"י ליישב עוד, כך, דהנה ראיתי ממרן שליט"א דאם נזכה בעזה"י לאחישנה אזי קודם יבוא משיח ואח"כ אליהו, ומ"ד בגמ' עירובין מ"ג ב' שאליהו יבוא לבשר על ביאת משיח זה רק במצב של בעתה, ולפי"ז י"ל דמ"ש 'בכל יום' ה"ז אפילו בשבת והיינו באופן שמשיח יבוא קודם אליהו וכן"ל. והאם נכון ליישב כן.

(שוב אמר לי אאמו"ר הגאון ר' יעקב הלוי שליט"א דדברי מרן שליט"א הנ"ל, כן כתב ג"כ בטורי אבן בר"ה י"א ב').

ת. בכל יום ובכל עת ובכל שעה.⁶²¹

תשובה שפב

ש. ערבית. בסידור תפלה למשה ממרן שליט"א כתוב ד'ובהם נהגה יומם ולילה' אין הכונה שאנו מתחייבים בזאת שכך נעשה דא"כ נדר גדול נדר לאלקי ישראל. האם גם על ל' הברכה שלפני זה גם אינו שאנו אומרים ש'בשכבינו ובקומינו נשיח בחוקיך' וכו', אלא אנו רק מבקשים ומתפללים על כל זה.

ת. יתכן.⁶²²

621. ועי' בתשובות מרן שליט"א לעיל תהלים מ"ג. 622. ועי' תשובות הגר"ח ח"א תשובה תתק"י. ג' ודו"ק.

תשובה שפג

שׁ. ערבית. ברכת השכיבנו. ושמור צאתנו ובואינו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם. הנה לכאורה מעתה ועד עולם קאי רק על הבקשה ושמור צאתנו כו' ולא על כל הבקשות כאן כגון ותקננו בעצה טובה מלפניך מעתה ועד עולם, דאל"כ למה בשבת כשמוסיפין ופרוש עלינו סכת שלומך אין אומרים את המעשה ועד עולם אחרי ופרוש כו' אע"כ דמעתה ועד עולם קאי רק על הבקשה ושמור צאתנו כו', וכיון שכן, יש לשאול למה רק גבי ושמור צאתנו כו' מתפללין מעתה ועד עולם.

ת. זה כללא על הכל.

תשובה שפד

שׁ. בהנ"ל. האם כוונת מרן שליט"א: שמעתה ועד עולם קאי על כל הבקשות והיינו השכיבנו ה"א לשלום מעתה ועד עולם והעמידנו מלכנו לחיים מעתה ועד עולם וכן הלאה, או"ד הכונה ש'צאתנו ובואנו' זה כולל את כל הבקשות ולהכי רק בזה אמרין מעתה ועד עולם. (ואם כצד א' צריך א"כ ליישב הראי' שכתבנו בשאלה. ועוד נצטרך ליישב, כי לכאור' מלבד הברכה כאן לא מצינו לשון זה של מעתה ועד עולם על דברים גשמיים וכיון שכן ק' לומר דהמעשה ועד עולם קאי על כל הבקשות שבברכה כאן כי למה דוקא בבקשות כאן נימא כן מה שלא מצינו בשום מקום. ונפק"מ בין ב' הצדדים, שלצד א' אמרין ושמור צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם, ולצד ב' צ"ל ושמור צאתנו ובואנו ולהפסיק מעט ושוב לומר מעתה ועד עולם כי מעתה ועד עולם קאי על כל הדברים).

ת. הכל בכלל.

תשובה שפה

שׁ. ערבית של שבת. בנוסח מגן אבות: המניח 'לעמו' (ל' יחיד) ביום 'שבת' קדשו (ל' יחיד), א"כ מה הכוונה כי 'בם' (ל' רבים) רצה וכו', הול"ל כי 'בו' (בעם, בשבת). (מחכ"א).

ת. בשבתות.

תשובה שפו

ש. שחרית דשבת ויו"ט. ובמקהלות כו' ולקלס כו'. מהו הפי' ולקלס. (ול' רש"י ביצה כ"ב ב', ומקולס לשון גבור מזויין שכלי זיינו תלוין לו בצדו כו', ושמא יש ללמוד משם לפרש כאן שה"ז שבח על גבורתו ית"ש ויל"ע).

ת. לשבח בקול. 623

תשובה שפז

ש. שם. בפי ישרים תתהלל. קצת יש לשאול למה אמרין 'בפי', דלמה לא אמרין 'בפה' ישרים כו' וכמ"ש המג"א לענין ברוך שאמר דצ"ל 'בפה' עמו ולא 'בפי' עמו.

ת. הרבה. 624

תשובה שפח

ש. בהנ"ל. בפי ישרים תתהלל ובדברי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתרום ובקרב קדושים תתקדש. הנה ישרים צדיקים חסידים קדושים ה"ז ר"ת יצחק, ובסידורים נוסח ספרד (וכן בר"ה ויוה"כ לנוסח אשכנז) אמרין בפי ישרים תתרום ובדברי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל שזהו ר"ת רבקה, ויש לשאול למה לנוסח אשכנז אין אומרים לפי הסדר שיהי' ר"ת רבקה כמו שכתוב בנוסח ספרד, ויותר, למה בר"ה ויוה"כ כן הופכין הסדר שיצא רבקה.

ת. עניני קבלה. 625

625. ועי' בסידור בית יעקב להגאון היעב"ץ זצ"ל דכתב בתוך דבריו וז"ל ומה נמרצו אמרי יושר כי על כן באו ג"כ יצחק ורבקה מרומזים כאן כמפורסם לכל ולא שמענו מה טיבן בכאן דווקא הרי הדבר ברור כי יצחק מדתו ידועה וכן רבקה לזאת יקרא אש"ה ודי בזה לנכון כו' עכ"ל, ומדסתם הגריעב"ץ ולא חילק בין ר"ה ויוה"כ לבין שאר ימות השנה [שהרי דקדק הרבה מאד] מבואר דבאמת אף לנוסח אשכנז לא היה חילוק ולעולם היו אומרים כפי שאומרים בר"ה ויוה"כ דאל"כ הוה ליה להגריעב"ץ לומר זה.

623. עי' מו"ק כ"ז ב' אמר עולא קילוס ברגל כו' תנו רבנן המקלס לא יקלס בסנדל אלא במנעל מפני הסכנה, ופרש"י וז"ל, ברגל. מכה רגלו בקרקע עכ"ל. וחזינן נמי דקילוס ענינו בקול.

624. היינו דכיון ד'ישרים' הם הרבה והיינו רבים ולא יחיד, לכן אומרים 'בפי' ולא 'בפה', כי בפה זהו בפה של יחיד וממילא לא שייך לומר 'בפה' ישרים, ומשא"כ בתפלת ברוך שאמר ש'עמו' זה יחיד ולא רבים שהרי לא אומרים 'עמים' בל' רבים לכן אומרים 'בפה', ודו"ק.

תשובה שפט

שׁוּׁ. מנחה דשבת קודש. אתה אחד כו' יעקב ובניו ינוחו בו כו' מנוחה שלמה שאתה רוצה בה כו' כי מאתך היא מנוחתם כו'. צ"ב דבתחי' אמרין ינוחו 'בו' לשון זכר (כמו בשחרית ומוסף) ואילו אח"כ אמר 'בה' 'היא' לשון נקבה (כמו במעריב דליל שבת). וצ"ב.

ועוד צ"ב, דלכאו' כיון דה"ז תפילת מנחה היה לומר בכולהו 'בהם' לשון רבים, וכמו דאמרין וינוחו 'בם'. וצ"ב.

ת. גם זכרים וגם נקבות חיוב על כ"א ועל הציבור.⁶²⁶

תשובה שצ

שׁוּׁ. מוסף דראש חודש. כי בעמך ישראל בחרת מכל האומות וחוקי ראשי חדשים להם קבעת. לכאורה יש לדקדק אמאי לא אמרין 'לנו' קבעת⁶²⁷, כי 'להם' קבעת ה"ז משמע לאומות מאחר שקודם 'וחוקי ראשי חדשים להם קבעת' אמרין 'מכל האומות'.

ת. שהמצוה כבר הוקבעה להם.

תשובה שצא

שׁוּׁ. בהנ"ל. כמו"כ יש לדקדק למה אמרין כי 'בעמך ישראל', דלמה לא אמרין כי 'בנו' [וכהנוסח בקידוש כי 'בנו' בחרת כו', וכן הוא ג"כ במוסף דיו"ט דאמרין אתה בחרתנו מכל העמים ולא אמרין אתה בעמך ישראל בחרת מכל העמים].

ת. לכלול כל ישראל.⁶²⁸

כיון שכן צ"ב למה בקידוש אמרין כי בנו בחרת, וי"ל דהנה כונת התפלה כאן היא לומר שבנו בחר ה' להיות לו לעם מעל העמים ולכן גם כשאמרין בנו על כרחך הכונה היא שבכל עם ישראל בחרת דלא שייך לומר דבנו זה רק חלק מכל ישראל כי הקב"ה בחר בכל ישראל להיות לו לעם ולא רק בחלק מכלל ישראל כי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, ומשא"כ הכא בשמו"ע יתכן כן לומר דבנו זה רק חלק מכל ישראל כי כמו שמצינו חוטאים

626. כוונת מרן שליט"א, שבחר גם לשון זכר וגם לשון נקבה וגם לשון רבים לומר שכולם חייבים במנוחת שבת. הגר"א י"ש קניבסקי שליט"א.

627. או לומר: 'לו' קבעת, דהיינו לעם ישראל קבעת.

628. היינו דאם הוה אמרין בנו בחרת ה"ז יתכן להיות משמע רק בנו ולא כל ישראל ולכך אמרין בעמך ישראל בחרת לכלול את כל ישראל. אמנם

תשובה שצב

ש. מזבח חדש בציון תכין. יש לדקדק מהו 'חדש' דהאם לא יחזרו להשתמש במזבח דהמשכן והמקדש.

ת. יקטן מדאי.⁶²⁹

תשובה שצג

ש. תפילת יו"ט. אתה בחרתנו מכל העמים כו' וקדשתנו במצותיך כו'. משמע דדוקא ישראל מתקדשים במצות, אבל העכו"ם אף אם יקיימו את המצוות (והיינו ז' מצוות בני נח) לא יתקדשו במצוות, דאל"כ מה שיין לומר אתה בחרתנו מכל העמים כו' וקדשתנו במצותיך והרי גם העמים מתקדשים במצוותיהם, אלא על כרחך שאינם מתקדשים בזה. והאם זה נכון. ואם כן, מה הטעם שאין מתקדשים בזה והלא סוף סוף מקיימים ציווי ה' (כשיקיימו).

ת. בן נח ששבת חייב מיתה כי התורה לא שייכת להם.⁶³⁰

שמידות המזבח יהיו גדולים מאוד ועי' בזה בתשובות הגר"ח ח"א תשובה תתנ"ח ודו"ק.

630. היינו דהמצות לא מקדשות את הגוים, כי אף שיקיימו המצוה שנצטוו מ"מ אינם מקיימים את מצות 'התורה' כי התורה לא שייכת להם מאחר שלא רצו לקבלה, אלא רק מקיימים 'מצות השי"ת', והביאור בזה לכאורה הוא, כי מה שהקב"ה צוה אותם בז' מצות ה"ז בגדר משפטים ולא בגדר מצות והיינו שהמצות האלו הם לטובת קיום העולם ולכן אי"ז מקדש אותם כי זה ניתן להם רק כדי שלא ישחת העולם על ידם ולא ניתן להם בתורת 'תורה' ודו"ק. וקצת ראייה לתשובת מרן שליט"א שהמצות באמת לא מקדשות את הגוים, י"ל מהא דמבואר בבא קמא ל"ח א' שבני נח לא מקבלים שכר כמצווה ועושה על ז' מצוותיהם, ומסתברא לפי זה שהמצות לא מקדשות אותם כי שכר מצוה מצוה והיינו ששכר על מצוה זהו קדושה שהאדם היהודי מתקדש ומתקרב לה' בעשיית המצוה וזוכה לעונג הרוחני ובפרט בגן

שאינם נקראים יהודים רח"ל כדאיתא במגילה י"ג א' ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בע"ז שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כדכתיב איתי גוברין יהודאין וגו' יעו"ש כמו כן אינם נכללים באומה הישראלית. אמנם יש לדחות תירוץ זה כי אומה פירושה עם כמו שמצינו בתרגום יונתן בפ' האזינו (ל"ב מ"ג, ועוד) ולכן כיון דאמרין מכל האומות ה"ז כמו דאמרין מכל העמים והדרא שאלתנו הנ"ל לדוכתא. וי"ל דבקידוש וכן בתפילת אתה בחרתנו ה"ז הודיה ושבח ומשא"כ כאן בתפילת ראש חודש ה"ז בקשה ובקשה צריך לפרש בפרטות כדאיתא בזהר הקדוש ח"א דף קס"ט ע"א, והבן.

629. בפשוטו היינו משום שלעתיד לבוא כשיהיה זה אחר תחיית המתים יהיו אנשים בלא מספר וכדכתיב כמ"ש, ולכן לא יספיק מזבח כמו שהיה כי כיון שיהיו ג"כ הרבה קרבנות בלא מספר לכן אם יהיה המזבח קטן [והיינו קטן ביחס לריבוי האנשים שיהיו אז] לא יוכלו הרבה כהנים לעמוד לזרוק הדם באותו הזמן. אלא דלפי זה נמצא

תשובה שצד

ע"י • והשיאנו. שאלנו את מרן שליט"א: בתפילת והשיאנו דאמרין כאשר רצית ואמרת לברכנו, היכן הקב"ה אמר לברכנו. והשיב מרן שליט"א (בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתשל"ז): כה תברכו. ושאלו: מדוע 'כה תברכו' האמור על ברכת כהנים הולך על כל ברכה וברכה והרי זה נאמר אצלנו רק העת תפלה, ובבהמ"ק רק בעבודה ועל הדוכן.

ת. • על כל תפלה שיש בה בר"כ.⁶³¹

תשובה שצה

ע"י • כתב מרן שליט"א בטעמא דקרא 'ליום כיפור' (עמ' רמ"ה) בזה"ל: זה התרגול ילך למיתה ואני כו'. בירושלמי שבת פ"ו ה"ט ובמדרש מבואר שאם נגזר גזרה על אדם ורוצים לבטלה צריכה הגזירה לבא על אחר הדומה לו והיינו דקאמר שאם נגזר עלי זה התרגול ילך תחתי ואני אכנס ואלך כו' ע"כ. ויש לשאול למה [דוקא] התרגול דומה לאדם.

ת. • גם אדם יכול לעוף לשמים.⁶³²

631. שו"ר מש"כ בחידושי מרן הגרי"ז הלוי החדשות אות ס"ט וז"ל בתפלת רגלים והשיאנו כו' את ברכת מועדיך לשמחה ולששון כאשר רצית ואמרת לברכנו. עיין רש"י על הפסוק והיית אאך שמח שכתב לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה א"כ לפי פשוטו הוא ברכה עכ"ל, והיינו שהקב"ה אמר לברכנו ברכה של והיית אך שמח.

632. לכאורה הכוונה להא דמצינו באלכסנדרוס מוקדון שעף לשמים וראה את העולם ככדור, הובא בתוס' ע"ז מ"א א' ד"ה ככדור מירושלמי ע"ז פ"ג ה"א יעו"ש, אך לכא' עדיין צ"ב למה דוקא תרגול ולא שאר עופות וכגון נשר כהעובדא דאלכסנדרוס מוקדון שעף ע"י נשר כמ"ש בפני משה שם יעו"ש [ולא עוד אלא שהתנגול לא יכול לעוף לשמים כציפור ונשר], וי"ל משום דהתרגול הוא עוף טהור וניתן גם להאכילו לעניים וכמ"ש באו"ח סי' תר"ה יעו"ש.

עדן ולעתיד לבוא, וכיון שאמרו חז"ל שהגויים אינם מקבלים שכר הרי אמרו שאינם מתקדשים במצוותיהם.

ושו"ר דכן מבואר נמי בלבוש או"ח סימן מ"ו דכתב שם שהטעם שרק בברכות אזור ישראל בגבורה ועוטר ישראל בתפארה מזכירים 'ישראל' ולא גם בשאר הברכות, הוא, כי באלו ב' הדברים כוונת ישראל בהם לצניעות ולמורא שמים ומשא"כ אוה"ע יעו"ש והביאו המשנ"ב שם ס"ק ט' יעו"ש, והנה הוסיף הלבוש עלה בזה"ל: ואע"ג דנטילת ידים שבסמוך ג"כ אין כוונתם וכוונתינו שוה, שהם אינם מקפידים רק לנקיות ואנו ולהרהר ולקדושה כו' מ"מ התם אין צריך להזכיר ישראל 'שהרי אומרים בפירוש אשר קדשנו במצותיו וצונו' וכו' מה שאין אומרים כן באלו השתי ברכות, לפיכך באלו השתים צריכים להזכיר ישראל, כן נראה לי, עכ"ל הלבוש שם. ומשמע שאוה"ע אף אם יקיימו ז' מצוות שלהם לא יתקדשו על ידיהם ודו"ק.

תשובה שצו

ש. כותל המערבי. האם מותר לגעת באבני הכותל המערבי. וכן, האם מותר להכניס אצבעות הידים בתוך אבני הכותל, ואם אסור מ"ט. וכן, האם מותר להתקרב עד הקיר ממש, ואם אסור מ"ט. (דיש בזה הרבה שמועות ודיעות, ולכאור' למה יהא אסור כל זה מאחר שהוא קיר חומת הר הבית ומה שמחוץ לחומה למה יהא בו קדושה ובפרט לענין להתקרב עד הכותל ממש דלמה שיהא אסור לילך סמוך לכותל וכמו"כ להתקרב עד הקיר ממש. וזכורני תמונה ממרן שליט"א בכותל המערבי עומד סמוך לקיר ממש וידיו אינם נוגעות בקיר עצמו אלא היו זו ע"ג זו).
ת. כדאי ליזהר מספק.

תשובה שצז

ש. כתב מרן החפץ חיים בס' שמירת הלשון (חלק שני, חתימת הספר) וז"ל ומה מאד צריך האדם להתחזק לשמור שלא לבטל אמירת קדושה ואמן יהא שמיה רבה, דהנה ידוע מה שאחז"ל דלמעלה יש כמה אלפי רבבות מלאכי השרת שאומרים קדושה בכל יום תמיד באימה וביראה ואיתא בתנא דבי אליהו פרק ט"ז שיש ארבע מאות ותשעים וששה אלפים רבבות מלאכי השרת שעומדין לפניו ומקדשין שמו הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה עד שקיעתה אומרים קדוש קדוש קדוש ומשקיעת החמה עד יציאתה אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו, וכמה יתבייש האדם בבואו לעולם העליון ויראה את כל הרעש הגדול היוצא מאלפי רבבות מלאכים קדושים שמקדשים ומשבחים שמו של הקב"ה שיצרו ובראו בחדוה ובשמחה כשיזכור דכשהיה בעולם העשיה נתן לו הקב"ה ג"כ את המעלה הגדולה הזאת לפאר ולהקדיש את שמו הגדול תמיד בכל עת כצבא המרום במרום והוא התעצל ובטל זאת בחפץ נפשו, והעיקר שיתבונן בימי חייו שיבוא עת שיחפוץ בכל נפשו לפאר ולקדש את שם ה' אבל לא תהיה לו רשות על זה דאדם אין לו רשות לעסוק בתורה וכן לקדש את שם ה' כי אם בעודו בחייו בעולם הזה וכידוע עכ"ל מרן הח"ח שם. ויש לשאול בזה, האם הכונה שאמירת קדוש קדוש קדוש אומרים זה פעם אחת וזה לוקח להם זמן כ"כ מרובה מיציאת החמה עד שקיעתה וכמו כן אמירת ברוך כבוד ה' ממקומו אומרים זה פעם אחת וזה לוקח זמן כ"כ מרובה משקיעת החמה עד יציאתה, או"ד

— >>> • <<< —

ואמנם עדיין צ"ב כי אלכסנדרוס מוקדון עף לשמים ע"י נשר שנשאו ולא עף בעצמו, וכיון שכן עדיין צ"ב מש"כ מרן שליט"א שאדם יכול לעוף לשמים דמשמע בעצמו, דאם הראיה מאלכסנדרוס מוקדון הרי שם לא עף בעצמו. ולכאורה עדיין קצת צ"ב.

שחוזרים ע"ז הרבה פעמים ואומרים קק"ק הרבה פעמים מיציאת החמה עד שקיעתה וכן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו הרבה פעמים משקיעת החמה עד יציאתה.

ת. לכשיבא משיח יתברר לנו.

תשובה שצח

ע. בהנ"ל. מש"כ דאין לו רשות לעסוק בתורה, האם הכונה כפשוטו שבישיבה של מעלה אין לו רשות לעסוק בתורה. דאם הכונה רק שאין ע"ז שכר למה כתב אין 'רשות'.

ת. כפי הצורך.⁶³³

תשובה שצט

ע. בהנ"ל. מש"כ דאין לו רשות לקדש את שם ה', לכאור' צ"ב דהא כתיב בתהלים ואנחנו נברך י-ה 'מעתי ועד עולם' הללוי-ה, ועוד כתיב שם תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו 'לעולם ועד', ואין ליישב דלעולם ועד זהו רק בעוה"ז כי הרי אמרי' בעירובין נ"ד א' כל מקום שנאמר כו' ועד כו' אין לו הפסק עולמית (וגם, מכח זה כתב לן מרן שליט"א בתשובות הגר"ח ח"א תשובה תתקל"ב דמ"ש בברכת המזון ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד ד'לעת"ל יהי' מזון רוחני), וכיון שכן לכאור' צ"ב עמש"כ מרן הח"ח צוק"ל דבעולם העליון אין לו רשות לקדש את שם ה'. וצ"ב.

ת. בקרוב אי"ה יתברר.

ברוך רחמנא דסייען

» • «

» • «

הזה, ויותר מזה לא יהיה לו רשות. והדברים מבהילים.

633. אולי הביאור בזה דכל אחד יוכל ללמוד לפי כמה שהשתדל בתורה בעוד היה בעולם

א"ה: הנני לצרף בחיבור זה כמה תשובות שקיבלנו ממרן שליט"א בהלכות לשון הרע בס"ד וכדלהלן:

תשובה ת

ע"ד 634. כתב בחפץ חיים (הלכות רכילות כלל ט' ס"ק ג') וז"ל: ואין כוונתנו בפרט זה, דאם איננו מכויין לתועלת הוא פטור ממילא מלספר מחמת חשש איסור רכילות, דהלא לא תעמוד על דם רעך כתיב, ואף בענין ממון וכו', כו'. אך כונתנו שיכריח את עצמו בעת הסיפור לכוון לתועלת, ולא מצד שנאה, כי עי"ז יגדר על עצמו ממילא איסור רכילות, עכ"ל. ויש לשאול, האם כוונתו ז"ל לומר, שאף אם לא יצליח להעביר השנאה, יכריח את עצמו שהשנאה לא תהיה כלל סיבה לסיפור, שאם היה רצונו לספר מחמת השנאה לא היה מספר, וגם עתה השנאה היא לא חלק ממה שמניע אותו לספר, וכעין מה שכתוב על בעל ה'ישמח משה' זצ"ל בזה הלשון: שפעם אחת כשהלך וישב ללמוד נתערב בלבו איזה מחשבה להנאתו לחדש איזה דבר להתנאות וכדומה, אז גמר בלבו כיון שזה לא לשמה לא אלמד עתה ורצה לילך בטל, ושוב אמר עם לבבו וכי אני רשאי לילך בטל הלא כתיב והגית בו יומם ולילה כו' ואני מוכרח ללמוד, חזר ואמר אתה ה' יודע מחשבות ליבי אם לא מפני שאני מחוייב לקיים מצות והגית בו לא הייתי לומד עתה כו', אז אמר בלבו עתה אני מבין כי מאוד עמקו מחשבותם של חז"ל שאמרו לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה כו'. עד כאן מהמובא על בעל הישמח משה.

ואם הכונה כנ"ל, יש לשאול, אם אינו יכול לעשות גם את הנ"ל, ואלא גם השנאה מניע אותו לספר, האם לא יספר, דומיא דמה שהביא הח"ח (בהגה"ה, הל' רכילות כלל ט' סוף סעיף י') שלפי הסמ"ע ברואה אחד מכה חבירו והוא שונא את המכה 'דהיכא שהיא מצד שנאה אין נפטר במה שהוא מציל עי"ז את חברו' יעו"ש, ששם בפשוטו מדובר שהמכה באמצע ההכאה, ואין זמן להכריח את עצמו לכוון שאינו מציל את המוכה מצד שנאת המכה, כי כל רגע ורגע הוא ממשך ומכה.

ת. העיקר כנ"ל.

והתשובות עם ביאורים בספרו 'מדבש לפי' בסוגיא של לשון הרע ל'תועלת' כשאינו 'לשם' תועלת לגמרי.

634. השאלות דלהלן המה מהחברותא הגאון רבי שמעון טשינגל שליט"א (מח"ס 'נרות לכבוד בית הכנסת'), ונשאלו על ידינו בס"ד, ונדפסו השאלות

תשובה תא

ש. בהנ"ל. לגבי לשון הרע לתועלת שצריך שיכוין לשם תועלת, בכמה מקומות כתוב ב'חפץ חיים' שצריך שיהיה רק לשם תועלת, ובכמה מקומות כתב שעיקר כוונתו יהיה לשם תועלת, וכגון, בהלכות רכילות כלל ט' סעיף ב' וסעיף י"ב יעו"ש. האם אחד מהלשונות הנ"ל הוא לאו דוקא, או ששני הלשונות הם בדוקא וכל מקום לפי ענינו (וכמש"כ הח"ח בהקדמתו 'כי כל מלה ומלה שבפנים הספר נכתבה בדקדוק הדין' יעו"ש).

ת. היינו הך.

תשובה תב

ש. בסמ"ע (חו"מ סי' תכ"א ס"ק כ"ח) כתב וז"ל: כדי לאפרושי מאיסורא. בטור כתב עוד בבא א' לפני בבא זו וכן הדין באדם הרואה את חבירו שמכה לאביו או בנו או אחיו והרואה הכה המכה כדי להציל את קרובו שפטור עכ"ל ודקדקתי בפרישה מדלא כייל אחיו ובנו עם סיפא דראה מכה לא' מישראל גם כתב בכל א' טעם בפני עצמו דבמציעתא כתב כדי להציל את קרובו ובסיפא כ' כדי לאפרושי מאיסורא וכתבתי דאיכא נ"מ לדינא והוא דאם זה הבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי דרגיל לאפרושי מאיסורא דכמה פעמים רואה שמכה א' לחבירו ואינו חושש לאפרושי המכה מאיסורא אז אמרינן דאסור להכות לזה המכה דודאי מכח שנאה בא להכותו ולא בא להפרישו מהאיסור מה שא"כ ברואה מכה אביו ובנו ואחיו דמותר להציל קרובו בהכאה אף שאין מדרכו להפריש אחרים כו' עכ"ל הסמ"ע יעו"ש.

ויש לשאול כך, לשיטת הסמ"ע הנ"ל, מה שכתב הסמ"ע 'דודאי מכח שנאה בא להכותו ולא בא להפרישו מהאיסור', האם הכונה שרק 'מכח שנאה בא להכותו' ולא בא גם 'להפרישו מאיסור', או הכונה שגם 'מכח שנאה בא להכותו' ולא בא רק 'להפרישו מהאיסור'.

שלפי צד הראשון, מה שאסור ה'אינו בר הכי' להציל בהכאה הוא רק אם כל כוונתו 'מכח שנאה', ולפי צד השני, מה שאסור ה'אינו בר הכי' להציל בהכאה הוא גם כשבא להכות מכח שניהם מכח 'שנאה' ומכח 'להפרישו מהאיסור'.

וולכאורה יש לפשוט כהצד השני, כי אדם ש'אינו בר הכי דרגיל לאפרושי מאיסורא דכמה פעמים רואה שמכה א' לחבירו ואינו חושש לאפרושי המכה מאיסורא', לכאורה כשבא להציל המוכה בהכאה, לא יכולים לומר 'דודאי' כל כונתו 'מכח

שנאה', דשפיר יש לומר שכמה פעמים שרואה ואינו מציל הוא דמה לו ולצרה הזאת ואף שהוא מצווה להציל המוכה מוצא לו התרים שאינו חייב בזה ומה שעתה מציל ולא מוצא היתרים הוא מפני שכאן יש לו ב' סיבות להציל גם 'מכח שנאה' וגם 'להפרישו מהאיסור'.

ת. הכל לפי הענין.

תשובה תג

ש. בהנ"ל. מש"כ מרן שליט"א 'הכל לפי הענין' האם הכוונה שמדברי ומלשון הסמ"ע עצמם מבואר רק על שמכוין לשנאה בלבד ועל כשמכוין להציל לבד, אלא מבואר מדבריו ומלשוננו על אופן של לשם שניהם ועל אופן שעיקר כוונתו לשנאה ויש גם כוונה מסויימת להציל ועל אופן שעיקר כוונתו להציל ויש גם כוונה מסויימת לשנאה, ובאופנים אלו שלא מבוארים מדברי ומלשון הסמ"ע, 'הכל לפי הענין', שאין הדבר תלוי בעצם השנאה, האם יש שנאה בלבד או לא, אלא הדבר תלוי במה הוא הסיבה שעבורה הוא מכה את המכה, האם בפועל הסיבה היא השנאה, שצריך שבפועל הסיבה תהיה רק להציל ושהשנאה לא תהווה סיבה כלל להכאת המכה.

ת. תפוס לשון אחרון.

תשובה תד

ש. בהנ"ל. לפי שיטת הסמ"ע (חו"מ סי' תכ"א ס"ק כ"ח) שאם אחד רואה את חברו שמכה לאחד מישראל, אסור לו להכות למכה אם מכח שנאה בא להכותו ולא להפרישו מהאיסור יעו"ש, אם בא להכותו למכה, גם מכח שנאה וגם להפרישו מהאיסור, ויודע בעצמו שגם אם לא היה שונאהו היה מכהו כדי להפרישו מהאיסור, מותר לו להכות או לא.

ת. לכאור' מותר.

תשובה תה

ש. בהנ"ל. האם הסמ"ע הנ"ל מדובר גם באופן שיש פיקוח נפש למוכה, או מדובר רק כשאין פיקוח נפש למוכה.

ת. כן.

תשובה תו

ע"י • בהנ"ל. בספר מדריגת האדם לסבא מנובהרדוק ז"ל מובא מרבי ישראל סלנטר ז"ל שמזה שהגמרא בנזיר דף כ"ג שואלת והא קא מתהניא מעבירה, מבואר שבעבירה לשמה אם אינה לשם שמים גמור אלא יש גם הנאה מהעבירה, אסור, יעו"ש. ולכאורה קשה, הרי תוס' שם אומרים שגם אם יעל היתה נהנית היה מותר, [וכוונת קושיית הגמרא היא רק למה נשתבחה] יעו"ש.

ת. • יזהר שיכוין.

תשובה תז

ע"י • לגבי עיסקא שהוא פלגא מלוה ופלגא פיקדון דבעד פיקדון מותר למלוה לתפוס משכון כו' ובעד הפלגא מלוה אסור לו לתפוס, כתב האהבת חסד (חלק א' פרק ז' נתיב החסד שם) שגם כשתופס חפץ אחד ששוה בעד הכל אסור, והביא ראיה מב"מ דף ל' לגבי שוטחה לצורכו ולצרכה מאי, שמוכח שם שלפי מה שנפסק ברמב"ם וטוש"ע דלצורכו ולצורכה אסור, תו אין צריך קרא לשתינוק ותדוש דפסול, כי גם בלי גזירת הכתוב, כשמכוין בשביל דבר האיסור אסור, וכתב שם בספר אהבת חסד עוד וזה לשונו: ואח"כ התבוננתי בענין זה ומצאתי ראיה ברורה כדברינו לאיסור ואפילו אם לא היה לו שום חפץ אחר ליקח כ"א זה הגדול כיון שהוא מתכוין בלקיחתו גם בשביל הלואה דהלא קי"ל בפסחים כ"ה ע"ב בכל האיסורים דאפילו לא אפשר וקמיכוין אסור [ר"ל שהולך בשוק של עו"ג בשביל איזה ענין לצורכו ומתכוין גם להריח מתקרובת ע"ג וכן בכל האיסורים כדמוכח מהסוגיא שם] וא"כ פשוט דה"ה גם בענינינו הדין כן וכן מוכח בהדיא בסוף סוגיא שם בדף כ"ו ע"ב דאם נסבור לא אפשר וקמיכוין אסור יהיה מדינא גם באבידה לצורכו ולצורכה אסור וכן בפרה בשביל שתינוק ותידוש אסור כו' ג"כ פסול מדאורייתא כו'. עכ"ל האהבת חסד יעו"ש.

האם שייך ללמוד מזה שלפי שיטת הסמ"ע (חו"מ סי' תכ"א ס"ק כ"ח) שאם אחד רואה את חברו שמכה לאחד מישראל, אסור לו להכות למכה אם מכח שנאה בא להכותו ולא בא להפרישו מהאיסור יעו"ש, אם בא להכותו למכה, גם מכח שנאה וגם להפרישו מהאיסור, ויודע בעצמו שגם אם לא היה שונאהו היה מכהו כדי להפרישו מהאיסור, אסור.

ואולי כל זה תלוי בסוגיא דזה יכול וזה יכול.

ת. • דברי טעם.

תשובה תח

ע"ד • בענין ביאור דברי רבי ישראל סלנטר ז"ל המובאים בספר 'מדריגת האדם' לסבא מנובהרדוק ז"ל:

שזה חלק מלשון 'מדריגת האדם' (עמוד ל"ה): שהקשה מאי פריך והא קמתהניא מעבירה והלא הקדימו גדולה עבירה לשמה כו', וביאר שאלת הגמ' כו' כי כיון שיש הנאה אין כאן לשמה. ואנו צריכין שתהיה עבירה לשם מצוה דוקא, ורק אז גדולה עבירה לשמה, אבל לא עבירה לשם עבירה, וכיון דקמתהניא, הרי הוא עבירה לשם עבירה, ואין כאן לשמה כו'. עכ"ל 'מדריגת האדם' יעו"ש.

ומלשון הנ"ל, בפשוטו משמע שאם יעל היתה מתהניא מעבירה, לא היה לה את ההיתר של עבירה לשמה, ולכאורה תוס' בנזיר שם לא אומר כך, אלא שיש לומר דהנה חולה שמותר לו לאכול נבילה, ונהנה כמו שנהנה מאכילת שחוטה, אין הנאה כזו אוסרת, וכזה הנאה היה אצל יעל, ועל הנאה זו כתב מרן שליט"א 'יזהר שיכוין' שזה לא מעכב את ההיתר, אבל הנאה של 'לשם עבירה' הוא כהא דלפי שיטת הסמ"ע (חו"מ סי' תכ"א ס"ק כ"ח) שאם מכה אחד לאדם מישראל ובא השלישי להציל את המוכה ומתכוין לשם שנאה, ששונא את המכה, ולא שבא להפריש את המכה מאיסור, אסור, ועל הנאה כזו אמר רבי ישראל סלנטר ז"ל שכל עוד שיש לו גם כוונה של לשם שנאה, (אף שיש לו גם כונה טובה), זה נקרא עבירה לשם עבירה ואסור. האם נכון הדבר.

ת. • נכון.

תשובה תט

ע"ד • בחפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל י' סעיף י"א) כתב וז"ל: ומה מאד יש ליזהר שלא להתיר לעצמו לספר לאחרים איך שהיה לו עסק עם פלוני ופלוגי וגזלו או עשקו בזה ובזה האופן כו', דבודאי אין כוונתו בעת הסיפור לתועלת, דהיינו לפרסם גנותו של חברו כדי שיבוזו עושי רשעה בעיני בני אדם ויזהרו עי"ז מללכת בדרכיהם הרעים או כדי שהוא יראה בעצמו שהבריות מגנות אותו אולי עי"ז ישוב מדרכיו הרעים, רק כוונתו כדי לבזותו בעיני אדם שיפורסם לפנייהם לחרפה ולקלון עבור זה שנגע בממונו או בכבודו כו', עכ"ל מרן הח"ח יעו"ש.

ולכאורה מבואר מדברי הח"ח הנ"ל, שאם בא לספר, גם כדי לבזותו עבור זה שנגע בממונו או בכבודו וגם כדי שיבוזו עושי רשעה בעיני בני אדם ויזהרו מללכת בדרכיהם הרעים, ויודע בעצמו שגם אם לא הי' נוגע בממונו או בכבודו, והי' רק

את הסיבה של כדי שיבזזו עושי רשעה בעיני בני אדם ויזהרו עי"ז מללכת בדרכיהם הרעים, גם הי' מספר משום זה לבד, גם אסור לו לספר, כיון שוודאי יש לו גם כוונה בסיפורו גם כדי לבזותו עבור מה שנגע בממונו או בכבודו, [ומשא"כ בהא דלקמן שם סעיף... ששם מדבר הח"ח על תועלת גדולה שבזה שפיר יכול לכוין רק משום התועלת ולא לצרף אליה את הכוונה שרוצה לבזותו עבור מה שנגע בממונו או בכבודו].

ושאלתינו מקמיה מרן שליט"א האם זה נכון.

אמת. ❖

בריך רחמנא דסייען

חודש מנחם אב שנת תשוע"ה לפ"ג

הוספות ותיקונים לספרינו תשובות הגר"ח ח"א וח"ב, מהדורת תשע"ג:

חלק א'

עמ' כד - תשובה נד: עי' תשובות הגר"ח ח"ג מו"ק כ"ב א'.

עמ' כה - תשובה נה: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק שעל התורה יעו"ש.

עמ' ל - תשובה סז: אולי י"ל דחצות כבר חשיב בוקר כמ"ש לן מרן שליט"א כמה פעמים, ולכן מ"ש לא תצאו וגו' עד בוקר היינו עד חצות ויל"ע.

עמ' נא - סוף הערה 120: וערש"י פ' צו ח' ט"ו.

עמ' נו - תשובה קיט: משום ששייך לחינוך המשכן. ראי' לזה מפסחים ו' ב' הודפס בתשובות הגר"ח ח"ג פרשת אחרי מות, וכתב ע"ז מרן שליט"א שם: נכון. יעו"ש.

עמ' עא - תשובה קמה: בשאלה. ושתק. צ"ל: שתק.

עמ' עג - תשובה קמט: יתכן שהם צאצאי עוג. עי' טעמא דקרא פ' חיי שרה כ"ג ח' דאחימן שישי ותלמי ילידי הענק הם בניו של עפרון, וצ"ב [בפרט למ"ד שאליעזר הוא עוג].

ועי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג שעל התורה, שם כתב מרן שליט"א דמ"ש בחוקת כ"א ל"ה ואת בניו היינו 'בניו שהיו שם במלחמה' יעו"ש.

עמ' עד - תשובה קנב: עי' נדרים ל"ח א'.

עמ' עז - תשובה קנט: ע"ע תשובות לפ' פנחס להלן תשובות תשכ"ט תש"ל.

עמ' פא - תשובה קסא: מסרום לשפחות. עי' בזה מש"כ מרן שליט"א בטעמא דקרא החדש (מהדורת תשע"ג).

עמ' צא - תשובה קפד, קפה. והערה 173: עי' שיעור מרן שליט"א 'בענין אם בני לוי היו יוצאין למלחמת מצוה', הודפס בגליון דברי שי"ח פרשת וירא תשע"ו גליון 144 יעו"ש.

תשובה קפו: בשאלה. וזה צ"ב כו' הי' ניחא מה שכתוב כו'. כל זה מצד לישנא דקרא אבל מצד הדין עדיין גם פה צ"ב דכי האדמה מקבלת טומאה והרי אין קרקע מקבלת טומאה.

עמ' קב - סוף הערה 192: בדברי האליה רבה סי' קל"ט, יש לשאול אם העולה לתורה שמברכים אותו ג"כ אומר 'חזק חזק' ונתחזק.

עמ' קו - תשובה רכ, הערה 199: וצ"ל דבאמת כו'. אמנם שו"ר בבעה"ט בפ' מטות ל"ב כ"א דכתב בזה"ל, ושמעינן מכאן שגם משה עשה כן וממנו למד דוד כו' עכ"ל יעו"ש בכל דבריו ז"ל ודו"ק.

עמ' קט - תשובה רל, הוספה לתחילת הערה 203: היינו דמ"ש רש"י לצד ירושלים כו' ומירושלים והלאה כו' למדנו שירושלים כו', היינו עין עיטם ונקט ירושלים כי עין עיטם היא בכלל ירושלים.

הוספה לסוף ההערה הנ"ל הערה 203: ועי' יומא ל"א א'-ב' שעין עיטם הי' גבוה מירושלים לא פחות מעשרים ושלוש אמה יעו"ש.

עמ' קיג - הערה 211: עי' פסחים קי"ז א' וצ"ב. ועי' בזה כאן בתשובות הגר"ח ח"ג פסחים קי"ז א'.

עמ' קלט - תשובה שיח: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק הנ"ך יעו"ש.

עמ' קמ - תשובה שיט: ע"ע טעמא דקרא פ' יתרו עמ' פ"ה בד"ה הי' אתה כו'.

עמ' קמז - תשובה שלה: ערש"י מו"ק ט"ז ב' גבי צדקיהו דפירש משונה במעשיו צדיק גמור יעו"ש.

עמ' קמח - הערה 267: אבל בכל שאר עניניו היה צדיק גמור כו'. כמ"ש רש"י מו"ק ט"ז ב' וכמ"ש תוס' מו"ק כ"ח ב' יעו"ש.

עמ' קנה - תשובה שנב: עי' מנ"ח מצוה שצ"ד אות ז' כעין זה, והובא בס' עבודת הלויים (שיו"ל בתשס"ב) בלקט הלוי פ"ד אות ח' יעו"ש.

עמ' קסח - תשובה שצג: ועי' מש"כ מרן שליט"א בשיח השדה ח"ג בסופו להוכיח שזה קודש. יעו"ש.

עמ' קסט - תשובה שצז: בשאלה. ואחריהם באו הנוגנים כו'. אמנם צ"ב מהא דאיתא בנדרים ל"ז ב' עטור סופרים כו' קדמו שרים אחר נוגנים ופי' הר"ן דתיבת אחר מיותרת דהו"ל למיכתב קדמו שרים נוגנים ותיבת אחר נ' רק לתפארת הלשון. וצ"ב. ושו"ר בר"ן שם בד"ה צדקתך שכתב בשם מורו כמו שפרש"י כאן.

עמ' קעא - תשובה תב: נגד אבותם אברהם כו'. ערש"י תענית ה' ב' ד"ה אף הוא בחיים.

עמ' קעט - תשובה תכה: עי' לעיל תשובה ק"ט ובהערה שם.

עמ' קצא - סוף הערה 329: אין שום מקור. צ"ל: אין מקור, ועי' עלי שור ח"א עמ' ק"כ.

עמ' רי - תשובה תקיד: שו"ר ממרן שליט"א בזה בטעמא דקרא עה"פ כאן, יעו"ש.

עמ' ריב - תשובה תקכא: ושם עמ' ריג תשובה תקכג: עי' טעמא דקרא איוב פל"ב עה"פ ויען אליהוא.

עמ' רכט - תשובה תקעה, קהלת ט' י"א: צ"ל: קהלת י' י"א.

עמ' רל - תשובה תקעז: עי' תענית ו' א' וחכמים אומרים יורה בכסליו מאן חכמים אמר רב חסדא רבי יוסי היא כו'.

עמ' רלה - תשובה תקפט: ונשאה מן מכולם. צ"ל: ונשאה חן מכולם. והערה 393 נמחק.

עמ' רסה - הערה 436: אולי אי"ז ק', כי מנין שבאמת העלום אח"כ והכלים שהיו בבית שני, הם כלים חדשים.

עמ' רסח - תשובה תרעט: עי' על מה שכתבנו להק' כאן ועצם כו', תשובה ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק הנ"ך, בזה"ל: הם היו בלידתם כבר חכמים. ובהערה שם מירושלמי דכמה אמוראים זכרו הלידה והברית שלהם יעו"ש.

עמ' רעז - תשובה תשז: עי' מגילה ה' א' ברש"י ד"ה וחגיגה מש"כ שם וז"ל בסו"ד, ובגמרא ירושלמי צפרש דהא דלא עבדינן ליה בשבת מפני הבימה כדתנן בימה של עץ היו עושין למלך בעזרה ויושב עליה ופרכינן התם וליעבדה מאתמול ומשני דחיקא ליה עזרה עכ"ל והיינו בפרט משום שכל ישראל עלו לרגל א"כ דחיקא ליה עזרה, וכאן אי"ז שייך, כי כאן עשו הבימה ברחוב כמבואר בפסוק א' וכו'.

עמ' רפג - תשובה תשכו: האיש אינו מזקין כו'. עי' מש"כ מרן שליט"א בטעמא דקרא פ' חיי שרה כ"ד ב' שים נא וגו' דזה דוקא ע"י סמנין יעו"ש ולפי"ז בעל כרחך צ"ל דגם בועז נטל סממנין. וכן צ"ל גבי אפרים בן יעקב אבינו בתשובה תשלה עמ' רפז יעו"ש. וכן צ"ל גבי יהוידע הכהן בתשובה תתטז עמ' שטז יעו"ש.

עמ' רפד - תשובה תשכז: בשאלה. דכפרש"י. צ"ל: כדפרש"י.

עמ' רפה - תשובה תשל: עי' בעה"ט פ' פנחס כ"ו, כ"ג כ"ד. ועי' טעמא דקרא פ' ויצא ד"ה ותקרא שמו יששכר מש"כ מרן שליט"א בשם הדעת זקנים מבעה"ת ובשם מרן החזו"א זצ"ל יעו"ש.

עמ' שנא - תשובה תתקג: בשאלה. והרי דביר ביתך הוא קודש הקדשים כו'. ערש"י מגילה י ב' ד"ה לפני הדביר דכתב וז"ל לפני הדביר. חלל בית קדש הקדשים שהוא לפנים מן הדביר היא המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים עכ"ל.

עמ' שנג - תשובה תתקט: נוסח זה מצינו בספר שולחן טהור (להרה"ק מקאמארנא זצ"ל) סי' קל"ב סעיף י'. ועי' אורחות רבינו ח"א עמוד ס"ח אות י"ד ובהערה שם.

עמ' שסא - תשובה תתקל: עי' מחזור שי"ח שפתותינו [למרן שליט"א] סוכות, עמ' 103 יעו"ש.

עמ' שסב - צריך להפוך והערה 539 שייכת להערה 540, והערה 540 שייכת להערה 539.

חלק ב'

עמ' שסז - הערה 543: ועי' מש"כ מרן שליט"א בטעמא דקרא פ' בראשית פט"ז עה"פ בעצב תלדי בנים. ועי' בפ' הרא"ש נדרים ל"ז א' בד"ה בנות מי בעין שימור.

עמ' שעג - הערות 556, 557: שו"ת תירוש ויצהר. להגאון ר' צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל.

עמ' תלט - תשובה תתשכג: הערה מחכ"א בזה"ל: בהשאלה למה לא מפסיקין מלבקש גשם לפני פסח, עוד אולי י"ל דבתחילת הגשמים יותר צריך תיקון בדרכים מאשר בסופם [ודוגמא בעלמא, לזה יש להביא הא דבזמנינו בתחילת הגשמים המכוניות יותר צריכים להזהר בהכבישים מאשר בהמשך כו'].

עוד אולי י"ל שיותר נצרך הגשם להצמחים או לאילנות (או לדבר אחר כיוצא בו) בסוף זמן הגשמים מאשר בתחילתו, דיש לומר דלפי מציאות הטבע שהסדיר הקב"ה בעולם (בארץ ישראל) יותר חשוב באותו הזמן הגשם, והסיבה שלא יוטרדו בדרכים היא סיבה קטנה, לכן רק כשהצורך לגשם הוא יותר קטן, לא מבקשים עליו.

עוד אולי י"ל שכדי שיהיה טוב לעולי רגלים יצטרכו להפסיד יותר מדאי גשם משא"כ בתחילת הגשמים שהוא ענין של כמה ימים בלבד שהרי ת"ק אמר בג' במרחשון, א"כ, זה הזמן הראוי לטבע העולם שרק אז צריך גשם ולכן להיטיב לעולי רגלים איחרו בכמה ימים משא"כ לרגל דפסח יצטרכו להפסיד הרבה ימים של גשם וזה לא רצו.

והתירוץ היותר פשוט, הוא, כמדומה, שבפסח באו בגשם ויחזרו כך, משא"כ בסוכות שלא באו בגשם, לא תמיד יעלה על דעתם לסדר את הדרך חזרה בצורה של דרך בגשם ואז באמצע הדרך יפול עליהם הגשם בלי שחשבו והתכוונו לזה.

גם התירוץ שאמרת, יש להוסיף קצת, ולומר שזה ענין של הרגשה בבין אדם לחבירו, הבני ארץ ישראל צריכים לגשם, ולא החוזרים לבתיהם, איך אתם מתחילים לבקש, חכו רגע, משא"כ בפסח לא התחלנו אנחנו המשכנו כמו שהיה עד היום.

עמ' תמ - תשובה תתשכו: בשאלה. וברש"י בחומש (צו ח' כ"ח) כו'. צ"ל: וברש"י בחומש (פקודי מ' כ"ט).

עמ' תכה - תשובה תתרפו: עתוס' יומא כ' ב' ד"ה משום, דלהריב"א כהן סתם הי' עושה התה"ד בליל יוה"כ ולא הכהן גדול יעו"ש, ולפי"ז הכא א"ש ודו"ק.

עמ' תכז - תשובה תתרגג: ולא מסתבר כו'. טעיתי כי בתו"י שם כ' בהדיא שהי' הוראת שעה ליחלק לשנים יעו"ש.

עמ' תקב - תשובה תתקא: עי' בזה כאן בתשובות הגר"ח ח"ג יומא ד' א' ודו"ק.

עמ' תקכב - תשובה תתקסב: עי' פסחים ע"ב ב' דהכי משמע, שהרי ר"ט לא אכל בבג"כ. ועי' בזה כאן בתשובות הגר"ח ח"ג בפסחים שם ובהערה שם.

עמ' תקכג - תשובה תתקסו: מח"א שליט"א. נדפס שלא במקומו וצריך להיות בסוף הדיבור.

עמ' תקס - תשובה תתתרג: יסמוך לשני כו'. צ"ל: יסמוך לש"ץ.

עמ' תקסב - תשובה תתתרט: עי' משנ"ב סי' נ"ח ס"ק כ"ה.

עמ' תקעד - סוף הערה 899: ועיין שערי תשובה או"ח נ"ט ס"ק א'. צ"ל: ועי' ביה"ל סי' נ"א ד"ה עונה אחריו ודו"ק.

עמ' תקעה - תשובה תתתרג: עי' על התשובה כאן, ג' תשובות נוספות ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח.

תקעה - תשובה תתתשב: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א דאף אם ילד הכריז משיב הרוח ג"כ הציבור נגרר אחריו וצריך להתחיל לומר מוריד הגשם יעו"ש.

תשובה תתתשד: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א דמה שאומרים בתפילה שבשעת הוצאת ס"ת וזכה לי פב"פ, הוא לרווחא דמילתא יעו"ש.

עמ' תקצו - תשובה תתתשסא: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח יעו"ש.

עמ' תקצט - תשובה תתתשסז: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח יעו"ש.

עמ' תרו - תשובה תתתשפה: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א דגם הבעל קורא וגם העולה לתורה שניהם מנשקים בסוף הקריאת התורה יעו"ש.

עמ' תריג - תשובה תתתת: בשאלה. תפלת בסוף. צ"ל: בסוף תפלת.

עמ' תריד - תשובה תתתתב: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח יעו"ש.

תשובות   הוספות ותיקונים   הגר"ח   רכה

עמ' תרטו - תשובה תתתז: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח יעו"ש.

עמ' תרטז - תשובה תתתט: עי' על ב' התשובות כאן, כמה וכמה תשובות נוספות ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח.

עמ' תריז - תשובה תתתתי: ע"ד שאלתו כאנשים. צ"ל: באנשים.

עמ' תריט - תשובה תתתתיג: שאף שניתשבו. צ"ל: שנתיישובו.

עמ' תרכב - תשובה תתתכא: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א דהתשובה כאן 'לא' קאי רק על שאלה קמא יעו"ש.

עמ' תרכד - תשובה תתתכו: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח.

עמ' תרכה - הערה 970: א"ה: כמ"ש רש"י איוב י"ד ט' כו'. וכמ"ש הר"ן נדרים ל"ז ב' ד"ה מקרא סופרים יעו"ש.

עמ' תרכז - סוף הערה 973: עי' בס' גם אני אודך על שנים מקרא ואחד תרגום עמ' קס"ד.

עמ' תרכה - תשובה תתתלז: עי' משנ"ב סי' קס"ז ס"ק ט"ז ודו"ק.

עמ' תרלה - סוף הערה 993: ועי' שונה הלכות סי' תרצ"ז דין ה' בתוך דבריו בזה"ל, ואותה סעודה שעושין בשביל הנס היא סעודת מצוה שכל סעודה שעושין לזכר נפלאות ה' היא סעודת מצוה עכ"ל ויעו"ש.

עמ' תרמא - הערה 1004: כדלהלן תשובה תתתתתי"ג. צ"ל: תתתתתי"ג. [ועי' כאן בהוספות מה שכתבנו בתשובה תתתתתי"ג שם].

עמ' תרמז - סוף הערה 1015: עי' באבודרהם (סדר תפלת יוה"כ) בשם רב יהודאי וז"ל וששאלתם הטובל לכבוד שבת או לכבוד יו"ט או לכבוד יוה"כ צריך לברך או לא כו' עכ"ל הרי לנו שכל הנידון הי' לגבי ברכה אבל לגבי טבילה לכבוד השבת וכן יו"ט וכו' על זה לא הי' נידון כלל אלא הי' פשוט שטובלים לכבוד שבת קודש. (ועי' בס' נחלת אברהם סי' י"ח).

עמ' תרלט - תשובה תתתסו: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א בטעמיה דמרן החזו"א זצ"ל יעו"ש.

עמ' תרמח - תשובה תתתפז: בס' גם אני אודך על שמו"ת סי' כ"ד הביא שו"ת משנת יוסף ח"ה סי' ג' אות ה', שהביא משער כוונות האר"י ז"ל דף ס"א ב', ומובא בכף החיים סי' ר"ס ס"ז, שהוא מתחילת שעה חמישית, יעו"ש עוד.

עמ' תערב - תשובה תתתקנז: עי' ריטב"א פסחים נ"ד ב' בשם הראב"ד דכל חו"ל קרי בבל.

עמ' תרעג - תשובה תתתקנט: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם הדר ביה מרן שליט"א וכתב דיוצא יעו"ש.

עמ' תרעה - תשובה תתתקסה: ובס' גם אני אודך ח"ב עמ' כ"ח כתב מרן שליט"א: מאחר שמחת תורה.

תשובה תתתקסט: שליט"א. צ"ל: זצ"ל.

הערה 1070: וכמ"ש הר"ן נדרים ל"ז ב' ד"ה מקרא סופרים.

עמ' תרעט - תשובה תתתקעב: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א דאף בפה מותר כי זה הזמן להתפלל על זה, ועוד, דזמן התפלה על האתרוג הוא לא בט"ו בשבט אלא בחג השבועות יעו"ש.

עמ' תרפב - סוף הערה 1079: עי' מש"כ בזה בס' אבני אהרן עמ"ס אבות פ"ג מ"ג יעו"ש.

עמ' תש - תשובות תתתרכז-ח: עי' על התשובות כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח.

עמ' תשיד - תשובה תתתרכסג: אות א'. צ"ל: אות א'.

עמ' תשלח - תשובה תתתשכז: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, דמה שכתב הפני יהושע בברכות י"ז א' שהי' רגיל לעשות סעודת סיום על נ"ך ק"ו מסיום מסכת, ה"ז דווקא 'אם הי' מסיים עם תלמודו' יעו"ש.

עמ' תשמה - תשובה תתתשמט: עי' משנ"ב סי' רפ"ח ס"ק ט"ו.

ועי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א בכוונת תשובת מרן שליט"א כאן, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח יעו"ש.

עמ' תשנט - תשובה תתתשפז: כדי שישתכר ויריח. צ"ל: ויריח.

עמ' תשסט - תשובה תתתתי"ג: כע"ז מבואר ביומא כ' ב' תן בוקר לבוקרו של לילה כו' יעו"ש, אך לכאור' משם משמע דדווקא התם איכא לימוד מיוחד לומר כן אבל בעלמא אי"ז כן, וקצת צ"ב.

עמ' תשעא - תשובה תתתתכא: שלא הקדים. כתיב בתהלים ל"ה ט' ונפשי תגיל בה' תשיש בישועתו, ולתשובת מרן שליט"א יל"פ דבישועה תשיש כי לא הקדים אבל בה' תגיל היינו שמחה שלימה.

עמ' תשעד - הערה 1203: לגבי אונס. צ"ל: לגביו.

עמ' תשעח - תשובה תתתתמ: בשאלה. האם מהני מחילת קטן כו'. עי' מש"כ מרן הח"ח זצ"ל בח"ח בהל' רכילות כלל ז' בבאר מים חיים ס"ק ב' וז"ל בתוך דבריו, וקטן דמכלמו ליה ומיכלם גם על בושתו חייב כדאיתא בב"ק (פ"ו ע"ב) עכ"ל.

עמ' תשעט - הכאה באמירת סחל לנו. צ"ל: סלח.

עמ' תשפה - תשובה תתתתנו: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק או"ח, שם כתב מרן שליט"א: 'לא בס"ת כי זה שאלה עם הברכה'. ועוד כתב שם מרן שליט"א דהטעם שקוראים משנה תורה בליל הו"ר ולא במוצאי שמיני עצרת כמו מצות הקהל הוא כדי 'לסיים החג בד"ת' יעו"ש.

עמ' תתטו - תשובה תתתתקלא: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק יו"ד.

עמ' תתלג - תשובה תתתתקפח: עי' משנ"ב סי' רל"ט סס"ק ט'.

עמ' תתלד - תשובה תתתתקצא: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק יו"ד, דהאבות הקדושים זיע"א אינם נמצאים במערת המכפלה בשבתות ויו"ט וחזה"מ אלא בכותל המערבי והוא מהזוה"ק, וזה דוקא האבות הקדושים ולא כל הנפטרים, יעו"ש.

עמ' תתמח - תשובה תתתתרכח: עי' על התשובה כאן, תשובה נוספת ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק חו"מ, דזהו אפי' אם זה חברה פרטית יעו"ש.

עמ' תתנד - תשובה תתתתרמג: עי' על התשובה כאן, ב' תשובות נוספות ממרן שליט"א, בתשובות הגר"ח ח"ג בחלק שעל התורה יעו"ש.

עמ' תתנה - תשובה תתתתרמו: אבי י-הוה ליה כו'. צ"ל: אביי הוה ליה כו'.

עמ' תתסא - תשובה תתתתרסא: כתוב בתוספתא כו'. עי' שבת קנ"ה ב' אמר רב המנונא שמע מינה אורח ארעא למשדא אומצא לכלבא וכמה כו'.